МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
V Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 9–10 грудня 2020 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2020

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
V Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 9–10 грудня 2020 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2020

УДК 328.185
Р311

Редакційна колегія:

Чернєй В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Гусарєв С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шакун В. І., голова Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України, дійсний член (академік) НАПрН України, віце-президент Академії наук вищої освіти України, голова Київського міського осередку ВГО «Асоціація кримінального права України», доктор юридичних наук, професор;

Стрільців О. М., уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Корольчук В. В., провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 18 жовтня 2020 року (протокол № 2)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їх якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Р311 **Реалізація** державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – Ч. 2. – 395 с.

УДК 328.185

© Національна академія внутрішніх справ, 2020

ЗМІСТ
НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Азаренко Т. І.
ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
ЯК АСПЕКТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 17

Андрущенко І. Г.
ОКРЕМІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ
СУТНОСТІ КОРУПЦІЇ 18

Баліна С. Н., Расюк А. О.
КОРУПЦІЯ В ЛІСОВІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
ЗА ОЦІНКАМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКСПЕРТІВ 21

Баришевська А. П.
УПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ
ДОБРОЧЕСНОСТІ В СТРУКТУРАХ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ 24

Бевз В. В.
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ
ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ
УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ОСІБ) 27

Беляй О. І.
ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА 30

Близнюк І. Л.
КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ НА РИНКУ НАДАННЯ
ПОСЛУГ З ДОСТУПУ ДО ДЕРЖАВНИХ
РЕЄСТРІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 32

Бондюк А. Ф., Мікіш А. С., Кріцак І. В.
ДЕРЖАВНІ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 35

Бортун М. І.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 39

Ботнаренко І. А.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ 41

Бочковий О. В.
ІМІТАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ 43

Брисковська О. М.
ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 46

Бурак М. В.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «НАЦІОНАЛЬНА АТОМНА ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧА КОМПАНІЯ «ЕНЕРГОАТОМ» ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ 48

Бурлака В. В.
ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ СЛІДЧИМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 51

Вартилецька І. А.
РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 53

Венедіктов А. А., Венедіктова Ю. Є.
ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ..... 56

Войтов Г.В.
ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ КОРУПЦІЇ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ……...58

Волуйко О. М.
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ..... 63

Гаврилюк Л. В.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ..... 65

Getman G.
ANTI-CORRUPTION MEASURES DURING IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF COMPETITION CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION 68

Гонтар З. Г.
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ НА ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ 70

Грига М. А.
СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ПОЛЬЩІ 72

Гусєва К. А.
ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ 75

Довбаш Р. С., Чиж О. В.
ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗТРАТОЮ МАЙНА (ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ) ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ПІД ЧАС РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТНО-КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ 78

Дударець Р. М.
ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ І МАЙНА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 82

Дякін Я. О.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 85

Єременко С. А.
ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 88

Задніченко С. І., Кришевич О. В.
ІСТОТНА ШКОДА ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ПІД ЧАС ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ 91

Захаренко Л. М.
ПАСИВНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ МАНІПУЛЯТИВНОМУ ВПЛИВУ 95

Зелькіна Т. Є.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЯВНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБМЕЖЕННЯМ МАЙНОВИХ ПРАВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ 98

Іванова О. В.
ВИСОКОМОРАЛЬНА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ УСТАНОВОК ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ 102

Іванчик І. А.
НОРМАТИВНЕ ТА НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ 104

Іващенко В. О.
ПРАВОВИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 108

Іващенко Ю. М.
ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ..... 111

Кабанець О. О.
ОГЛЯД ПРИВАТНОГО ЛИСТУВАННЯ: СУДОВА ПРАКТИКА 114

Кобко Є. В.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 119

Ковальов Р. Ю.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ (ст. 172-7 КУпАП)..... 123

Катеринюк В. В.
КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ..... 129

Когут Ю. І.
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ КІБЕРБЕЗПЕКИ..... 132

Крижна В. В.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ 135

Купчак М. Я., Саміло А. В.
РОЗВИТОК ПРАВООСВІТНІХ СИСТЕМ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 138

Лісогор В. Г.
ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 141

Лизогубенко Є. В.
ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 143

Максимович Р. Л.
СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ 146

Малій М. І.
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІ КУАН Ю 147

Марков М. М.
РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 149

Мельник В. І.
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В АСПЕКТІ СТРАТЕГІЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ 151

Микитчик А. В.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ПОВЕДІНЦІ В СУСПІЛЬСТВІ 154

Модель Т. М.
ВПЛИВ ГРУПОВИХ НОРМ НА ФОРМУВАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ 157

Мозоль В. В.
ЕТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 159

Моргун Н. С., Моргун А. Д.
УЧАСТЬ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 162

Мотиль В. І.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ 166

Неганов В. В., Климчук М. П.
АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗГЛЯДУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОДАНЬ ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСТИТУЦІЇ СТАТТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ Й ЛИТВИ 168

Неклеса О. В.
ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ В УМОВАХ ОСТАННІХ ЗМІН АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 171

Надьон О. В., Скляров С. О.
МАЙБУТНЄ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 174

Овчаренко Л. В.
ФУНКЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 177

Одинцова О. В.
СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ, В УКРАЇНІ У 2013–2019 РОКАХ 180

Орлов В. А.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ 183

Осадько А. С.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ 186

Панченко О. І.
МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЩОДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ 188

Пашковська М. В.
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ 190

Пеліхос Є. М.
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У СПЕЦІАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (IN ABSENTIA) ЗА КОРУПЦІЙНИМИ ЗЛОЧИНАМИ 193

Пендюра М. М.
КОРУПЦІЯ ЯК ГОЛОВНА НЕБЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 196

Петрина В. Н.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТЛІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 198

Пічкуренко С. І., Злагода О. В.
ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 201

Політова А. С.
КОРУПЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ: ПИТАННЯ НЕВРЕГУЛЬОВАНОСТІ 203

Процюк Т. Б.
ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ЧЕРЕЗ ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ 206

Пугач В. Г.
АНТИКОРУПЦІЙНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 209

Пустовіт В. А.
ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 211

Романов М. Ю.
РОЗБУДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ..... 214

Рощина І. О.
УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИЗНАННЯ ПОТЕРПІЛИМ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК СПОСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 216

Рубан К. П., Степаненко В. В.
СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ СЕРЕД ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 220

Степанова Ю. П.
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 223

Рудь В. М.
ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ 225

Сахарова О. Б.
ТІНЬОВІ ПРОЦЕСИ НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ УКРАЇНИ 228

Сокиран Ф. М.
РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛІДСТВА В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 231

Томма Р. П.
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ 234

Цимбаленко Я. Ю.
ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 238

Фаїзов А. В.
КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ 240

Федоренко О. А.
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ 243

Франчук В. В.
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ 245

Харь І. О.
СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ США ПРО КОРУПЦІЮ ЗА КОРДОНОМ 1977 р. (THE FOREIGN CORRUPTP RACTICES ACT): УСВІДОМЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО НОРМ ЩОДО ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ – РЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ 248

Хоменко В. П.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ 250

Хомко Б. Р.
МОЖЛИВОСТІ ФОТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В РАЗІ ВІДСУТНОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ОБЛИЧЧЯ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИГОТОВЛЕННЯМ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ЧИ ЗБУТОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ) 253

Шармар О. М.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ст. 364 «ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ» У ЧАСТИНІ КОНКРЕТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАСЛІДКІВ 256

Шведова Г. Л.
ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 258

Шумейко Д. О.
МІЖНАРОДНИЙ РОЗШУК ПІД ЧАС СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 260

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Атаманов О. М.
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В РАЗІ НЕВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСОБИ 265

Безгинський Б. Г.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО
Й МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА..... 268

Velyka A.
IMPLEMENTATION OF THE ANTI-CORRUPTION
PROGRAM OF THE MINISTRY OF INTERNAL
AFFAIRS IN 2020..... 271

Воронюк Н. П.
НЕОБХІДНІСТЬ УЧАСТІ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ЗДІЙСНЕННІ ЦІЛОДОБОВОГО
ВСЕОХОПЛЮЮЧОГО ГАБАРИТНО-ВАГОВОГО
КОНТРОЛЮ 274

Гладчук Д. І.
ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 278

Гурбанова Н. Н.
РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО
СУДУ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ..... 280

Довганич В. В.
ПОДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДЕКЛАРАЦІЙ
ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 283

Гаврилюк В. В.
ПОЛІГРАФ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ 287

Горбач-Кудря І. А.
СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 289

Духневич О. В.
ДЕРЖАВНИЙ ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ
КОНТРОЛЬ ЯК КОМПЛЕКС АНТИКОРУПЦІЙНИХ
ЗАХОДІВ ДЕРЖАВИ..... 292

Йогансен К. Д.
КОРПОРАТИВНА КОРУПЦІЯ
ТА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ
ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ 295

Калінніков О. В.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (IN ABSENTIA) У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 298

Кальна А. В.
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ 301

Клімнюк О. О.
СИСТЕМНІ ЗМІНИ В СУСПІЛЬСТВІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ..... 303

Корзун А. С.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ З КОРУПЦІЄЮ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ 305

Король Е. Е.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ 308

Курята К. Л.
РІВЕНЬ І ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН ПІВДЕННОЇ АФРИКИ..... 310

Кучерук Г. Л.
ДОСТУП ДО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ..... 312

Лазутіна О. М.
АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 315

Левчук А. О.
ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ОСВІТИ 318

Мазенко Н. А.
КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН У ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2020 РОКУ: ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ..... 321

Малиш Д. Г.
КОРУПЦІЯ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ ТА ЗРОСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ 323

Марченко О. Л.
СУБ'ЄКТИ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА, БУДІВЕЛЬНИХ НОРМ, СТАНДАРТІВ І ПРАВИЛ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА 326

Міщенко А. В.
ОБМЕЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 328

Молчанова А. В.
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ 330

Остудімов Б. А.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ 333

Передерко О. О.
ОКРЕМІ ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПОШИРЕННЮ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 336

Печора К. В.
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 338

Писанець С. Ю.
БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ 341

Підопригора К. О.
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА 343

Пінчук В. В.
ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ 346

Плюшкін А. Ю.
АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ «АКТИВИ», «РЕЧОВІ ДОКАЗИ» ТА «МАЙНО» 348

Povkh M.
AWARENESS OF CORRUPTION AS AN IMPORTANT PART OF CORRUPTION PREVENTION 351

Пословська Т. І.
БОРОТЬБА З НЕПРАВОМІРНОЮ ВИГОДОЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ 353

Потоцька В. В.
ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗНИЖЕННЯ КОРУМПОВАНОСТІ В УКРАЇНІ 356

Приймак В. А.
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ 358

Свєшнікова М. М.
ПРІОРИТЕТИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС НА ШЛЯХУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ПОСТУПАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ 363

Слободяник В. Ю.
РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ 365

Строкань В. В.
ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ 368

Стукало Н. Ю.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 370

Тройчук Р. Д.
ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ 373

Харченко С. М.
КОРУПЦІЯ ЯК ЯВИЩЕ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ 376

Черниш О. А.
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА УСУНЕННЯ ПРИЧИН, ЩО СПРИЯЮТЬ ЇЇ ПОШИРЕННЮ 378

Шаповалова К. І.
«CUSTODY RECORDS» ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 380

Шахкулян Н. М.
СУЧАСНІ ВИМОГИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 387
Швець А. В.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ
МАТЕРІАЛАМИ, В УКРАЇНІ 389
Шкурлей Ю. Ю.
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА,
ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ,
ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ КОРУПЦІЇ:
МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ 392
Яковлев А. С.
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ 396

Азаренко Тетяна Ігорівна,
науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-
дослідного інституту МВС України

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК АСПЕКТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

З дня проголошення незалежності, Україна розбудовує демократичну, правову державу, але крім зовнішніх ворогів заважають й внутрішні аспекти. Одним із головних чинників який стоїть на шляхудо розбудови країни є корупція, адже вона має негативний вплив для подальшого розвитку країни та взаємовідносин з іншими державами,країна втрачає вплив на міжнародній арені, а іноземні інвестори відмовляються вкладати кошти у розвиток економіки держави. Тому корупція є реальною загрозою національній безпеці та конституційному устрою країни, основною загрозою українській нації, а саме, правовим, політичним, економічним, моральним та культурним засадам її розвитку [1, с. 107]. Помічник уповноваженого Державного департаменту США у справах Європи та Євразії Вікторія Нуланд наголосила, що необхідність подолання корупції в Україні є не просто очевидним фактом, а першочерговим завданням українського політикуму й всього суспільства [2].

За останні роки Україна зробила значні зрушення у подоланні корупції, а саме, провела антикорупційну реформу, розробила та прийняла відповідні нормативні акти. За даними Індексу моніторингу реформ (iMoRe), з 2014 по 2020 рр. було ухвалено 101 нормативний акт, що є складовою антикорупційної реформи [3]. Але ухвалення законодавства – це лише перший крок у реформі, головним залишається узгодженість норм та імплементація прийнятих змін, під час якої проявляються певні прогалини в законодавстві.

Так, згідно Закону України «Про запобігання корупції» поліцейські є суб'єктами, на яких поширюється дія даного закону [4], а в березні 2020 р. статтю 3 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено частиною другою, згідно якої на працівників поліції (поліцейських та державних службовців) поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [5].

Крім того, створено Антикорупційну програму Національної поліції України на 2019–2021 роки, метою якої є запровадження ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушення етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за

дотриманням правил щодо доброчесності працівників поліції [6]. Доброчесність на публічній службі, є принципом на якому грунтується діяльність Національної поліції України. Але в Законі України «Про Національну поліцію» про вимогу доброчесності в діяльності Національної поліції жодної згадки. В той час як доброчесність має бути обов'язковою законодавчою вимогою до цього органу, основою в діяльності Національної поліції України щодо запобігання та протидії корупції в Україні.

Незважаючи на значні зрушення, що стосуються антикорупційної реформи, існують певні прогалини в законодавстві, а системи й механізми запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України потребують вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Расюк Е.В.Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства Вісник Академії адвокатури України том 13 число 1(35). 2016. С. 107–110.

2. Нуланд В. Війна не виправдовує зволікання України з реформами Радіо «Свобода» URL: http://www.radi osvoboda.org/ content/articl e/27616318.html.

3. Інформаційне агентство Interfax-Україна URL: http://imorevox.org/.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII/ Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18#Text.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/580-19#Text.

6. Антикорупційна програма Національної поліції на 2019–2021 роки: Наказ Національної поліції України від 20.03.2019 року № 246 URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Natsionalna-politsiya-Ukrayiny-27.03.2019.pdf.

Андрущенко Ігор Григорович,
професор кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ КОРУПЦІЇ

Як свідчать окремі енциклопедичні словники, слово «корупція» походить від латинського «corruptio», що означає «псування», «розбещення», тобто може розумітися як розбещення окремих посадових осіб державного апарату, як соціальна корозія, що роз'їдає державну владу та суспільство у цілому.

Зауважимо, що як серед вітчизняних вчених-правознавців, так і серед практиків існують діаметрально протилежні підходи до змісту цієї категорії. Основні підходи до розуміння корупції можна звести до наступного:

– корупція розуміється як підкуп-продажність державних службовців;

– корупція розглядається як зловживання владою чи посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів;

– корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб;

– корупція розглядається як елемент (ознака) організованої злочинності [1, с. 115].

В окремих міжнародних документах корупція трактується як сукупність трьох класифікаційних груп кримінальних діянь:

– крадіжка, розкрадання і присвоєння державної власності посадовими особами;

– зловживання службовим становищем для одержання невиправданих особистих вигод;

– конфлікт інтересів між громадським обов'язком і особистою користю.

В антикорупційному законодавстві більшості країн Європейського Союзу та США під поняттям «корупційні правопорушення» розуміються посадові правопорушення, і в першу чергу, неправомірна вигода, використання службового становища, зловживання владою, вимагання, крадіжки та шахрайство (Кримінальні кодекси Німеччини, Франції, Італії та США).

Зауважимо, що Україна стала на шлях побудови демократичних засад державності у країні. На сучасному етапі розвитку суспільних відносин Україна є країною з економікою перехідного типу. У зв'язку з чим, до передумов корупції у країнах перехідного типу варто відносити:

– відсутність стратегії формування нового суспільного ладу;

– недооцінка ролі державного регулювання у перетвореннях;

– наявність політичних сил, що прагнуть повернення до старого ладу;

– залишки роздутого старого державного апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями;

– зміна форм власності та утворення корпоративних угрупувань і кланів;

– прагнення всіх, навіть кримінальних структур, вирішити свої проблеми через державний апарат;

– масова зміна законодавчих та правових норм, послаблення контролю за їх виконанням;

– значне збільшення кількості майже не обізнаних з національним законодавством і правопорядком іноземних підприємців та інвесторів, які стали легкою здобиччю корупціонерів [2, с. 16].

На думку багатьох дослідників, які ґрунтовно займались вивченням цього питання, корупція в Україні є надзвичайно поширеною. Таку оцінку рівню розповсюдження корупції в Україні дають і численні міжнародні організації та експерти.

Основою корупції є неформальна, або тіньова економіка. Вона дуже живуча, тому що її підтримують широкі верстви населення. Це своєрідний «народний бунт» проти держави, приватизованої олігархічними кланами. Зміниться вороже ставлення держави до своїх громадян, будуть позбавлені влади олігархічні клани – буде мінімізована неформальна економіка і подолана масова корупція. Вважається, що на сьогодні немає законодавчої бази для подолання впливу олігархічних кланів. Існує проблема дійсно справжньої та не декларативної боротьби із корупцією.

Очевидно, що боротьба з корупцією має складати пріоритетний напрям державної політики. Тут, доречно, згадати висловлювання Аристотеля, який стверджував, що «благо всюди та завжди залежить від дотримання двох умов:

– правильної постановки кінцевої мети будь-якої діяльності;

– вибору відповідних засобів, що ведуть до досягнення мети» [3, с. 352].

Корупція – інструмент перерозподілу національного багатства та формування прошарку нових власників. Дане явище неможливо перемогти лише одними адміністративно-правовими, та й взагалі, правовими методами. Для цього необхідно змінити зміст та характер самих суспільних відносин. Економічний і соціальний розвиток та стабільність політики і суспільних відносин, як і законодавство в цілому – ось ті головні чинники, які позитивно впливають на зменшення рівня корупції у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. Київ : 2009. – 272 с.

2. Адміністративна реформа в Україні: чи вдасться розірвати замкнене коло? Аналітична доповідь Українського центру економічних і політичних досліджень. Національна безпека і оборона. 2010. № 5. 27 с.

3. Аристотель. Политика. Соч. в 4-ох томах. М. : Мисль. 1975. 427 с.

Баліна Світлана Никифорівна,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник;
Расюк Анастасія Олександрівна,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КОРУПЦІЯ В ЛІСОВІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЗА ОЦІНКАМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКСПЕРТІВ

За оцінками експертів Світового банку та Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) нелегальне лісокористування, переробка і торгівля незаконно заготовленою деревиною наприкінці XX ст. досягли економічного збитку країнам світу 15 млрд. дол. США щороку. Країни, уряди яких допускають незаконні лісозаготівлі, втрачають понад 5 млрд. дол. загальних державних доходів на рік. У тих регіонах, звідки на світовий ринок надходить нелегальна деревина, ці втрати сягають 10 млрд. дол. на рік. При цьому в країнах, економіка яких тримається в основному за рахунок такого протиправного використання природних ресурсів, за межею бідності перебуває до 90 % населення, яке проживає там, що складає в цілому близько 1,2 млрд. осіб.

Злочинні мережі використовують корупцію та підкуп посадових осіб для встановлення «безпечного проходу» для незаконного переміщення деревини. За даними Інтерполу, схема незаконної лісової діяльності виглядає наступним чином: вирубка – здійснюється в обсягах, що перевищують отримані дозволи або без їх отримання, нерідко у межах природоохоронних зон; перевезення – здійснюється без дозвільних документів, нерідко з перевищенням кількості партій, на які виданий дозвіл, підробка документів із цінної деревини на менш цінну, переміщення через контрольні пункти за хабарі тощо; перероблення – змішування кількох партій (легальної та нелегальної), зазначення іншого сорту, заниження (завищення) кількості переробленої за документами деревини; експорт – відсутність, підробка, використання «старих» сертифікатів та інших документів на деревину, вивіз одного типу лісу під виглядом іншого (кругляк, як дрова і т. п.).

З корупцією традиційно пов'язують, перш за все, довготривалий економічний збиток лісовому національному сектору через зниження рівня інвестицій, через вибудовування чиновниками складних

бюрократичних бар'єрів під виглядом поліпшення управління лісовим господарством, а також шкоди світовій економіці через функціонування ринку дешевої незаконно заготовленої або переробленої деревини. Незаконні рубки, спричинені корупцією, пригнічують світові ціни на деревину на 7–16 %. Нелегальну деревину можна продати за нижчою ціною, ніж деревину, отриману за законом, через ухилення від витрат по ланцюгу постачання, таких як податки та ліцензійні збори. Це призводить до зниження ринкових цін та значних збитків для лісовиробничих компаній, які намагаються отримувати свою деревину на законних підставах і здійснюють діяльність у межах закону. За оцінками Інтерполу, незаконні рубки коштують галузі щонайменше 19–47 млрд. дол. США на рік у втраченому прибутку [1].

Global Forestry Enforcement визначає корупцію як один із основних чинників, що сприяють розвитку злочинів у лісовій сфері багатьох країн Центральної та Східної Європи. Хабарництво є найбільш поширеною формою корупції в торгівлі лісоматеріалами. Іншими її формами є шахрайство, зловживання службовим становищем, зловживання владою, вимагання, непотизм тощо. За оцінками Інтерполу щорічні глобальні витрати на корупцію в лісовому секторі становлять близько 29 млрд. дол. США [1].

Опитування, проведене Інтерполом впродовж 2009–2014 років 13 країн, виявило в середньому 250 випадків корупції, що стосуються лісового сектору за рік на країну. Згідно з дослідженням було встановлено, що особами, які причетні до корупції у лісовому секторі, є урядовці з лісових агентств, державні службовці інших відомств, правоохоронці та представники лісозаготівельних компаній тощо.

Незважаючи на те, що внутрішні причини безперервного зростання проблем незаконних лісозаготівель є специфічними для кожної країни, світовій спільноті вдалося виробити певну типізацію корупції в лісовому секторі. Головне, що було зроблено в останні роки, це підтверджено, що підґрунтям кримінально переслідуваних злочинів щодо лісів є: низький рівень національної культури взагалі, що стосується всіх верств населення, а не тільки центральної, регіональної або локальної адміністрації, в тому числі і лісової; зосередження економічної потужності у владних структурах або відсутність рівномірного розподілу по країні економічної і владної інфраструктур; поєднання слабкості влади і невиконання законів населенням.

Крім того, було встановлено, що зростанню злочинів в лісовому секторі сприяють такі чинники: недосконаліть, нерозвиненість, неточність інформаційних систем лесоінвентаризації, включаючи дистанційні методи зонування лісів; недосконаліть, приблизність результатів вимірювальних процедур зростаючого, зрубаного і транспортуючогося лісу; невизначеність, неточність виділення кордонів власності на ділянки лісу між різними власниками, особливо в країнах зі значною державною власністю на ліси; низький рівень оплати праці перевіряючих лісове господарство чиновників і низький

розмір штрафних санкцій, що встановлюються при виявленні незаконних лісозаготівель тощо [2].

У дослідженні Інтерполу відмічається, що країни стикаються з такими проблемами у боротьбі з корупцією та незаконною діяльністю у лісозаготівлі: недостатні бюджети для правоохоронних органів; високі витрати на життя та низькі зарплати правоохоронців; обмежений доступ до технологій та обладнання, необхідних для проведення розслідувань; відсутність достатньої кількості співробітників органів виконавчої влади та персоналу; віддаленість лісистих земель та труднощі досягнення цих земель; відсутність міжвідомчої співпраці між лісовими відомствами та іншими правоохоронними органами, агентствами; м'які вироки або дуже легке покарання для правопорушників; відсутність обміну інформацією тощо [3].

Аналіз випадків корупції, прямо або опосередковано пов'язаної з незаконними лісозаготівлями в різних країнах, показує, що ці явища неминуче підточують і руйнують державний апарат управління лісами і ведуть до непоправного збитку лісам, майже до їх повного знищення.

Про те, що основним джерелом корупції і зловживань у лісовій галузі України є неправильна побудова система управління, йдеться у низці експертних звітів – програми FLEG Світового банку в Україні, британської організації Earthsight, моніторингової місії ЄС.

Впродовж останніх років Earthsight розглядала проблеми, пов'язані з нелегальною лісозаготівлею та корупцією в лісовій галузі України, а також зв'язки із зарубіжними ринками. Згідно з висновками британських експертів, українські ліси перебувають під загрозою знищення – їхньому існуванню загрожують незаконні вирубки, незаконний експорт деревини і пов'язана з ними корупція, в якій часто задіяні правоохоронні органи. «Лише в 2017 році ЄС закупив української деревини на один мільярд євро і мінімум 40 % даних обсягів мають корупційну складову, в якій задіяні не лише українські структури, а й великі європейські деревообробні компанії», – йдеться у висновках. Корупції в лісовій галузі в Україні не стала перепоною навіть сертифікація і спеціальне законодавство. Зокрема, досі не вирішена проблема санітарних вирубок, які використовуються як одна із корупційних схем [4].

Зростання корупції в межах національної та міжнародної лісової політики, займає особливе місце серед фундаментальних причин незаконних лісозаготівель. Саме тому забезпечення прозорості систем управління лісовим господарством і, що особливо важливо, прозорості пов'язаних з цим фінансових потоків, є запорукою удосконалення державного управління лісовим господарством. Розвиток лісової галузі України потребує забезпечення формування якісної політики управління лісовими ресурсами на основі підтримки та збереження екологічної, соціальної та економічної цінності усіх лісів України як у найближчій, так і довготривалій перспективі, спираючись на процес консультацій із широкою громадськістю.

Список використаних джерел

1. Uncovering the Risks of Corruption in the Forestry Sector. – URL: https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Forestry-crime.

2. Нелегальное лесопользование в мире и борьба с ним (24.08.2016). URL: http://www.priroda.ru/reviews/detail.php?ID=11447&SECTION_ID=222.

3. 11th Interpol Global Programme on AntiCorruption, Financial Crimes and Asset Recovery: Anti-Corruption in the Forestry Sector: 1–5 June 2015, Kuala Lumpur, Malaysia. URL: https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Forestry-crime.

4. У Верховній Раді відбувся круглий стіл на тему: «Міжнародні аспекти корупційних зловживань при торгівлі українською деревиною» (05.11.2018). URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/163894.html.

Баришевська Аліна Петрівна,
науковий співробітник наукового відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

УПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СТРУКТУРАХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Доброчесність означає чесне й повне виконання своїх обов'язків. Процес можна вважати доброчесним, якщо він працює як слід і вписується в загальну систему, частиною якої він є. Організація доброчесна, якщо її діяльність підзвітна і компетентна, без витрат ресурсів на нечесні особисті потреби. Людина доброчесна, якщо вона робить свою справу компетентно, чесно і повністю.

Розбудова доброчесності є важливим елементом стратегій доброго врядування, що лежать в основі реформування сфери безпеки. Реформування сфери безпеки – це процес політичних і технічних реформ з метою покращення функціонування сектору безпеки. НАТО на сьогодні є однією з провідних організацій у справі розбудови доброчесності, з її програмою розбудови доброчесності – створення можливостей і практичних інструментів, які допомагають країнам зміцнити доброчесність, прозорість і підзвітність та знизити ризик корупції в секторі оборони та безпеки [3].

Програма НАТО/РЄАП з розбудови цілісності, прозорості, підзвітності, запровадження доброчесності та зниження корупційних ризиків в оборонних та безпекових інституціях (Building Integrity Initiative, BI) започаткована у листопаді 2007 року за спільним погодженням країн-членів Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) на підтримку Плану

дій Партнерства з розбудови оборонних інституцій («Partnership Action Planon Defence Institution Building – PAP-DIB»).

Програма має на меті допомогти зацікавленим країнам запроваджувати в їхніх національних оборонних і безпекових інституціях ефективний, доброчесний та прозорий менеджмент, зміцнювати механізми запобігання і протидії корупції, удосконалювати систему управління фінансовими і матеріальними ресурсами [1].

21 травня 2008 року під час засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи Україна офіційно заявила про готовність приєднатися до Програми. Україна є однією із перших країн, що бере активну участь в Програмі практично з початку її реалізації. Співробітництво України в рамках Програми спрямоване: на запровадження ефективної, доброчесної і прозорої системи управління; зміцнення механізмів протидії і запобігання корупції; удосконалення системи управління фінансовими і матеріальними ресурсами з метою мінімізації негативного впливу корупційної діяльності в національних інституціях сектору безпеки та оборони [2].

Програма успішно сприяє зниженню ризику корупції в секторі оборони і безпеки, зміцненню цінностей і практик належного управління та індивідуальних знань, вмінь та інституційних спроможностей шляхом впровадження навчально-тренінгових заходів для українських військових академій та представників сектору оборони і безпеки.

Наприклад, протягом 2015–2019 років понад 4000 представників військових навчальних закладів різних установ збройних сил та відомств сектору оборони і безпеки (таких як, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Національне агентство з запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро, Генеральна прокуратура України, та ін.) взяли участь в навчальних заходах Програми НАТО виховання доброчесності, проведених у військових інституціях в Україні (Київ, Львів, Харків, Хмельницький, Одеса та Житомир), а також за кордоном, наприклад, Семінар НАТО зі вступу до тематики виховання доброчесності, Орієнтаційні курси НАТО з виховання доброчесності в операціях з підтримки миру, які проводяться командою Мобільної тренінгової групи з Тренінгового Центру операцій з підтримки миру ЗС Боснії та Герцеговини, тренінгах та семінарах Оборонного коледжу в м. Берлін, школі НАТО в м. Обераммергау, Центрі підготовки сил підтримки миру у м. Сараєво [5].

Варто зазначити, що важливою складовою антикорупційної інформаційної кампанії є розширена прозорість внутрішніх політик сектору безпеки та оборони, особливо завдяки публікації Білої книги та Стратегічного оборонного бюлетеню, регулярні річні публічні звіти з антикорупційної діяльності, створені інтернет-сторінки відомств з розділами, які стосуються питань корупції, а також з номерами телефонів для викривачів та інтернет-адресами для повідомлень щодо

порушення правил та норм належної поведінки. Більше того, кодекси поведінки для військового та правоохоронного персоналу та державних службовців були створені у всіх структурах сектору безпеки. Знання та розуміння прописаних в них норм були забезпечені через комплексні тренінгові курси, методологічні посібники, рекламні відео та ін.

Важливим кроком в рамках Програми є те, що Україна надала відповіді на запитальник Програми із самооцінки, після чого відбувся Процес експертного аналізу у рамках НАТО. Серед учасників опитування були Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Національна гвардія України, Національна поліція України та Державна прикордонна служба України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій та Державна служба спеціального транспорту України безпосередньо залучалися до участі в предметній дискусії із представниками Групи експертного аналізу НАТО. Висновки та рекомендації, напрацьовані за результатами цього процесу, включені до Загальної доповіді щодо самооцінки та експертного аналізу Програми, оприлюдненої у жовтні 2019 р., та в подальшому формуватимуть і визначатимуть сутність спеціально розроблених заходів надання підтримки Україні в рамках Програми з виховання доброчесності [4, с. 2–6].

Таким чином, звіт за результатами проведення самооцінки та експертного аналізу України відображає нові реалії та процеси, з якими має справу теперішнє лідерство оборонних та безпекових організацій у боротьбі з корупцією та іншими видами шахрайства. Також, в Анкеті самооцінки зауважено, що досягнення сталих результатів та безповоротних ефектів щодо етичної поведінки в усьому секторі безпеки та оборони вимагає натхненного лідерства, систематичної та старанної роботи та надання підтримки персоналу [4, с. 33].

Список використаних джерел

1. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/programa-nato-z-rozbudovi-dobrochesnosti-ye-potuzhnim-instrumentom-reform-u-sektori-bezpeki-i-oboroni-ukrayini-ivanna-klimpush-cincadze-u-vashingtoni.

2. Офіційний сайт Україна – НАТО. URL: https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/programa-iniciativa-natoryeap.

3. Офіційний сайт Демократичне урядування в секторі безпеки. URL:https://ukrainesecuritysector.com/uk/topic/%d0%b1%d0%be%d1%80%d0%be%d1%82%d1%8c%d0%b1%d0%b0-%d0%b7-%d0%ba%d0%be%d1%80%d1%83%d0%bf%d1%86%d1%96%d1%94%d1%8e/%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%b1%d1%83%d0%b4%d0%be%d0%b2%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%b1%d1%80%d0%be%d1%87%d0%b5%d1%81%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96.

4. Самооцінка стану виконання програми розбудови доброчесності. Звіт за результатами експертного аналізу в Україні. Офіційний веб-портал Міністерства оборони України. URL: https://www.mil.gov.ua/content/coruption/Zvit_ekspert_analiz.pdf.

5. Офіційний сайт Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/172885.htm.
6. Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції: навч. посіб. – К.: НУОУ ім. ІванаЧерняховського, 2018 – 140–148 с. URL: http://bitec.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/nuou_ebook-1.pdf.

Бевз Володимир Васильович,
начальник наукового відділу супроводження виховання доброчесності та впровадження передового досвіду у сфері запобігання корупції наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ОСІБ)

Попри високий рівень довіри, яким користуються збройні сили серед громадян більшості країн світу, проведені Transparency International (TI – міжнародна громадська організація по боротьбі з корупцією та дослідженні питань корупції у світі) дослідження свідчать, що сфера оборони належать до одних із найбільш вразливих для корупції сфер діяльності [1].

Водночас реальний стан справ в оборонній сфері, посилення різноманітних чинників, динамічні зміни в чинному законодавстві, спонукають до переосмислення підходів в організації діяльності зі здійснення превентивних заходів та реагування на прояви корупції у структурах оборонного сектору.

Незважаючи на численні наукові дослідження, методичні розробки та здійснення практичних заходів з виконання положень Закону України "Про запобігання корупції» [2], далі залишаються певні суперечності та прогалини, особливо щодо функціонування антикорупційних інституцій.

МО України має певний позитивний досвід функціонування уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Наказом МО України від 24.11.2015 № 646 «Про утворення системи роботи з питань запобігання корупції в МО України та ЗСУ України» [3] передбачено утворення та функціонування підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в усіх структурах ЗС України, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління військового відомства.

Наразі правовою підставою для створення та функціонування таких підрозділів є стаття 13¹ «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції», якою доповнено Закон України «Про запобігання корупції» відповідно до Закону № 140-IX від 2 жовтня 2019 року. Ця норма набула чинності з 18 жовтня 2019 року.

Актуальною проблемою є узгодження із зазначеною нормою Закону статусу, засад організації та діяльності уповноважених підрозділів (осіб) на рівні відомчих нормативно-правових актів, а також порядку взаємодії з НАЗК, здійснення координації та методичного забезпечення діяльності уповноважених підрозділів.

У зв'язку з цим слід виокремити низку першочергових організаційно-управлінських заходів, а саме:

1) забезпечити удосконалення антикорупційного законодавства, в тому числі його стабільність і систематичність, оцінювання практики його застосування, розробку правок і доповнень;

2) забезпечити послідовний розподіл функцій з надання адміністративних послуг, здійснення управлінських функцій, функцій контролю та нагляду за дотриманням процедур;

3) послідовно впроваджувати в практичну діяльність стандарти і кращі антикорупційні практики, нові форми співпраці державних інституцій та неурядових структур у процесах запобігання і протидії корупції.

Відповідно до вимог наказу Міноборони від 24.11.2015 № 646 на керівників (командирів, начальників) усіх рівнів покладається обов'язок щороку установчими наказами визначати (уточнювати) прізвище уповноважених посадових (службових) осіб з питань запобігання та протидії корупції.

Сталою є практика покладання додаткових службових обов'язків на посадових осіб різних служб і підрозділів щодо виконання функцій з питань запобігання корупції. Такий «позаштатний формат» функціонування уповноважених осіб створює певні ризики і загрози щодо ефективного виконання визначених Законом завдань, що полягає у:

формальному виконанні невластивих обов'язків з питань запобігання корупції, які не охоплюються службовою інструкцією за штатною посадою;

постійно триваючому (перманентному) конфлікті інтересів при взаємодії з керівним складом та іншими посадовими особами (колегами) державної установи;

неправомірному тиску з боку керівників, в підпорядкуванні яких перебувають уповноважені підрозділи (особи) за штатним розписом.

Слід зазначити, що відсутність уповноваженого підрозділу (особи), незалежно від першопричин цього факту, слід розцінювати як невиконання положень антикорупційного законодавства, що є підставою для відповідного реагування по відношенню до керівника держаного органу.

Прийнятним варіантом вирішення цієї проблеми в масштабах Збройних сил, а також інших військових формувань, може бути внесення змін до типових положень про підрозділи (служби) та/або посадових інструкцій окремих категорій працівників (юридична служба, підрозділи кадрового забезпечення, внутрішнього аудиту, внутрішньої безпеки тощо), для яких виконання функцій, покладених на уповноважені підрозділи (особи), охоплюється сферою професійної діяльності.

У такий спосіб вбачається раціональним урегулювати питання щодо завдань, обов'язків та повноважень окремих категорій посадовців з виконання превентивних (профілактичних) функцій, а також виявлення та реагування на факти корупції. Насамперед це стосується посад керівного складу, а також посад спеціалістів профільних структурних підрозділів (служб) державних органів за відповідними напрямками: адміністрування, персонал, правова робота, внутрішній контроль, внутрішня безпека тощо. Таке корегування функціоналу в повній мірі має стосуватися і військових посадових осіб за основними сферами діяльності.

Заходами, які дозволять належним чином налагодити діяльність уповноважених підрозділів (осіб), слід визначити :

вивчення передових практик в оборонних структурах країн-членів НАТО в антикорупційній сфері та їх імплементація у практичну діяльність антикорупційних структур сектору безпеки та оборони з урахуванням наших вітчизняних реалій;

забезпечення повноцінного функціонування системи професійної підготовки персоналу уповноважених підрозділів та посадових осіб, які здійснюють функції з питань запобігання та протидії корупції.

З цього приводу доречно звернутися до узагальнення аналітичних та експертних досліджень, проведених в рамках Самооцінки стану виконання Програми розбудови доброчесності НАТО [4] у національних відомствах оборони. У нагоді будуть ґрунтовні рекомендації авторитетних міжнародних експертів за конкретними напрямками антикорупційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Як підвищити ефективність допомоги у сфері оборони. Дослідження. Оборонна сфера. URL: https://ti-ukraine.org/research/yak-pidvyshchyty-efektyvnist-dopomohy-u-sferi-oborony.

2. Закон України «Про запобігання корупції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

3. Наказ Міністерства Оборони України №646 від 24.11.2015 р. «Про утворення системи роботи з питань запобігання корупції в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України». URL: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii.

4. Самооцінка стану виконання Програми розбудови доброчесності НАТО. Звіт за результатами експертного аналізу в Україні, 2019 р. URL: http://bitec.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Звіт_Самооцінка-стану-виконання-Програми-ВД_2019.pdf.

Беляй Олександр Іванович,
адвокат, кандидат юридичних наук

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Правова культура, як складова загальної культури суспільства синтезує в собі не лише традиції, мораль, поведінкові моменти, але й знання та дотримання правових вимог. Завдяки цьому вона була і залишається одним з основних моментів, необхідних для протидії злочинності [1].

Проаналізувавши явище корупції не лише з правової точки зору, але й з морально-ціннісної, стає зрозуміло, що корупція є, перш за все, явищем дисгармонії соціального буття.

Ямалнеєв І. М. правильно зауважує, що особа не здійснює корупційних дій не через страх покарання, а, перш за все, тому, що вона сама вважає такі дії неприйнятними і такими, що суперечать життєвим принципам. У цьому, зокрема, полягає особистий характер ціннісно-нормативної сфери індивіда, який і виявляється в антикорупційній культурі [2].

Тут доречно навести думку І. Н. Пустовалової, за якою рівень антикорупційної культури можна виразити як мірою засвоєння особи своїх прав як громадянина, так і використання їх з точки зору виконання обов'язків. Коли ми говоримо про антикорупційну культуру, то маємо на увазі також і те, що кожна людина повинна вміти: тлумачити ті або інші положення закону та визначати сферу їх дії; застосовувати в своїй життєдіяльності правові знання проти корупції; знаходити вихід із заплутаних правових ситуацій, тобто використовувати закон для захисту своїх прав і інтересів [3].

У зв'язку з цим можна виділити низку функцій антикорупційної культури. Зокрема, пізнавальна функція, яка характеризується осмисленням індивідом корупційних явищ у правовій практиці. В процесі реалізації цієї функції відбуваються вивчення і пояснення антикорупційних процесів, що протікають у різних системах суспільства (освітній, політичній, економічній тощо). Пізнавальна функція не обмежується лише визначенням або поясненням причинно-наслідкових зв'язків різних антикорупційних явищ, що ніскільки не наближає нас до пізнання антикорупційної культури. Вона націлена на розкриття глибинних процесів, в основі яких лежать проблеми, що є суттю, першопричиною виникнення корупційних проявів.

Функція моделювання слугує засобом формування відповідної моделі антикорупційної поведінки. В процесі реалізації цієї функції відбувається створення належного образу або стандарту антикорупційної поведінки індивіда, який відповідає правовим нормам.

Регулююча функція дає можливість зіставляти свою антикорупційну поведінку з правовими вимогами, розуміючи при цьому можливість настання будь-якої відповідальності – кримінальної, адміністративної, дисциплінарної тощо.

Як показує практика, і про що зазначають вчені, антикорупційна культура громадян має серйозний та активний вплив на регулювання правових процесів; сприяє консолідації різних соціальних груп у справі підтримки і зміцнення законності та порядку в суспільстві; створює передумови для того, щоб громадяни поважали закон в цілому та дотримувались антикорупційного законодавства, що означає практично сприяти ефективному функціонуванню правової системи нівелюючи при цьому корупційні ризики.

Дійсність така, що правові уявлення про права і обов'язки, дозволи та заборони стають основою мотивації поведінки індивіда в спрямованості його антикорупційної діяльності, тобто прояву ним активної ролі в установленні та додержанні законів. Звідси випливає, що антикорупційна культура індивіда відображає його громадську активність і сприяє реалізації його прав, безпеки і правового захисту.

Проте, в основі антикорупційної культури лежить правова культура кожної людини, що призводить у кінцевому рахунку до стійкості конституційного порядку, зміцнення верховенства закону, доступності законодавства, пошани до демократичних правових інститутів, суворого дотримання законності [4].

Як зазначає О. М. Костенко, в Україні має бути впроваджено державну програму з формування антикорупційної культури громадян України (з урахуванням, зокрема, досвіду реалізації подібних програм у Польщі, Італії, Гонконгу, Сінгапурі та ін.). Без формування такої культури у громадян, яка є основою кримінологічної безпеки у суспільстві (як найважливішого елемента національної безпеки), жодні реформи кримінальної юстиції не будуть ефективними [5]. Вбачається, що в сучасному суспільстві стан масової свідомості визначається об'єктивними умовами життя, зокрема, інформаційно-психологічним впливом на нього, під яким у людей формується відповідний погляд на події та факти. Якщо ці умови не задовольняють суспільство, на нашу думку, протидіяти корупційній злочинності складно. Саме тому для успішних реформ зміна свідомості населення стає першочерговим фактором.

Вищезазначене дає підстави для висновку щодо першочергової ролі антикорупційної культури у протидії корупційній злочинності в Україні, без якої усі інші заходи такої протидії не будуть ефективними. Тож формування у суспільстві антикорупційної культури повинно бути законодавчо закріплено в України як державний пріоритет і будуватися на основі позитивного зарубіжного досвіду, з використанням напрацювань вчених з цього напрямку та урахуванням особливостей існування та розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бусол О. Ю. Вплив деяких чинників боротьби з корупцією на її загальний рівень у країнах світу. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. № 22. С. 182–192.

2. Ямалнеев И. М. Вопросы противодействия коррупции : учеб. пособие. К : Киевский гос. торг.-эконом. ун-т, 2010. 56 с.

3. URL: http://www.advokat-natarius.ru/s27.

4. Бусол О. Ю. Національні антикорупційні стратегії та участь громадськості в протидії корупції в країнах Центральної та Східної Європи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2014. № 6/3. Т. 1.

5. Костенко О. Як розв'язати вузол із політики, економіки та моралі. URL : http://www.day.kiev.ua/uk/ article/cuspilstvo/problema-no1-zlochinnist.

Близнюк Ігор Леонідович,
головний науковий співробітник лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ НА РИНКУ НАДАННЯ ПОСЛУГ З ДОСТУПУ ДО ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Основним оператором ринку надання послуг з доступу до державних реєстрів Міністерства юстиції є ДП «Національні інформаційні системи» (ДП «НАІС»), яке створене Міністерством юстиції України (Мін'юстом) в травні 2015 р. Тобто ДП «НАІС» підконтрольне та знаходиться у сфері управління Міністерства юстиції України.

ДП «НАІС» є технічним адміністратором 15 Державних та Єдиних реєстрів, утримувачем яких виступає Міністерство юстиції України. Цими реєстрами, зокрема, є [1]:

– Державний реєстр актів цивільного стану громадян;
– Спадковий реєстр;
– Державний реєстр речових прав на нерухоме майно;
– Державний реєстр обтяжень рухомого майна;
– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
– Єдиний реєстр громадських формувань;
– Реєстр громадських об'єднань;
– Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
– Реєстр символіки громадських об'єднань;
– Єдиний реєстр нотаріусів;
– Єдиний реєстр боржників;
– Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів;
– Реєстр суб'єктів, що надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом;
– Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
– Єдиний реєстр арбітражних керуючих;

– Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження в справі про банкрутство, тощо.

До набрання чинності нормативно-правовими актами, якими ДП «НАІС» було визначено технічним адміністратором Єдиних та Державних реєстрів, утримувачем яких є Міністерство юстиції України, відповідні повноваження виконувало державне підприємство «Інформаційний центр» (ДП «ІЦ») («Держінформ'юст») (09.2015 р. воно було ліквідовано) [4]. При цьому функції адміністратора Єдиних та Державних реєстрів перейшли від ДП «ІЦ» до ДП «НАІС».

Щорічно ДП «НАІС» отримує з державного бюджету кошти в розмірі сотень мільйонів гривень для створення, ведення, забезпечення безперебійного функціонування Єдиних та Державних реєстрів, утримувачем яких є Міністерство юстиції України.

Користувачами Реєстрів ДП «НАІС» є нотаріуси, держреєстратори, держвиконавці, Центри надання адмінпослуг, регіональні сервісні центри МВС тощо.

Серед найбільш поширених зловживань у сфері діяльності ДП «НАІС» (раніше – ДП «Інформаційний центр») слід виділити:

– незаконну та необґрунтовану сплату даним державним підприємством роялті за придбане у афільованих приватних компаній програмне забезпечення з метою виведення бюджетних коштів з підприємства та заволодіння ними;

– необґрунтоване завищення ціни послуг, що надаються підприємством «НАІС» / «Інформаційний центр».

При цьому до останнього часу незаконна виплата роялті за використання програмного забезпечення була ключовою схемою корупції в Мін'юсті.

Так, в 2013 р. Головним слідчим управлінням МВС України було розпочато кримінальне провадження за фактом зловживання службовим становищем службовими особами ДП «Інформаційний центр», що спричинило тяжкі наслідки, за фактом розтрати майна та несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин та комп'ютерних мереж ДП «Інформаційний центр».

Досудовим слідством було встановлено, що колишні службові особи вказаного державного підприємства за попередньою змовою з посадовими особами двох пов'язаних між собою компаній розробили схему розкрадання державних коштів, яка полягала в заволодінні коштами, які надходили на рахунки ДП «Інформаційний центр» за користування послугами Державних і Єдиних реєстрів в період з 2000 по 2013 роки. Надалі ці кошти під виглядом сплати роялті перераховувалися на рахунки цих приватних підприємств і привласнювалися. Загальна сума сплачених коштів становить понад 400 млн дол. США.

Крім того, за матеріалами кримінальних проваджень, керівництво ДП «Національні інформаційні системи» Міністерства юстиції за останні роки систематично укладало з низкою суб'єктів господарювання сумнівні договори на виконання робіт і послуг, які не

виконувалися, а грошові кошти за їх нібито виконання перераховувалися на підприємства з ознаками фіктивності з подальшим переведенням у готівку.

Поряд з цим, у 2016 р. правоохоронні органи розслідували масштабні розкрадання державних коштів, виділених на закупівлю програмного забезпечення, а також створення держреєстрів [2]. Схема розкрадання державних коштів в особливо великих розмірах здійснювалася шляхом укладання з низкою суб'єктів господарювання сумнівних договорів на виконання робіт та послуг без проведення процедури конкурсних торгів, за завищеними цінами та шляхом надання послуг, які фактично не виконувалися, а грошові кошти за їх виконання і поставку у подальшому перераховувалися на підприємства з ознаками фіктивності з подальшим виведенням за кордон на «офшорні» компанії.

До вищеописаного слід додати, що широке поширення в сфері отримання послуг з доступу до Держреєстрів Мін'юсту отримали злочини в сфері діяльності державних реєстраторів прав на нерухоме майно, здійснення незаконних реєстраційних дій у Державних реєстрах, шахрайські дії під час роботи з Єдиними та Державними реєстрами.

Серед отримавших широкий суспільний резонанс зловживань з Реєстрами ДП «НАІС» слід виділити незаконні реєстраційні дії так званих «чорних» реєстраторів (нотаріусів), які фактично призвели до системного рейдерства в Україні [3].

Таким чином, якщо узагальнити наведені вище корупційні діяння та інші зловживання, які вчиняються у сфері надання послуг з доступу до державних реєстрів Міністерства юстиції, то можна дійти висновку, що з 2015 р. (тобто року створення ДП «НАІС») і до сьогоднішнього дня тривають системні зловживання посадовим становищем службових осіб даного підприємства та вчиняються розтрата (заволодіння) бюджетними коштами, які виділяються на ДП «НАІС» (зокрема, при завищенні вартості придбаного програмного забезпечення для Реєстрів через афілійовані комерційні структури), а також коштами, одержуваними ДП «НАІС» при наданні послуг користувачам Реєстрів.

Список використаних джерел

1. Реєстри ДП «НАІС». URL: https://nais.gov.ua/registers.

2. Вкрадено понад 100 млн грн, виділених на комп'ютеризацію органів державної влади. URL: https://glavcom.ua/news/vkradeno-ponad-100-mln-grn-na-kompyuterizaciyu-organiv-derzhavnoji-vladi-352282.html.

3. Матола В. «В Мін'юсті боротьба з рейдерством тільки починається, закінчувати її мають правоохоронні органи і суди». URL: https://rus.lb.ua/pravo/2020/02/25/450821_v_minyusti_borotba_z_reyderstvom.html.

4. Деякі питання щодо визначення адміністратора Єдиних та Державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 25.06.2015 р., №1059/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0754-15#Text.

Бондюк Андрій Федорович,
начальник управління кадрового забезпечення ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук;
Мікіш Артем Сергійович,
заступник начальника управління – начальник відділу розслідування особливо важливих злочинів слідчого управління ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук;
Кріцак Іван Васильович,
помічник начальника ГУНП в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

ДЕРЖАВНІ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Боротьба з корупцією у кожній країні має свою специфіку та набуває щоразу нових обертів: приймається велика кількість нормативно-правових актів, задіюються різноманітні соціальні механізми, виробляються нові заходи, направлені на вдосконалення роботи щодо виявлення та попередження злочинів, пов'язаних з використанням службового становища у особистих цілях. Однак до бажаних результатів така діяльність не призводить. Отож для комплексного дослідження проблеми корупції необхідно задіювати соціальні механізми. Особливу роль тут відіграє намагання вчених аналізувати емпіричну, наукову та нормативно-правову базу зарубіжних країн, проведення порівняльних досліджень заради вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

В умовах глобальних змін економічного, політичного, правового та ідеологічного життя країни боротьба з корупцією набуває особливого державного і політичного значення. На фоні вказаних процесів спостерігається тенденція до дедалі глибшого проникнення корупції у всі сфери суспільної життєдіяльності, а насамперед – в органи державної влади [1, с. 205]. Економічна діяльність країни є основоположним фактором її прогресивного розвитку, тому вказана галузь повинна перебувати під пильним наглядом громадськості та на особливому контролі усіх державних інституцій. Боротьба з корупцією займає визначальне місце серед чинників, які в результаті дестабілізуючої діяльності підривають розвиток суспільства.

Нині антикорупційна політика є складовою державно-політичного життя. Здавалося б, з прийняттям антикорупційного пакету законів і підзаконних актів ми вступили у фазу реальних змін, однак цього не відбулось. В Україні не завершено жодних гучних справ, де б чиновники отримали достойну міру покарання, як це, допустимо, відбулось у сусідній Румунії, коли діяльність призначеного

прокурора Лаури Ковеші увінчалася небувалими успіхом, і сьогодні вона займає посаду головного прокурора Європейського Союзу. Викорінення корупції як явища має стати пріоритетним завданням усіх державних та соціальних структур. Для цього необхідно розробити чітку та послідовну стратегію дій у напрямку протидії та боротьби, як це, наприклад, вдалося Республіці Казахстан. Так, у Стратегії «Казахстан-2050» чітко окреслено: «корупція – не просто злочин. Вона підриває віру в ефективність держави і є прямою загрозою національній безпеці». Посилення боротьби з корупцією на усіх рівнях, за допомогою вдосконалення антикорупційного законодавства є кінцевою ціллю викорінення корупції як явища» [2].

Україна є інвестиційно привабливою країною, яка знаходиться у центрі Європи, однак усі сфери суспільства страждають від проявів корупції. Головною причиною є відсутність політичної волі чиновників, а також недосконаліть національного законодавства. Водночас, вітчизняне антикорупційне законодавство є досить непоганим, як і Конституція України, яка свого часу визнана Венеціанською комісією однією з найкращих у Європі та світі. Однак на практиці закони не виконуються, допоки правоохоронна система запрацює по-новому. Зрештою, необхідний серйозний громадський контроль щодо правоохоронної системи та судової гілки влади як кінцевої інстанції правосуддя. При цьому принцип назалежності та невтручання у діяльність суду, інших державних органів повинен бути пріоритетним. Ці та багато інших факторів є причиною для «обходу» та «маневрування» законодавством з ціллю особистої вигоди, а не загального блага.

Все розпочинається з особистості та команди професіоналів, які не допустять до роботи суто з соціальних міркувань ту чи іншу особу, якщо стане відомо про її корупційні дії. Тобто в окремих випадках соціум і глава держави особисто мають спрацювати на випередження, допоки запрацює державна система. Так, успішна реалізація проєктів подолання корупції вимагає виявлення ключових факторів тіньової економіки. На сьогодні велика частка тіньової економіки є основною причиною системної антикорупційної кризи, що поглиблюється прийняттям рішення Конституційного суду України щодо відміни пакету антикорупційного законодавства.

Згідно з дослідженнями зарубіжних експертів, у розвинених країнах тіньова економіка становить від 10 до 15 % ВВП, в країнах з перехідною економіка – 23–28 %, в тих, що розвиваються – 40–45 %. Закономірно, що країни з високим рівнем тіньової економіки є більш корумпованими [1, с. 206]. На особливу увагу заслуговує прийняття необхідної нормативної бази на загальнодержавному рівні, а також імплементація усіх чинних міжнародно-правових актів протидії корупції. Це і розширення меж міжнародного права, адже сьогодні корупція носить транскордонний характер (у разі доведення вини

підсудного усі рахунки та заощадження повинні бути переданими державі), і створення європейських та світових співтовариств протидії корупції, і вироблення, підписання і дотримання між державами взаємних міжнародних антикорупційних договорів і угод, а також інтеграція правоохоронних органів в авторитетні міжнародні антикорупційні організації. Нонсенсом є те, що на рівні Європейського Союзу лише у 2021 році запрацює антикорупційна прокуратура, яка ще не має сформованої нормативної бази, штатної структури тощо. Ці питання мали порушити значно раніше.

На думку А. К. Кукеєва, потрібно збільшити покарання за корупційні злочини, адже низька міра покарання заохочує корупційних чиновників до більш активних винахідницьких дій, а отримані злочинним шляхом майнові чи матеріальні цінності у рази перевищують розмір штрафів. Однак жорсткість механізмів боротьби з корупцією не може розцінюватися ефективним засобом її зниження. Навпаки, посилення покарання за корупційну діяльність повинно супроводжуватися комплексними антикорупційними заходами у всіх сферах, спрямованими на унеможливлення вказаної незаконної діяльності [1, с. 207].

Серед чинників ефективної протидії корупції, що перешкоджають прийняттю публічно-владних рішень і завдають шкоди публічним інтересам, є протекціонізм, корпоративізм та клієнтизм. Результатом прийняття таких рішень може стати надання не передбачених законом і необґрунтованих переваг конкретним особам або організаціям, що у рамках правового поля суперечить принципам об'єктивності і справедливості, а також рівноправності і конкурентності. Такі дії (бездіяльність) державних службовців перебувають поза правовим регулюванням, що призводить до непередбачуваних наслідків прийняття рішень в системі державного управління, а в кінцевому результаті до деградації і неефективності правових механізмів державного управління [1, с. 207].

Аналогічна ситуація відбувається в нашій державі з приходом до влади нових політичних сил. В основу такого державотворення закладається «кумівство», «сватівство», а не професіоналізм та непідкупність чиновника. Надзвичайно просто дізнатись про людину і визначити її відношення до корупції, але чомусь такий життєвий принцип ще не став основою врегулювання вказаних взаємовідносин на загальнодержавному рівні щодо відбору кандидатів на вищі державні посади. Особливої уваги заслуговують незалежні ЗМІ (наприклад, журналістські розслідування «Гроші», «Схеми: корупція в деталях»), коли населення отримує необхідну інформацію про корупційні нажитки відомих осіб. Держава повинна усіляко підтримувати вказані проєкти, зокрема преміювати «четверту владу» за розкриття великих корупційних справ, скажімо, «Роттердам плюс», які часто не вдається розкрити через тиск з боку органів влади, бізнесу,

злочинних структур. Тому створення подібних проєктів незалежних суспільних ЗМІ має неабияку перспективу.

Успішними слід вважати приклади антикорупційного законодавства в Італії, Гонконгу та Сінгапурі, а саме: – незалежність судової влади і неминучість покарання за участь в корупційних операціях; – амністія посадових осіб, що легалізували свої активи, після виплати значного податку; – прозорість у процесі прийняття рішень урядом; – створення спеціального незалежного антикорупційного агентства; – часта ротація посадових осіб, моніторинг корупції у всіх державних установах; – створення грошових і негрошових стимулів для чесних чиновників [1, с. 208].

Явище корупції особливо поширене в освітній сфері. Тому зміни в системі освіти можуть стати важливим кроком у боротьбі з корупцією і побудові громадянського суспільства. Наприклад, можна говорити про спеціальні освітні програми, направлені на зміну громадського сприйняття корупції та підвищення правової грамотності. Якість та доступність освіти є основним правом людини, фактором соціального і економічного розвитку. Слід на загальнодержавному рівні відстежувати те, як розподіляються фінансові ресурси в закладах освіти [1, с. 208].

Отож міжнародний досвід боротьби з корупцією, а також напрацювання вчених у цій галузі є особливо корисними для реалізації вказаних напрацювань в українських реаліях. Йдеться про колишні країни постсоціалістичного табору, у кожній з яких існують свої механізми протидії корупції, що загалом допоможе виробити загальнодержавну антикорупційну стратегію на десятки років вперед, а також сприятиме вибору оптимальної моделі антикорупційної політики в Україні. В нинішніх умовах для боротьби з корупцією недостатньо нормативних механізмів. Слід задіювати широкий спектр соціальних механізмів і норм, неписаних правил для того, щоб її подолати. Необхідністю є публікація звітів щодо цінової політики проведених тендерів закупівлі у ЗМІ. В основі боротьби з корупцією має лежати принцип відкритості та підзвітності народові як індикатору перевірки корупційності чиновників.

Список використаних джерел

1. Кукеев А. К. Совершенствование механизмов противодействия коррупции как одно из условии государственной антикоррупционной политики. Актуальные направления научных исследований XXI века: теория и практика. 2017. Т. 5. № 9 (35). С. 204–209.

2. Послание Президента Республики Казахстан – лидера нации Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новий политический курс состоявшегося государства // Казахстанская правда от 15.12.2012 г., № 437-438.

Бортун Микола Іванович,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах тотальної корупції, яка гальмує усі сфери суспільного життя країни, в тому числі і реформування правової системи України, важливе місце займає визначення пріоритетних напрямів, які б відображали ключові позиції, що впливають на способи виявлення різних форм корупційних дій. Слід зазначити, що забезпечення принципу невідворотності покарання є одним із головних чинників,які так чи інакше протидіють бажанню вчинити злочин з ознаками корупції.

Факторами корупції слід визнавати явища, процеси, інші чинники, які здійснюють будь який детермінуючий вплив на корупцію, обумовлюючи корупцію як явище та сприяють її конкретним проявам [1]. З'ясування цих факторів, є необхідною умовою ефективної діяльності правоохоронних органів по виявленню корупційних злочинів та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Викриття злочину на стадії його підготовки повинно суттєво вплинути на рівень корупційних загроз. Це завдання повинно виконуватись на стадії оперативно-розшукової діяльності, але за умови деяких змін до законодавства. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», забороняється приймати рішення щодо проведення оперативно-розшукових заходів за відсутності підстав, передбачених у законі. Поняття «достатніх» підстав в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначені, а тому потребують науково-методичного обґрунтування, оскільки закон пов'язує правильне визначення цього поняття з отриманням дозволу на проведення оперативно-розшукової діяльності, а керівник відповідного оперативного підрозділу, який дає дозвіл на заведення оперативно-розшукової справи несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). На наш погляд, підстави для заведення оперативно-розшукової справи можна вважати достатніми, якщо їх характер свідчить про ті обставини, які визначені в ст.6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Але якщо питання стоїть про ефективність протидії корупції, то час вимагає більш широкого тлумачення цього поняття. Наприклад, заведення оперативно-розшукових справ повинно проводитись на кожний випадок корупційного ризику наприклад, проведення тендерних торгів, використання певних сум бюджетних коштів, явна невідповідність матеріального стану посадовця його прибуткам, прийняття відповідних рішень органами влади з питань використання певних ресурсів (наприклад землі), виконання оборонних замовлень тощо. Законодавець повинен чітко визначити в

Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», що сам факт наявності корупційного ризику є підстава для проведення оперативно-розшукових заходів. В деяких публікаціях корупційні ризики розглядаються, як сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування [2]. Але, на наш погляд, наявність корупційних ризиків, не можна пов'язувати тільки з діяльністю владних інституцій, які здійснюють функції державного управління з підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики. В контексті діяльності оперативно-розшукових служб правоохоронних органів, корупційні ризики повинні розглядатись значно ширше, як сам процес підготовки та реалізації державних органів своїх функцій взагалі. Специфіка державної служби створює можливості для існування суперечливих інтересів – індивіда, соціальних груп, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє (або може спричинити) виникнення різноманітних конфліктних ситуацій, а іноді призводить і до скоєння корупційних правопорушень [3]. Але в такому разі оперативні підрозділи повинні проводити оперативно-розшукові заходи відразу відносно конкретних осіб, а не виходити на цих осіб, шляхом аналізу відповідної ситуації, яка складається навколо певної події. Саме в такому контексті і необхідно виявляти корупційні прояви, не чекати інформацію про особу, а шляхом проведення оперативно-розшукових заходів цю особу знаходити і викривати. Змінивши підстави і методику проведення оперативно-розшукових дій по виявленню корупційних злочинів, правоохоронні органи запрацюють більш ефективно, що позначиться на загальному рівні цих злочинів.

Список використаних джерел

1. Фактори корупції. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/ Faktori_korupcii.htm.

2. Дмитрієв Ю. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави. URL: http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8207.

3. Дмитрієв Ю. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави. URL: http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8207.

Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Одним із ключових напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності поліцейського, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків.

Корупційні ризики – це сукупність умов та факторів, що закладені у системі державного управління та які визначають можливість виникнення корупційної поведінки і створюють небезпеку настання негативних наслідків для життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави [1, с. 93].

Питання визначення корупційних ризиків та їх оцінки постійно досліджується науковцями у різних сферах державного управління: В. В. Баштанником, О. Г. Бондарчуком, В. М. Соловйовим, М. І. Логвиненком, М. І. Мельником, В. В. Побережним, А. Л. Тіньковим та іншими.

Служба в поліції сама по собі вже є особливим владним інститутом, який здійснює функції державного управління з підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики з протидії злочинності, охорони прав, свобод і законних інтересів осіб, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Специфіка служби в поліції створює можливості для існування суперечливих інтересів – особи чи групи осіб, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє (або може спричинити) виникнення різноманітних конфліктних ситуацій, а може призвести і до вчинення корупційних правопорушень.

Так, з урахуванням результатів різних досліджень, основним корупційним ризиком в ситуаціях контакту органів поліції з населенням є «схильність» до корупційних моделей поведінки: 1) орієнтація на використання корупційних моделей поведінки з боку населення, 2) наявність корупційних вимог з боку поліцейських, 3) активність посередників, що беруть участь у вирішенні певних проблем та орієнтуються на корупційну поведінку (наприклад, адвокати).

За поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців, у тому числі й працівників поліції, розташовують в такому порядку: 1) недоброчесність державних службовців; 2) виникнення конфлікту інтересів; 3) безконтрольність з боку керівництва; 4) наявність дискреційних повноважень [2].

За факторами виникнення корупційних ризиків вони поділяються на зовнішні та внутрішні ризики. Зовнішні ризики можуть бути обумовлені різними чинниками (правові, політичні, економічні, соціальні тощо) та пов’язані із загальними недоліками функціонування

системи Національної поліції України. Внутрішні ризики – ризики, безпосередньо пов'язані з діяльністю органу поліції: неформальний характер відносин службовців; безконтрольність підлеглих з боку керівництва; використання працівниками поліції широкого кола дискреційних повноважень при прийнятті рішень та вчиненні управлінський дій тощо [1, с. 94].

В залежності від характеру взаємодії між суб'єктами корупційних відносин ризики можуть бути: децентралізовані; централізовані «знизу вверх» та централізовані «зверху вниз». При децентралізованій корупції кожен суб'єкт діє на власний розсуд та за власною ініціативою, а відносини носять хаотичний характер. При централізованій корупції взаємодія суб'єктів корупційних відносин носить пряму підпорядкованість [1, с. 93].

В переліку корупційних ризиків окремо відмітимо наявність дискреційних повноважень (сукупність прав та обов'язків державних органів, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень), оскільки саме наявність можливості діяти на власний розсуд створює умови для вчинення корупційних правопорушень. Дискреційні повноваження мають такі ознаки: 1) дозволяють органу на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини; 2) дозволяють на власний розсуд обирати одну із декількох форм реагування на даний юридичний факт; 3) надають можливість органу на власний розсуд вибирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації; 4) дозволяють органу обрати форму реалізації своїх повноважень – видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії; 5) наділяють орган правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення; 6) надають можливість органу на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, у тому числі передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим державним органам тощо встановлювати строки і процедуру виконання. Усунення такого ризику, як правило, потребує удосконалення нормативноправової бази, яка врегульовує діяльність відповідних посадових осіб [3].

Можливо також розрізняти ризики в органах поліції в залежності від форми корупційної дії це: хабарництво; зловживання службовим становищем; незаконна участь у підприємницькій діяльності тощо [1, с. 93].

Отже, наведений перелік підстав класифікації та видів корупційних ризиків в органах поліції надасть можливість проведення подальших досліджень щодо їх оцінки та нейтралізації, подальшого удосконалення антикорупційного законодавства, а також створення та імплементації відповідної антикорупційної стратегії.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв Ю. В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління / Ю. В. Дмитрієв // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – 4. – С. 92–95.

2. Корупційні ризики в діяльності державних службовців : роз'яснення М-ва юстиції України від 12.04.2011. База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/n0026323-11.

3. Бойко Х. Р. Корупція серед державних службовців : реалії, шляхи подолання / Х. Р. Бойко // Мостинське районне управління юстиції : офіц. сайт. 18.02.2015. URL: http://mostiske-ruju.at.ua/news/korupcija_sered_derzhavnikh_sluzhbovciv_realiji_shljakhi_podolannja/2015-02-18-686.

Бочковий Олексій Васильович,
завідувач навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ІМІТАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Україна достатньо активно висвітлює протидію корупції у медіапросторі. Та чи ефективна сама протидія?

Чи не кожний ЗМІ, так само як і стрічка новин у Фейсбук рясніє повідомленнями про викриття чергового хабарника, створення чергового антикорупційного органу чи видання нормативно-правового акту, який має сприяти протидії корупції. Виходячи з кількості фактів виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією у пересічного громадянина може скластися враження успішної антикорупційної діяльності. Та за об'єктивними оцінками, Україна лише на 126 місці за рейтингом міжнародної неурядової антикорупційної організації Transparency International за результатами 2019 року серед 180 країн, з показником у 30 балів. Для порівняння, найближчі сусіди Польща на 41 місці, Словачина на 59-му [1]. Актуальність питання протидії корупції не зменшується, так само як і рівень корупції.

Звісно, потрібно враховувати, що не існує держав з 0 рівнем корупції. Навіть лідери рейтингу країн, такі як Данія та Нова Зеландія набрали 87 балів зі 100 можливих. Проте це не означає, що не потрібно проводити заходи зі стримування цього негативного явища, адже корупція справляє нищівний вплив на усі без виключення сфери життя

суспільства та зводить нанівець будь-які ініціативи чи спроби щодо покращення життя суспільства.

Погіршення рейтингу України у антикорупційному рейтингу, адже у 2018 році ми мали на 2 бали більше (32) й займали 120 місце у рейтингу, вказує на те, що обраний рецепт виявився не ефективним. Порівняння з рецептом не випадкове, адже ми живемо в умовах пандемії та лікарі, призначаючи лікування та борючись щодня за життя пацієнтів, постійно вносять корективи у лікування, коли помічають погіршення стану пацієнта.

Між тим, ми бачимо неефективність антикорупційної політики, проте вперто продовжуємо створювати контролюючі антикорупційні органи, куди призначаються одні й ті ж службовці, які багато років займали посади у інших контролюючих чи правоохоронних органах, яких постійно звинувачують у корумпованості. Така собі замкнена система: службовці корумпованих структур влаштовуються на роботу до новостворених антикорупційних структур, щоб протидіяти корупції у тих структурах, у яких вони раніше працювали.

Відбувається своєрідна імітація антикорупційної діяльності, адже здійснювані заходи не ефективні. Часто виявлений журналістами чи громадськими активістами факт вчинення корупційних дій, чи навіть підозра на них, що спричинило значний суспільний резонанс отримує відповідне реагування зі сторони державних органів. У кращому випадку, скомпрометованого чиновника звільняють, демонструючи рішучість та безкомпромісність до таких порушень [2, 3]. Проте фактично відбувається лише стримування резонансу, шляхом зміни статусу таких осіб, адже до відповідальності нікого не притягують, конфіскації не відбувається, а вплив таких осіб на підконтрольні сфери залишається. Більше того, через деякий час упійманий на корупції чиновник звертається до суду та поновлюється на посаді, отримавши значні кошти компенсації за неправомірне звільнення.

Ми можемо скільки завгодно змінювати діючі нормативно-правові акти чи приймати нові, але результат не зміниться, доки не буде забезпечений автоматизований фінансовий моніторинг держслужбовців з відповідною автоматизованою системою санкціонування, яка мінімізує людський фактор у прийнятті рішень щодо корупціонерів.

Першим кроком на шляху запровадження автоматизованого фінансового контролю стало електронне декларування доходів [4], на яке вже вчиняються атаки правового характеру [5]. Та далі справа не пішла.

Звертаючись до іноземного досвіду, можна побачити, що процедура декларування доходів є нормою не тільки державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а й для усіх фізичних та юридичних осіб [6]. Більше того, у більшості розвинених країнах фінансовий контроль давно автоматизований, адже за сучасного розвитку інформаційних систем запровадження не складне, а ефективність висока.

Наприклад у Великобританії фінансовий моніторинг у автоматичному режимі здійснюється щодо державних службовців у 5 поколіннях (діти, внуки, батьки, діди). Таким чином виключається можливість записати майно, отримане корупційним шляхом на родичів. Рахунки блокуються, а реєстрація майна відміняється.

Організувати такий порядок в Україні не складно. А враховуючи можливості сучасних інформаційно-аналітичних систем, розробка такого програмного забезпечення під потреби України справа не складна. Більше того, ми усі є об'єктами моніторингу соціальних мереж. Для багатьох не секрет, що Фейсбук збирає данні щодо кожного користувача для формування профілю покупця, який успішно використовується з метою розповсюдження персоніфікованою реклами.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що поки що антикорупційні заходи, які застосовують державні органи України не є ефективними й фактично імітують антикорупційну діяльність, шляхом заповнення повідомленнями антикорупційного змісту медіа простір.

Одним із шляхів вирішення проблеми вважаємо якнайшвидше запровадження автоматизованого фінансового контролю за держслужбовцями для виключення людського фактору та маніпуляцій зі сторони зацікавлених осіб.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.

2. Зеленский уволил главу СБУ в Николаевской области // Украинская правда. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/11/18/7273989/.

3. После скандала с нарушением карантина уволен глава департамента Нацполиции // Украинская правда. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/11/18/7273985/.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

5. В'ячеслав Шрамович. Крок до скасування безвізу і проблем з МВФ. Що означає суперечливе рішення Конституційного суду. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-54722000.

6. Польща і корупція: життя чиновників відкриють законом. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2222765-polsa-i-korupcia-zitta-cinovnikiv-vidkriut-zakonom.html.

Брисковська Оксана Миколаївна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупційна злочинність завжди була і залишається загрозою демократії, правопорядку, фактично руйнує належне державне управління, підриває авторитет державних інституцій. Корупція із локальної проблеми перетворилася у глобальне явище, яке деформує суспільство, економіку, правову систему нашої держави, негативно впливає на її міжнародний імідж, загрожує національній безпеці [1, с. 3]. Серед злочинів, які насьогодні є особливо небезпечними та досить поширеними, є кримінальні правопорушення корупційної спрямованості, що вчиняються представниками влади або особами публічного права, які тим самим дискредитують діяльність органів державної влади й управління, обмежують права громадян, підривають економіку української держави [2, с. 156].

Саме високий рівенькорупції та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення.

Потрібно відмітити, що в розвинених зарубіжних країнах також в певній мірі присутня корупція, але не на побутовому, а на вищих рівнях. Вона не є настільки нормалізованою, як це є в Україні, населення не бачить її на власні очі кожного дня, вона не є такою очевидною і відкритою, коли звичайні громадяни беруть в ній участь.

Україна у 2019 році втратила два бали в рейтингу сприйняття корупції у порівнянні з 2018 роком і повернулася на рівень 2017 року, посівши 126-те місце зі 180. Поруч з нами у рейтингу – Киргизстан, Азербайджан та Джибуті [3].

До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Австрію, Австралію, Великобританію, Данію, Ірландію, Ісландію, Ізраїль, Канаду, Люксембург, Нову Зеландію, Нідерланди, Німеччину, Норвегію, США, Сінгапур, Фінляндію, Чилі, Швецію, Швейцарію, та ін. Важливе значення в зарубіжних країнах, мають інститути громадянського суспільства, особливо в контролі за діями влади, активна антикорупційна позиція більшості громадян, їхніх громадських об’єднань, неприйняття ними корупції як риса ментальності, складова суспільної культури.Особливо активну роль у протидії зловживанням влади відіграють засоби масової інформації [4, с. 197]. В цих країнах притаманна висока ступінь орієнтації на громадську думку, яка стежить за можливими зловживаннями в

органах влади та корупційними проявами. А тому щодо запобіганню корупційним проявам в державі тісно взаємодіють громадські організації та державні установи.

У країнах-лідерах з подолання корупції є інститути по боротьбі з корупцією усіх типів, проте є також такі країни, які взагалі не мають спеціалізованих органів по боротьбі з цим явищем. Отже, не можна говорити про переваги одного типу спеціалізованого інституту по боротьбі з корупцією над іншими. Саме тому, важливо наголосити на тому, що прийняття одного лише закону та розробки програм з подолання корупції не достатньо, оскільки одночасно з цим необхідно підвищувати правову культуру та свідомість населення [4, с. 43].

У конвенціях ООН «Проти корупції» та «Про транснаціональну організовану злочинність» конфіскація є одним з ефективних засобів боротьби з корупцією. Окрім України, конфіскація, як міра кримінального покарання, існує в Казахстані, Білорусії, Болгарії, Данії, В'єтнамі, Конго, КНДР, Кубі, Кот-д'Івуарі, Латвії, Мадагаскарі, Мавританії, Судані, Монголії, Того, Таджикистані, Ефіопії. Показовим є досвід його реалізації у Франції, Китаї, КНДР, США [5, с. 32]. Основний принцип ефективності боротьби з корупційними злочинами в цих країнах є невідворотність відповідальності, настання покарання. Діяльність ґрунтується на пріоритетності інформаційних запобіжних заходів щодо публічності діяльності посадових осіб щодо запобігання та протидії корупції.

А тому основні фактори протидії корупції в Україні які були б характерними саме для України, це:

пропагування неприйняття, корупції в суспільстві, виховання нетерпимості до корупції в загальнонаціональній культурі. Тільки тоді ми зможемо побачити хоч якість зрушення в боротьбі з корупцією, коли кожному громадянину, перш за все, буде соромно зізнатися в колі друзів чи родини, що вони дали чи отримали хабара, а сама корупція перестане бути нормальним явищем;

забезпечення невідворотності відповідальності, настання покарання за вчинені корупційні правопорушення. Яке б ідеальне законодавство не було написане, якщо воно не виконується, ефективності в безкінечному перефразуванні положень та законів нічого не змінить. До закону не прислухаються в першу чергу тому, що впевнені, що відповідальності за корупційні діяння так і не настане. Саме тому, невідворотність відповідальності за корупцію змінює її сприйняття потенційними правопорушниками, адже ризик в такому випадку буде занадто великий;

контроль інститутів громадського суспільства з залученням засобів масової інформації за діями представників влади або особами публічного права.

Запропоновані фактори протидії корупції запобігали б обмеженню прав громадян, деформації правової системи та економіки держави. Що в свою чергу унеможливлювало б дискредитацію діяльності органів державної влади й управління України.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю., Журавель В. А. Розслідування злочинів корупційної спрямованості: наук.-практ. посібник. Харків: Харків юридичний, 2013. 220 с.
2. Шевченко В. М. Проблеми формування та реалізації криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості. *Запобігання корупції у приватному секторі :* матеріали наук.-практ. онлайн «круглого столу», присвяченого 25-річчю із дня створення НДІ вивчення проблем злочинності та 95-річчю із дня народження акад. Володимира Сташиса (м. Харків, 1 лип. 2020 р.). – Харків *: Право, 2020.* С. 155–159.
3. Україна опустилася в рейтингу сприйняття корупції. *Українська правда, четвер 23 січня 2020*. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/23/656166/.
4. Миронюк Т. В. Іноземний досвід боротьби з корупцією *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі:* матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2.С. 194–198.
5. Брисковська О. М. Формування антикорупційної свідомості громадян як чинник подолання корупції *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] :* матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2.С. 42–45.
6. Бондюк А. Ф. Міжнародні засади запобігання та протидії корупції *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 31 – 33.

Бурак Марія Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «НАЦІОНАЛЬНА АТОМНА ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧА КОМПАНІЯ «ЕНЕРГОАТОМ» ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню як держави та суспільства в цілому, так і підприємствам, установам, організаціям. Тому розв’язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямків розвитку держави.

Власне, розділ 5 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає порядок запобігання корупції у діяльності юридичних осіб.

Так, державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» (ДП «НАЕК» Енергоатом» – далі – Компанія, підприємство) активно проводить роботу щодо запобігання та виявлення корупції, усунення передумов для її виникнення.

Відповідно, ДП «НАЕК «Енергоатом», як найбільший в Україні виробник електроенергії, високо цінує свою репутацію надійної та стабільної Компанії та неухильно дотримується норм міжнародного права та законодавства України. Компанія вважає критично важливим вчасне виявлення ознак вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень. Тому пріоритетним напрямом роботи Компанії є оперативне реагування на виявлені факти можливих корупційних правопорушень та інших неправомірних дій, допущених посадовими особами і працівниками.

Однак, не знання та не розуміння умов і обставин, за яких виникає та розвивається корупція, створює перешкоди на шляху ефективного запобігання цього негативного соціального явища. Відтак, раціональне планування заходів протидії корупції завжди має відбуватися при чіткому розумінні всього спектру корупційних ризиків.

На наше переконання, здійснення об'єктивної оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємства є необхідним кроком у запобіганні порушень антикорупційного законодавства працівниками Компанії.

Моніторинг окремих сфер та видів діяльності підприємства, дозволяє зазначити, що сфера публічних закупівель є найбільш корупціогенною з точки зору корупційних ризиків.

Вжиті державними та правоохоронними органами заходи щодо запобігання корупції в ДП «НАЕК «Енергоатом», виявилися недостатніми для реальної стабілізації криміногенної обстановки. Сфера публічних закупівель характеризується високим рівнем корупціогенності, що пов'язано з поширеною практикою непрозорого проведення закупівельних процедур. Водночас, прийняття нового Закону «Про публічні закупівлі» дозволило усунути багато корупціогенних факторів у цій сфері на законодавчому рівні. Закон, зокрема, удосконалив правила та умови здійснення закупівель, забезпечив створення системи електронних закупівель. Однак, на організаційному рівні мають місце окремі ризики, особливо коли йдеться про проведення допорогових закупівель.

Зокрема, в процесі публічних закупівель через систему prozorro тендерний комітет стикається з рядом труднощів на які, наразі, не існує однозначної відповіді і уникнути яких не допомагає навіть система prozorro. До прикладу, окремі «підприємці» входячи в певний «зговір» з деякими виробниками необхідної для Енергоатом продукції отримують від виробників дилерські повноваження і далі відбуваються торги за наступною схемою. Енергоатом направляє запит на отримання цінової пропозиції на виробника, оскільки у виробника щодо Енергоатому вже є «дилер», він передає цей запит дилеру.

Останній готує лист від імені виробника, вказуючи ціну в три рази вищу ніж відпускна вартість заводу виробника. Енергоатом, оголошує торги визначаючи очікувану вартість згідно з повідомлення виробника. На тендер приходить дві фірми: «дилер» і його «протеже» (тут будь-якого юридичного підтвердження немає є лише розуміння цього виходячи з історичного аспекту здійснення закупівель Енергоатомом, постійно на торгах грає одна пара) здійснюють удаваний аукціон і майже без зміни ціни виграє один із «дилерів» із явно завищеною ціною. Звертаємо увагу, що мова йде про специфічну продукцію, яка не має широкого економічного обороту, а тому вкрай важко визначити ринкову ціну. Провести переговорну процедуру теж немає можливості, бо існують потенційні виробники за кордоном. В подальшому, в рамках розслідування кримінальних проваджень стає відома інформація, що після отримання коштів від Енергоатому, «дилер» перераховує заводу виробнику вартість поставленого в Енергоатом обладнання, а решту коштів направляє на готівку за удаваними контрактами на юридичних осіб з ознаками «конвертів» і на фізичних осіб-підприємців. Формально в даній схемі, при проведенні публічної закупівлі Енергоатомом відсутні порушення. Проте, з часом, є чітке розуміння, що в даній закупівлі однозначно порушено принцип запобігання корупційним діям і зловживанням [2].

У свою чергу, Компанія докладає всіх можливих зусиль, для мінімізації ризиків ділових відносин з контрагентами, які можуть бути залучені до корупційної діяльності, для чого нею проводиться перевірка терпимості контрагентів до корупції, у тому числі перевірка наявності у них власних антикорупційних програм, їх готовності включати в договори антикорупційні умови (застереження), а також надавати взаємне сприяння для етичного ведення господарської діяльності та запобігання корупції.

Власне, до типових ризиків у Компанії під час здійснення публічних закупівель, можна віднести наступні: розголошення посадовою особою Компанії одному з учасників процедури закупівель конфіденційної інформації щодо пропозицій інших учасників; приховування працівником Компанії, який безпосередньо залучений до організації процедури закупівель, наявного у нього конфлікту інтересів; змова учасників процедури закупівлі; фальсифікація документації; оприлюднення на офіційному веб-сайті не повної інформації про порядок проходження закупівель, їх оцінки та отримання рішення про затвердження; неповідомлення головою та/або членом тендерного комітету чи членом технічної комісії про наявність конфлікту інтересу; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди головою та/або членом тендерного комітету чи членом технічної комісії від потенційного контрагента; зловживання при оцінці пропозицій учасників закупівлі з метою відхилення пропозиції учасника-переможця закупівлі.

Вбачається, що оцінка корупційних ризиків в діяльності ДП «НАЕК «Енергоатом» під час здійснення публічних закупівель

дозволить забезпечити відповідність антикорупційних заходів специфіці діяльності підприємства та сприятиме раціональному використанню ресурсів Компанії, які виділяються на проведення роботи з попередження корупції.

Відповідно, Компанія рекомендує наступні способи усунення корупційних ризиків: забезпечити формулювання чітких, однотипних кваліфікаційних критеріїв до учасників процедури закупівель; встановлювати не завищені кваліфікаційні критерії до учасників процедури закупівель; створити умови для вільного та рівного доступу потенційних учасників процедури закупівель до інформації, яка стосується порядку їх проведення; забезпечити розширення ринку конкуренції шляхом вжиття відповідних ефективних заходів [1].

Переконані, що запропонований перелік шляхів мінімізації корупційних ризиків в діяльності Компанії під час здійснення публічних закупівель дозволить підвищити ефективність реалізації державної політики у сфері національної безпеки, покращить якість управління ресурсами, спрямованими на забезпечення національної безпеки, забезпечить прозорість публічних закупівель та зменшення рівня корупції у діяльності ДП «НАЕК «Енергоатом».

Список використаних джерел

1. Методологія оцінки корупційних ризиків у діяльності ДП «НАЕК «Енергоатом» та рекомендації для їх усунення. URL: http://archive.energoatom.kiev.ua/files/file/metodology_corruption.pdf.

2. Запит від Державне підприємство Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом». URL: https://www.me.gov.ua /inforez/Details?id=cb1f94aa-bb15-4389-8da7-eacc55926ba8&lang=uk-UA.

Бурлака Владислав Васильович,
начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України

ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ СЛІДЧИМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (далі – Закон) запроваджується довгоочікуваний для правоохоронних органів інститут кримінальних проступків. Самим Законом вносяться зміни до положень Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, а відповідно до перехідних положень Кабінет Міністрів України повинен забезпечити приведення законодавчих актів у відповідність до цього Закону.

У той же час детальний аналіз положень якими Закон доповнює Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України

засвідчив про розповсюдження дізнання, як форми досудового розслідування, на корупційні кримінальні правопорушення.

Згідно примітки до статті 45 Кримінального кодексу України та статті 216 Кримінального процесуального кодексу Україні слідчі Національної поліції України здійснюють досудове розслідування стосовно досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень щодо злочинів, передбачених статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357, 364^{1}, 365^{2}, 366^{1} 368^{3}, 368^{4}, 368^{5} Кримінального кодексу України.

При цьому, відповідно до Закону, кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Відповідно у випадку вчинення кримінального проступку шляхом зловживання службовим становищем,передбаченого частиною першою статті 357 (Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження) Кримінального кодексу України (у редакції Закону) буде здійснювати у формі дізнання.

Слід врахувати положення частини першої статті 45 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям) Кримінального кодексу України відповідно до яких особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покаялася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Положеннями статті 46 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим) Кримінального кодексу України передбачається, що особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Частиною першою статті 47 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки) Кримінального кодексу України (у редакції Закону) визначено, що особу, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, та щиро покаялася, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку.

У відповідності до статті 48 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки) Кримінального кодексу України (у редакції Закону) особу, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною.

Тобто, у разі вчинення особою кримінального проступку, передбаченого статтею 357 (Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження) Кримінального кодексу України не можливо буде застосувати положення статті 45 Кримінального кодексу України.

Згідно зі змістом частини четвертої статті 32 (Повторність злочинів) Кримінального кодексу України (у редакції Закону) повторність відсутня, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, установлених законом, або якщо судимість за це кримінальне правопорушення було погашено або знято, а також після відбуття покарання за вчинення кримінального проступку.

Санкцією частини першої статті 357 Кримінального кодексу України передбачає покарання у вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, а тому навіть у випадку виконання покарання у вигляді сплати штрафу або обмеження волі.

Таким чином, окреслена проблематика негативно впливає на здійснення дізнання слідчими Національної поліції України щодо кримінальних корупційних правопорушень та потребує подальших пропозицій, щодо законодавчого врегулювання зазначеної прогалини.

Вартилецька Інна Анатоліївна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Рішенням Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року визнано, що стаття 366-1 КК України суперечить частині 1 статті 8 Конституції України [1]. Як зазначив Конституційний Суд, законодавець не дотримав принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права.

Обгрунтовуючи своє рішення, Конституційний Суд констатував, що встановлення кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації є надмірним покаранням за вчинення цих правопорушень. Негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених статтею 366-1 КК України, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь. Своєю аргументацією Конституційний суд підкреслив важливість дотримання принципу справедливості при конструюванні санкцій у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 366-1 КК України.

Повною мірою можна погодитись з констатацією Конституційним Судом України тієї обставини, що окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину... покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного. Цілком аргументовано, що правова держава, вважаючи покарання передусім виправним та превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні і зумовлені метою заходи [2].

Санкція статті 366-1 КК України «Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації» включає покарання у виді штрафу від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, позбавлення волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Вимога додержуватись справедливості при застосуванні кримінального покарання закріплена і в міжнародних документах з прав людини, зокрема у статті 10 Загальної декларації прав людини 1948 року (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року), статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Зазначені міжнародні акти згідно з частиною першою статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України.

Конституційний Суд України вважає, що декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації мають бути підставою для інших видів юридичної відповідальності.

Необхідно також зазначити, що до приписів Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, які визнано неконституційними на підставі буцім-то «контролю» з боку НАЗК «над конституційно закріпленими інституціями, якими є суди та Конституційний Суд України», віднесено також і приписи, які

контрольних функцій не визначають, а встановлюють, зокрема види відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та вказують на те, що притягнення до різних видів відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної) здійснюється в порядку, установленому законом. При цьому, Конституційний суд наголошує, що притягнення судді до відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією діяння жодним чином не є «контролем над суддею», не є порушенням принципу незалежності судді.

Суддя Конституційного суду України Сергій Головатий висловив думку, що висновок Суду про неконституційність кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей є юридично необґрунтованим.

С. Головатий звернув увагу, що стаття 366-1 КК України встановлює кримінальну відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей або умисне неподання ним декларації. Отже, юридична конструкція цієї статті чітко вказує на те, що суб'єкт декларування нестиме відповідальність виключно за умови, якщо на момент подання декларації він знав про недостовірний характер внесених до неї відомостей [3].

Дійсно, питання реалізації кримінальної репресії, обґрунтованості, доцільності, необхідності, як і справедливості кримінально-правових санкцій та включених до них кримінальних покарань, за криміналізоване суспільно-небезпечне діяння є одним із найбільш складних, багатовекторних у політиці держави по протидії корупційним правопорушенням. Не може один державний орган, навіть наділений супер важливими повноваженнями як Конституційний Суд, приймати остаточне категоричне рішення, яким припиняє дію нормативно-правових актів з підстав їх невідповідності положенням Конституції України. Вирішення цієї проблеми лежить у межах компетенції як державних органів і структур, так і громадянського суспільства.

Також, хотілося б зазначити, що одним із шляхів подолання конституційної кризи, яка виникла сьогодні, в майбутньому може бути внесення до Закону України «Про Конституційний Суд України», поряд з чинними нормами про повноваження суду як то вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, норми, в якій необхідно визначити, що не можуть бути предметом розгляду Суду нормативні акти, закони, щодо яких на етапі їх прийняття Конституційний суд надав висновки про відповідність Конституції України (їх конституційність).

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України

від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text.

3. Розбіжна думка судді Сергія Головатого у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України [справа № 1-24/2020(393/20)] (Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na13d710-20#Text.

Венедіктов Андрій Анатолійович,
адвокат ради адвокатів Полтавської області, кандидат юридичних наук;
Венедіктова Юлія Євгеніївна,
адвокат ради адвокатів Херсонської області

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Серед деструктивних явищ, які потребують комплексної протидії з боку суспільства, значне місце посідає корупція. Виникнувши на тлі дисфункції влади, вона безжалісно руйнує демократичні основи суспільства, перероджує державний апарат, порушує принцип рівності громадян і юридичних осіб перед законом, каталізує організовану злочинність. Незважаючи на активізацію роботи правоохоронних органів України щодо протидії корупційній експансії, темпів зростання останньої зупинити не вдалося, що призвело до сприйняття України у світі як корумпованої держави з несприятливим інвестиційним кліматом, проникнення корупції у більшість відносин між населенням і владою, породження глибокої недовіри людей до спроможності держави забезпечити гарантовані Конституцією їхні права і свободи [1].

Важливу роль у протидії корупційній злочинності відіграють оперативні підрозділи, зазначені у ст. 41 КПК України. До їх числа належать оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та ін. Відповідно до підслідності, встановленої у ст. 216 КПК України, ці підрозділи мають вживати заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів у межах повноважень, визначених кримінальним процесуальним та оперативно-розшуковим законодавством.

Але сьогодні законодавче регулювання заходів оперативних підрозділів з протидії злочинності, зокрема корупційній, не дозволяє повним обсягом використати їх потужний потенціал. Як слушно зауважують у науковій літературі, корупція настільки проникла в апарат держави, що до кримінальної відповідальності притягнути топ-корупціонера практично неможливо через те, що він на кошти, одержані корупційним шляхом може або просто відкупитися від корумпованих правоохоронців чи суддів, або ж в гіршому випадку – забезпечити себе кваліфікованою юридичною допомогою захисників, які використовуючи системні прогалини у законодавстві та відповідні законодавчі перешкоди ефективного досудового розслідування, доб'ються якщо не закриття кримінального провадження, то принаймні винесення виправдувального вироку [2].

Такий стан речей безумовно є корисним для окремих представників адвокатури, які роблять кар'єру та багатократно збільшують статки завдяки зведенню нанівець гучних справ. Водночас від цього страждає суспільство.

Одним з важливих елементів вирішення даної проблеми є вдосконалення правового регулювання протидії злочинності оперативними підрозділами.

У теорії ОРД та кримінального процесу закладено наукові засади такої протидії. Так, М. Л. Грібов та А. М. Черняк слушно визначили протидію злочинності оперативними підрозділами як сукупність заходів, що здійснюють їхніми силами та засобами з метою запобігання злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування. Запобігання злочинам – це діяльність, що перешкоджає формуванню задуму вчинення злочинів та (або) не допускає його втілення навіть як готування або замах на вчинення цих злочинів. Виявлення злочинів – це діяльність з пошуку та фіксації інформації про готування до злочину, замах на злочин, учинення закінченого злочину. Припинення злочинів – діяльність з недопущення злочину, який уже розпочався (зокрема перешкоджання готуванню, замаху та доведенню злочину до кінця). Розслідування злочинів – це процес пізнання стороною обвинувачення факту й обставин учинення конкретного діяння (передбаченого КК України) під час досудового слідства, який утілюється в системі процесуальних дій, що застосовують з метою виконання завдань кримінального провадження загалом. Оперативні підрозділи беруть участь у розслідуванні злочинів через виконання доручень слідчого, прокурора [3, с. 51].

Ю. Ю. Орлов у залежності від розвитку кримінальної ситуації та стадій кримінального провадження виокремлює напрацьовані практикою форми діяльності оперативних підрозділів, серед яких: оперативно-розшукова профілактика; адміністративна оперативно-перевірочна робота; оперативний пошук; розшукова робота некримінального спрямування; оперативна розробка; оперативно-розшукове супроводження кримінального розслідування; розшук осіб,

які переховуються від органів розслідування, суду, а також осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання [4, с. 162].

Наведенні наукові положення мали б складати основу для формування сучасного оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства (в частині діяльності оперативних підрозділів). На цій основі доцільно було б запровадити і конкретні заходи (з визначенням поняття та порядку застосування), що можуть здійснюватися для запобігання злочинам, їх виявлення, припинення, розслідування. Але законодавець не ураховує наукових напрацювань і сьогодні заходи оперативних підрозділів, що здійснюються в межах оперативного пошуку та оперативного супроводження кримінального провадження мають юридичне закріплення лише у підзаконних нормативно-правових актів.

Конкретних заходів що можуть вживатися оперативними підрозділами для профілактики злочинів невизначено навіть на підзаконному рівні. Водночас частина перша ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що підрозділи, уповноважені на здійснення цієї діяльності, у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правове підґрунтя оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення та припинення злочинів, викриття причин і умов, які сприяють учиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень.

Аналіз положень ст. 6–8 цього Закону засвідчує, що проведення будь-яких оперативно-розшукових заходів без заведення оперативно-розшукової справи заборонено. Однак оперативно-розшукову справу не можна завести у зв'язку з необхідністю профілактики злочину (відповідних підстав закон не передбачає). Також незаконною можна вважати будь-яку діяльність оперативних підрозділів з виявлення злочинів. Адже для виявлення латентних злочинів оперативні підрозділи мають провести певну розвідувально-пошукову роботу, тобто застосувати інформаційно-пізнавальні заходи. Заходи, що проводять підрозділи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності, з метою виконання завдань цієї діяльності не можуть бути кваліфіковані інакше, як оперативно-розшукові [5, с. 235].

Проте проекти законів, що запроваджують відповідні зміни систематично відхиляються Верховною радою України, а конкретних заходів, що можуть уживати оперативні підрозділи для попередження і виявлення злочинів, законодавцем досі не визначено.

Причини цього, серед іншого, можуть полягати і в тому, що певні закони, що стосуються підвищення ефективності протидії злочинам, створюють загрозу найперше представникам народу, а також олігархам, на яких вони працюють [6, с. 45].

Отже, для запровадження ефективного законодавчого регулювання протидії оперативними підрозділами корупційним злочинам, імовірно, насамперед потрібно подолати корупцію найвищого рівня – політичну.

Список використаних джерел

1. Комісаров О. Г., Кобзар О. Ф. Загальні засади формування антикорупційної політики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі:* матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) НАВС, 2019. Ч. 1. С. 106–107.

2. Василик В. В. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в державній кримінально-виконавчій службі України. *Там само.* С. 44–47.

3. Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 37–51.

4. Орлов Ю. Ю. Проблеми нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності поліції. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) НАВС, 2019. Ч. 1. С. 157–164

5. Грібов М. Л., Пустовий О. О. Заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 2 (14). С. 231–246.

6. Вознюк А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) НАВС, 2019. Ч. 1. С. 44–47.

Войтов Генадій Васильович,
суддя Київського районного суду міста Одеси

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ КОРУПЦІЇ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Проблема реального набуття корупцією інституційних форм у деяких соціально-економічних системах не вперше піднімається у суспільних науках. Проте характер та особливості інституалізації корупції в пенітенціарній системі у вітчизняній адміністративно-правовій науці досі не підіймалось, що, на нашу думку, істотно ослаблює боротьбу з нею у цій галузі публічного адміністрування.

Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України сьогодні із явища корисливих злочинів, вчинюваних окремими службовцями, переросла в масове соціальне явище, організоване та координоване, яке стало загальноприйнятою практикою та звичним елементом управлінської системи, перетворившись у звичну реальність, у якій поведінка учасників пенітенціарних правовідносин сформована як традиційна матриця.

Корупційні практики характерні чи не для усіх соціальних відносин в Україні. Однак, масштаби, системність, структурованість, неосягненно величезний арсенал елементів корупційного механізму та інші ознаки розвиненого та структурованого інституту в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України, настільки вражаючі, що ми можемо говорити навіть про загрозу виконанню цим елементом системи публічного адміністрування властивих їй пенітенціарних та правоохоронних функцій.

Корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань як соціальний інститут, координує та інтегрує величезну кількість індивідуальних дій суб'єктів пенітенціарної галузі та, у супереч праву, упорядковує у ній низку соціальних відносини, взаємодіє з іншими функціональними елементами системи виконання покарань (контингентом засуджених, неатестованими найманими працівниками, спостережними комісіями та піклувальними радами та інше) та елементами поза цією системою (родичами та близькими засуджених, судами, органами прокуратури, інститутами підприємництва та інше).

Інституціоналізація корупції у пенітенціарній системі України означає, що на заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб заступають регулярні дії, що спрямовані на отримання неправомірної вигоди, та які здійснюються відповідно до визначених правил. Інституціональна корупція перетворює її на структуровану систему з ознаками фрактальності, з відповідними стимулами та функціями контрпротидії і контролю.

У філософської інтерпретації фрактальність – це гранична складність геометричної форми: єдність перервного і дискретного, цілого і множинного; цілісність що дробиться; подрібнюваність, мозаїчність, калейдоскопічність частин зображуваного; подоба частин зображуваного і цілого [1].

Вбачається тісний зв'язок організованих кримінальних соціальних груп та професійної корупційної практики. Адже професіоналізм та організованість є взаємопов'язаними явищами. Чим вище показник корупційного професіоналізму, тим виразніше проглядаються його організовані форми.

Свідченням трансформації корупції в інститут є, насамперед, ознаки притаманні соціальному інституту.

1. Системність – виділення певного кола суб'єктів, які у процесі діяльності вступають у відносини, що набувають стійкого характеру [2, с.71]. Системність корупції в органах та установах виконання покарань України проявляється сукупністю елементів, що становлять системне утворення з двома, або більше типами зв'язків та низкою

відповідних ієрархічних рівнів, а також явищем відтворювальності (фрактальності). Системність характеризується наявністю підсистем, до яких належить наявність зв'язків між підсистемами та їхніми компонентами: а) корупційні відносини між представниками адміністрації та засудженими, відносини в колі представників адміністрації; б) зв'язок з іншими системами зовнішнього середовища – судами, органами прокуратури, правоохоронними органами, у тому числі тими, що здійснюють боротьбу з корупцією, місцевими державними адміністраціями, місцевим самоврядуванням, бізнесовими структурами, інститутами кримінальної субкультури тощо; в) результат суб'єктів корупційної взаємодії.

2. Організованість – наявність певної (більш-менш формалізованої) організації [2, с.71]. Корупція в пенітенціарній системі України характеризується високим рівнем самоорганізації з вертикальною інтегрованістю, розподілом соціальних ролей та наявністю сталого набору прикладів корупційної поведінки. Ознака організованості корупції проявляється в структуризації на соціальні спільноти, групи, соціальні ролі і статуси та ін.

Особливої уваги заслуговують групи корупційної спільноти, погляди, норми та цінності яких є взірцем для іншої особистості, і за ними вона формує свої життєві ідеали, звіряє дії та вчинки, так звані референтні групи [3, с.66]. Ставши елементом такої соціальної групи у службовців формується погляд нормальності будь-яких корупційних вчинків, оскільки така практика є звичною, більше того, потурається лідером референтної групи – керівником установи, керівником підрозділу тощо.

3. Наявність специфічних соціальних норм, що регулюють поведінку людей у межах соціального інституту [2, с.71]. Корупція в органах та установах виконання покарань набула форм своєрідного культурного середовища, адже у ній сформувалась своя система цінностей, а також система соціальних норм і правил – корупційний солідаризм. Правові відносини, що склалися в системі виконання покарань, сформували, відповідно, свій самостійний соціальний інститут – пенітенціарну систему. Він має свою систему цінностей та правил, становлення та розвиток яких здійснювався разом із становленням як суспільних відносин в державі, так і розвитком пенітенціарної філософії. Ці цінності та правила визначають мету його діяльності – виправлення поведінки осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Корупція ж формує свої цінності – споживацтва та гедонізму та девіантне поняття «честі», як етичної норми колективної взаємодії суб'єктів корупційних відносин. Це ускладнює пошук та мотивацію викривачів – осіб, які можуть повідомити правоохоронні

органи про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, чи інших порушень законодавства України.

Що стосується притаманних корупції соціальних норм та правил, то, зазвичай, вона обумовлює солідаристські відношення, які базуються в основному на системі взаємовигідних протиправних угод, що орієнтовані на спільні інтереси для суб'єктів корумпованої системи. Солідаристські норми підвищують мобілізаційні можливості корупційної системи протидіяти боротьбі держави та громадськості з корупційною девіацією, а відтак, знижують ефективність такої боротьби.

Таким чином, діючи в межах корупційного середовища, соціокультурні норми формують певні види поведінки, що робить дії суб'єктів корумпованого середовища односпрямованими – на отримання вигоди.

4. Наявність соціально значущих функцій інституту, що інтегрують його до соціальної системи та забезпечують його участь у процесі інтеграції останньої [2, с.75-76]. Корупції, як соціальному інституту, притаманна соціально значуща функція для суб'єкта корумпованої спільноти.

Поряд із зазначеними загальними соціальними ознаками корупції в органах та установах виконання покарань як інституалізованого явища, варто зазначити ознаку мобілізації для своїх цілей необхідних ресурсів (людських, матеріальних, фінансових, організаційних, інтелектуальних та інших). Наприклад, мобілізація нових кадрів для участі у корупційній практиці, обмін досвідом корупційної практики, інвестиції у безтурботне продовження корупційної практики (підкуп представників контролюючих органів чи керівництва), лобіювання прийняття «потрібних» правових актів, легендування корупційних оборудок, застосування розвідувальних та оперативно-розшукових методів для убезпечення корупційної практики тощо.

Соціальний інститут корупції у наслідок свого становлення виробив механізми стримувань, які забезпечують досягнення поставленої корупційної мети та мінімізують, чи навіть унеможливлюють, прояви антикорупційної поведінки у просторі функціонування досліджуваного інституту. Одну з функцій такого механізму стримування виконує моральний осуд викривачів корупційних правопорушень та осіб, які не толерують корупціонерів чи нехтують правилами корупційної практики.

Науковий моніторинг феномену корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України на предмет її інституалізації дає можливість з впевненістю сказати що вона

(інституалізація корупції) є перманентним процесом, початок відліку якого губиться у глибині десятиліть. Цей процес природньо охоплює послідовну низку етапів: виникнення, пошук форм корупційних практик, відбір з них безпечніших та економічно ефективніших, мобілізація суб'єктів корупційної взаємодії та інше. Унаслідок такого відбору види корупційних практик в органах та установах пенітенціарної системи України постійно змінюються набувши на сьогодні інституціональних форм, виходячи за межі пенітенціарної системи, проникаючи у загальнодержавний феномен корупції.

Список використаних джерел

1. Афанасьева В.В. Детерминированный хаос : феноменологическо-онтологический анализ. Саратов : Научная книга, 2002. 213 с.

2. Соціологія: Підручник / Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін.; За ред. Н.П. Осипової. К.: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

3. Максименко С.Д. Загальна психологія Навчальний посібник Видання 3-є, перероблене та доповнене. К.: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

Волуйко Оксана Миколаївна,
старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Не одне століття психологи намагаються пояснити причини та особливості корупційної поведінки. Однак «нині не існує універсальної теорії, яка надавала б можливість охопити усі детермінанти, які провокують корупцію» [1, с. 13] або ж була спроможною пояснити особливості таких деліктів.

Психологи давно помітити, що існують певні відмінності у корупційній поведінці суб'єктів різної статі.

«Міжнаціональні дослідження виявили докази того, що жінки індивідуально більше не схвалюють корупцію, ніж чоловіки» [2]. Вчені вважають, що «жінки в середньому менш корумповані, ніж чоловіки» [3]. «Жінки менш залучені до хабарництва і рідше погоджуються на хабарництво» [4].

Певною мірою таку ситуацію можна пояснити тим, що у чоловіків більше можливостей для скоєння корупційних діянь, ніж в жінок з огляду на те, що їх більшість на відповідних посадах, що мають корупційні ризики. Відповідно у них більше можливостей для вчинення корупційних діянь. Адже специфіка корупційної поведінки в тому, що

значну частину корупційних кримінальних правопорушень, насамперед різних видів зловживань владою, становищем чи повноваженнями, а також одержання неправомірної вигоди, може вчинити виключно службова особа. Як слушно зауважує М. Агерберг «гендерні відмінності щодо корупції можна повністю пояснити тим, що чоловікам і жінкам надаються різні можливості корумпованої поведінки» [3].

Причому такий стан гендерної рівності в органах державної влади не лише в Україні, але й в більшості інших країн, незважаючи на той факт, що за декілька останніх десятиліть частка жінок в урядах та парламентах значно зросла.

Відтак одна з теорій пояснює меншу корумпованість осіб жіночої статті, порівняно з особами чоловічої статі, насамперед значною більшою часткою чоловіків в органах державної влади та на інших посадах, на яких вони можуть вчинити корупційні кримінальні правопорушення.

Відповідно до іншої теорії менша корумпованість жінок, їх менша схильність до корупції і, навпаки, більш нетерпиме ставлення до неї, пов'язані насамперед з особливостями жіночої статі та роллю жінки в суспільстві. Окремі дослідження демонструють, що «корупція менше в країнах, де жінки займають більшу частку депутатських місць та більш високі посади в урядовій бюрократії, і де вони складають більший відсоток робочої сили» [4].

Певною мірою це може бути пов'язане із різним сприйняттям та розумінням корупційної поведінки. Як слушно наголошено «порівняно з чоловіками, жінки схильні вважати себе менш обізнаними щодо корупції, через що порівняно рідше здатні ідентифікувати її прояви в повсякденному житті. В результаті, серед жінок є нижчим рівень сприйняття корупції як поширеного в Україні явища; менше жінок, ніж чоловіків, вважають, що корупційні практики мають місце в роботі вітчизняних суспільних інститутів. Можна припустити, що ці відмінності зумовлені впливом поширених ґендерних норм, які пов'язують соціальні ролі жінок із приватним (сімейним), а не суспільним життям. Це може визначати менший інтерес жінок до суспільно-політичних процесів і явищ, що мають місце в державі, в тому числі проблеми корупції [5].

Зазначені гендерні особливості корупційної поведінки слід враховувати в справі протидії корупційній поведінці. Для зменшення рівня корупції варто збільшувати частку жінок на посадах, що мають високі корупційні ризики. Хоча існує твердження про те, що «участь жінок в уряді лише зменшить корупцію у функціональних демократіях, де електорат, як правило, карає корумповану поведінку шляхом усунення з посади» [2]. Однак, навіть якщо висунута гіпотеза і буде підтверджена, то збільшення частки жінок в органах державної влади якщо і не зменшить корупції, то принаймні не завдасть ніякої шкоди суспільству, а також сприятиме досягненню гендерної рівності чоловіків і жінок.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. № 25 (2). 2019. С. 7–15. DOI: https://doi.org/10.33270/03192502.7.

2. Esarey, J., & Chirillo, G. (2013). «Fairer sex» or purity myth? Corruption, gender, and institutional context. Politics & Gender, 9(4), 361–389. DOI:10.1017/s1743923x13000378.

3. Agerberg M. (2014). Perspectives on Gender and Corruption. The Quality of Governance Working Paper Series, University of Gothenburg, 2014: 14.

4. Swamy, A., Knack, S., Lee, Y., & Azfar, O. (2001). Gender and corruption. Journal of development economics, 64(1), 25–55. https://doi.org/10.1016/S0304-3878(00)00123-1.

5. Герасименко Г. Корупція очима жінок та чоловіків. Дослідження ПРООН в Україні. URL: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/ETI/Gender_corruption_report%20UA.pdf 53-54.

Гаврилюк Людмила Володимирівна,
старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Забезпечення дотримання прав і свобод людини поряд із забезпеченням принців діяльності державних органів є однією з основних ознак правової держави. Саме забезпечення дотримання принципу незалежності суддів стало однією з підстав для прийняття Конституційним Судом України Рішення* щодо не відповідності Конституції України окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України. З урахуванням того, що рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені(ст.151^2 КУ), усі повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та

* Рішенням Конституційного Суду України 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 Справа № 1-24/2020(393/20) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України.

оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій, тощо скасовані.

Слід зазначити, що декларування осіб уповноважених на виконання функцій держави, та прирівняних до них осіб є одним із ефективних способів здійснення фінансового контролю з метою з'ясування достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави. А також відомості зазначені в декларації є підґрунтям для здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування з метою визначення відповідності рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Саме від ефективності механізму декларування значною мірою залежать і ефективність діяльності державних органів виконавчої влади, довіра суспільства до них, ствердження у державі соціальної справедливості та верховенства права. Декларування – необхідний елемент публічності влади, який забезпечує прозорість, чесність і відповідність заявленим морально-етичним принципам, сприяє недопущенню проявів корупції та зловживання службовим становищем, конфлікту службових та особистих інтересів [1].

Проте, через визнання вищезазначених норм антикорупційного законодавства неконституційними та через відсутність в Україні іншого механізму врегулювання питання, зокрема щодо здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, на сьогодні фактично призупинився процес перевірки декларацій усіх суб'єктів декларування. Що ставить під сумнів можливість притягнення винних осіб до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства.

Отже, в Україні назріла нагальна потреба у розробці та закріплені на законодавчому рівні удосконаленого механізму декларування, з урахуванням всіх особливостей статусу суб'єктів декларування та відомостей які вносяться до декларації. У зв'язку з цим, на державному рівні необхідно визначити уповноваженого суб'єкта із здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави,а також визначити уповноваженого суб'єкта із здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування**.**

Крім того, слід зазначити, що поряд із п. 8 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції»від14.10.2014 р. № 1700-VII, який Конституційний Суд України визнав основою та підставою для інституціоналізації всіх норм зазначеного закону, визнано такою що не

відповідає Конституції України і ч. 2 ст. 13^1 ЗУ «Про запобігання корупції» у якій визначені основні завдання уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо: особливостей врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, встановлення своєчасності подання декларацій, тощо.

Необхідно звернути увагу, що ст. 13^1 Закону України «Про запобігання корупції» була однією з правових передумов для розробки Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, яке затверджено наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 року № 102/20.У зв'язку з цим, та з метою забезпечення ефективного функціонування уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції НАЗК необхідно розділ «ІІ. Основні завдання, функції та права уповноважених підрозділів (уповноваженої особи)» Типового положення привести у відповідність до Закону України «Про запобігання корупції», що дасть можливість Міністерствам та Центральним органам виконавчої влади привести у відповідність свої нормативно-правові якими визначені завдання та функції уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції.

Список використаних джерел

1. Антикорупційні ініціативи Президента України. Офіційне Інтернет представництво Президента України Віктора Ющенка. URL: http://www.president.gov.ua/content/anticorruption.html.

2. Про запобігання корупції: Законом України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради.* 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Рішенням Конституційного Суду України 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 Справа № 1-24/2020(393/20) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України: [сайт]. URL: http://ccu.gov.ua/docs/3260.

4. Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджено наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 року № 102/20: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0361-20#Text.

Getman Galina,
principal research scientist worker
of AcademicianStashis Scientific Research
Institute for the Study of Crime Problems
of the National Academy of Legal sciences
of Ukraine, PhD in Law

ANTI-CORRUPTION MEASURES DURING IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF COMPETITION CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION

Organized crime and corruption, especially when combined, represent a complex social phenomenon. In recent years, scientists and practitioners have paid considerable attention to combating organized crime and corruption, developed methodological recommendations, and adopted relevant regulatory legal acts aimed at overcoming corruption and combating organized crime. However, the economic and other interests of certain social groups were only «transformed» in a certain way, thereby creating new ways to enrich and meet their needs by organized criminal groups or individuals who created them in order to realize their criminal and corruption intentions.

Thus, scientists from various scientific fields were involved in countering organized crime and corruption. These are not only lawyers, but also psychologists, psychiatrists, and sociologists. Attempts have been made to involve international organizations to promote the fight against organized crime and corruption. However, in our opinion, attention should be focused (despite other levels of counteraction) on the practical implementation of the current legislation of Ukraine. So, in art. 1 of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» defines anti-corruption expertise as the activity of identifying provisions in normative legal acts, draft normative legal acts that, independently or in combination with other norms, may contribute to the commission of corruption offenses or offenses related to corruption. However, the concept of «corruption» is disclosed as the use by a person (part one of Article 3 of this Law) of the official powers granted to him or related opportunities for the purpose of obtaining an illegal benefit or accepting such a benefit or accepting a promise/offer of such a benefit for himself or others or, accordingly, the promise/offer or provision of an illegal benefit to a person, or at his request to other individuals or legal entities in order to persuade this person to illegally use the official powers granted to him or related opportunities [1].

The analysis of these provisions reveals a number of gaps and controversial issues that are primarily related to the conduct of anti-corruption expertise. The provision defined by the legislator regarding this type of expertise makes it possible to conclude that only normative legal acts and the provisions of draft normative legal acts should be subject to research. However, based on the definition of corruption provided by the

legislator, it becomes clear that persons who can commit corrupt actions (or contribute to their commission) may not be related to the creation of normative legal acts, but to commit corrupt actions (or hide them) with the help of other documents, holding other certain managerial positions. That is why the current anti-corruption legislation requires scientific and legal analysis and amendments.

Another aspect of countering organized crime and corruption is the direct implementation of all possible measures to create organized groups, the purpose of which is to implement corrupt actions, in the law enforcement system. In the context of the current criminal procedure legislation, which is based on the principle of competition, in order to counteract and prevent the creation of organized criminal associations, the purpose of which is to commit corruption actions, it is advisable to apply and attract appropriate specialists (career-oriented) who will help identify persons who have leadership abilities, as well as establish the probability of propensity to commit criminal corruption actions.

Thus, a fairly new direction in psychological Forensic Research is also conducting a forensic psychological examination to determine the leader of a criminal association. Questions that are solved during such research may relate to the ability to realize the criminal nature of the actions performed; determines the ability of a person to suggest, fantasize(to what extent); psychological features that affect the ability to correctly perceive events or objects and make correct judgments about them; the level of mental abilities; the range of interests; the level of personal organization of each of the participants of the criminal association.

Disclosure of psychological properties, qualities and processes (motives, needs, sensations, emotions, representations, perception, orientations, intellectual abilities, etc.), explains the essence of the behavior of a particular person, reveals such characteristics that reflect the attitude of a person to the creation of organized criminal associations, the purpose of which is to commit corrupt acts.

In addition, it provides an opportunity to counteract in advance the creation of an organized criminal group, the purpose of which is to commit corruption acts.

List of sourcesused

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#doc_info.

Гонтар Зоряна Григорівна,
старший викладач кафедри права
та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності, кандидат наук
з державного управління

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ НА ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Вплив корупції на національну безпеку, суверенітет і незалежність добре продемонстрували події в Україні. Колишній віце-президент США Джо Байден в 2009 році заявив, що «Росія останній десяток років використовує іншу зовнішньополітичну зброю. Вона використовує корупцію як засіб примусу, зберігаючи вразливість і залежність України. Тому здійснюйте ці реформи для викорінення корупції. Це не лише належне врядування. Тут йдеться про самозбереження. Про саме вашу національну безпеку» [1].

Корупція перебуває в центрі дебатів щодо розвитку починаючи з середини 90-х років XX сторіччя. Її руйнівний вплив добре відомий: корупція, що глибоко укорінилась, перешкоджає всебічному економічному зростанню, спрямовує допомогу не туди, де вона потрібна, і зриває міжнародну допомогу з розвитку.

Корупція залишається широко розповсюдженим явищем в Україні і є перешкодою для її демократичного та економічного розвитку. Потрібно сконцентрувати зусилля усіх антикорупційних органів задля протидії корупції в Україні.

Заходи із боротьби з корупцією є покращення антикорупційної політики, яка має у кінцевому рахунку зменшити рівень корупції в країні, посилення спроможності новостворених антикорупційних органів і сприяння посиленню контролю за ходом перетворень з боку Верховної Ради, громадянського суспільства та засобів масової інформації.

Надання допомоги державним органам, що мають повноваження у сфері боротьби з корупцією, але яким бракує спроможності, досвіду та необхідних інформаційно-технологічних інструментів для всебічного, скоординованого та ефективного підходу у боротьбі з широкомасштабною корупцією у вищих ешелонах влади.

Різні міжнародні інституції повинні надавати рекомендації таким чином, щоб підтримати новостворені антикорупційні органи в Україні. З одного боку, через допомогу їм у всіх поточних потребах, що виникають, задля їх прискореного інституційного розвитку та швидкої демонстрації результатів. З іншого боку, через допомогу у формуванні стратегічного бачення, плануванні та розвитку, баченні ширшої і більш далекосяжної перспективи, що дозволить цим органам встановлювати пріоритети і уникнути роботи у режимі «термінових справ», в якому вони досі працюють.

Ми повинні розуміти, що допомога інституцій Європейського Союзу в Україні з їх технічними можливостями буде найбільш

ефективною, якщо вона базуватиметься на реальних потребах, буде орієнтована на результат та матиме довготривалий ефект.Консультації і обмін досвідом з колегами є одним з ключових способів підтримування і удосконалення інституційної спроможності.

Більше залучати відповідні міжнародні організації до антикорупційних зусиль України. Відстеження та оцінка реалізації антикорупційної політики та законодавства, оцінка загального процесу розслідування, кримінального переслідування та судової практики у справах про корупцію на найвищому рівні (без оцінки суті контрактних справ) будуть сприяти уникненню ризику політичних маніпуляцій та забезпеченню цілісності політики ЄС щодо України.

Очікується, що міжнародні організації, якіможуть провести оцінку, надавати консультації та рекомендації на постійній основі і відстежувати хід виконання, значно посилять зусилля країни у викоріненні корупції.

В рамках процесу реформування в Україні, необхідно надавати допомогу місцевим органам влади у зменшенні ризиків корупції, втіленні розумних та прозорих рішень, що мають посилити їхню ефективність та цілісність, а також сприятимуть більшому залученню громадян, місцевого громадянського суспільства та журналістів до контролю за органами влади

В рамках процесу реформування в Україні, міжнародні організації повинні надавати консультації у зменшенні ризиків корупції, щодо втілення розумних та прозорих рішень, що мають посилити їхню ефективність та цілісність, а також сприятиме більшому залученню громадян, місцевого громадянського суспільства та журналістів до контролю за органами влади. Місцеві органи влади також потребують допомоги в інформуванні про свої ініціативи та досягнуті результати в боротьбі з корупцією і, таким чином, покращенні інформованості щодо місцевих справ.

Україні вкрай необхідно уникнути ризику політичних маніпуляцій задля забезпечення цілісності політики ЄС щодо України в боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел

1. К. МакЛахлен. Корупція і конфлікт: тісний взаємозв'язок. НАТО Ревю. Веб сайт. URL: https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/12/06/koruptsya-konflkt-tsnij-vzamozvyazok/index.html.

2. Боротьба з корупцією в Україні – основна мета EUACI.Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (EUACI). Веб-сайт. URL: https://euaci.eu/ua/who-we-are/about-programme.

Грига Марія Андріївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ПОЛЬЩІ

Прояви корупції різного ґатунку суттєво знижують рівень довіри громадян до органів державної влади, негативно впливають на економічний та політичний розвиток країни, і зрештою – становлять реальну загрозу національній безпеці більшості країн світу. Не оминуло це ганебне явище і країни Європейського Союзу. Втім, окремі країни ЄС демонструють успішні результати протидії корупції, що досягаються, насамперед, шляхом реформування системи державного управління, реалізації програм з підвищення якості управління на місцевому рівні, а також активізації політичної участі громадськості. Однією з таких країн є, зокрема, сусідня Польща, яка за «індексом сприйняття корупції», який щороку укладає міжнародна організація Transparency International, демонструє значно кращі показники ніж, зокрема, Словаччина, Угорщина чи Румунія [1].

Водночас ще у 1999 р. за даними Антикорупційної робочої групи Світового банку, найбільш охопленими корупцією у Польщі були центральний уряд та парламентарі, фінансовий сектор політичних партій, суди і прокуратура, регіональна влада, публічні закупівлі, процес приватизації, податкова, митна та дозвільні служби, сфера охорони здоров'я. Основними ж формами корупційних діянь були підкуп або хабарництво, крадіжка у вигляді шахрайства, «кумівство» як форма фаворитизування родичів чи знайомих при призначенні на посади, вплив на прийняття політичних чи правових рішень з метою особистої вигоди чи для третіх осіб [2, с. 159–160]. Вищезазначені прояви корупції характерні наразі і для нашої держави, тож вивчення позитивного досвіду сусідньої країни, зокрема особливостей побудови системи антикорупційних органів, у цьому контексті видається вкрай доцільним.

Деякі науковці пов'язують початок позитивних змін у напрямі протидії корупції у Польщі зі створенням у 2000 р. нового державного органу – Фінансової розвідки, одне з основних завдань якого – припинення злочинних дій у фінансовому секторі та створення банку даних для всіх компетентних державних інститутів, які протидіють використанню нелегальних джерел доходів. Генеральний інспектор фінансової інформації Фінансової розвідки виконує посередницькі функції щодо збору, аналізу, оцінки та передачі даних, а також координації взаємодії між різними фінансовими інститутами і правоохоронними органами.

Існує також зворотній зв'язок – правоохоронні органи надають необхідну інформацію органу Фінансової розвідки для її використання стосовно зобов'язаних інститутів (припинення угод, блокування

рахунків тощо). Таким чином, у одному центрі зосереджується інформація про конкретні фінансові угоди та діяльність осіб і встановлення їхньої причетності до фінансових чи економічних злочинів. Представники правоохоронних органів у свою чергу мають можливість порівнювати фінансову базу даних із базою даних про злочини [3, с. 201–202].

За іншими даними, дійсно важкі часи для корупціонерів Польщі настали у 2006 р., коли в країні був створений новий, надпотужний орган – Центральне антикорупційне бюро (Centralne Biuro Antykorupcyjne).

Важливим напрямом діяльності ЦАБ є контроль за доходами та видатками польських можновладців, адже відповідно до польського законодавства, чиновники країни зобов'язані декларувати не лише свої доходи, а й видатки.

Іншими напрямами роботи ЦАБ є профілактика злочинності та аналітична робота. Примітно, що виконання цих непростих функцій в 38-мільйонній Польщі здійснює лише 870 співробітників, що працюють в центральному офісі та 11-ти місцевих представництвах [4]. Отже, результат протидії корупції залежить зовсім не від кількості співробітників відповідних структур, а виключно від якості їхньої роботи.

Законодавство республіки передбачає максимально прозору процедуру формування органу і надійно захищає його від змін політичної кон'юнктури. Зокрема, Шеф Антикорупційного бюро призначається на посаду та звільняється з неї Прем'єр-міністром лише після консультацій з Президентом Польщі і за умов наявності відповідного вердикту з боку профільної комісії Сейму. Також каденція очільника ЦАБ не співпадає зі строком повноважень Сейму, відповідно партійні трансформації абсолютно не означають кадрових змін в бюро.

Хоча Антикорупційне бюро у своїй роботі тісно взаємодіє з Прем'єр-міністром та Міністерством юстиції, це не заважає поборникам корупції лишатися неупередженими та об'єктивними. Сприяє цьому і надзвичайно серйозний кадровий добір, адже щоб стати співробітником ЦАБ потрібно мати бездоганну репутацію, пройти декілька рівнів перевірок, а також тест на поліграфі. Зниженню корупційних ризиків сприяє також достатньо високий рівень грошового забезпечення працівників Бюро [4].

До інших інституцій, завданнями яких є запобігання та протидія корупції у Польщі також належать:

– Найвища палата контролю (Najwyzsza Izba Kontroli), функціями якої є контроль за виконанням державного бюджету, нагляд за господарською діяльністю публічної адміністрації, інших органів чи структур, де частка державного бюджету становить 50 % і більше або тих, які використовують державну чи комунальну власність;

– Департамент цивільної служби (Urzajd Sluzby Cywilnej), який здійснює відбір та навчання компетентних чиновників, що виконують свої обов'язки незалежно від політичної приналежності;

– Департамент публічних замовлень (Urzajd Zamowien Publicznyh), головним завданням якого є забезпечення ефективного використання державних коштів у сфері держзакупівель;

– Агенція внутрішньої безпеки (Agencja Bezpieczenstwa Wewnentrznego), до завдань якого належить виявлення, запобігання та розслідування злочинів про корупцію серед осіб, які виконують публічні функції;

– Антикорупційна група (Zespol Anrtykorupcyjny), створена у структурі Міністерства фінансів у 2003 р. Її основним завданням є протидія корупції у фінансовій сфері;

– Бюро міжнародних казначейських звітів при Міністерстві фінансів (Biuro Mindzynarodowych Relacji Skarbowych), діяльність якого спрямована на запобігання шахрайству та зловживанню, зокрема при використанні коштів ЄС [2, с. 161–162].

Очевидно, що діяльність з протидії корупції у межах компетенції здійснюють також Центральне слідче бюро поліції, Прикордонна варта, Військова поліція, Служба військової контррозвідки, Речник громадянських прав, Департамент цивільної служби, Департамент публічних замовлень та інші органи. Крім того, до складу переважної більшості структур публічної адміністрації Польщі входять відділи контролю та скарг, де розглядаються скарги громадян щодо діяльності публічної адміністрації, що є важливою складовою системи контролю за наданням адміністративних послуг.

Отже, у Польщі створена розгалужена, а найголовніше – дієва система антикорупційних органів різного рівня. Втім, видається, що основною запорукою успішної протидії цьому негативному явищу є, насамперед, прозорість та відкритість владних структур, дієві важелі контролю за діяльністю державних органів з боку громадськості, а також реальні приклади притягнення до відповідальності корупціонерів різного рівня.

Список використаних джерел

1. «Індекс сприйняття корупції»: Україна дещо зміцнила позиції: [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29735869.html.

2. Підбережник Н. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі. *Збірник наукових праць «Ефективність* державного управління». 2013. Вип. 36. С. 158–165. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...

3. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 2–3 (6–7). 2017 С. 199–204. URL: nbuv.gov.ua/j-pdf/muvnudp_2017_2-3_41.pdf.

4. Центральне антикорупційне бюро: польський досвід протидії корупції: [сайт]. URL: https://www.blogopolshe.pl/2013/07/blog-post_30.html.

Гусєва Катерина Анатоліївна,
старший науковий співробітник кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції», прийнятий Верховною Радою України 17 жовтня 2019 року, викликав у суспільстві резонанс, хоча залишив невирішеними питання, що тривалий час обговорювалися у наукових колах. Зокрема, питання захисту викривача, механізмів його реалізації та алгоритму взаємодії між уповноваженими особами Національного агентства з питань запобігання корупції та працівниками правоохоронних органів.

Поняття «викривач» в українській мові є аналогом англійського терміну «whistleblower» (дослівно – «той, що дмухає у свисток»). За ініціативи громадського активіста Ральфа Нейдерацей термін став широко застосовуватися з початку 1970-х років, замінивши слова «донощик» («snitch») та «інформатор» («informer»), які мають також і в українській мові негативне смислове забарвлення. Тому унормованим є поняття «особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач)», що позначає особу, яка, за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції»іншою особою.

Згідно із частиною першою статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», «викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання» [5].

Отже, особа повинна повідомляти інформацію, яка базується не на припущеннях, а на фактах, які знаходять своє підтвердження, наприклад, у певних документах. Якщо інформація виявиться недостовірною, особа повинна буде довести, що на момент поширення у неї не було підстав сумніватися у достовірності поширених нею відомостей, і повідомляє про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою. За дотримання цих двох умов особа набуває статусу та відповідних гарантій, передбачених для викривача.

Повідомлення викривача може стосуватися будь-якого адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією,

протиправність якого передбачена КУпАП, а також які регламентовані у Законі «Про запобігання корупції» та відповідають ознакам правопорушення, пов'язаного з корупцією. Суб'єктивною ознакою повідомлення викривача є його обґрунтована переконаність, що інформація, яка міститься у повідомленні, є достовірною.

Стаття 33 Конвенції ООН проти корупції прямо наголошує на добросовісності та обґрунтованості повідомлень про корупцію. Така добросовісність, у широкому розумінні, має місце, коли розголошення спрямовано саме на досягнення суспільно важливої мети – припинення чи запобігання правопорушенню, відвернення шкоди здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, притягнення винуватих осіб до відповідальності [2].

Отже, законодавець підвищує вимоги до повідомлення викривача. У ньому не лише повинні наводитися певні факти порушення іншою особою вимог Закону України «Про запобігання корупції», а вони мають аргументовано мотивуватися, підтверджуватися. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави (частина перша статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» «Державний захист викривачів») [5].

Права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до внесених до КУпАП змін, у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією, **викривач** набуває статусу **свідка** (ч. 3 ст. 272 КУпАП «Свідок») [1], водночас, коли йдеться про кримінальні корупційні злочини статус викривача визначається як заявник (ч. 3 ст. 60 КПКУ «Заявник») [3]. Існуюча юридична колізія потребує додаткового розгляду та впорядкування норм, що стосується справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Відносини, що виникають у сфері захисту викривачів у справах про адміністративні правопорушення, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Законом України «Про запобігання корупції», Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [4], а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

У Проекті Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» наголошується на проблемах що стосуються таких питань, як відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, а також відсутність у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, необхідних знань щодо правових гарантій захисту їх порушених прав [6]. Також звертається увага на відсутність необхідних знань для належного повідомлення про випадки корупції, суб'єктів, уповноважених їх розглядати, а також механізму ефективного розгляду таких повідомлень.

У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» наголошується на необхідності підготовки законодавчих пропозицій з метою удосконалення системи викриття корупції з урахуванням міжнародних стандартів і найкращих зарубіжних практик та забезпечення функціонування механізму захисту викривачів у частині:

– гарантування особистої безпеки, посилення захисту їх персональних даних, захисту трудових прав, захисту інформації, яка надається викривачами;

– проведення постійного моніторингу дотримання вимог законодавства у сфері захисту викривачів;

– проведення тренінгів для уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо організації загальної роботи з викривачами та повідомленнями від них [7].

Отже, вищевикладене свідчить про необхідність унормувати КУпАП щодо правового статусу викривача у справах про адміністративні правопорушення із врахуванням колізій з КПКУ.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-X. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10.

2. Конвенції ООН проти корупції № 251-V (укр/рос) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

4. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#n105.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

6. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки: *Проект Закону.* URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

7. Про засади державної антикорупційної політики в УкраїніЗакон України від 14.12.2014 року № 1699-VII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text.

Довбаш Роман Сергійович,
начальник шостого слідчого відділу розслідувань кримінальних проваджень слідчого управління Головного управління ДФС у м. Києві, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ;
Чиж Олег Володимирович,
заступник начальника шостого слідчого відділу розслідувань кримінальних проваджень слідчого управління Головного управління ДФС у м. Києві

ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗТРАТОЮ МАЙНА (ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ) ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ПІД ЧАС РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТНО-КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Проблема корупції є однією із найактуальніших у світі. Опитування, проведене ВВС, визначило, що корупція вважається найбільш обговорюваною проблемою у світі. Однак масштаби корупційної складової в діяльності владних структур просто вражають. Основним аргументом і рупором боротьби з корупцією є кримінальна відповідальність за вчинені діяння [1].

З огляду на сучасний формат вітчизняного законодавства у сфері кримінальних проступків, про які йде мова в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, під корупційними правопорушеннями, за які передбачена кримінальна відповідальність, розуміються корупційні злочини.

Окрім цього, кримінальний закон не містить визначення поняття корупційного злочину і розкриває його зміст шляхом перерахування у ст. 45 Кримінального кодексу України усіх діянь, що можуть бути віднесенні до корупційних. Так, примітка до ст. 45 КК України під корупційними злочинами розуміє злочини, передбачені, зокрема окрім інших, й ст. 191 КК України.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, є лише таке чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її законному віданні, тобто те, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання, зберігання тощо.

Таким чином, вчиняючи кримінальне правопорушення за ст. 191 КК України, винна особа використовує наявні в неї правомочності (повноваження) щодо зазначеного предмета. Саме ця ознака відрізняє аналізоване кримінальне правопорушення від інших посягань на власність (зокрема, крадіжки), під час вчинення яких винний зовсім не причетний до майна або має лише доступ до нього за

характером роботи чи йому доручено охороняти це майно, або воно передане йому для використання у процесі виробництва.

Варто пам'ятати, що розкрадання чужого майна вчиняють не лише шляхом використання правомочностей щодо чужого майна, яке було ввірене особі або перебувало в її віданні, а й шляхом зловживання своїм службовим становищем, що надає зазначеному кримінальному правопорушенню кваліфікований вид (ч. 2 ст. 191 КК України). Така правомочність може зумовлюватись службовими обов'язками, договірними відносинами або спеціальним дорученням.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, передбачає вчинення однієї з таких суспільно небезпечних дій: привласнення чужого майна, що було ввірене особі чи перебувало в її віданні; розтрата такого майна зазначеною особою (ч. 1 ст. 191 КК України); привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою службовим становищем [5].

Розтрата – це незаконне безоплатне відчуження, витрачання, використання винним чужого майна, що на законних підставах було йому ввірене чи перебувало в його віданні (продаж, споживання, дарування, обмін, передача іншим особам тощо). Розтрата відрізняється від привласнення тим, що у разі розтрати майно відчужують і витрачають одразу, воно не перебуває певний час у незаконному володінні винного, а привласнення передбачає наявність певного проміжку часу, упродовж якого винний незаконно володіє майном, розпоряджається ним як власним. У разі привласнення майно перебуває у винної особи (в інших осіб) під її контролем і може бути повернуто власникові, а в разі розтрати майно вже використано (витрачено), а отже, може йтися лише про відшкодування завданих власникові збитків.

Державні підприємства відіграють важливу роль у економіці як країни в цілому, так і окремих сфер діяльності. Як правило вони створюються для здійснення безпосередньої практичної діяльність з виконання функцій держави у різноманітних сферах: економічній, соціальній, культурній, охоронній тощо. Їх діяльність може бути направлена на здійснення як комерційної, так і не комерційної діяльності.

За останнє десятиліття в Україні збільшилась частина вчинення злочинів у сфері господарської діяльності. У вказаній категорії справ значну роль відіграють злочини вчиненні на суб'єктах господарювання, що діють на основі державної власності діяльність яких пов'язана зі створенням проектної документації.

Особа, яка керує державним підприємством з метою його нормального функціонування може існувати на кошти, які отримує в якості прибутку від власної діяльності або на кошти отримані від органу, до сфери управління якого входить. При використанні державних коштів або майна службові особи державних підприємств нерідко порушуючи вимоги чинного законодавства, обертають майно\кошти у свою власність або у власність інших осіб за відповідну винагороду.

При розслідування злочинів даної категорії важливим є дослідження наступного:

– методи проектування;

– економіку й організацію проектування та інженерних вишукувань;

– постанови, розпорядження, накази, інші керівні і нормативні документи вищих органів з питань проектування та будівництва;

– порядок укладання і виконання господарських та фінансових договорів, порядок проведення торгів (тендерів) у будівництві;

– структуру підприємства та його спеціалізацію;

– виробничі потужності і кадрові ресурси підприємства;

– основи укладання і виконання цивільно – правових договорів;

– стандарти діловодства (класифікацію документів, порядок оформлення, реєстрацію, проходження, збереження та інше).

Проектні роботи – це роботи, пов'язані зі створенням проектної документації для об'єктів будівництва. Відповідні проектні роботи має право виконувати проектувальник, а саме юридична особа, яка має у своєму складі відповідних виконавців, що одержали кваліфікаційний сертифікат, який підтверджує спроможність виконання робіт щодо об'єктів відповідного класу наслідків (відповідальності), або фізична особа, яка згідно з законодавством має такий кваліфікаційний сертифікат (сертифікований виконавець).

Вказане вище може свідчить про те, що державне підприємства, як сертифікований виконавець має змогу самостійно виконувати відповідні проектні роботи маючи у своєму складі відповідних виконавців.

На практиці існують випадки, що службові особи державного підприємства отримуючи замовлення від інших суб'єктів господарювання на створенням проектної документації та маючи фактично змогу самостійно виконати відповідні проектні роботи, здійснюють залучення сторонніх організацій з метою розтрати майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Фактично роботи державне підприємство виконує власними силами, маючи у власному розпорядженні відповідних фахівців та технічні можливості [3].

Залучаючи сторонні організації для начебто створення проектної документації, службові особи державного підприємства створюють лише видимість в отриманні відповідних послуг, які фактично не супроводжуються виконанням робіт, а лише в дійсності зазначені договори мають на меті маскування факту незаконного заволодіння коштами державного підприємства та служать одним з інструментів для розтрати державних коштів.

При доказуванні розтрати коштів необхідно дослідити питання щодо наявності у сторонньої організації відповідних працівників, технічних можливостей у виконання даного виду проектних робіт, наявності ліцензій та сертифікатів.

Також, обов'язково необхідно вилучити проектну документацію, яка начебто розроблялась сторонньою організацією на замовлення державного підприємства з подальшим її дослідженням, в тому числі шляхом проведення технічної експертизи на предмет яким чином вона виготовлена (чи має ознаки копіювання, чи виготовлена проектна документація сторонньою організацією з проектної документації державного підприємства тощо). Крім того, необхідно провести почеркознавчу експертизу підписів виконаних в проектних документах на предмет дослідження відповідності підписам.

Обов'язковою умовою дослідження удаваності угод щодо виготовлення проектної документації є дослідження діяльності сторонньої організації. Це є підтвердженням відсутності фінансово – господарської діяльності направленої на витрати пов'язані з виготовленням такої документації, а також виявлення операцій направлених на подальше виведення грошових коштів отриманих від державного підприємства через фіктивні компанії [4].

В подальшому необхідно з метою надання правової оцінки зібраних доказів, а також встановлення завданих збитків необхідно звернутись до Державної аудиторської служби України (далі – Держаудитслужба) з метою проведення ревізії фінансово – господарської діяльності державного підприємства при взаємовідносинах із залученою організацією.

Так як на Держаудитслужбу покладено завдання здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; за дотриманням законодавства про державні закупівлі, то під час ревізії будуть досліджені відповідні питання, що в подальшому надасть змогу підтвердити порушення вимог чинного законодавства України щодо безпідставного залучення сторонньої організації для проведення проектних робіт, в тому числі порядку залучення підприємства без застосування процедури державних закупівель у відповідності до Закону України «Про публічні закупівлі».

Крім того, ревізією буде встановлено суму завданих збитків у зв'язку із проведенням залучення державним підприємством сторонньої організації для виготовлення проектної документації шляхом визнання укладених угод та в подальшому складених відповідних документів у підтвердження виконаних робіт таких, які не відповідають вимогам чинного законодавства, що в подальшому не надає їм статусу документів, які надають право на оплату по даним документам грошових коштів в якості оплати за виконані роботи.

Таким чином, в даний час важливим завданням для правоохоронних органів є правильне дослідження діяльності підприємств державного сектору економіки, діяльність яких пов'язана з виконанням даного виду робіт, повного дослідження фінансово – господарської діяльності підприємств починаючи з моменту отримання замовлення на розроблення проектної документації до

моменту закінчення виконання даних робіт зі встановленням та дослідженням всіх пов'язаних з цим витрат. Належним чином зібрані докази дозволить забезпечити притягнення всіх винних за скоєння злочину, передбаченого ст. 191 КК України.

Список використаних джерел

1. Владислав Міфтахутдінов. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html.

2. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Мартиненко В.О. Кримінологічна характеристика особи державного службовця, який зловживає владою або службовим становищем , Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: Том 102 № 1 (2017).

4. Мартиненко В.О. Характеристика суб'єктів запобігання зловживанню владою або службовим становищем, яке вчиняють державні службовці, Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: Том 105 № 4 (2017).

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

Дударець Руслан Миколайович,
заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ І МАЙНА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Питання здійснення антикорупційного контролю за діяльністю державних службовців, постає наріжним каменем у дослідженнях учених та системно зустрічається у порядку денному різних органів державної влади України. Корупція у сучасному світі, набуває найбільш різноманітних форм, проте, її сутнісна характеристика – здобуття вигоди у будь-якій формі, залишається незмінною.

Рівень демократичності будь-якої держави, безпосередньо залежить від того, на скільки успішним є державницький механізм у боротьбі та протидії корупційним проявам на різних рівнях управління державною. У свою чергу, до доходів та власності державних службовців, зберігається підвищений інтерес суспільства, оскільки останні займають положення із підвищеним корупційним ризиком.

Поряд із цим, в сучасному світі, способи та методи боротьби із корупцією та її проявами знаходять своє відображення у найрізноманітніших формах. Зокрема, світова практика визнає одним із найбільш ефективних способів – електронне декларування доходів та майна державних службовців.

Позиції учених та досвід країн Європи свідчить про те, що відносини, пов'язані з декларуванням, можуть регулюватись у різний спосіб: окремим законом чи актом парламенту про декларування активів та інтересів (Бельгія, Данія, Італія, Іспанія, Німеччина, Португалія, Польща, Угорщина, Швеція); загальним антикорупційним законом (Болгарія, Естонія, Латвія, Румунія, Словенія, Словаччина, Чехія) [1, с. 19].

Електронне декларування, стало можливим, перш за все, у результаті технологічного розвитку державницьких та соціальних процесів, діджиталізації суспільства. Будь-яке електронне декларування, історично розпочиналось із паперової версії (як це було і в Україні), проте основна його мета залишається незмінною – це виявлення розбіжностей із реальними доходами та інформацією про власність особи уповноваженої на здійснення державних функцій, а також ефективне притягнення до юридичної відповідальності таких осіб.

В Україні передбачено адміністративну й кримінальну відповідальність, зокрема, за: несвоєчасне подання декларації; подання завідомо недостовірних відомостей; подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей або умисне неподання зазначеної декларації; неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку або про суттєві зміни в майновому стані; неповідомлення про набуття у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача суб'єктом декларування таких активів будь-якій іншій особі [2].

На сьогоднішній день перевірка декларацій відповідних осіб, здійснюється на підставі логічного аналізу, що дозволяє встановити невідповідності у даних, зазначених декларантом протягом усього періоду декларування, а також згідно з інформацією поданою у минулих роках.

Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом [3, с. 141]

Після прийняття Закону України «Про запобігання корупції» були внесені зміни до Кримінального кодексу України та до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема була імплементована стаття 366-1 до Кримінального кодексу України, яка встановила кримінальну відповідальність за подання суб'єктом завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації.

В КУпАП були збільшені розміри штрафів, а сама стаття, конкретно частина 4 статті 172-6 встановлює адміністративну відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації [4, с. 144].

Поряд із цим, найбільш дієвим механізмом боротьби із топ-корупцією у вищих органах державної влади, було впровадження до Кримінального кодексу України, складу кримінального правопорушення, що передбачає відповідальність за незаконне збагачення (стаття 368-2) (останнього разу було доповнено згідно із Законом № 3207-VI від 07.04.2011; із змінами, внесеними згідно із Законами № 221-VII від 18.04.2013, № 222-VII від 18.04.2013; текст статті 368-2 в редакції Законів № 1698-VII від 14.10.2014, № 198-VIII від 12.02.2015; із змінами, внесеними згідно із Законом № 770-VIII від 10.11.2015).

У свою чергу, рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі № 1-135/2018(5846/17) за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України, фактично обеззброїло уповноважені на здійснення протидії та запобігання корупційним проявам державі органи, а саме Національне агентство запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, та інші.

У зазначеному рішенні, Конституційний Суд України, констатує «Законодавча конструкція, що пов'язує наявність ключової ознаки складу такого злочину, як незаконне збагачення, з результатами процесуальної діяльності, тобто з підтвердженням доказами, уможливлює обвинувачення, що ґрунтується на припущеннях. Поза увагою сторони обвинувачення може залишитися з'ясування конкретного способу набуття особою у власність активів у значному розмірі. Зазначена юридична конструкція дезорієнтує і сторону обвинувачення, і сторону захисту, оскільки сконцентрована на самому факті наявності чи відсутності доказів законності підстав набуття особою у власність активів у значному розмірі та передбачає наявність складу такого злочину, як незаконне збагачення, у разі відсутності підтвердження доказами законності підстав набуття у власність таких активів» [5]. Проте, у свою чергу, сам Конституційний Суд України, не надає реальних альтернатив вирішення даного юридичного конфлікту, а просто скасовує (тобто визнає неконституційною (також, що не відповідає Конституції України) статтю 368-2 Кримінального кодексу України), що у свою чергу негативно впливає на механізм протидії та запобігання корупційній злочинності в Україні та унеможливлює притягнення до кримінальної відповідальності топ-корупціонерів.

Отже, проаналізовані позиції учених, нормативно-правове підґрунтя функціонування механізму притягнення до відповідальності корупціонерів та національна система протидії та запобігання корупції загалом, а також статистичні дані у відповідній сфері та законодавча та судова практика свідчать про необхідність суттєвих доопрацювань відповідного механізму.

Сучасна законодавча система володіє певним інструментарієм притягнення до відповідальності державних службовців за учинення корупційних діянь, проте дискусійними залишаються питання визначення процедури та сутності такого механізму. У свою чергу, слід звернути увагу на необхідність обачного застосування юридичних норм та необхідності тлумачення та імплементації їх у чинне законодавство з огляду на засади правової державності, принципу верховенства права, а також інтересів суспільства, держави.

Список використаних джерел

1. Ковриженко Д. Декларування активів та інтересів: досвід країн ЄС / Д. Ковриженко // Запобігання конфлікту інтересів та корупції в депутатській діяльності: досвід країн ЄС та пропозиції для України. К., 2011. С. 16–22.

2. Національне агентство з питань запобігання корупції: за порушення законодавства щодо е-декларування передбачено відповідальність // Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції URL: https://nazk.gov.ua/news/nazk-za-porushennya-zakonodavstva-shchodo-e-deklaruvannyaperedbacheno-vidpovidalnist.

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/kws/show/170018.; Правові основи запобігання та боротьби із корупцією : навч. посіб. для підготовки до атестації для здобувачів вищої освіти / Б.М. Головкін, К.А. Автухов, М.Ю. Валуйська, С.Ю. Лукашевич та ін.; за редакцією Б.М. Головкіна і С.Ю. Лукашевича. Харків: Право, 2018. 288 с.

4. Полькін К.К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації / К.К. Полькін // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2016. № 1. С. 142–155.

5. Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі № 1-135/2018(5846/17). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text.

Дякін Ярослав Олександрович,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Протидія корупції в Україні тривалий час залишається пріоритетним напрямом в розбудові правової держави європейського зразка. З цієї метою в Україні проводиться антикорупційна реформа. Одним із позитивних її результатів було запровадження механізму електронного декларування, складовими якого стали підстави

кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Однак 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України прийняв рішення про визнання такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) ст. 366-1 КК України [1].

У результаті зазначеного рішення у законодавчому механізмі протидії корупції утворилася прогалина, яка потребує негайного законодавчого врегулювання. З цією метою розроблено низку законопроєктів більшість з яких повторює положення ст. 366-1 КК України. Наприклад, законопроєктом № 4301 від 02.11.2020 (І. Геращенко та ін.) пропонується лише змінити назву та номер статті з «Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації» на «Стаття 366-2. Ухилення від декларування достовірної інформації» [2]. Водночас об'єктивні та суб'єктивні ознаки відповідного кримінального правопорушення абсолютно не змінюються.

Варто погодитися з тим, що присвоєння пропонованій законопроектом кримінально-правовій нормі порядкового номеру «366-2» є некоректним, оскільки стаття з порядковим номером «366-1» не була виключена із КК. Вона була визнана такою, що не відповідає Конституції України (рішення КСУ № 13-р/2020), тобто, втратила чинність як неконституційна, але її текст і далі зберігається у тексті КК. У разі прийняття проекту у запропонованій редакції в Особливій частині КК будуть міститися дві норми, що були (є) підставою для притягнення винної особи до відповідальності за тотожні суспільно небезпечні діяння. При цьому, одна з вказаних норм (ст. 366-1 КК) визнана такою, що не відповідає Конституції України, а інша (ст. 366-2 КК) – повністю відтворює текст вищезазначеної неконституційної норми [3].

Заслуговують на увагу і аргументи представників Головного науково експертного управління стосовно того, що назва запропонованого складу злочину, передбаченого ст. 366-2 «Ухилення від декларування достовірної інформації», не повною мірою відповідає його змісту [3], оскільки фактично стосується лише однієї форми об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення.

Однак не можна погодитися з тим, що «без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків саме по собі подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації… або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій кримінальним правопорушенням (див. ст. 11 КК)» [3]. Адже зазначена норма була тим інструментом, який забезпечував подання декларації особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас суспільна небезпека цих діянь полягає в тому, що вони сприяють розвитку корупції в державі, яка на сьогодні визнається загрозою національній безпеці.

Важливо також звернути увагу й на той факт, що автори законопроєкту навіть не намагалися удосконалити ні диспозицію, ні санкцію відповідної кримінально-правової норми. Однак на окремі проблеми застосування цієї норми неодноразово звертали увагу вчені [4; 5; 6].

З огляду на це існує необхідність в удосконалення конструкції нової кримінально-правової норми з метою уникнення майбутніх труднощів, що можуть бути пов'язані як з її застосуванням, так і визнанням неконституційною.

Список використаних джерел

1. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020. Справа № 1-24/2020(393/20). URL: http://ccu.gov.ua/dokument/13-r2020.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо криміналізації ухилення від декларування достовірної інформації особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проєкт Закону України № 4301 від 02.11.2020 (І. Геращенко та ін.). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70297.

3. Висновок Головного науково експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо криміналізації ухилення від декларування достовірної інформації особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування)» № 4301 від 02.11.2020 (І. Геращенко та ін.). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70297.

4. Вознюк А., Титко А. Кримінально-правова модель протидії незаконному збагаченню в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № (2). С. 46–62. DOI: https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.2.05.

5. Вознюк А. А. Декларування недостовірної інформації: актуальні проблеми досудового розслідування. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: мат. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5.11.2019 р.). К., 2019. С. 109–113.

6. Загиней-Заболотенко З. Окремі недоліки кримінально-правового реагування на порушення вимог фінансового контролю. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2019. № 2 (22). С. 14–31.

Єременко Сергій Анатолійович,
заступник начальника Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту з навчальної роботи, кандидат технічних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Кабінетом Міністрів України 16 вересня поточного року схвалено проєкт Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. Стратегія зосереджується на протидії та запобіганні корупції у таких 8 сферах: суд, прокуратура та поліція; державне регулювання економіки; державний та приватний сектори економіки; податки та митниця; будівництво, земля, інфраструктура; сектор оборони; охорона здоров'я та соціальний захист; система запобігання і протидії корупції [1].

Сучасну ситуацію, шо склалася в Україні щодо поширення такого негативного явища, як корупція, охарактеризовано у пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». Так, в ній зазначено, що дослідження, проведене у січні 2020 року, засвідчило, що 49 % респондентів вважають корупцію *однією з трьох найважливіших проблем для України* (як і у попередньому дослідженні, частіше респонденти зазначали лише війну на Донбасі – 50 %) [2].

Дослідження Global Corruption Barometer, проведеним у 2016 р. для країн Європи та Центральної Азії, встановлено, що 56 % респондентів з України вважають корупцію *однією з трьох найбільших проблем*, які постають перед країною. За цим показником Україна опинилася на 5-му місці серед 42 країн, де проводили це дослідження [3].

Про нагальну потребу у вирішенні проблем корупції та незадовільного стану дотримання принципів верховенства права свідчать і результати опитування ***у*** *приватному секторі економіки***.**

Так, за результатами опитування підприємців, проведеного Світовим банком в Україні у 2019 р. було встановлено, що *74 %* суб'єктів господарювання вважають корупцію *найбільшою перешкодою (17 %)*[1] або *значним обмеженням (56 %)*[2] *для бізнес-середовища в Україні* [4].

Під час опитування, проведеного у жовтні 2019 р. Американською торговою палатою, 41 % представників бізнесу повідомили про наявність у них корупційного досвіду протягом останнього року. При цьому, на думку 42 % респондентів, рівень корупції в Україні у 2019 р. зріс порівняно з 2017 роком. Серед трьох кроків, які допомогли б поліпшити бізнес-клімат в Україні та залучити прямі іноземні інвестиції, респонденти найчастіше обирали:

[1] Що є другим показником після політичної нестабільності (25,4 %).

[2] Тоді як для регіону Європи та Центральної Азії середній показник становить 19,9 %, а середній світовий – 32,6 %.

а) проведення реальної та ефективної судової реформи (85 %); б) боротьбу з корупцією (54 %). Ці ж кроки відзначалися як такі, яких потребує бізнес від Президента України, Уряду, бізнес-омбудсмена, бізнес-асоціацій та міжнародних партнерів [5].

З наведеного стає очевидним, що ті особливості життя українського суспільства, за яких здійснюється діяльність суб'єктів єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) визначають стратегічні напрями участі її суб'єктів у реалізації антикорупційної політики.

Цивільний захист є частиною системи державного управління щодо захисту населення і території від небезпек природного, техногенного та воєнного характеру, що реалізуються органом виконавчої влади усіх рівнів, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності та підпорядкування), та населенням. Її реалізація передбачає певний обсяг процедур, які адаптовані до сучасних умов існування суспільства, що відповідають доктрині розвитку ЄДСЦЗ. Організаційна система цивільного захисту має забезпечити сталий розвиток суспільства шляхом реалізації державної політики і різних сферах його життя, так реалізація антикорупційної політики повинна здійснюватися через процедури, розроблені з урахуванням її положень.

Ефективність функціонування всіх частин організму держави у тій чи іншій сфері соціального буття залежить від визначення на теоретичному рівні процесів управління ними, механізмів їх практичної реалізації, що обумовлює роботу по створенню теорії загальнодержавного управління (теорії управління ЄДСЦЗ). Актуальність, своєрідність і певна самостійність питань забезпечення антикорупційної політики також обумовлюють процес вирішення цієї проблеми на теоретичному рівні, створення теорій, за допомогою наукового апарату яких суб'єктами соціального управління забезпечується необхідний стан системи, що піддається їхньому управлінському впливу.

Як було зазначено вище, в Україні ведеться робота по розвитку науково-практичної системи запобігання корупції у різних сферах державного управління, зокрема і в сфері цивільного захисту. Вона має посісти своє місце серед систем вже наявних теорій, предметами яких, з-поміж іншого, є питання організації управління складовими частинами ЄДСЦЗ. Спираючись на принципи, покладені в основу зазначеної теорії, її структура повинна включати науково-практичну підсистему, на яку покладається завдання забезпечення організації управління силами цивільного захисту з урахування положень антикорупційної політики. Простуючи шляхом пошуку аналогій в процесі досягнення наукового завдання (розробка науково-практичної системи, в зміст якої входили б питання організації управління силами цивільного захисту), мова повинна йти про організацію процесу управління, тобто про організаційний і функціональний критерій управлінської діяльності системи. З наявних теорій, які побудовані на зазначених критеріях, найбільш прийнятною є теорія державного управління.

Розвиваючи цю тезу, необхідно зазначити, що характер завдань суб'єктів, які належать до ЄДССЦЗ, їх організаційна структура визначаються специфікою діяльності, яка полягає в класифікації державної діяльності по охороні громадської безпеки і порядку у вигляді соціально-правових підсистем: по-перше, як діяльність державних органів у формі профілактики, попередження і припинення правопорушень. Служби цієї системи повинні наглядати за виконанням законів, попереджувати порушення законів і примушувати до їх виконання; по-друге, як діяльність державних органів по забезпеченню охорони відносин цивільного захисту у суспільстві, до якої належить і охорона інтересів особистості від небезпечних факторів матеріального світу, масштаби яких загрожують існуванню всієї нації. Служби цієї системи здійснюють охорону прав та інтересів громадян в частині охорони відносин громадської безпеки та порядку; по-третє, як діяльність державних органів по забезпеченню безпеки. Служби даних систем відносяться до державних органів у сфері охорони громадського порядку, які повинні втілювати у життя державну функцію безпеки. У соціально-правовому аспекті діяльність служб кожної з трьох наведених систем відноситься до сфери охорони громадського порядку. Завдання, на виконання яких спрямована діяльність цих служб, доцільно вважати основними для сил безпеки. У системі відповідних органів є служби, які спеціалізуються на виконанні завдань самоорганізації систем, здійсненні організаційно-управлінської функції, що повинне приводити до інтенсифікації функціонування системи, зокрема у напрямі запобігання корупції.

Список використаних джерел

1. Засади Державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-shvaliv-proekt-antikorupcijnoyi-strategiyi-na-2020-2024-roki-rozroblenij-nazk.

2. Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності (січень 2020 р.) / КМІС, Програма USAID «Долучайся!». *Сайт Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва*. URL: https://bit.ly/3hKsomc.

3. People and Corruption: Europe and Central Asia. Global Corruption Barometer (2016). *Transparency International.* URL: https://bit.ly/2DeW8s6.

4. Enterprise Surveys. Ukraine 2019. Country Profile / International Bank for Reconstruction and Development; The World Bank Group. *Офіційний сайт Світового банку.* 2020. URL: https://bit.ly/3hKqtxW.

5. Результати опитування щодо бізнес-клімату (жовтень 2019 р.) / American Chamber of Commerce in Ukraine. *Сайт Американської торговельної палати в Україні.* URL: https://bit.ly/3fbTDnG.

Задніченко Сергій Іванович,
заступник начальника Департаменту
документального забезпечення – начальник
управління організаційного забезпечення
та контролю МВС України;
Кришевич Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ІСТОТНА ШКОДА ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ПІД ЧАС ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Протягом останніх років законодавець часто вносив зміни до розділу XVII «Особливої частини» КК, постійно змінюючи ті чи інші положення про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема, було змінено розуміння поняття «істотна шкода», яка є обов'язковою ознакою зловживання владою ст. 364 КК. Динамічні зміни, які відбуваються у кримінальному судочинстві і стосуються кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності серед науковців і практиків тривають дискусії щодо тлумачення передбаченого в Кримінальному кодексі поняття «істотна шкода», оскільки не зрозумілим є: це поняття охоплює тільки матеріальну шкоду чи й нематеріальну, тому остаточне вирішення цього питання могли б поставити відповідні уточнення в законі.Сьогодні це поняття визначене в примітці до ст. 364 КК де передбачено, що істотною вважається така шкода, яка в 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.Раніше законодавець це поняття окреслював таким чином: «Істотною шкодою у статтях 364, 364^1, 365, 365^2, 367 КК України, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходівгромадян». Поняття «істотна шкода» було сформульовано так, щоб включити в неї не тільки матеріальну, а й шкоду нематеріального характеру, оскільки з попередньої редакції положення про істотну шкоду чітко випливала можливість її спричинення як у матеріальному, так і нематеріальному вираженні, то нинішнє формулювання вказує на те, що істотна шкода має виключно матеріальний характер. Законодавець не вжив у дефініції «істотна шкода» слова «лише», тому не можна говорити про те, що істотна шкода має тільки матеріальне вираження.

Порушення особистих немайнових прав тягне за собою також і завдання фізичній особі майнової та (або) моральної шкоди, тому в цьому випадку фізична особа, право якої порушене, може вимагати від порушника відшкодування завданої їй майнової та (або) моральної шкоди. Відшкодування майнової та (або) моральної шкоди, яка завдана внаслідок порушення особистих немайнових прав, відшкодовується на

загальних підставах та в порядку, що передбачені відповідно для майнової шкоди – в ст.ст. 22, 1166 ЦК, для моральної шкоди – в ст. 23, 1167, 1168 ЦК. Строки позовної давності для відшкодування майнової та (або) моральної шкоди, що завдана внаслідок порушення її особистого немайнового права, не застосовуються, якщо інше не передбачено в законі (п. 1 ч. 1 ст. 268 ЦК).

Шкода може бути майновою або немайновою (моральною), відповідно до ч. 2 ст. 22 ЦК *майновою шкодою або збитками* є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Згідно з ч. 2 ст. 23 ЦК *моральна шкода* полягає: у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Таким чином, моральну шкоду, завдану фізичній особі, визначають як негативний наслідок немайнового характеру для потерпілої особи, що виявляється в душевних стражданнях, завданих унаслідок порушення особистих немайнових або майнових прав фізичної особи. І полягає у: 1) фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна; 4) приниженні честі й гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (ст. 23 ЦК України). У судовій практиці до моральної шкоди відносять фізичні й моральні страждання, які виразилися в перенесенні фізичного болю, емоційного стресу, проходженні тривалого лікування з оперативним втручанням; моральні страждання, що супроводжувались погіршенням стану здоров'я, постійним дискомфортом, поганим самопочуттям і порушенням сну; страждання, пов'язані з перенесенням фізичного болю від отриманих травм, перебування на стаціонарному лікуванні, порушенні нормального ритму життя, вимушеність обмежень задоволення життєвих потреб; вимушені зміни в житті внаслідок втрати життєво важливого органу, психологічний стан пережитої травми, перенесення душевних і фізичних страждань, операцій; необхідність у зв'язку з отриманими травмами тривалий час перебувати вдома, неспроможність нормально пересуватися, відвідувати навчальний заклад, необхідність брати участь у слідчих діях, судовому розгляді. *Фізична шкода* виявляється в спричиненні

шкоди життю, здоров'ю й недоторканності потерпілого. Зазвичай шкоду здоров'ю потерпілого не відносять до якогось різновиду шкоди, а лише конкретизують, у чому вона полягає (тілесні ушкодження, згідно з висновком експерта, належать до якої категорії тілесних ушкоджень та ступеня тяжкості). На практиці в разі завдання тілесних ушкоджень відбувається відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, матеріальної та моральної шкоди або ж лише моральної чи лише матеріальної шкоди.

Істотна шкода має виключно майновий характер і включає в себе: 1) втрати, яких особа зазнала внаслідок знищення або пошкодження речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальнізбитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайнихобставин, якбиїї право не було реально порушено (упущена вигода). Розмір грошового відшкодування моральної шкоди не може включатись у зміст істотної шкоди (так само й тяжких наслідків). Таким чином, положення, викладені у п.п. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК України, поширюються далеко не на всі випадки спричинення істотної шкоди чи тяжких наслідків, а стосуються лише тих із них, які полягають у заподіянні матеріальних збитків. У зазначених пунктах примітки зміст тих наслідків, які можуть бути спричинені у разі вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст. 364 КК України, розкриваються не у повному обсязі, оскільки у тих випадках, коли такі наслідки полягають у заподіянні майнової шкоди і, отже, можуть бути піддані грошовій оцінці, закон (п.п. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК України) чітко визначає обсяг такої шкоди, використовуючи для цього такий формалізований кількісний показник (критерій), як розмір н.м.д.г. Якщо ж при вчиненні цього кримінального правопорушення спричиняється немайнова шкода, яка має оціночний характер і тому не може бути визначена за допомогою чітких кількісних (формалізованих) критеріїв, питання про визнання такої шкоди істотною вирішується судом вже не на підставі пп. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК України, а у кожному окремому випадку з урахуванням обставин конкретного кримінального провадження. Таким чином, істотна шкода: а) може полягати у заподіянні матеріальних збитків чи б) виражатися в наслідках тільки нематеріального характеру або в) поєднувати в собі наслідки як матеріального, так і нематеріального характеру.

Що стосується питання *відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди* – підставою для застосування є наявність заподіяної майнової шкоди особі, цивільне право якої було порушене. Може застосовуватися як самостійно, такі і в поєднанні з іншими вимогами; як за порушення договірних зобов'язань так і позадоговірних. Захистити цивільне право, яке було порушено можна не лише шляхом заявлення вимоги про відшкодування збитків, але й у інший спосіб, зокрема, заявлення вимоги про відшкодування в натурі. Спосіб відшкодування заподіяної майнової шкоди обирається в залежності від обстави справи самою особою (ч. 4 ст. 22 ЦК).

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди – пов'язаний із наявністю в особи фізичного болю та (або) душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, знищенням чи пошкодженням її майна, а також приниженням честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. За загальним правилом, моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не було встановлено договором або законом.*З метою уніфікації термінології вважаємо за доцільне для позначення різновидів шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, використовувати поняття майнової, фізичної та моральної шкоди. Для цього в КК України термін «матеріальна шкода» слід замінити на «майнова шкода».*

Сьогодні в низці обвинувальних вироків таке формулювання: «У результаті вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК, спричинено істотну шкоду, яка виявилася в порушенні охоронюваних Конституцією чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина, підриві авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушенні громадської безпеки та громадського порядку, створенні обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховуванні злочинів», оскільки це формулювання запозичене з постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26.12.2003 року № 15 у п. 6 визначено, що така шкода нематеріального характеру може бути заподіяна праву на свободу й особисту недоторканність потерпілого, недоторканність житла, виборчим,трудовим, житловим правам. Позицію ВСУ щодо розуміння поняття «істотна шкода» розкрита у постанові від 27.10.2016 року (справа № 5-99кс16) Суд зауважив, що примітка до ст. 364 КК зазнала змін, оскільки законодавець уже не використовує у визначенні розглядуваного поняття сполучник «якщо», і тому чинна редакція цього положення охоплює майнову шкоду, яка досягла розміру, що в 100 і більше разів перевищує н.м.д.г., таким чином йдеться мова тільки про шкоду майнового характеру. Далі ВСУ визначає, що заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або громадським чи державним інтересам, інтересам юридичних осіб виражається не лише в майновій, а й у проявах немайнової шкоди, але тільки таких, що можуть одержати майнове відшкодування (як істотна шкода може сприйматися будь-яка шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру) та наводиться орієнтовний перелік таких проявів.

Крім того, у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону «Про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу

України щодо уточнення ознак окремих злочинів у сфері службової діяльності» № 2621. У результаті змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», дії службових осіб, які зловживають владою чи службовим становищем, *можливо кваліфікувати як кримінальні правопорушення лише за умови доведення, що такі дії призвели до виключно матеріальних збитків* – шкоди, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Законопроектом пропонується викласти у новій редакції п. 3 примітки ст. 364 КК України, якою у ст.ст. 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК України визначити істотну шкоди у грошовому еквіваленті більше 100 н.м.д.г.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: http:// zakon1.rada.gov.ua.

Захаренко Людмила Миколаївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

ПАСИВНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ МАНІПУЛЯТИВНОМУ ВПЛИВУ

Одним із важливих чинників психологічної безпеки особистості є її уміння протистояти маніпуляціям, щоб уникнути провокації на вчинення злочину [2; с. 105].

У психологічній літературі захист від маніпулятивного впливу розглядається як «система дій, спрямованих на усунення чи зведення до мінімуму негативних переживань (відчуття тривоги, невпевненості, вини, дискомфорту тощо) і втрат, які можуть травмувати особистість» [3, с. 194].

Психологічний захист – це «вживання суб'єктом психологічних засобів усунення або послаблення збитку, що завдає йому інший суб'єкт» [1, с. 200]. Такий захист виникає як відповідь на порушення/загрозу порушення психологічних кордонів, яке здатне зашкодити цілісності особистості або її індивідуальним особливостям.

Психологічний захист від маніпулювання може бути активним або пасивним. Активний захист часто становить логічне продовження пасивного.

Пасивний захист обирається, якщо особа, на яку спрямований психологічний вплив, із певних причин (небажання (недоцільність) конфліктувати, невпевненість у власних силах, невизначеність ситуації тощо), не хоче вступати у відкрите протистояння, хоча факт

маніпулювання нею виявлено й розпізнано. Суть пасивного захисту як способу пасивної протидії маніпулятивному впливу полягає в блокуванні власних спонтанних реакцій на дії маніпулятора та збиванні темпу маніпулятивного впливу. Пасивний захист застосовується у двох випадках: 1) об'єкт маніпулювання не знає, як вчинити; 2) об'єкт маніпулювання не хоче псувати стосунки з маніпулятором.

Основними формами пасивного захисту виступають:

– повне або часткове ігнорування слів маніпулятора (відсутність реакції на його слова та дії);

– тактовне, стримане й несподіване для маніпулятора мовчання (зробити, вигляд, що не розчули чи не зрозуміли взагалі);

– формалізація спілкування (тобто зведення спілкування з маніпулятором до формальних процедур: офіційність; говорити тільки стандартними фразами; посилатися на керівництво, накази та інструкції);

– формальна згода на пропозиції маніпулятора, але з обмовкою, що буде зроблено тільки те, що залежить від адресата маніпулювання;

– гра в «тупуватість» («Не зрозумів», «Не збагну, про що Ви» тощо);

– відмова від ухвалення рішення «тут і зараз», відкладання питання про прийняття остаточного рішення на потім («Мені зараз ніколи, зайнятий, не зараз, потім ...»; «Те, про що Ви просите, дуже важливо, але я не можу відразу відповісти. Поговорімо пізніше»);

– повторення прохання маніпулятора, але із питальною інтонацією (це дасть Вам час для відповіді та змінить заготовлений маніпулятором розподіл ролей) [3, с. 210–215].

У ситуаціях пасивного захисту важливо не поспішати з рішенням, проявити витримку та самовладання, щоб утриматися від спонтанних дій, на які очікує маніпулятор. Основні способи збереження самовладання: мовчазне розглядання, зайняття позиції спостерігача, витримка паузи.

Мовчазне розглядання (тобто, фіксування уваги не на слухових, а на зорових відчуттях) полягає у детальному розгляданні обличчя співрозмовника-маніпулятора, немов для подальшого малювання його портрета з пам'яті; у мовчазному та дуже уважному погляді на нього, однак без неприязні або іронії; у намаганні під час умисних пауз у розмові роздивитися якнайбільше деталей навколо спірозмовника.

Зайняття позиції спостерігача (оцінювання ситуації ніби згори (або збоку) досягається шляхом використання таких моделей візуалізації як трансформація масштабів (уявно зменшити зріст маніпулятора: зробити його карликом, ліліпутом); корегування тональності та яскравості (змінити зовнішність маніпулятора з кольорової на чорно-білу); експериментування з глибиною візуального сприйняття (можна замінити картинку на плоске, двомірне зображення, віддалити її, уявивши дуже маленькою).

Витримка паузи допоможе швидше заспокоїтися, зосередитися, знайти належну відповідь, якщо маніпулятор щось запропонував. Варто скористатися паузою і подумки дати собі відповіді на запитання: «Чи потрібно мені *саме це*?»; «Чи потрібно мені це *саме зараз*?»; «Чи потрібно мені саме це *такою ціною*?»; «Чи потрібно це *саме мені*?».

До способів пасивної протидії маніпулятивному впливу відносяться ухилення від контакту та відмова від контакту.

Ухилення від контакту (дієвий спосіб позбавлення від небажаних переживань чи рольових функцій) – це уникнення відвідування місць, де можливі зустрічі з потенційними маніпуляторами, та ухилення від ситуацій, які викликають небажані відчуття та реакції. Якщо зустріч неминуча або вже відбувається, використовуються такі тактики поведінки із маніпулятором:

– *тайм-аут* (це відвернення уваги на побутову подробицю; зміна теми розмови; обхід «слизьких тем», «гострих кутів»; фізичний вихід із простору взаємодії за слушної нагоди; філософський вихід із ситуації шляхом виголошення риторичних запитань типу: «Що є істина?» або «Усі ми мислимо суб'єктивно...»; використання жартів для переключення уваги на щось інше);

– *скорочення часу взаємодії* (під різними приводами для себе і оточуючих переривання зустрічей, залишення мітингів, зборів, різних видовищних заходів або використання різних форм відмови від участі та присутності на подібних заходах; перенесення розмови на інший час; встановлення «графіка» взаємодії; відключення від каналів інформації, відмова від читання деяких газет, статей, рубрик та перегляду конкретних теле-, радіопрограм тощо);

– *запобігання особистій взаємодії* (ухилення від зустрічей з маніпулятором; заміна безпосереднього контакту на інтернет-комунікацію у мережевому режимі (електронна пошта, блог тощо); уникання контактів (зустрічей та відповідей на телефонні дзвінки, повідомлення).

Однак ухилення від контакту є лише тимчасовим тактичним засобом протидії маніпуляції, який із часом потребуватиме зміни на одну з форм активної протидії.

Відмова від контакту полягає в категоричній ізоляції від впливу маніпулятора та передбачає використання певних фраз, втілених у різних формах відмови:

1) відмова-побоювання («Боюся, що це неможливо»; «Є велика небезпека того, що я не зможу прийняти цих пропозицій»);

2) відмова-жаль («Мені дуже шкода, але я не зможу цього зробити»; «Шкодую, але не зможу погодитися з цим»; «Мені дуже не хотілось би Вас засмучувати, але моя відповідь буде негативною»);

3) відмова-змушеність («Я змушений відмовитися від цієї пропозиції»; «Доведеться мені все-таки відповісти Вам відмовою...»).

Слід звернути увагу, що відмова від контакту може викликати переживання почуття провини (чим може скористатися маніпулятор),

тому її не можна систематично використовувати. Ефективним способом захисту від докорів та звинувачень може послужити *прийом «стати вище»*, тобто «піднятися» над маніпулятором, виявити до нього співчуття та розуміння його агресії як результату слабкості й недосконалості.

Таким чином, пасивний психологічний захист від маніпулювання сприяє зниженню емоційного напруження та зменшенню агресивності позиції маніпулятора, дозволяє виграти час для аналізу ситуації й прийняття оптимальних рішень.

Список використаних джерел

1. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. М. : ЧеРо, 1997. 344 с.

2. Психологічні засади запобігання корупційним правопорушенням в органах державної влади та місцевого самоврядування : навч. посібник. О. І. Кудерміна, Л. І. Казміренко, В. Г. Андросюк та інш. К. : Нац. акад. вн. справ, 2019. 184 с.

3. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. К. : ЗАТ »ВІПОЛ», 2011. 248 с.

Зелькіна Тетяна Євгенівна,
адвокат

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЯВНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБМЕЖЕННЯМ МАЙНОВИХ ПРАВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Тривалий час корупція залишається однією з найбільших проблем України та багатьох інших країн світу. На сьогодні органам виконавчої, судової та законодавчої гілок влади України необхідно докласти зусиль для виконання 36 рекомендацій, наданих за результатами 1, 2-го та 4-го раундів оцінювання GRECO.

Корупційна складова публічного управління в Україні підтверджена низкою аналітичних та соціологічних досліджень. Незважаючи на те, що модель оцінювання корупційних ризиків нормативно впроваджена в Україні з 2018 р., більшість органів публічної влади оцінюють корупційні ризики своєї діяльності формально [5].

Тому необхідним є своєчасний та достовірний аналіз корупційних ризиків й ужиття превентивних антикорупційних заходів, що уможливлять запобігання порушенню норм законодавства України, позитивно вплинуть на роботу органів публічної влади, сприятимуть захисту прав та свобод особи і громадянина.

Під корупційними ризиками в системі державного управління Ю. В. Дмитрієв справедливо називає «сукупність умов та факторів, що закладені в системі державного управління та визначають можливість виникнення корупційної поведінки і створюють небезпеку настання

негативних наслідків для життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави» [1, с. 93].

Серед основних показників учинення корупційних дій у кримінальному провадженні Ю. О. Михайлова та О. В. Федосова називають уникнення застосування заходів, спрямованих на забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна (накладення арешту на майно, банківські рахунки) або зняття арешту з майна, банківських рахунків [3, с. 126].

Відповідно до Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури, ідентифікованими корупційними ризиками, можливими при здійсненні функцій органу прокуратури, називають зловживання слідчими та прокурорами повноваженнями:

– у зв'язку з недостатньою врегульованістю процедури обліку, зберігання, повернення майна і документів, вилучених під час досудового розслідування;

– під час обліку, зберігання, повернення майна та документів, вилучених у процесі досудового розслідування, що може призвести як до безпідставного повернення майна, так і до необґрунтованої відмови в його поверненні [5].

Чинниками вищезазначених корупційних ризиків є: недостатнє нормативне регулювання процедури обліку, зберігання майна і документів, вилучених під час досудового розслідування, а також повернення такого майна й оригіналів документів, які не визнані речовими доказами, а також у закритому кримінальному провадженні, зняття арешту з майна та інших обмежувальних заходів; відсутність електронного обліку вилученого у кримінальному провадженні майна і документів [5].

Можливими наслідками наявності таких корупційних ризиків є вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, та порушення (обмеження) майнових прав осіб; фінансові витрати на відшкодування завданої органом розслідування шкоди; не забезпечення відшкодування завданих злочином збитків.

На практиці вирішення питання щодо майна або коштів (наприклад, отриманих незаконним шляхом) має такі форми: свідоме рішення про не включення майна до переліку, що підлягає арешту; неприйняття рішення про накладення арешту на майно або вклади; фіксація в протоколі слідчої дії не повної суми знайдених при обшуку або огляді коштів чи не включення до протоколу факту виявлення коштів або цінних речей, які присвоюються слідчим; скасування постанови про накладення арешту на майно та вклади. Вимагання корупційного платежу за відмову в накладенні арешту на майно або скасування відповідної постанови може відбуватися і стосовно третіх осіб. Робиться це виключно з метою отримання винагороди з використанням службового становища [7, с. 205].

Правильним є твердження О. Шемяткіна стосовно того, що прогалини чинного кримінального процесуального законодавства України дає можливість органам досудового розслідування тривалий час затягувати із закриттям кримінального провадження, навіть у ситуаціях, коли немає складу/події кримінального правопорушення. А за цей час обмежуються майнові права особи шляхом накладення арешту майна або тимчасового його вилучення [6].

На думку науковців, яку ми поділяємо, надзвичайно важливим аспектом проблем при тимчасовому вилученні майна є визначення статусу об'єктів, які бути вилучені на підставі ухвали слідчого судді. Проблема полягає в тому, що, як правило, ухвали слідчих суддів у цій частині є неконкретизованими, у зв'язку з чим складно, а інколи неможливо, провести розмежування між тим, що дозволено вилучити на підставі ухвали слідчого судді, й іншими вилученими об'єктами, та, відповідно, за цим критерієм вирішити питання приналежності об'єктів до тимчасово вилученого майна [2]. Оскільки це вилучене майно не має процесуального статусу ні арештованого майна, ні тимчасово вилученого, то особа жодним чином не може захистити свої порушені майнові права, наприклад шляхом оскарження рішення про таке вилучення. На нашу думку автора, суттєво підвищити рівень процесуальної визначеності на захищеності майнових прав можливо шляхом законодавчого закріплення обов'язку слідчого звертатися з клопотанням про арешт вилученого майна, що не було повернуто, безвідносно до того, чи було надано попередній дозвіл слідчого судді на вилучення такого майна.

Таким чином, незаконному застосуванню тимчасового вилучення майна, тобто його застосуванню з порушенням норм чинного кримінального процесуального законодавства, сприяє низка суттєвих прогалин щодо законодавчого врегулювання основних положень досудового розслідування кримінального провадження, що є підставою для виникнення корупційних ризиків.

Основними заходами протидії корупції та способами забезпечення законності під час кримінального провадження мають стати:

1) ефективне та своєчасне проведення антикорупційного контролю, що полягає в нагляді за поведінкою осіб, які здійснюють кримінальне провадження, з метою раннього виявлення ознак, що свідчать про підвищення ймовірності вчинення такими особами корупційного діяння або іншого правопорушення, пов'язаного з корупцією [4, с. 71];

2) усунення недоліків та удосконалення кримінального процесуального законодавства шляхом внесення змін і доповнень з метою розширення прав захисника, посилення контролю за діяльністю слідчого, прокурора та судді [3, с. 127].

Отже, проведення детального аналізу причин виникнення корупційних ризиків у системі органів досудового розслідування необхідно для подальшого вдосконалення чинного кримінального процесуального та антикорупційного законодавства України, створення й

імплементації підходящої антикорупційної стратегії. При цьому ідентифікацію причин корупційних ризиків мають здійснювати органи публічної влади, адже вони краще знають свою власну діяльність, а оцінка корупційних ризиків має здійснюватися в нерозривному зв'язку з розробленням антикорупційних програм та громадським контролем за їх реалізацією.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв Ю. В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 4. С. 92–95. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/ipd_2016_4_23%20(1).pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: монографія / за заг. ред. Ю. П. Аленіна; відпов. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 1148 с.
3. Михайлова Ю. О., Федосова О. В. Щодо проблеми корупційних ризиків у кримінальному провадженні в Україні. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 127–129. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/6iuFV4DE7OrrkdcjgbFfx0owVOxbdKwc%20(2).pdf.
4. Підтримка належного урядування: проект протидії корупції в Україні (UPAC). Звіт щодо корупційних ризиків в базових провадженнях: кримінальний процес (досудова та судовастадія), цивільний процес, адміністративний процесс. *Councilof Europe*: офіц. сайт. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/UPAC/Technical%20papers/UA/344UPACTP_SS_cosolidated_Kharkiv_MAC_Ukr_Nov09.pdf.
5. Пріоритетні газузі для стратегічного аналізу корупційних ризиків: аналітичне дослідження / С. Деркач, проф. А. Галай, Д. Софіна, С. Мовчан, С. Савіч. Жовтень, 2020. *Національне агентство з питань запобігання корупції.* 20 с. URL: file:///C:/Users/admin/Desktop/%D0%9F%D0%94%D0%A4/Priorytetni-galuzi-dlya-analizu.pdf.
6. Шемяткін О. Краще як є, ніж таке БЕБУ. *Юридична газета.* 2020. № 18 (724). 23 верес. URL: http://kmp.ua/uk/analytics/press/it-s-better-to-keep-it-the-way-it-is-than-such-bureau-on-economic-security-of-ukraine/.
7. Шило О. Г., Глинська Н. В., Москвич Л. М. Корупційні ризики чинного кримінального процесуального законодавства України: окремі питання. *Питання боротьби з корупційними правопорушеннями.* 2014. Вип. 27. С. 202–220. URL:file:///C:/Users/admin/Downloads/Pbzz_2014_27_22.pdf.

Іванова Олена Вячеславівна,
заступник начальника Національної академії Національної гвардії України по роботі з особовим складом, кандидат психологічних наук, доцент

ВИСОКОМОРАЛЬНА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ УСТАНОВОК ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Досягнення успіху в антикорупційній діяльності української держави є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу країни, покращення добробуту громадян. Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є чітке дотримання вимог антикорупційного законодавства та висока мотивація до правослухняної поведінки.

Реалізація правових рішень та функціонування механізмів антикорупційного законодавства неможлива без врахування психологічного змісту задекларованих норм та меж відповідальності.

Одним із способів антикорупційної діяльності в соціальних організаціях є корпоративна культура – система уставлених цінностей, правил, відносин і норм поведінки, які підтримуються членами службового колективу. Поняття корпоративна культура охоплює явища духовного і матеріального життя колективу, тобто характерні для даного колективу та домінуючі у ньому моральні норми та цінності, кодекс поведінки, ритуали. Складовими корпоративної культури слід вважати зміст внутрішньогрупових норм, цінностей, настроїв та думок, рівень внутрішньогрупової єдності стосовно ставлення до людських цінностей: гідності, совісті, доброчесності, правдивості, милосердя, доброзичливості, справедливості, працелюбності, віри в кращі людськи ідеали взаємодії, взаємопідтримки та взаємовідповідальності.

Термін «корпоративна культура» включає,також, такі складові, як система мотивації, розвитку і самореалізації персоналу; система лідерства та стиль управління; зовнішні та внутрішні комунікації; методи запобігання виникненню конфліктів та їх вирішення; робочі традиції, звичаї; вимоги до рівня професійної компетентності та особисті якості персоналу тощо.

Саме морально-психологічні чинники створюють потенційну налаштованість на здійснення корупційних дій, або утримання від них. Формування спрямованості особистості відбувається в соціальному оточенні, тому саме характеристики соціального оточення на макро- та мікрорівнях визначають зміст системи соціальних установок членів спільнот. Спосіб задоволення потреб у людей завжди регулюється психологічними системами контролю та впливу.Джерелом корпоративної культури є вище керівництво та лідери соціальної

організації, які формують цінності, поведінкові норми, виходячи з загальних завдань та мети функціонування соціальної організації.

Корпоративна культура спрямована на формування єдиних етичних стандартів поведінки персоналу організації та забезпечення організаційної єдності працівників. Наприклад, вступаючи на державну службу, особа крім прав та основних обов'язків державного службовця свідомо й добровільно приймає встановлені законодавством антикорупційні обмеження і заборони. Правові обмеження державних службовців зумовлено специфікою виконуваних ними державних функцій і службових повноважень.

Корпоративний дух формує неформальні, дружні зв'язки, що склалися між колегами для забезпечення реалізації мети, які сприяють створенню сприятливого клімату та забезпечують ефективність реалізації поставленої мети Стиль керівництва і лідерства формує стиль та модель поведінки персоналу, а також забезпечує виконання поставлених завдань. Корпоративне управління формує стандарти взаємодії структурних підрозділів в організації, таким чином забезпечує успішність реалізації завдань соціальної організації. Корпоративний імідж і репутація формує образ соціальної організації в суспільстві, її сприйняття підвищує довіру населення та створює, врешті, сприятливі умови для ефективності функціонування організації.

Значення корпоративної культури для розвитку організації має особливе соціальне значення.Корпоративна культура ідентифікує організаційну приналежність працівників, формує лояльність та відданість компанії, справі; здійснюється контролювання та гнучке коригування моделей і стратегій діяльності працівників. Формує почуття соціальної захищеності та стабільності, відповідно створює у працівників сприйняття компанії як надійної організації. – встановлені правила поведінки, моралі та етики формують сприятливий клімат, що є особливо важливим для нових працівників. – корпоративна культура формує самосвідомість і відповідальність персоналу організації, що є важливим для виконання поставлених завдань, формує командний дух, в тих випадках коли виконання завдання передбачає колективну участь.

Отже, корпоративна культура формує сприятливий клімат, а також є основою як для високої ефективності праці працівників, так їїхньої відданості у питаннях внутрішньорганізаційної моралі та антикорупційної діяльності.

Іванчик Ігор Анатолійович,
заступник начальника Управління –
начальник відділу контролю за виконанням
антикорупційних програм в апараті МВС
та центральних органах виконавчої влади
УЗКПЛ МВС України

НОРМАТИВНЕ ТА НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Управління запобігання корупції є уповноваженим структурним підрозділом апарату МВС, на який покладаються превентивні антикорупційні завдання і функції, що полягають у забезпеченні неухильного застосування законодавства та формування негативного ставлення до будь-яких корупційних проявів у як працівників МВС. В цьому аспекті варто зосередитись на актуальних законодавчих змінах, що відбулись в антикорупційному законодавстві, а також науково-практичних заходах МВС, спрямованих на їх реалізацію.

Перш за все варто відзначити, що значна активізація у розгляді законодавчих змін, пов'язаних з антикорупційною політикою, відбувалась з кінця серпня 2019 року з початком роботи Верховної Ради України IX скликання. У перший же день роботи парламенту нового скликання Президент України вніс на розгляд одразу декілька важливих законопроектів, які були розглянуті протягом вересня – жовтня 2019 року.

Першим з цього пакета законопроектів Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (щодо початку роботи суду)». Згідно з ухваленими законодавчими змінами, предметна підсудність ВАКС поширюється лише на ті кримінальні провадження, відомості до ЄРДР в яких були внесені з дня початку роботи цього суду. Винятком із цього правила є кримінальні провадження, які належать до предметної підсудності ВАКС і досудове розслідування у яких здійснювали детективи НАБУ під процесуальним керівництвом прокурорів САП (такі кримінальні провадження розглядатимуться ВАКС незалежно від дати внесення відомостей про них до ЄРДР).

Наступним Верховна Рада України ухвалила Закон 140-IX, спрямований на вдосконалення інституційних механізмів запобігання корупції. Основні законодавчі зміни стосувались запровадження нових підходів у діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції.

Також були переглянуті та доповнені деякі інші норми Закону України «Про запобігання корупції», зокрема:

– уточнено перелік інформації, яку необхідно зазначати у майнових деклараціях публічних службовців, та додано обов'язок зазначати додаткову інформацію, наприклад, відомості про банківські рахунки, належність суб'єкта декларування до національних публічних діячів тощо;

– уточнено перелік близьких осіб, змінено підхід до визначення членів сім'ї, а також врегульовано питання про декларування активів у користуванні та зазначення у декларації осіб, з якими у звітному періоді спільно проживав суб'єкт декларування;

– обов'язок подавати повідомлення про суттєві зміни у майновому стані відтепер поширюється лише на службових осіб, які займають відповідальне або особливе відповідальне становище, або посади з високим та підвищеним корупційним ризиком (сам обов'язок подання таких повідомлень виникає тепер лише у разі здійснення видатків понад 50 ПМ);

– до суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», були віднесені особи, які обіймають посади патронатної служби (щоправда, нещодавно ухвалені законодавчі зміни знову виключили значну частину таких осіб з-під дії вказаного Закону).

Наступним Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства». У законопроекті, запропонованому Президентом України, передбачались комплексні зміни, включно з усуненням необґрунтованих обмежень на проведення слідчих дій щодо народних депутатів. Законопроектом уточнювались деякі інші положення КПК України та Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Верховна Рада України ухвалила закон, спрямований на посилення захисту викривачів корупції. Він запровадив нову дефініцію викривача; встановив вимоги створення різних каналів для повідомлень викривачів; визначив гарантії захисту для викривачів та їхні права; надав викривачам корупційних злочинів право на отримання винагороди; визначив повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції, уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, інших суб'єктів щодо захисту викривачів та розгляду їх повідомлень тощо.

Останнім із цього пакета законопроектів народні депутати ухвалили законопроект № 1031, яким відновлювалась кримінальна відповідальність за незаконне збагачення, а також запроваджувалась нова для України процедура цивільної конфіскації необґрунтованих активів публічних службовців. З цією метою надані додаткові повноваження окремим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Також, зміни, на які варто звернути увагу, відбулись в нормативно-правових актах Національного агентства з питань запобігання корупції, після перезавантаження Агентства.

31 березня 2020 року Національним агентством з питань запобігання корупції видано наказ № 6дск, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 квітня 2020 року за № 339/24622 та наказ № 7дск, зареєстрований в Міністрерстві юстиції України 10 квітня 2020 року за № 338/34621, якими затверджено Порядок здійснення фінансового контролю в Державній прикордонній службі

України стосовно окремих категорій осіб та Порядок здійснення заходів фінансового контролю в Національній поліції України стосовно окремих категорій осіб відповідно. Зазначеними нормативно-правовими актами визначається механізм здійснення заходів фінансового контролю стосовно осіб, які займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової або розвідувальної діяльності.

28 квітня 2020 року набрав чинності наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 15 квітня 2020 року № 144/20 «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

05 травня 2020 року набрали чинності накази Національного агентства з питань з питань запобігання корупції:

– від 17 березня 2020 року № 100/20 «Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2020 року за № 371/34654;

– від 17 березня 2020 року № 102/20 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2020 року за № 361/34644;

– від 24 березня 2020 року № 112/20 «Про встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21 квітня 2020 року за № 363/34646;

– від 02 квітня 2020 року № 127/20 «Про затвердження Вимог до захисту анонімних каналів зв'язку, через які здійснюються повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2020 року за № 370/34653.

19 червня 2020 року набрали чинності Зміни до Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій, затверджені наказом НАЗК від 19 травня 2020 року № 204/20, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 15 червня 2020 року за № 525/34808.

Наступним знаковим документом є проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки»

№ 4135 від 21 вересня 2020 року. Затвердження нової Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки дасть змогу Україні не лише вирішити зазначену проблему, забезпечивши всі публічні інституції надійним антикорупційним дороговказом та інструментарієм на найближчі п'ять років, а й зробити значний стратегічний крок уперед у напрямі мінімізації корупції та суттєво підвищити темпи її соціально-економічного зростання.

В межах аналізу антикорупційного законодавства, слід звернути увагу і на рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020, за яким визнано неконституційними ряд норм антикорупційного законодавства, а саме: пункти 6, 8 частини першої статті 11 (окремі повноваження Національного агентства, зокрема, щодо проведення контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки та врегулювання конфлікту інтересів, щодо контролю та перевірки декларацій);пункти 1, 2, 6–10^1, 12, 12^1 частини першої, частина друга–п'ята статті 12 (окремі права Національного агентства, зокрема проведення перевірок з організації роботи із запобігання корупції, складання протоколів про адміністративні правопорушення); частина друга статті 13 (повноваження Уповноважених осіб Національного агентства); частина друга статті 13^1 (основні завдання уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції); стаття 35 (особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування); абзаци другий, третій частини першої статті 47 (облік та оприлюднення декларацій, забезпечення цілодобового доступу до Реєстру декларацій); статті 48–51 (стаття 48. Контроль та перевірка декларацій; стаття 49. Встановлення своєчасності подання декларацій; стаття 50. Повна перевірка декларацій; стаття 51. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування); частина друга, третя статті 52 (повідомлення про суттєві зміни в майновому стані декларанта); стаття 65 (відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення) Закону України «Про запобігання корупції»; стаття 366^1 Кримінального кодексу України (умисне неподання декларації, подання завідомо недостовірної інформації на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб).

Управління запобігання корупції МВС України теж не залишається стороннім учасником процесу впровадження антикорупційних ініціатив. Активними учасниками цього процесу залишаються і Національна академія внутрішніх справ та Державний науково-дослідний інститут МВС.

З метою проведення тестування та оцінки діяльності уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС утворено робочу групу, членами якої розроблено навчально-методичний посібник «Збірник тестових завдань з перевірки знань уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління

МВС». Навчально-методичний посібник містить тестові завдання з варіантами відповіді для перевірки знання Конституції України та антикорупційного законодавства, а також перелік тестових питань й джерела інформації для підготовки до проходження такого тестування. Згаданий посібник рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 21 вересня 2020 року (протокол № 1). Для проведення валідації тестових питань і хронометражу тестування сформовано фокус-групу із числа уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС. Пробне тестування успішно пройшло на базі НАВС.

Крім того, розроблено навчально-методичний посібник «Критерії оцінювання уповноважених осіб з питань запобігання корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС України» і рекомендовано його до друку науково-методичною радою НАВС від 19 жовтня 2020 року (протокол № 2). Навчально-методичний посібник містить перелік напрямів діяльності уповноважених осіб з питань запобігання корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС України, які підлягають оцінюванню(кількісні та якісні), а також критерії та методику здійснення оцінювання такої діяльності. Навчально-методичний посібник має практичне значення для використання під час оцінювання діяльності уповноважених осіб з питань запобігання корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС України.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що запорукою успішного виконання завдання із мінімізації проявів корупції є забезпечення належного рівня знань антикорупційного законодавства та його безумовного виконання всіма представниками органів державної влади та місцевого самоврядування.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Для більшості держав корупція залишається невирішеною проблемою. Це стосується також і України, де прийнята спеціальна правова база та створені відповідні органи щодо її запобігання і протидії.

Відповідно до ч. 1ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з

питань запобігання корупції [1]. Розглянемо питання правового статусу зазначених спеціально уповноважених суб'єктів.

Так, Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. визначає засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України [2]. В ст. 4 Закону зазначено, що організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.Також у законодавчому акті закріплено особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП) (ст. 8-1). На САП покладено такі функції: здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Разом з тим, в розглянутому законі специфічні повноваження САП не закріплені. Хоча згідно з Основним Законом органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19) [3].

Правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби визначені Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 [4].

Згідно з положеннями ст. 3 вказаного Закону у своїй діяльності поліція керується Конституцією України,міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ, іншими нормативно-правовими актами. Також на працівників поліції (поліцейських та державних службовців) поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Розділ IV Закону України «Про Національну поліцію» передбачив повноваження поліції. Знову ж мова йде про загальні повноваження, а не у сфері протидії корупції.

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. визначив правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України [5].

Закріплено статус Національного антикорупційного бюро України як державного правоохоронного органу, на який покладається

попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції.

Також закріплено загальну структуру та чисельність Національного бюро, його права та обов'язки, питання взаємодії з іншими державними органами, правовий та соціальний захист працівників, оплата їх праці, відповідальність та інші питання.

Центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, визначено Національне агентство з питань запобігання корупції, особливості правового регулювання діяльності якого передбачено Розділом ІІ Закону України «Про запобігання корупції».

Крім зазначеного Закону, правову основу діяльності Національного агентства становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

В ч. 4 ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу» застосовуються до державного агентства, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в частині, що не суперечить цьому Закону.

Отже, правовий статус та діяльність спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції регулюється цілою низкою нормативно-правових актів. Проте, як вірно зазначають дослідники, існування значної кількості нормативних актів в сфері запобігання корупції зовсім не говорить про те, що антикорупційне законодавство є досконалим і завершеним [6, с. 286]. Для реалізації ефективної антикорупційної політики має бути розроблена комплексна нормативно-правова база (антикорупційне законодавство), що чітко визначатиме правові засади реалізації антикорупційної діяльності, міститиме деталізований «регламент» дій суб'єктів, уповноважених на реалізацію заходів запобігання корупції, визначатиме заходи, спрямовані на підвищення моральності та етичності у діяльності публічних службовців та підвищення загального рівня правової культури та правосвідомості громадян, встановлюватиме механізм притягнення до відповідальності високопосадовців та в цілому забезпечуватиме умови, за яких вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією буде невигідним [7, с. 59].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що незважаючи на велику кількість нормативних актів, чинне антикорупційне законодавство потребує вдосконалення. На законодавчому рівні мають бути чітко закріплені повноваження кожного спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Про прокуратуру: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.

3. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України.* URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

4. Про Національну поліцію: Закон від 02лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18.

6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

7. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. … канд. юрид. наук:12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

Іващенко Юрій Миколайович,
науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Між корупцією як предикатною злочинною діяльністю та легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом, існує тісний взаємозв'язок, обумовлений тим, що безпечне користування корупціонерами доходами, отриманими внаслідок вчинення корупційних дій, потребує попереднього відмивання таких доходів.

Згідно п. 5) ч. 2 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення» Державна служба фінансового моніторингу України у разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням кримінального правопорушення, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, подає інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу України як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали [1].

Корупційні злочини часто висвітлюються у звітах Державної служби фінансового моніторингу України як досить значна група предикатних злочинів. Це свідчить про те, що Держфінмоніторингом як вітчизняним підрозділом фінансової розвідки приділяється особлива увага стосовно розслідування фактів відмивання коштів, отриманих від корупційних діянь.

Зокрема, у 2019 році Держфінмоніторингом направлено до правоохоронних органів 211 матеріалів (з них 47 узагальнених матеріалів та 164 додаткових узагальнених матеріалів), які пов'язані з підозрою у корупційних діяннях, зокрема до:

– НАБУ – 155 матеріалів (з них 41узагальнений матеріал та 114додаткових узагальнених матеріалів);

– органів прокуратури України – 38 матеріалів (з них 1 узагальнений матеріал та 37 додаткових узагальнених матеріалів);

– СБУ – 14 матеріалів (з них 4узагальнених матеріали та 10додаткових узагальнених матеріалів);

– органів фіскальної служби України – 3 матеріали (з них 1узагальнений матеріал та 2 додаткових узагальнених матеріали);

– органів внутрішніх справ – 1 додатковий узагальнений матеріал.

У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можутьбути пов'язані з легалізацією коштів, та/або з учиненням іншогозлочину, визначеного Кримінальним кодексом України, становить 41,8 млрд гривень. Учасниками підозрілих фінансових операцій у зазначених 211матеріалах були особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняні до них [2].

Найбільша кількість узагальнених матеріалів та додаткових узагальнених матеріалів стосується таких категорій посад, як державні службовці, члени парламенту України та керівники державних підприємств.

Основними інструментами відмивання корупційних доходів, використаних в матеріалах є:

– фіктивні послуги;

– використання афілійованих осіб для надання псевдопослуг;

– використання підставних осіб для реєстрації підконтрольних юридичних осіб з метою приховування реального КБВ;

– передплата за товари і послуги підконтрольним особам з подальшою не поставкою / невиконанням;

– заниження вартості товарів державною компанією при реалізації компаніям-посередникам для акумулювання прибутків;

– укладання завідомо неправомірних угод по придбанню продукції за цінами, встановленими для соціальних потреб з подальшою її реалізацією;

– використання підприємств з ознаками фіктивності;

– використання готівки;

– «торгівля» державними послугами з видачі/оформлення дозвільних документів;

– використання банківських рахунків, відкритих за межами України;

– недекларування готівки при перетині кордону;

– встановлення замовником тендерних вимог під конкретного учасника;

– використання цінних паперів (ОВДП) [3].

Як видно, значну частину узагальнених матеріалів та додаткових узагальнених матеріалів, пов'язаних з корупцією, Держфінмоніторингом направляється до НАБУ. Саме Національне антикорупційне бюро України є одним із найважливіших правоохоронних органів, на який покладено покладено завдання протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Спільним наказом Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України від 07.12.2016 № 1062/353 затверджено Порядок взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України та Національного антикорупційного бюро України (надалі за текстом – Порядок). Вінпередбачає наступні напрями взаємодії між зазначеними органами: надання та розгляд одержаних узагальнених матеріалів, обмін інформацією, подання та виконання запитів, створення спільних робочих груп.

Зокрема, Порядок передбачає,що інформація про фінансову операцію або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, а також про клієнта, одержана Держфінмоніторингом у встановленому законодавством порядку, обробляється та аналізується на предмет наявності достатніх підстав, в тому числі підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням іншого суспільно небезпечного діяння, яке визначене Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. У разі встановлення вищезазначених підстав Держфінмоніторинг у визначені цим Порядком строки надає Національному бюро відповідні узагальнені матеріали.

Також, згідно з Порядком, при формуванні узагальнених матеріалів для аналізу фінансових операцій Держфінмоніторингом використовуються документи (відомості), надані Національним бюро про фінансові операції, стосовно яких є підозра, що вони пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, фінансуванням розповсюдження зброї

масового знищення або вчиненням іншого кримінального правопорушення, підслідність якого визначено за Національним бюро [4].

Вбачається, що ефективна взаємодія Національного антикорупційного бюро України та Державної служби фінансового моніторингу є запорукою результативності як у попередженні, виявленні, припиненні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень,так і у протидії легалізації отриманих корупційних доходів,у зв'язку з цим антилегалізаційне та антикорупційне законодавство в частині такої взаємодії потребує подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст. 171. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/361-20#n831.

2. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf.

3. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання тапротидії легалізації (відмиванню)доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019 рік). URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf.pdf.

4. Про затвердження Порядку взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України та Національного антикорупційного бюро України : Наказ Міністерства фінансів України та Національного антикорупційного бюро України від 07.12.2016 р. № 1062/353. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1729-16#Text.

Кабанець Олексій Олексійович,
помічник судді Вищого антикорупційного суду

ОГЛЯД ПРИВАТНОГО ЛИСТУВАННЯ: СУДОВА ПРАКТИКА

З розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій з'являється все більше нових можливостей та способів для здійснення комунікації між людьми. Однією з таких новинок є технологія миттєвих повідомлень (англ. Instant messaging, скорочено IM), яка наразі використовується чи не кожним користувачем сучасного смартфона.

Для забезпечення функціонування «системи миттєвих повідомлень» користувач повинен встановити собі на телефон спеціальне програмне забезпечення, т.з. клієнтську програму, яку часто називають «месенджер».

До найпопулярніших месенджерів в Україні та світі відносяться: «WhatsApp»; «Facebook Messenger»; «WeChat»; «QQ»; «Telegram»; «Snapchat»; «Discord»; «Viber»; «Line»; «Skype» та ін. [5].

Суспільні відносини, які складаються навколо здійснення спілкування з використанням месенджерів, вимагають відповідного правового регулювання та захисту, зокрема, у випадках,коли інформація отримана із приватного спілкування особи використовується як доказ у кримінальному провадженні.Указане знайшло своє втілення, у низці нормативно-правових актів.

Відповідно до ст. 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [1].

Відповідно до ст. 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1].

Згідно із положеннями ст. 14 КПК, під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення.

А згідно положень ст. 258 КПК, ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді[2].

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», інформаційна система – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів (комп`ютерна техніка, мобільні телефони, планшети та ін) [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 264 КПК, пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування [2].

Відповідно до ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод, кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві [4].

Із цих законодавчих положень, випливає, що втручання у приватне спілкування особи може здійснюватись виключно під судовим контролем.

Проте, чинне законодавство не містить єдиної чіткої правової процедури доступу до інформації із месенджерів (приватної переписки), її вилучення, закріплення та подальшого використання у кримінальному провадженні, яка б забезпечувала належний і достатній судовий контроль за дотриманням прав та законних інтересів особи у розумінні ст. 8 Конвенції.

Наразі існують такі можливі варіанти отримання доступу до інформації з месенджерів, які можна виділити, проаналізувавши судову практику:

1.у випадках, коли мобільний телефон/комп'ютер знаходиться у власника та таке втручання здійснюється без його відома:

– проведення НСРД у вигляді зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК) та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) [6];

– здійснення ТДРД із можливістю вилучення телефона у власника [7];

2. у випадках коли мобільний телефон/комп'ютер вилучені у ході огляду/обшуку та знаходяться у розпорядженні правоохоронних органів:

– звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до вже вилучених мобільних телефонів та їх вмісту [8, 9];

Аналогічна позиція існує також у разі арешту мобільного телефону, який було вилучено в результаті проведення обшуку чи огляду, для забезпечення збереження речових доказів.

– звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про проведення комп'ютерно-технічної експертизи (ст. 242–243 КПК) [10, 11];

– копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах із залученням спеціаліста та спеціальної техніки (ч. 2 ст. 168 КПК) [12];

– проведення слідчим огляду мобільного телефону та вмісту особистої переписки самостійно, без ухвали слідчого судді та згоди власника [13–15];

3. інші випадки:

– звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до мобільного телефону/комп'ютера, шляхом зняття копії інформації, що міститься на них, без їх вилучення (ст. 159 КПК) [16, 17];

– звернення слідчого/прокурора до слідчого судді з клопотанням про надання ТДРД до вмісту месенджера, шляхом вилучення інформації у володільця сервера, на якому вона зберігається [18, 19];

– добровільне надання власником свого комп'ютера/мобільного телефону слідчому для проведення огляду такої переписки [20].

Існують також думки щодо того, що у разі надання слідчим суддею дозволу на обшук з можливістю вилучення мобільного

телефону, цей дозвіл охоплює доступ до вмісту телефону, у т.ч. у частині приватного спілкування.

Крім того, існує судова практика, яка свідчить про те, що надання дозволу на тимчасовий доступ до особистого спілкування та проведення комп'ютерно-технічної експертизи є порушенням порядку визначеного КПК для втручання в особисте спілкування, оскільки таке втручання має здійснюватись виключно шляхом проведення НСРД, без фактичного вилучення мобільного телефону, комп'ютера із володіння його власника/користувача та під судовим контролем слідчого судді відповідного апеляційного суду [21–26].

Однак, проблема полягає у тому, що після вилучення мобільного телефону, відповідні слідчі дії вже не є негласними для його власника/користувача і тому правила щодо негласних слідчих (розшукових) дій на них не поширюються.

Разом із тим, указане питання залишається дискусійним.

Верховним судом висловлено протилежну думку про те, що у разі, коли доступ до мобільного телефона не обмежений подоланням логічного захисту, то проведення огляду текстових повідомлень у ньому,не потребує дозволу слідчого судді та не є порушенням кримінального процесуального закону [27].

Таким чином, існує неузгодженість між чинними нормами КПК та положеннями ст. 8 ЄКПЛ під час втручання у приватне спілкування у кримінальному провадженні.

Уважаю, що при внесенні змін до КПК є доцільним передбачити правову процедуру проведення огляду мобільного телефону/комп'ютера у частині приватного спілкування.

Список використаних джерел

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, редакція від 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88, редакція від 11.09.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», редакція від 04.07.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text.

4. Довідник із застосування ст. 8 ЄКПЛ, оновлено 31.08.2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_UKR.pdf.

5. Most popular global mobile messenger apps as of October 2020, based on number of monthly active users // J. Clement,Oct 29, 2020. URL: https://www.statista.com/statistics/258749/most-popular-global-mobile-messenger-apps.

6. Ухвала апеляційного суду Миколаївської області від 24.10.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85158726.

7. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 29.07.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83313014.

8. Ухвала Кіровського районного суду м. Кіровоград від 21.09.2017. https://reyestr.court.gov.ua/Review/69101196.

9. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 09.08.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83531695.

10. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 31.10.2018. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77578121.

11. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 16.08.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84440503.

12. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 14.01.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80520873.

13. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 24.01.2020. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87240293.

14. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10.08.2019, справа № 686/17702/19, провадження № 1-кс/686/9413/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82925378.

15. Ухвала Жовтневого районного суду м. Маріуполя від 12.03.2019, справа № 263/3534/19, провадження № 1-кс/263/2217/2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80370116.

16. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 09.09.2019, справа № 127/23367/19, провадження № 1-кс/127/13106/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84130517.

17. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 17.10.2019, справа № 127/28141/19, провадження № 1-кс/127/15744/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85017974.

18. Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпропетровськ від 04.03.2019. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80249892.

19. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 06.07.2018, справа № 522/16089/16-к, провадження № 1-кс/522/12220/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75153643.

20. Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 31.08.2018, справа № 332/2309/18, провадження № 1-кс/332/746/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75620532.

21. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 10.02.2020, справа № 757/5768/20-к, провадження № 1-кс-10626/20. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87631331.

22. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 16.03.2020, справа № 752/243/20, провадження № 1-кс/752/2403/20. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88224708.

23. Ухвала Сєвєродонецького міського суду Донецької області від 10.01.2018, справа № 428/13910/17, провадження № 1-кс/428/84/2018. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/71530524.

24. Ухвала Новозаводського районного суду м. Чернігова від 14.08.2019, справа № 751/5548/19, провадження № 1-кс/751/2432/19. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/83662906.

25. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 12.08.2017, справа № 757/39412/17-к. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/67714616.

26. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 15.04.2020, справа № 752/243/20, провадження № 1-кс/752/3098/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88924332.

27. Постанова ККС ВС від 09.04.2020, справа № 727/6578/17, провадження № 51-4494км19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review /88749345.

Кобко Євген Васильович,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку багатьох державах світу інститут викривачів є одним із результативних засобів виявлення і подолання корупції та перспективних способів демократизації функціонування суспільства. Адже саме через таку інституцію можливе залучення громадськості до антикорупційної політикита ефективна співпраця з громадянським суспільством.

Враховуючи позитивний досвід багатьох держав світу у впровадженні інституту викривачів корупції (США, Канада, Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія, Японія, Румунія та ін.),це питання є вкрай актуальне для України, оскільки рівень корупції у нашій державі є на досить високому рівні: посідає 126 місце зі 180 держав (рейтинг 2019 р. [1]).

Корупція є складним багатовекторним явищем. Тож, закономірним є те, що питанням корупції присвячується багато наукових досліджень, які проведені, зокрема, такими науковцями, як: Є. Бараш, М. Бурак, О. Бусол, Ф. Галтунг, Л. Герасименко, Я. Гончарук, М. Гребенюк, О. Дрозд, З. Загиней, В. Зарубей, В. Ільков, Л. Кемпбелл, В. Киричко, Д.-Е. Лейн, В. Ліщенко, М. Мельник, Л. Наливайко, О. Стрільцов, О. Терещук, М. Флейчук, П. Хейвуд, С. Чернявськийта багато ін.Науковці вивчають питання щодо змістовного наповнення поняття «корупція», причини її виникнення,шляхи подолання тощо. Однак у сучасних українських та міжнародних реаліях неможливо вивчати всебічно та ґрунтовно питання корупції без дослідження інституту викривачів. Проблематиці інституту викривачів корупції як засобу її запобігання та подолання поки що приділено не так багато уваги в українській науці. Серед

авторів, які досліджували цей напрям: В. Бенедик, В. Василинчук, В. Гвоздецький, О. Грибовський, О. Мезеря, О. Нестеренко, Г. Татаренко, І. Татаренко, Н. Чудик,О. Шостко та ін.

Корупція є універсальним явищем для усього світу [2, с. 102]. Ефективна протидія корупції – однаіз найактуальніших проблем сучасності. З моменту проголошення Україною незалежності ця проблема стала предметом підвищеної уваги як українських науковців, так і політичних діячів та керівників держави. Цінною підтримкою для вирішення складних завдань боротьби із корупцією в українських реаліях став досвід інших країн і та теоретична й методологічна база, яка вже напрацьована європейськими дослідниками. Вирішення даної проблеми неможливе без системного дослідження сутнісних ознак, проявів, детермінуючих факторів цього негативного суспільного явища [3, с. 34]. Враховуючи розвиток антикорупційного законодавства, все більшого залучення громадськості до антикорупційної діяльності, важливим є системне та всебічне вивчення інституту викривачів, зважаючи на позитивну зарубіжну практику та національні особливості.

Світова практика боротьби з корупцією показує, що найбільш ефективним заходом протидії є своєчасна поінформованість правоохоронних органів про факти корупції. Відтак, законодавче закріплення інституту «викривачів корупції», які надають відповідну інформацію уповноваженим суб'єктам з протидій корупції, є доцільним для кожної держави [4, с. 129]. Особливо це актуально для української правової системи.

Таке явище як «інститут викривачів злочинних дій та правопорушень» з'явилось в українському правовому просторі ще в середині 90-х рр. XX ст. та пов'язано з прийняттям Конституції України, ратифікацією Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також подальшим розвитком законодавства (Закони України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 1994 р., «Про доступ до публічної інформації» від 2011 р., «Про засади запобігання та протидії корупції» від 2009 р., «Про засади запобігання і протидії корупції» від 2011 р. (два останні акти втратили чинність), «Про запобігання корупції» від 2014 р та ін.). Частиною національного законодавства щодо викривачів корупції є також міжнародні договори: Конвенція ООН проти корупції, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією тощо.

Багато країн узяли на себе зобов'язання у межах реалізації вимог міжнародних конвенцій увести в дію закони про захист інформаторів. Дедалі більше урядів, корпорацій і некомерційних організацій визначають процедури повідомлення та захисту для інформаторів. Така політика сприяє наявності доступних каналів для інформаторів, захищає їх від усіх форм помсти, гарантуючи, що інформація, яку вони надають, може бути використана для проведення необхідних реформ у країні [5, с. 227]. Хоча українська влада протягом багатьох років системно працює у цьому напрямі, постійно

вдосконалює антикорупційне законодавство, але у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 р. дискусійність цієї проблематики стала лише більшою. Оскільки, з однієї сторони, позитивно, що відбулось вдосконалення законодавства у врегулюванні правового інституту викривачів корупції (передбачено винагороду для викривачів, розширено перелік заходів захисту прав викривачів, регламентовано можливі канали інформування про корупцію та ін.), з іншої – з'явились нові або ж залишились попередньо не вирішеніпроблеми.

Серед не вирішених проблем вчені визначають наступне. У попередньому законодавстві особою, яка надає допомогу у запобіганні та протидії корупції вважалася особа, яка здійснила повідомлення про порушення антикорупційного законодавства іншою особою. Відтак, у кримінальному провадженні лише заявник міг отримати статус особи, яка надає допомогу в запобіганні та протидії корупції, а отже й отримати державний захист. Навпаки, зміни, внесені Законом «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» закарбували означену проблему в п. 25 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу, яка тепер прямо відносить викривачів корупції до категорії заявників. Але такий підхід є вкрай помилковим, адже за змістом викривач це той, хто надає інформацію, яка дозволяє розкрити корупційні правопорушення третіх осіб. Звичайно, що таку інформацію може надати не лише заявник, а й свідок у кримінальному провадженні. Так, особи, які володіють даними про корупційні кримінальні правопорушення, які вже розслідуються, заслуговують державного захисту та стимулювання не менше ніж ті, хто вперше повідомляють про корупцію [4, с. 129].

На критичну оцінку заслуговує й задекларований комплекс заходів захисту викривача, який, за умов чіткої визначеності щодо ознак викривача та поданої ним інформації, його процесуального статусу та існування відповідальності за неправдиве повідомлення навпаки міг би слугувати доцільним та достатнім комплексом гарантій для особи, яка добросовісно повідомила про достовірно відому їй інформацію про порушення законодавства. Зазначене ж у теперішньому вигляді, з високим ступенем імовірності, відкриває можливості реалізації сценаріїв, здійснюваних спеціально уповноваженими органами СРСР далекого 1937 р. Адже, на превеликий жаль, історії вже відомі факти, коли завдяки доносам «небайдужих анонімів» мільйони невинних в інкримінованих їм злочинах позбувалися життя за гратами [6]. Наведене є лише декількома прикладами серед багатьох існуючих проблем у цій сфері.

Також важливо відзначити, що проблеми функціонування інституту викривачів корупції мають не лише юридичний (матеріальний та процесуальний) характер, а також, зокрема, соціально-культурний, психологічний тощо.

Наприклад, чекати змін у сфері запобігання корупції можна лише після того, як громадяни усвідомлять, що можуть насправді впливати на стан корупції, та повідомлятимуть про корупційні дії чиновників до антикорупційних органів. Важливо, що Законом України «Про запобігання корупції» закріплено обов'язок державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування забезпечувати «внутрішні канали» для повідомлення їхніми працівниками про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою (спеціальні телефонні лінії, веб-сайти, засоби електронного зв'язку) [7]. Проте для того, аби громадськість усвідомила свою роль і значення у запобіганні та протидії корупції через інститут викривачів, держава має сама всебічно сприяти цьому, наприклад, проводити рекламні акції (через телебачення, радіомовлення, інтернет-простір), заходи в освітніх закладах всіх рівнів, пояснюючи важливість інформації від викривачів для відповідних органів державної влади.

Таким чином, питання запобігання та подолання корупції в Україні є таким же актуальним, як і на початку становлення її як незалежної країни. Розвиток антикорупційного законодавства має багато позитивних здобутків, але разом із цим залишаються низка проблемних питань, які мають як юридичний зміст, так і соціально-культурний. Щодо юридичних механізмів, то існує потреба у подальшому розвитку законодавства щодо захисту прав та інтересів викривачів, захист викривачів сьогодні є невіддільним компонентом протидії корупції як негативного суспільного явища; соціально-культурний чинник розвитку інституту викривачів також вимагає активних дій від держави та громадських організацій відповідного напряму, наприклад, через проведення різних флешмобів, рекламних акцій, заходів в освітніх установах різних рівнів.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції-2019. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.

2. Naziru S., Zaleha O. CorruptionTypology: A Review of Literature. *Chinese Business Review*. Feb. 2017. Vol. 16, №. 2. P. 102–108.

3. Nalyvaiko L., Marhenko O., Ilkov V. The phenomenon of corruption conceptualization: international practices and Ukrainian experience. *Economic Annals-XXI.* 2018. № 127 (7-8). P. 32-37.

4. Татаренко Г. В., Мезеря О. А., Татаренко І. В. Реформа інституту викривачів корупції в Україні: довгоочікувані зміни чи імітація прогресу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2020. № 1. С. 127–142.

5. Василинчук В. І., Грибовський О. В. Міжнародні принципи захисту осіб, які надають допомогу із запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2014. № 4. С. 223–232. URL: http//elar.naiau,kiev.ua/bitstream/123456789/677/1/21.pdf.

6. Інститут «викривачів корупції» в сучасних умовах або «благими намірами вимощена дорога до пекла». URL: https://uifuture.org/publications/25056-instytut-vykryvachiv-koruptsii.

7. Інститут викривачів – важливий запобіжник виникнення та поширення корупції у суспільстві. URL: http://ivaadm.gov.ua/pravova-dopomoha/item/12726-instytut-vykryvachiv-vazhlyvyi-zapobizhnyk-vynyknennia-ta-poshyrennia-koruptsii-v-suspilstvi.

Ковальов Роман Юрійович,
начальник Департаменту документального забезпечення Національної поліції України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ (ст. 172-7 КУпАП)

У сучасних умовах корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці, демократичному розвитку держави та суспільства, конституційному ладу, а саме: підриває авторитет країни, завдає шкоди функціонуванню державного апарату, обмежує конституційні права і свободи людини та громадянина, порушує принцип верховенства права, встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовками особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектора, руйнує моральні та суспільні цінності. Варто підкреслити, що високий рівень корупції у країні викликає ставлення до України як до корумпованої держави з нестабільними державними інститутами. На підтвердження цього слід навести рейтинг міжнародної організації «Трансперенс Інтернешнл» і всесвітньому рейтингу CPI Україна посіла 131 місце зі 176 країн й цю сходинку разом з нами розділили Казахстан, Росія, Непал та Іран.

Україною у 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII, який набрав чинності 26 жовтня 2014 року (далі – Закон № 1700-VII). Одними з основних складових превентивної антикорупційної системи відповідно до проекту Закону № 1700-VII визначено: запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Законом № 1700-VII внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), зокрема:

1. Статтю 172-7 викладено в такій редакції: «Неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів (частина перша). Вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (частина друга). Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені

особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення (частина тертя)».

У примітці до вказаної статті зазначено, що суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» (пункт 1). Крім того, у пункті 2 зазначено, що під реальним конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень.

Крім того, відповідно до Закону № 1700-VII КУпАП доповнено:

1. Статтею 188-46 (Невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції), відповідно до якої невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції щодо усунення порушень законодавства про запобігання і протидію корупції, ненадання інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі.

2. Статтю 221 (Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) доповнено цифрами «188-46». Тобто справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-7 КУпАП розглядаються судами загальної юрисдикції.

3. Пункт 1 статті 255 (Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення) доповнено новим абзацом такого змісту: «Національного агентства з питань запобігання корупції (стаття 188-46)».

Згідно з частиною другою статті 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Відповідно до статті 256 КУпАП (Зміст протоколу про адміністративне правопорушення), у протоколі про адміністративне правопорушення зазначається, зокрема: відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення). Тому необхідність індивідуалізації адміністративної відповідальності передбачена частиною другою статті 33 Кодексу, якою визначено, що при накладенні стягнення враховується характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність (рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року за справою № 1-34/2010). Крім того, Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 зазначив: «Конституційний принцип правової держави передбачає встановлення правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод людини».

При цьому КУпАП не визначає конкретно, які саме відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності. Хоча відповідно до ст. 11 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XI (далі – Закон № 2657) інформація про

фізичну особу (персональні дані) - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Згідно із частиною другою статті 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

У рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року у справі № 2-рп/2012 зазначено: «До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (частина друга статті 11 Закону № 2657). Конституційний Суд України в абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп відніс до конфіденційної інформації про фізичну особу, крім вказаної, ще й відомості про її майновий стан та інші персональні дані. Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним».

Статтею 268 КУпАП визначено права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, які у сукупності передбачають право особи на справедливий суд та належний захист. Одним з таких прав, передбачених зазначеною статтею є те, що справа розглядається присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи, справа може бути розглянута у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи. Також, несвоєчасне повідомлення про час і місце розгляду справи, позбавляє можливості особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, своєчасно вносити клопотання.

Судова практика показує, що суди загальної юрисдикції на практиці суди у разі відсутності повних відомостей про особу (не вказано числа, місця та року народження, адреси проживання, документ що посвідчує особу, реєстраційний код платника податку тощо), повертають протокол разом з матеріалами справи на доопрацювання (постанова Яворівського районного суду Львівської

області у справі № 460/1217/15-п; постанова Галицького районного суду міста Львова у справі № 461/5236/15-п, постанова Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі № 161/20480/14, постанова Голосіївського районного суду міста Києва у справі № 752/14375/14).

Тобто зазначення повних даних про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, а саме: дати і місця народження, проживання, реквізитів документів, які встановлюють особу, є гарантією реалізації прав, визначених Конституцією України та КУпАП та створює систему правових засобів захисту.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 25.05.98 № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» зазначено, що у випадках складення протоколу неуповноваженою на те посадовою особою або без додержання вимог ст.256 КпАП, неприєднання до нього документів, що підтверджують надання особі, яка притягається до відповідальності, повноважень на виконання функцій держави, чи копії постанови суду (при повторному притягненні особи до відповідальності на підставі Закону) суддя зобов'язаний своєю постановою повернути протокол відповідному правоохоронному органу для належного оформлення.

Національне агентство з питань запобігання корупції при складанні протоколів про адміністративні правопорушення, надсилають до органів і підрозділів запити щодо надання копій особових справ поліцейських, з метою належного оформлення протоколів про адміністративні правопорушення, оскільки, як правило, такі протоколи складаються на підставі повідомлень викривачів. А викривачам відомі, як правило, лише посада або місце роботи (за звичай зазначають державний орган), прізвище, ім'я та по батькові посадової особи. При цьому у запитах зазначається, що у разі ненадання запитуваної інформації, посадову особу буде притягнуто до адміністративної відповідальності, передбаченої статтею 188-46 КУпАП.

Водночас правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, спрямовані на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних урегульовані Законом України «Про захист персональних даних» (далі – Закон). Частиною першою статті 6 Закону передбачено, що мета обробки персональних даних має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця персональних даних, та відповідати законодавству про захист персональних даних.

Відповідно до статті 10 Закону використання персональних даних передбачає будь-які дії володільця щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання часткового або повного права обробки персональних даних іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними, що здійснюються за згодою

суб'єкта персональних даних чи відповідно до закону (частина перша статті 10 Закону). Володільцю забороняється розголошувати відомості стосовно суб'єктів персональних даних, доступ до персональних даних яких надається іншим суб'єктам відносин, пов'язаних з такими даними (частина друга статті 10 Закону).

Використання персональних даних працівниками суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, повинно здійснюватися лише відповідно до їх професійних чи службових або трудових обов'язків. Ці працівники зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законом. Таке зобов'язання чинне після припинення ними діяльності, пов'язаної з персональними даними, крім випадків, установлених законом (частина третя статті 10 Закону). Статтею 14 Закону визначено, що поширення персональних даних передбачає дії щодо передачі відомостей про фізичну особу за згодою суб'єкта персональних даних (частина перша статті 14 Закону). Поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо це необхідно) в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (частина друга статті 14 Закону). Виконання вимог встановленого режиму захисту персональних даних забезпечує сторона, що поширює ці дані (частина третя статті 14 Закону). Сторона, якій передаються персональні дані, повинна попередньо вжити заходів щодо забезпечення вимог цього Закону (частина четверта статті 14 Закону). При цьому в абзаці третьому підпункту 4.2 пункту 4 рішення вказаного єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні від 06 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 зазначено, що згідно з частинами першою, другою, четвертою статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди; кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Крім того, хотілося зазначити, що у частині першій статті 79 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що проходження служби поліцейським відображається в його особовій справі. До особової справи вноситься автобіографічна інформація поліцейського та членів його сім'ї, інформація про проходження служби, трудову діяльність та інша інформація, що характеризує професійні, освітні та особисті якості особи, місце її проживання, а також інша необхідна інформація, визначена законом та іншими нормативно-правовими

актами (частина третя). Порядок формування та ведення особових справ поліцейських визначає Міністр внутрішніх справ України (частина третя). Формування, ведення та зберігання особових справ поліцейських покладено на підрозділи кадрового забезпечення.

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 12.05.2016 № 377, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 08 червня 2016 р. за № 828/28958, затверджено Порядок формування та ведення особових справ поліцейських, у якому зазначено, що цей Порядок розроблено відповідно до статті 79 Закону України «Про Національну поліцію» з метою забезпечення належного формування та ведення особових справ поліцейських, а також кандидатів на службу в поліції, що направляються на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Поліцейський перед усім – це громадянин України (стаття 49 Закону України «Про Національну поліцію»), і його особисте життя, у тому числі персональні дані, захищається відповідним законодавством. Загальні засади проходження служби в поліції визначено розділом VII Закону України «Про Національну поліцію». Таким чином Законом України «Про Національну поліцію» та Порядком визначено вимоги до кандидатів на службу в поліцію, порядок проходження поліцейським служби, його медичного забезпечення тощо та перелік документів, які формуються і долучаються до особових справ поліцейських. Особова справа поліцейського містить, зокрема, і його персональні дані, які захищені законодавством. Тобто, формування та ведення особових справ має на меті використання персональних даних поліцейських для призначення на посади, переведення, просування по службі, присвоєння звань, нагородження, притягнення до дисциплінарної відповідальності, медичного та фінансового забезпечення, звільнення зі служби в порядку атестації, на пенсію тощо.

Аналогічна позиція наведена у пункті 3 розділу ІІІ Порядку ведення та зберігання особових справ державних службовців, затверджених наказом Національного агентства України з питань державної служби від 22.03.2016 № 64, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 15 квітня 2016 року № 567/28697, яким визначено, що служба управління персоналом не має права розголошувати будь-яку інформацію щодо персональних даних державних службовців відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Разом з тим доцільно зазначити, що відповідно до позиції Ради суддів України, викладеній у пункті 3 рішення цього вищого органу суддівського самоврядування від 25.01.2019 № 2, у відповідь на запит НАЗК, а також запити правоохоронних органів суд надає публічну інформацію, яка є в його розпорядженні. Конфіденційна інформація надається лише за згодою осіб, яких вона стосується.

Підводячи підсумок вище викладеному, можна зробити висновок, що органи і підрозділи поліції не мають права за запитом Національного агентства з питань запобігання корупції надавати копії особових справ поліцейських, які містять персональні дані, без їх письмової згоди.

Оскільки, відповідно до статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» поширення персональних даних – це розповсюдження, реалізація, передача. А в статті 182 Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу.

Катеринюк Віктор Вікторович,
старший детектив – заступник керівника
відділу детективів Національного
антикорупційного бюро України

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ

Вперше на рівні закону поняття «викривач» закріплено Законом України № 1261-VII від 13.05.2014, яким змінено редакцію ст. 20 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність.

На даний час визначення поняття викривача міститься у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 14.10.2014) та у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (№ 4651-VI від 13.04.2012) (далі – КПК України).

Таким чином, законодавство України пов’язує викривача із фактом повідомлення саме про корупційне правопорушення.

Проєктом Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки (Додаток 1 до законопроєкту № 4135 від 21.09.2020) захист викривачів корупції пропонується визначити одним з пріоритетних елементів системи запобігання і протидії корупції (п. 2.6). У цьому ж документі окреслено 3 основні проблеми, які зводяться до відсутності поваги до викривачів корупції у суспільстві; недостатньої поінформованості осіб, які хочуть повідомити про корупцію; неналежного захисту викривачів.

Антикорупційною стратегією пропонується встановити стратегічні результати, яких слід досягнути для вирішення зазначених проблем.

Щодо окреслених проблем та запропонованих стратегічних результатів у сфері захисту прав викривачів слід зазначити наступне.

Відповідно до результатів опитування «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність», проведеного компанією «Info Sapiens» за фінансової підтримки Антикорупційної Ініціативи Європейського Союзу в Україні,орієнтація бізнесу та населення на викриття корупціїзнизилась [1].

Однак у цьому дослідженні не з’ясовувались причини такого результату.

Відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, про що констатованоу проєкті Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки,

це оціночне поняття і результатів досліджень про ставлення населення та бізнесу до викривачів корупції не має.

Томуна даний час не має підстав констатувати факт відсутності чи наявності у суспільстві поваги до викривачів. Сама констатація факту відсутності поваги до викривачів у суспільстві у нормативно-правових актах (антикорупційну стратегію пропонується затвердити відповідним законом) може відвернути осіб від викриття корупції.

Утім громадяни і бізнес оцінюють реальні ризики та можливі вигоди від викриття корупції. І як раз щодо цих питань необхідно проводити роз'яснювальну роботу, пояснюючи, що таким чином громадяни отримують загальне благо у вигляді дотримання законів, збільшення надходжень до усіх видів бюджетів, зменшення збитків та витрат держави, покращення рівня економіки, а значить і рівня екології, освіти, медицини; можуть отримати грошову винагороду за повідомлення про корупцію; а ризики мінімізовані ефективною системою захисту і дієвими гарантіями.

Таку просвітницьку роботу потрібно вести не тільки у зв'язку із важливістю протидії корупції, а і у зв'язку із важливістю співпраці населення у виконанні державою правоохоронної та інших функцій. Оскільки складно уявити лояльність населення до якогось одного державного органу, організації чи установи при тотальній недовірі до всіх інших.

При цьому для потенційних викривачів небезпека є завжди реальною і такою, що може настати завтра у вигляді порушення майнових, трудових та інших прав або безпосереднього застосування сили, а вигоди є потенційними та віддаленими у часі.

Тому в першу чергу необхідно забезпечити безпеку викривачів корупції – учасників кримінального провадження, оскільки саме такі викривачі зазнають найбільшої небезпеки.

Найефективнішою гарантією безпеки викривачів та близьких їм осіб є конфіденційність, тобто право викривача на конфіденційність та анонімність, закріплене в п. 6 ч. 2 ст. 53-3 та у статті 53-5 Закону України «Про запобігання корупції». Дотримання лише цього одного принципу захищає викривача від загроз незаконного впливу на нього.

Слід зауважити, що анонімність і конфіденційність не є синонімами. Анонімність є правом викривача взагалі не розкривати нікому свого імені. При цьому анонімні повідомлення підлягають розгляду за умови,якщо наведена у них інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Однак анонімність ускладнює або навіть унеможливлює реалізацію інших прав та гарантій, наданих викривачам законодавством, оскільки такі права та гарантії мають персоніфікований характер.

Гарантія конфіденційності полягає у забороні розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або

бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.

Однак зі змісту ч. 2 ст. 53-5 Закону України «Про запобігання корупції» можна зробити висновок, що така гарантія не є безвинятковою. Так, у разі якщо законом дозволяється без згоди викривача ухвалення обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати особу викривача, викривач повинен бути повідомлений про це не пізніше ніж за 18 робочих днів до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. У повідомленні про розкриття інформації про особу викривача має бути вказано коло осіб, яким буде розголошена інформація, а також підстави такого розголошення.

У свою чергу ч. 9 ст. 214 КПК України передбачено, що слідчий, дізнавач протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань у письмовій формі повідомляє Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені частиною п’ятою цієї статті.

Копія зазначеного повідомлення Національному агентству надається викривачу.

Зокрема у повідомленні повинні бути вказані прізвище, ім’я, по батькові заявника (викривача) (ч. 5 ст. 214 КПК України).

При цьому доступ до такого повідомлення отримують невстановлена кількість працівників правоохоронного органу та Національного агентства, які будуть відправляти, отримувати та обробляти таке повідомлення. Мета цього повідомлення незрозуміла. Можна припустити існування в Національному агентстві обліку чи реєстру викривачів, що суперечить суті принципу конфіденційності.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство використовує дані тільки про кількість викривачів і тільки при підготовці національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики (п. 1 ч. 2ст. 20 цього Закону).

Оскільки захист прав викривача Національним агентством здійснюється тільки за зверненням викривача, практичної користі від повідомлення, передбаченого ч. 9 ст. 214 КПК України не має, а небезпека неконтрольованого розголошення даних про викривача очевидна.

Окрім цього, п. 3-1 ч. 2 ст. 291 КПК України, передбачено, що в обвинувальному акті зазначаються анкетні відомості викривача (прізвище, ім’я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство).

Враховуючи те, що обвинувальний акт вручається підозрюваним, то відомості про викривача стають відомими підозрюваним ще до судового розгляду, що створює небезпеку незаконного впливу на викривача з їх сторони.

Виходом з подібних ситуацій є застосування до викривачів заходів безпеки у вигляді забезпечення конфіденційності даних про особу, що передбачено ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а саме зміна анкетних даних викривача. Однак це вимушений захід.

Підсумовуючи, конфіденційність – це основа співробітництва правоохоронних органів з відповідальними громадянами, це основоположна гарантія прав викривача і суворий обов'язок для правоохоронців, а тому персональна інформація про викривача може бути відома тільки конкретній уповноваженій особі на таке співробітництво і зберігатися в порядку та в умовах, які забезпечують її конфіденційність.

Тому гарантія конфіденційності повинна бути безумовною та безвиключною, а персональна інформація про викривача може бути розкрита тільки за його згодою і тільки з метою вирішення питання про виплату йому грошової винагороди в суді. Також на викривача може бути покладений обов'язок не розголошувати відомості про факт і деталі конфіденційного співробітництва та вжиті заходи безпеки.

Список використаних джерел

1. Презентація: Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Національне агентство з питань запобігання корупції: [офіційний вебсайт]. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Corruption_Survey_2020_Presentation_Info-Sapiens.pdf, вільний.

Когут Юрій Іванович,
генеральний директор ТОВ «Консалтингова компанія «СІДКОН», член Всесвітньої Асоціації Детективів (WAD), здобувач Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Указом Президента України від 14.09.2020 р. №392/2020 [6] затверджено Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», якою, у тому числі, визначені основні пріоритети розвитку національної системи кібербезпеки в державі, наголошено основне завдання розвитку системи кібербезпеки – гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації. Стратегією національної безпеки України передбачено завершити створення національної системи кібербезпеки, сформувати

сучасні спроможності суб'єктів забезпечення кібербезпеки і кібероборони та зміцнити систему їх координації.

Відповідно до чинного законодавства [5] до основних суб'єктів національної системи кібербезпеки відносяться Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації (Держспецв'язку), Національна поліція України, Служба безпеки України (СБУ), Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних Сил України, розвідувальні органи, Національний банк України. Крім того, Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ) фактично виступає координатором цих суб'єктів національної системи кібербезпеки. Приватний бізнес та кіберспільнота до вирішення важливих питань із забезпечення кібербезпеки та протидії кібертероризму в Україні майже не залучаються. Національна система кібербезпеки обмежується переважною участю в ній правоохоронних органів (Національна поліція України, СБУ) та Держспецв'язку тощо.

На сьогодні відсутній трансформаційний підхід до управління національною кібербезпекою, що передбачає наявність організації (організацій), яка (які) керуватиме впровадженням державної програми з кібербезпеки, та регулярного контролю за процесом її впровадження [7], внесення відповідних змін у чинне законодавство. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5] не визначає державний орган, який би управляв упровадженням кібербезпеки на загальнонаціональному рівні [3, с. 57].

Крім того, Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5] не визначено єдиний орган, основною функцією якого мало б стати оперативне управління над всіма суб'єктами забезпечення кібербезпеки у мирний час [3, с. 57]. Це може стати значною проблемою, адже функції інших державних органів, які входять у склад національної системи кібербезпеки, чітко не розмежовані, а це приводить до дублювання деяких повноважень, що, на нашу думку, є недопустимим. Наприклад, у сфері захисту кіберпростору від кіберзагроз завданням РНБОУ є здійснення лише координації та стратегічного управління, а Генштабу – оперативне командування в «особливий період».

Також значною проблемою у процесі здійснення протидії кібертероризму є наділення Держспецзв'язку надмірними повноваженнями щодо аудиту об'єктів критичної інфраструктури, що є приватною власністю. Так, згідно з п.1 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5] Держспецзв'язку забезпечує впровадження аудиту інформаційної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури, встановлює вимоги до аудиторів інформаційної безпеки, визначає порядок їх атестації (переатестації); координує, організовує та проводить аудит захищеності комунікаційних і технологічних систем об'єктів критичної інфраструктури на вразливість.

Отже, суперечливими є норми, що визначають порядок впровадження кібераудиту на об'єктах національної критичної інфраструктури. Насамперед, це зачепить весь великий та середній

бізнес. У той же час, Держспецзв'язку наділений правом визначення вимог для аудиторів, що здійснюють кібераудит, та щодо порядку їх атестації [3, с. 57]. Це несе в собі загрозу тиску зі сторони держави на бізнес, адже можна надавати «своїм підприємствам» ліцензії щодо проведення такого кібераудиту. Це також може стати поштовхом для розвитку корупційних схем.

Законом «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5] встановлено, що порядок та методика здійснення аудиту кібербезпеки здійснюються на основі міжнародних стандартів, проте в його прикінцевих та перехідних положеннях немає жодної згадки про чинний Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [4], згідно з ч. 2 ст. 8 якого «державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, повинні оброблятися в системі із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю». Очевидно, що під дію цієї норми потрапляють практично всі об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, значна кількість яких перебуває в недержавному секторі (наприклад, в енергетиці, транспортній системі, телеком-індустрії, фармацевтиці тощо) [2, с. 56]. При цьому Комплексна система захисту інформації (КСЗІ)[1], базована на українському стандарті КСЗІ НД ТЗІ 2.5–004–99, і вимога її обов'язкового застосування на об'єктах національної критичної інформаційної інфраструктури здебільшого піддається гострій критиці у вітчизняних експертних та бізнесових колах [2, с. 56].

Водночас, досі у відповідності до ст. 10 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [4] Держспецзв'язку визначає вимоги та порядок створення комплексної системи захисту державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом; організовує проведення державної експертизи комплексних систем захисту інформації, експертизи та підтвердження відповідності засобів технічного і криптографічного захисту інформації.

Поряд із розкритими вище недоліками чинного законодавства з питань кібербезпеки, які стосуються суперечливих положень щодо особливостей проваджуваної діяльності Держспецзв'язку, відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5] Службі безпеки України також надається надмірне право проводити таємні перевірки щодо кібербезпеки критичних об'єктів [3, с. 58]. Це, по суті, є загрозою тотального шпигунства.

З метою запровадження саморегуляції у кіберпросторі та зменшення корупційних ризиків у діяльності державних регулюючих органів у сфері забезпечення кібербезпеки доцільно суттєво зменшити

[1] Комплексна система захисту інформації – взаємопов'язана сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації.

повноваження Держспецзв'язку. Необхідно створити інституцію оперативного реагування на кіберінциденти у приватному секторі приватними фахівцями, досвід і кваліфікація яких буде підтверджена Держспецзв'язком. Після отримання підтвердження кваліфікації державного зразка вони зможуть надавати консультаційну допомогу будь-якій державній чи приватній структурі, яка цього потребує [1].

Список використаних джерел

1. Демедюк С. Кібербезпека у цифрову епоху: чи готова Україна до нових викликів? URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2020/08/7/7262150/.

2. Державно-приватне партнерство у сфері кібербезпеки: міжнародний досвід та можливості для України: аналіт. доп. / за заг. ред. Д. Дубова. К.: НІСД, 2018. 84 с.

3. Петровський О. М., Лівчук С. Ю. Проблеми боротьби з кіберзлочинністю: міжнародний досвід та українські реалії. *Young Scientist*. 2019. № 12.1 (76.1). С. 55–59.

4. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р., № 80/94-ВР (із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80/94-вр#Text.

5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р., № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2163-19#Text.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р., № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n7.

7. Янковський О. Україні потрібна нова кіберстратегія. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2019/09/14/7226291/.

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

В Україні на сучасному етапі розвитку суспільства та державного механізму проблема протидії корупції є однією із провідних. У зв'язку із цим в останні декілька років ведеться трансформація антикорупційного законодавства, що також пов'язано з активними європейськими інтеграційними процесами, прагненням України стати повноправним учасником міжнародних відносин та наблизити вітчизняне законодавство до міжнародних стандартів.

Чинники успішної протидії корупції відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, передусім, відкритість влади, прозорість і зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода й незалежність засобів масової інформації.

Аналізуючи міжнародний досвід боротьби з корупцією, можна впевнено казати, що корупція – це дійсно реальна загроза національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, вона негативно впливає на всі сфери суспільного життя, а шкода яку завдає корупція, вражає всі сегменти сучасної держави, через це зменшується рівень довіри до неї з боку громадян та міжнародної спільноти. Між корупцією та проблемами які вона породжує існує двосторонній зв'язок. З одного боку вона тільки загострює проблеми які є в державі та заважає їх вирішенню. З іншого боку ці проблеми посилюють корупцію. Сама ж протидія корупції є складним і багатоаспектним завданням для країн, в яких ця проблема присутня.

За останнє десятиліття у Східній Європі було створено значну кількість органів із питань координації антикорупційних заходів і запобігання корупції. Однак, практична ефективність цих органів є різною. У деяких країнах за координацію національної антикорупційної політики відповідає Міністерство юстиції (Естонія, Румунія). В Албанії – це обов'язок Міністра з питань місцевого значення, у Литві – Державної Канцелярії, у Латвії – Бюро з питань запобігання та протидії корупції.

Початком розвитку міжнародно-правового регулювання у сфері боротьби з корупцією можна вважати прийняття 15 грудня 1975 року резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3514 (XXX). Вказаний документ закликає уряди всіх країн вжити на національному рівні заходи щодо запобігання та протидії корупції, які вони вважатимуть доцільними, включаючи законодавчі. Сучасна практика протидії корупції свідчить, що в багатьох європейських країнах поступово стають на шлях відмови від суто репресивних методів протидії цьому явищу. Останнім часом дедалі популярнішою стає ідея запобігання корупції, розробки ефективного механізму унеможливлення вчинення корупційних діянь. Законодавець дедалі частіше зосереджується на питанні співвідношення адміністративно-правових і кримінально-правових засобів протидії корупційним проявам, надаючи перевагу першим [1].

На сьогодні головним документом світового масштабу у цій сфері є Конвенція ООН проти корупції [2], прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї у жовтні 2003 р., яка встановила теоретичні основи для адаптації національного законодавства та визначила фундаментальні засади антикорупційної політики держав – учасниць цього міжнародного договору. Так, відповідно до Конвенції кожна держава – учасниця згідно зі своїми основоположними принципами своєї правової системи, розробляє і здійснює або проводить

ефективну, скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами і державним майном чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності.

Досить чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на солідну нормативно-правову базу та однозначну підтримку суспільства діє у Фінляндії. Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років у залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину [3].

Ще доцільним буде аналіз досвіду Нідерландів, щорічно міністр внутрішніх справ перед парламентом звітує про виявлені корупційні злочини, прийняті заходи щодо покарання винних осіб. У діях посадовців постійно читається гласність та прозорість. Розроблено систему контролю за тими державними та суспільними організаціями, які можуть стати осередком корупції. Покаранням стає також і позбавлення пенсійного та соціального обслуговування. У державних структурах ведеться облік помилок службовців та наслідків до яких призвели порушення не важливо випадковими вони були чи навмисними. Матеріали, які не містять таємниць, що загрожують національній безпеці, але пов'язані з корупційними діями стають доступними для населення. Такі дії сприяють активності громадян адже вони можуть з легкістю контролювати процес розслідування за фактом корупції. Створено спеціальну поліцію, яка займається виявленням корупції. ЗМІ часто проводять власні розслідування та оприлюднюють їх на широкий загал, для ознайомлення з матеріалами суспільства, таким чином унеможливлюють таємні домовленості з слідством [4].

Проаналізувавши досвід певних країн світу щодо протидії корупції, можна зазначити, що базою системи заходів запобігання корупції є законність, гласність, прозорість та головним вважається невідворотність покарання винних осіб, у вчиненні корупційних злочинів. Звичайно покарання має відповідати масштабу вчиненого злочину, але відповідальність має стати суровою. Ще досить важливим моментом тут є врахування специфіки, менталітету та інших особливостей окремо взятих країн при розробці нормативно-правових актів, саме тоді, коли беруться до уваги всі аспекти, система протидії корупції є якісною та ефективною.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, можна зазначити, що корупція підриває довіру громадян до діяльності органів державної влади, погано впливає на політичний та економічний розвиток, є

реальною загрозою національній безпеці більшості країн світу. Не дивлячись на значні кроки які здійснювалися на різних рівнях для об'єднання держав у боротьбі з корупцією, міжнародне співробітництво в цій сфері перебуває ще на стадії становлення. Важливим залишається не тільки розробка певних стандартів щодо протидії корупції, а й комплекс який буде ширше спрямований на попередження корупційних проявів. Саме тому запобігання корупції, розробка механізмів щодо її протидії, видання відомчих нормативно-правових документів повинно стати вкрай важливим завданням для світової спільноти саме сьогодні, для того, щоб звести до мінімуму таке суспільно-небезпечне явище як – «корупція», щоб якісні, не корумповані органи державної влади працювали на благо країни та всіх громадян.

Список використаних джерел

1. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам в зарубіжних країнах та адаптація їх досвіду в Україні. Вісник Української академії державного управління. 2002. № 3. С. 56–59.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : від 31.10.2003 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

3. Романюк Б. В., Бусол О. Ю. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією : монографія. Київ : Поліграф-Сервіс, 2010. 627 с.

4. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції // Stepup.press : портал. URL: https://stepup.press/social/item/412-mijnarodnij-dosvid-shodo-zapobigannja-ta-protidiji-korupcii.

Купчак Мар'яна Ярославівна,
старший викладач кафедри права
та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності, кандидат
педагогічних наук;
Саміло Андрій Вікторович,
доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту Львівського
державного університету безпеки
життєдіяльності, кандидат юридичних наук

РОЗВИТОК ПРАВООСВІТНІХ СИСТЕМ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Корупція в Україні на даний час стала не стільки кримінальною проблемою, скільки загальнодержавним негативним чинником, який не тільки підриває авторитет влади та українського народу, але й руйнує державність, сприяючи при цьому, все більш глибокому підриву

економічної безпеки. Українське суспільство, в цілому, усвідомлюючи масштаби корупції, навіть не уявляє до кінця загрозу, яку вона несе для держави. Розбудова України як суверенної, демократичної та правової держави неможлива без правової освіченості населення – процесу набуття правових знань, умінь, навичок, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, нетерпимого ставлення до будь-яких проявів корупційних правопорушень, відповідних правових антикорупційних орієнтирів та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки [2, с. 23].

Спрямованість антикорупційної політики держави повинна відбуватись у напрямку розвитку правоосвітніх систем, враховуючи світові інтеграційні освітні процеси, які є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку держави, консолідації усіх її інституцій, гуманізації правових, соціальних, суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів суспільства та населення загалом [8].

Правова освіта в контексті антикорупційної політики держави полягає у здійсненні комплексу заходів навчального, виховного та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття усіма верствами населення необхідного обсягу правових знань і навичок у їх застосуванні, які необхідні для реалізації своїх прав та свобод, а також сумлінного виконання як професійних, так і громадянських обов'язків у сфері запобігання корупційним проявам. У такому напрямі правова освіта повинна спрямовуватися на формування у суспільства високого рівня правової культури, правової свідомості, правової поведінки, правової освіченості у формуванні ціннісних антикорупційних орієнтирів, а також активної громадянської та державницької позиції [7].

Соціально-правова активність кожного залежать від трьох право освітніх складових антикорупційних заходів: освітнього, виховного та практичного [4, с. 7]. Якщо освітній та виховний спрямовані на набутті достатнього рівня правових і професійних знань шляхом вивчення норм Конституції України та чинного антикорупційного законодавства України, у формуванні поваги до правових антикорупційних норм та приписів, а також сумлінного і свідомого їх виконання. То практичний полягає у відображенні вміння застосовувати надані правові та професійні антикорупційні знання у практичній діяльності.

Правова освіта здійснює прямий вплив на формування правосвідомості, яка є відображенням у їх свідомості явищ правової дійсності, що ґрунтуються на правових і науково обґрунтованих положеннях, поглядах, ідеях, викликають правові почуття, звички, установки, емоції щодо реалізації своїх прав та сумлінного і неупередженого виконання професійних обов'язків, а також на нетерпимому ставленні до будь яких проявів корупції. Складовими елементами правосвідомості у такому контексті виступає антикорупційний рівень суспільної свідомості, що виступає як чітко сформовані у свідомості кожного правові почуття, правові практичні

знання, правові антикорупційні звички та звичаї. Слід наголосити на правовій ідеологія, яка включає юридичні ідеї, теорії, погляди, що в систематизованому вигляді відображають правову реальність. Вона включає правові ідеї, правові переконання, правові поняття та категорії, правові цілі та настанови і виражає сутність конкретної національної правової системи. У такому випадку у свідомості кожного буде закладено негативне ставлення до корупційних правопорушень та осудливе ставлення до будь яких їх проявів.

Інтеграція України в світовий правоосвітній простір потребує впровадження інновацій (лат. Innovatio – оновлення, зміна), серед яких: використання досвіду державотворення сусідніх з Україною держав-членів ЄС; адаптування національного законодавства до вимог Болонського процесу; спільна підготовка фахівців у європейських закладах вищої освіти (ЗВО) та обмін випускниками; вирішення проблем юридичного визнання дипломів ЗВО України у країнах ЄС; підготовка фахівців, спроможних захистити українські інтереси в умовах світової конкуренції [9].

Модернізація праоосвітньої системи України враховуючи світові інноваційні правоосвітні норми і стандарти дозволить створити динамічну, мобільну, та конкурентоспроможну правоосвітню систему в Україні [3]. Нормативно-правовий антикорупційний напрямок повинен передбачати оновлення нормативної антикорупційної бази, зокрема:

схвалення Засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки [1];

прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» [6];

внесення змін і доповнень до сьогодні чинних норм законодавства, їх адаптацію до світових правових антикорупційних норм та стандартів;

прийняття відповідних нормативно-правових актів що врегульовують питання підвищення якості правової освіти, зокрема, «Концепції розвитку юридичної освіти [5].

Можемо зробити висновки, що інновації державної антикорупційної політики України потребують прийняття низки антикорупційних нормативно-правових актів та внесення змін у національну правову антикорупційну базу,інноваційні методи, технології,зміст і форми правоосвітнього процесу, а особливо робити наголос на вивчення норм антикорупційного законодавства на усіх спеціальностях ЗВО, систему фінансування право освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

2. Купчак М. Я., Саміло А. В. Правова освіта у контексті професійноїпідготовки фахівців ДСНС. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*. № 30, 2019. С. 23–26.

3. Купчак М. Я. Вплив європейських інтеграційних процесів на розбудову правоосвітніх систем в Україні. *Вісник ЛДУБЖД*. №19, 2019. С. 146–152.

4. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів ВНЗ МВС України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01 / С.М. Легуша. – К., 2002. – 19 с.

5. Проект «Концепції розвитку юридичної освіти». URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-uridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika.

6. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». URL: https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordynatsiyi-antykoruptsijnoyi-polityky/antykoruptsijna-strategiya/.

7. Указ Президента України від 18.10.2001 № 992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text.

8. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013.

9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. Харків: Консум, 2001. – 656 с.

Лісогор Віталій Григорович,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Проблеми запобігання і боротьби з корупцією є актуальними та потребують законодавчого, наукового і практичного вирішення. Не стоїть осторонь цього питання і криміналістика – наука,що покликана досліджувати та розробляти відповідні рекомендації з розслідування тих чи інших видів кримінальних правопорушень, у тому числі й пов’язаних із корупцією. Й особливо це стосується сучасного етапу розвитку суспільства, коли перед ним існує багато викликів, а сучасні технології стрімко розвиваються. Це ставить перед криміналістикою складні та різноманітні завдання, пов’язані як із забезпеченням практики, так і підготовкою відповідних фахівців. Як зазначає

В.Ю. Шепітько, «важливою тенденцією криміналістики є інтеграція знань, пропонування новітніх, інноваційних розробок науки, спрямованих на вирішення завдань протидії злочинності» [1, с. 147].

Для протидії корупції в Україні створені й функціонують уповноважені державою органи, зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд України та ін. На окремі із цих органів покладені завдання з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень. Відповідно, це вимагає належної підготовки кваліфікованих співробітників для цих підрозділів, тому значна увага має приділятися практичній складовій навчання, формуванню криміналістичних знань, умінь і навичок із використанням інноваційних методів криміналістичної підготовки. При цьому слід зазначити, що розвиток криміналістики в сучасних умовах тісно пов'язаний із застосуванням новітніх технологій та інновацій і їх впровадженням у науку, навчальний процес та практичну діяльність.

Зокрема, одним з аспектів розробки методики розслідування корупційних правопорушень є дослідження питань криміналістичної характеристики. Це важливо, оскільки елементи криміналістичної характеристики дають змогу правильно зрозуміти особливості цього правопорушення: хто його вчинив, в який спосіб, які залишаються сліди та ін., а, отже, і належним чином організувати й провести розслідування.Звісно, що це лише один з аспектів криміналістичного наукового забезпечення боротьби з корупцією.

У цілому слід зазначити, що корупція – явище складне,а тому потребує комплексного підходу. Щодо криміналістики та її внеску в питання боротьби із цим явищем, варто підкреслити, що вона має динамічно розвиватися і як наука, і як навчальна дисципліна, й повинна своєчасно відповідати на запити практики та забезпечувативисоку підготовку майбутніх практичних співробітників.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю. Інновації в криміналістиці як віддзеркалення розвитку науки.*Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.) / редкол.: В. Ю. Шепітько (голов. ред.), В. А. Журавель, В. М. Шевчук, Г. К. Авдєєва. Х.: Право, 2019. С. 147–150.

Лизогубенко Євген Віталійович,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Одним із важливих завдань антикорупційної політики в Україні є приведення її законодавства у відповідність до міжнародних та європейських актів. Отже, важливими у справі запобігання корупції є міжнародно-правові документи.

Нагальним є розгляд Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [1] та Цивільної конвенцію про боротьбу з корупцією [2], які були прийняті Комітетом міністрів Ради Європи у 1999 році. Учасниками цих документів можуть стати як європейські, так і неєвропейські держави.

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією ратифікована та набула чинності для України з 1 березня 2010 року. У преамбулі якої наголошується, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвиткові і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства.

Глава II Конвенції «Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні» зобов'язують держав – учасників криміналізувати у вітчизняному законодавстві корупційні злочини, передбачивши відповідальність за співучасть у їх вчиненні юридичних осіб. Документ також передбачив створення органів з протидії корупції, належну підготовку їх співробітників та відповідне фінансування, а також захист тих, хто повідомляє про корупційні злочини, та свідків, які дають показання.

Конвенція також передбачає врегулювання питання міжнародного співробітництва, взаємної допомоги екстрадиції.

Група держав проти корупції (ГРЕКО) здійснює контроль за виконанням положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією.

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією набула чинності для України з 1 січня 2006 р. Метою документа є передбачення державами-учасниками у своєму внутрішньому законодавстві ефективних засобів правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду.

Конвенцією передбачено заходи, яких необхідно вжити на національному рівні, питання міжнародного співробітництва та

контролю за виконанням документа. Закріплено право для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, на порушення судової справи з метою отримання компенсації за заподіяну шкоду, що може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду. Передбачено строк позовної давності для компенсації шкоди не менше трьох років від дня, коли особа дізналася чи могла знати про її заподіяння або про здійснення корупційної дії та про особистість винної особи. Проте суд не розглядає позов після закінчення позовного строку тривалістю не менше десяти років від дня здійснення корупційної дії.

Контроль за виконанням Конвенції також покладено на Групу держав проти корупції.

Важливим документом у сфері запобігання корупції є також Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. [3], який для України набрав чинності з 1 січня 2010 р.

Конвенція у преамбулі визначає, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею.

Цілями Конвенції є сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею; заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; заохочення чесності відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном.

Спеціальні заходи щодо запобігання корупції передбачають створення в державах спеціального органу (органів) протидії корупції і прийняття Кодексів поведінки державних посадових осіб, створення належних систем державних закупівель та прозорості і звітності, управлінні державними фінансами. Крім того, учасники Конвенції зобов'язалися криміналізувати окремі суспільно небезпечні діяння підкуп національних державних посадових осіб, іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій, розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою, зловживання впливом, службовим становищем, підкуп у приватному секторі, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та ін.

Важливо зауважити, що розглянута Конвенція сформована з урахуванням багаторівневих документів щодо запобігання корупції та боротьби з нею, у тому числі, Міжамериканської конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Організацією американських держав 29 березня 1996 року, Конвенції про боротьбу з корупцією, яка визначає посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів

Європейського Союзу, прийнятої Радою Європейського Союзу 26 травня 1997 року, Конвенції про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах, прийнятої Організацією економічного співробітництва та розвитку 21 листопада 1997 року, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року, та Конвенції Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею, прийнятої главами держав й урядів Африканського союзу 12 липня 2003 року.

Є підстави зауважити, що активізація регіонального співробітництва з протидії корупції обумовила прийняття міжнародних договорів у цій сфері.

Разом з тим, в антикорупційному законодавстві мають значення Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 р.; Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.; Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму від 16 травня 2005; Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р. та ін.

Отже важливо визначити та враховувати положення цих та інших міжнародних актів у сфері запобігання корупції.

Зазначене дає підстави прийти до висновків, що імплементація положень зазначених документів впливає на вітчизняне антикорупційне законодавство, яке ще залишається недосконалим. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18.04.2013 р. у новій редакції були викладені окремі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Тому, є нагальна потреба і надалі продовжувати практику приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_l01.

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: http://zakon3.rada. gov.ua/laws/show/994_102.

3. Конвенція ООН проти корупції. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

Максимович Роман Львович,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корупція, як і будь-яке суспільне явище демонструє свій вплив на суспільний розвиток, у зв'язку із чим, можна порівняти його вплив з впливом інших соціальних фактів і виявити роль в суспільстві.

В 1980 році 8 конгрес Організації Об'єднаних Націй визнав, що проблема корупції носить загальний характер, оскільки серйозно порушує принцип верховенства закону, заподіює шкоду демократії і правам людини, підриває довіру до влади, принципів державного управління суспільством, рівності соціальної справедливості, перешкоджає конкуренції, утруднює економічний розвиток, і загрожує стабільності демократичних інститутів, моральним засадам світового співтовариства.

Вплив корупції стає явищем системо утворюючим і багато в чому визначає економічний, політичний і культурний розвиток на національному і регіональному рівнях. Корупція визнається одним із атрибутів держав перехідного періоду.

Корупція сприяє формуванню в суспільстві основ авторитарного режиму, який становить собою домовленість елітарних груп, які контролюють економіку і державне управління, обмеження прав і свобод окремих членів суспільства.

Негативні наслідки розвитку корупції проявляються не лише в сфері державного управління, але і впливають на життя кожного окремого члена суспільства. Загальновизнаною цінністю демократичної держави є законодавча забезпеченість індивідуальних прав і свобод окремих членів суспільства. В корумпованому суспільстві , реалізація в повному обсязі індивідуальних прав і свобод громадян неможлива, оскільки привілейовані (корумповані) соціальні групи використовують метод примусу в суспільному управлінні.

Можна в певній мірі говорити про те, що закладений в основу української державності принцип розподілу державної влади не діє, оскільки не працює належним чином механізм стримування і противаг.

Також важливим фактором соціальної небезпеки корупції є її безпосередній зв'язок з «тіньовою економікою». Саме її інтереси зазвичай представляють корупціонери.

Окрім того, не менш істотним фактором небезпеки корупції є ще її безпосередній вплив на право. Корупція перешкоджає праву виконувати свою соціальну роль.

Корупція руйнує правові постулати, до яких прийнято відносити правові норми, суб'єктивні права і обов'язки, юридичні гарантії, тощо. Вони, будучи вираженням правової реальності відображаються в юридичних нормах, актах, правовідносинах, тощо.

Відповідні уявлення про форму і зміст права в певний період часу також незмінні, тому формалізація права, його критерії і заходів індивідуальної свободи надає характер все загальності для всіх суб'єктів і породжуваних ними правовідносин. В цьому контексті позитивне право як система правових норм виступає не лише в якості регулятивного інструменту суспільних відносин, але підсилене силою державного примусу (влади) стає загальнообов'язковим.

Суспільство і держава зобов'язані дотримуватися встановленого його постулатами співвідношення його прав і обов'язків, користуватися певними правовими гарантіями, підлягати відповідній юридичній відповідальності.

Корупція порушує системність і взаємопов'язаність правових норм, порушує правові гарантії. В корупційній державі закладені в правових нормах суб'єктивні права реалізуються основною частиною суспільства в обмежених межах, оскільки не забезпечені реальним дотриманням юридичних обов'язків іншими членами правовідносин і незахищені можливістю державного примусу до тих, хто перешкоджає їх реалізації. В корупційному суспільстві створюється лише видимість ролі права, як основного інструменту регулювання суспільних відносин.

Ба більше соціальна небезпека корупції проявляється у відсутності відповідної соціальної і юридичної відповідальності осіб – учасників корупційних відносин. Також аналізоване явище порушує взаємозв'язок особи і суспільства. Вчиняючи корупційні правопорушення, корупціонери свідомо починають дистанціюватися від суспільства, діючих і прийнятих в ньому соціальних норм, проявляючи тим самим негативне ставлення до самого суспільства.

Малій Микола Іванович,
директор правничої компанії

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІ КУАН Ю

Аналізуючи досвід Сінгапурського мистецтва Лі Куан Ю, як запобігти і протидіяти корупції – слід звернули увагу на те, що часто в українських наукових дослідженнях, а також засобах масової інформації (пресі, радіо, телебаченні і світовій павутині – інтернеті) неправильно трактується сутність сінгапурського чуда по запобіганню і протидії корупції, яке здійснив Лі Куан Ю зі своєю командою в Сінгапурі. Водночас автори, які досліджують і коментують антикорупційні стратегії Лі Куан Ю реально неправильно тлумачать і вочевидь перекручують сутність сінгапурського чуда по запобіганню і протидії корупції та вводять в оману українську громадськість. А як же в реальності було досягнуто успіху в подоланні корупції в цій країні, яка сьогодні займає восьме місце у світовому рейтингу індексу сприйняття корупції? Як бідна на той час країна Сінгапур подолалацестрашне зло, тобтоіржувлади? [1, с. 223].

Узагальнений міжнародний досвід діяльності органів державної влади провідних країн світу (Данії, Фінляндії, Швеції, Сінгапуру) по протидії корупції свідчить про те, що здійснити це чудо при бажанні можна реально дуже просто і надзвичайно швидко. А не десятки років, як нас переконують «відомі» українські політики та їх політтехнологи, комунікатори психофізіологічного впливу на масову свідомість.

В зв'язку з цим Олександр Усанін справедливо зазначає, що в момент набуття незалежності Сінгапур становив собою маленьку бідну країну, якій доводилося імпортувати навіть прісну воду і будівельний пісок. А сусідні доволі могутні країнитакі як Індонезія, Малайзія і Таїланд були налаштовані не дружелюбно, а третя частина населення Сінгапуру взагалі симпатизувала тільки комуністам і їх криміногенній ідеології. І взагалі як треба було вміти професійно, грамотно розробити стратегію діяльності уряду в такій критичній криміногенній ситуації та ще й побудувати успішну країну в цьому жорстокому світі?

Відповідь дуже проста. Відомо, що себе і своїх соратників та однодумців Лі Куан Ю характеризував як «группу буржуазних лідерів, які отримали англійську освіту». І вони за декілька років створили дійсно чудо, тобто побудували країну в якій практично немає корупції, злочинності, наркотиків.

Сьогодні Сінгапур – чудова країна з високим рівнем життя, прекрасною освітою, одним з найкращим в світі медичним обслуговуванням і багато, багато, багато нового, інноваційного, креативного втілено цими творцями в реальнее життя своєї країни. Їх мрії здійснилися!

Практика показала, що секрет досягнення успіху Лі Куан Ю в протидії корупції дуже простий, реальний і надзвичайно швидкий. Стосовно того як він досягнув успіху у запобіганні і протидії корупції Лі Куан Ю сам зазначив так, що «У мене було тільки два шляхи. Перший: красти і вивести друзів і родичів в списки потужного ділового часопису Forbes, але при цьому залишити свій народ на голій землі. Другий: служити своєму народу і вивести країну в десятку кращих країн світу. Я вибравдругий шлях…» повідомив Лі Куан Ю. Реальна практика свідчить, що він цього досягнув [2, с. 255].

І дійсно мрії, думки, ідеї, інновації, «ноу-хау» цього урядовця, які сформували стратегію, тактику і мистецтво запобігання і протидії корупції визначені, як пріоритет розвитку Сінгапуру себе виправдали. Сінгапур сьогодні одна з найуспішніших країн світу, а народ цієї країни гордиться ідеологією реалізованою Лі Куан Ю і його командою, яка вивела бідну країну в десятку найкращих і найуспішніших країн світу. Його ВВП складає 372,07 мільярдів USD (2019), а Індонезії – 1 119,19мільярда USD (2019), Малайзії – 364, 70мільярда USD (2019), Таїланду – 543, 65мільярда USD (2019), України – 153, 78 мільярда USD (2019).

А ще 60 років тому ВВП Сінгапуру складав 704,5 мільйонів USD (1960), а Індонезії – 5.668 мільярда USD (1967),

Малайзії – 1.916 мільярда USD (1960), Таїланду – 2.761 мільярда USD (1960). Очевидним є те, що тут коментарі є зайвими.

Вважаємо, що в своїй діяльності органам державної влади (законодавчої, виконавчої і судової) та місцевого самоврядування доцільно використовувати набутий досвід Сінгапуру та інших провідних країн світу з метою запобігання і протидії корупції.

Аналізуючи шляхи подолання корупції очевидно можна дійти до висновку, що вирішення завдань, пов'язаних з подоланням в Україні тимчасової економічної кризи, викликаної не лише втратою частини території та веденням воєнних дій на Сході країни, але й наявністю високого рівня корупційної злочинності, а також реальним станом глибинних структурних пороків вітчизняної економіки. Очевидно, що така криміногенна ситуація в країні вимагає термінових радикальних дій, зокрема, системного аналізу економічних важелів впливу на всі сфери суспільства, а також консолідованої інвентаризації всієї ресурсної бази нашої держави.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д. Електронна цивілізація: інноваційне майбутнє України: монографія. / П.Д. Біленчук, М.М. Близнюк, О.Л. Кобилянський, М.І. Малій, Ю.О. Пілюков, О.В. Соболєв, за заг. ред. П.Д. Біленчука -К.: УкрДГРІ, 2019. 284 с.

2. Біленчук П.Д. Е-суспільство: цифрове майбутнє України. Монографія. / П.Д. Біленчук, О.Л. Кобилянський, М.І. Малій, та ін.; за заг ред. П.Д. Біленчука. 2-ге вид. переробл. Київ: УкрДГРІ, 2019. 292 с.

Марков Михайло Миколайович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

За останні роки рівень корупції в Україні виріс і став однією з гострих та найактуальніших політичних, економічних, правових та передусім загальносоціальних проблем сучасності. Однозначною є думка, що корупція це проблема, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою справою. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості яку визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

В сучасних умовах корупція є чинником, який загрожує національній безпеці, конституційному ладу та й стабільному функціонуванню держави загалом. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні зв'язки між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки та спосіб вирішення питань між різними категоріями громадян. Проблема протидії корупції – це, насамперед, проблема політичного керівництва держави, яке визначає

політику держави у всіх сферах суспільного життя. Виходячи з цього, дана проблема – це проблема не лише відповідних правоохоронних органів, до компетенції яких відноситься запобігання, виявлення, розслідування корупційних проявів та прийняття відповідних законних рішень, а й інших державних органів, об'єднань громадян тощо.

Органи державної влади завжди намагалися вживати відповідних заходів, які були спрямовані на боротьбу з корупцією, але вони не завжди призводили до тих позитивних результатів, які потрібні країні у сучасний період. Взагалі, ефективна боротьба з корупцією потребує системного підходу та застосування комплексних заходів, зокрема наукових. Для боротьби з цим явищем необхідно мати фундаментальну концепцію-стратегію та відповідну тактику дій.

Під стратегією і тактикою боротьби з корупцією слід розуміти сукупність заходів, спрямованих на досягнення мети, а саме боротьби з цим явищем. Під тактикою слід розуміти комплексний план реалізації окремих етапів цієї концепції-стратегії .

Боротьба з корупцією має базуватися на тих принципах, які не повинні обмежувати законні права і свободи людини і громадянина; ефективність протидії корупції може бути забезпечена тільки узгодженими діями державних органів, громадських організацій і громадян; державна система боротьби з корупцією передбачає здійснення державної політики, спрямованої на усунення та нейтралізацію чинників, які сприяють розвитку корупційних діянь; правова база боротьби з корупцією має враховувати зміни соціально-економічної та політичної ситуації в державі; головна увага в протидії корупції повинна надаватися запобіжним заходам, заснованим на аналізі та прогнозуванні тенденцій поширення корупційних діянь тощо.

З метою подальшого ефективного запобіжного впливу на соціальні передумови корупції та її форми, нейтралізації цього явища, слід використовувати політичні та економічні заходи.

До політичних заходів належить комплекс ідеологічних і масово-політичних заходів, які сприяють визначенню у державі провідних політичних партій і об'єднань, які ініціюють та активізують діяльність, пов'язану з боротьбою з корупцією. Потрібно забезпечувати рівність всіх верств населення перед законом у разі викриття корупційних дій та притягнення до відповідальності винних у разі їх вчиненні. Необхідно активізувати та ініціювати взаємодію з іншими недержавними організаціями, фондами, асоціаціями, інституціями, підприємцями, власниками великих торгово-промислових компаній в Україні, а також з аналогічними іноземними установами, які підтримують реформи та зміни в Україні [1].

Економічними заходами боротьби з корупцією є: повне та своєчасне виконання державою перед людиною і громадянином своїх зобов'язань, забезпечення випереджаючих темпів зростання реальних доходів населення порівняно з темпами зростання валового внутрішнього продукту; посилення соціальної спрямованості бюджету, удосконалення системи оподаткування; зменшення податкового тиску

на підприємців насамперед на малий та середній бізнес; спрощення порядку стягнення податків тощо.

У засобах масової інформації слід висвітлювати різні аспекти доброчинності, питання боротьби з корупцією, зміцнення інститутів державної влади, дотримання антикорупційного законодавства, інформування про викриття та покарання корупціонерів, формування громадської думки щодо неприйнятності та шкідливості корупційних дій.

Визначення того факту, що жодна із фінансово-промислових груп та бізнес-груп не мала, не має і не може мати повного імунітету від корупції, дозволяє дійти надзвичайно важливого для антикорупційної діяльності висновку – оскільки корупція є соціальним явищем, притаманним будь-якій державі, то протидія корупції є постійною функцією держави, а не тимчасовою, коли потрібно вигідно провести чергову виборчу кампанію.

Отже, визначення змісту антикорупційної функції як постійної функції держави і її впровадження в життя – нагальне завдання для України. Здійснюватися така функція має на підставі науково обґрунтованої концепції-стратегії протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Глібіщук Я. Нова регуляторна політика має подолати корупцію / Я. Глібіщук // 100 тисяч. – 2000. – № 19–20. – С. 2–3. 2.

Мельник Владислав Ігорович,
викладач кафедри профілактики пожеж та безпеки життєдіяльності населення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В АСПЕКТІ СТРАТЕГІЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Істотний прорив у протидії корупції можливий лише за умови проведення державою швидких та ефективних змін. Верховна Рада України підтримано в першому читанні Антикорупційну стратегію на майбутні п’ять років [1].

Антикорупційна стратегія базується на об’єднанні двох підходів: подальшому удосконаленні загальної системи запобігання та протидії корупції та мінімізації корупції в найбільш пріоритетних, з точки зору подолання корупції, сферах, зокрема за рахунок проведення найбільш успішних галузевих реформ.

Як зазначається в проєкті Антикорупційної стратегії, вона сприятиме забезпеченню злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Згідно з проєктом оптимізація функцій держави та

місцевого самоврядування передбачає усунення дублювання повноважень різними органами, тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків. Стратегія також передбачає цифрову трансформацію реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкритість даних.

Організаційно-правовий компонент правоохоронної діяльності проявляється в тому, що суб'єкти забезпечення громадської безпеки і порядку повинні мати в своєму розпорядженні науково-практичну систему соціального управління, що дозволяє їм ефективно впливати на оперативну ситуацію в населених пунктах, які ними обслуговуються, та прилеглих до них територіях, тобто науково-практичну систему державного регулювання суспільних відносин, стратегію державного управління у певній сфері соціальної активності – стратегію профілактики правопорушень [2].

Державна політика у сфері профілактики правопорушень в Україні реалізується силами безпеки, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами та громадськістю, діяльність яких набуває цільового спрямування та узгодженості завдяки нормативно-правовим актам, якими регулюються суспільні відносини у певній сфері. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 767 було затверджено План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, пунктом 22 якого, зокрема, передбачалася: координація заходів, спрямованих на виконання загальнодержавних і регіональних програм у правоохоронній сфері; здійснення, з урахуванням специфіки регіонів та стану криміногенної ситуації, спільних заходів щодо профілактики правопорушень та усунення причин і умов, що призвели до їх вчинення, і взаємодії місцевих органів виконавчої влади та правоохоронних органів; подання центральними та місцевими органами виконавчої влади пропозицій з питань удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності у сфері забезпечення законності та правопорядку, додержання прав і свобод громадян [3]. На жаль, продовження відповідна практика затвердження КМУ Плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень після 2015 року не отримала.

Для формування державної стратегії профілактики правопорушень має важливе значення відпрацювання переліку науково визначених загроз, які представляють небезпеку для життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

Небезпечним для загального стану правопорядку як в країні загалом, так і в окремих регіонах є наявність таких загрозливих тенденцій, як: послаблення профілактичних заходів; деформація моральних цінностей і спотворення правосвідомості особистості; занепад культури і втрата суспільних цінностей та зацікавленості до

знань і праці, зростання невпевненості в собі, завтрашньому дні, виникнення почуття роздратування та агресивності. Також до них можна віднести негативний вплив соціальних суперечностей, економічних криз, політичної нестабільності у суспільстві, що створюють для людей певні труднощі та недоліки, породжуючи антигромадську мотивацію і злочинну поведінку.

Поряд із факторами, які мають місце на загальнонаціональному рівні, конкретна адміністративно-територіальна одиниця може зіштовхуватися зі специфічними процесами, які спроможні негативно впливати на стан захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина. Важливим у справі запобігання загрозам у сфері громадського порядку є насамперед соціально-економічний розвиток певного регіону, так як він безпосередньо впливає на рівень життя населення, визначає потенціал публічного адміністрування заходів, спрямованих на забезпечення громадського порядку.

Отже, узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що профілактика та попередження злочинів є складною, багаторівневою системою діяльності державних органів, громадських організацій і формувань, посадових осіб та інших працівників – представників цих органів, установ, організацій і формувань, а також окремих громадян, які здійснюють антикриміногенний вплив на соціальні об’єкти з метою недопущення порушень.

Стратегія попередження правопорушень виступає тією науково-практичною системою, сукупність методів і прийомів застосування якої дозволяє реалізовувати завдання попередження загроз національній безпеці України в аспекті забезпечення громадської безпеки і порядку, як невід’ємної складової виконання покладених на сили безпеки, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськість пріоритетних завдань з захисту життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина. Водночас, зважаючи на положення Закону України «Про національну безпеку України», в державі повинно бути розроблено Стратегію громадської безпеки, що формально відокремлює стратегічні питання забезпечення громадської безпеки від забезпечення громадського порядку [4]. Однак, з огляду на об’єктивну зумовленість цих двох понять, що підтверджується положеннями цього ж Закону України, в межах забезпечення національної безпеки країни питання забезпечення громадського порядку можуть бути частково охоплені Стратегією громадської безпеки.

Правоохоронна система України повинна сприймати відповідну Стратегію як необхідний механізм, застосування якого сприятиме забезпеченню ефективності їхньої діяльності за основними напрямами. Стратегія дозволить досягти організаційно-правового узгодження роботи

правоохоронців в аспекті адміністративно-правових, кримінально-процесуальних, оперативних форм діяльності.

Організаційна конструкція, яка поєднує зусилля у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку, повинна мати чітко визначений зв'язок з механізмом реалізації антикорупційної стратегії, функціональність якого забезпечується шляхом розробки політики, стратегії та доктрини профілактики правопорушень.

Список використаних джерел

1. Засади Державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-shvaliv-proekt-antikorupcijnoyi-strategiyi-na-2020-2024-roki-rozroblenij-nazk.

2. Мельник В. І. Правові та організаційні засади забезпечення громадського порядку в сільській місцевості: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2018. 273 с.

3. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 767. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-%D0%BF.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

Микитчик Андрій Васильович,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ПОВЕДІНЦІ В СУСПІЛЬСТВІ

Корупція – складне і багатопланове соціально-правове негативне явище сучасного життя українського суспільства. Цим явищем вражені всі сфери державного і суспільного буття. Тому суспільство зацікавлене у напрацюванні дієвих механізмів щодо нейтралізації негативних соціальних наслідків даного явища. Для такої діяльності кожна держава розробляє достатню або необхідну кількість заходів, спрямованих на нейтралізацію шкідливих наслідків корупції.

Одним з найбільш небезпечних різновидів корупції є корупція в системі державного управління. Її небезпека зумовлюється тим, що вона стає невід'ємним елементом функціонування держави, що не тільки породжує істотні диспропорції в системі управління державних інститутів, а й впливає на формування суспільної свідомості, призводить до втрати довіри населення до влади, віри в здатність держави захистити його права і свободи. Ураження корупцією владних структур неминуче спричиняє зниження ролі держави як регулятора

економічних і соціальних процесів, домінування девіантної поведінки на всіх рівнях функціонування соціосистеми.

До числа необхідних заходів, що стримують розвиток негативних тенденції корупції, в більшості сучасних держав відносяться спеціальні або спеціально-кримінологічні заходи запобігання, що здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами запобігання і спрямовані в першу чергу безпосередньо на нейтралізацію (усунення, ліквідацію, локалізацію, обмеження сфери розповсюдження) причин і умов, що детермінують це негативне соціально-правове явище.

Хоча спеціально-кримінологічні заходи запобігання корупції в сучасному суспільстві значно менш ефективні, ніж загально-соціальні, але й від них відмовлятися не слід. Як свідчить зарубіжний і вітчизняний історичний досвід протидії корупції, саме при максимальній ефективності припинення корупційних правопорушень з боку державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, при обов'язковому дотриманні інших антикорупційних заходів, розроблених фахівцями, ймовірність їх реалізації в суспільстві стає значно нижче.

Ефективна діяльність правоохоронних органів у сфері протидії корупції збільшує ступінь ризику настання негативних соціально-правових наслідків для особи, яка вступає в корупційні відносини. Така діяльність правоохоронних і контролюючих органів може служити додатковим соціально-психологічним бар'єром на шляху поширення корупції в суспільстві.

Спеціальні заходи протидії або запобігання корупції, на наш погляд, повинні включати в себе кілька етапів. По-перше, необхідно проведення комплексних наукових кримінологічних досліджень з даної проблематики, які передбачають довгостроковий прогноз розвитку корупції в сучасному суспільстві. По-друге, необхідна підготовка комплексних загальнодержавних і місцевих антикорупційних програм і проектів нормативно-правових документів щодо її запобігання, а також інші заходи, що формують єдину антикорупційну стратегічну політику держави. По-третє, необхідне сприйняття і подальше розумне виконання вже прийнятих нормативно-правових актів у сфері боротьби з корупцією. По-четверте, необхідно вдосконалювати діяльність судів і вживати заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо запобігання, виявлення, припинення і розслідування корупційних дій і справедливе покарання винних. По-п'яте, необхідна ефективна взаємодія між різними спеціалізованими підрозділами як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Адже протидія корупції всередині однієї держави буде мало ефективною, якщо на території сусідніх держав для корупціонерів є реальна можливість переховуватись або уникнути кримінальної відповідальності і покарання. Користуючись такою нагодою, більшість високопоставлених корупціонерів , викритих або притягнутих до кримінальної відповідальності, переховуються від кримінального

переслідування за кордоном, забезпечуючи власну безпеку та безпеку своїх співучасників. При цьому обов'язково з їх боку таке правомірне і обґрунтоване кримінальне переслідування видається за «модне» сьогодні «незаконне переслідування» або «утиск» за політичні погляди чи переконання, висловлені публічно в засобах масової інформації відносно політичних опонентів.

На наш погляд, зазначені науково - обґрунтовані і послідовні спеціально-кримінологічні заходи протидії корупційній поведінці в повній мірі відповідають вимогам, спрямованим на зниження криміналізації сучасного суспільства. Слід мати на увазі, що протидія корупції в суспільстві не може розраховувати на її повне викорінення або ліквідацію. Як свідчить міжнародний і вітчизняний історичний досвід, що таке викорінення немислиме і неможливе.

Важливе місце в системі спеціальних заходів щодо запобігання корупції має займати забезпечення ефективного фінансового контролю за діяльністю суб'єктів державного управління, як посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, так і громадян, а також політичних громадських організацій. Але доводиться констатувати, що при наявності достатньої правової бази для такого виду заходів соціального контролю щодо вищих посадових осіб держави, будь-яких опублікованих офіційних статистичних відомостей про отримані результати та вжиті заходи щодо їх реалізації в органах державної влади та місцевого самоврядування відсутні.

Отже, спеціалізованим правоохоронним органам і суспільству необхідно в найближчій перспективі прийняти достатні заходи щодо забезпечення відкритості інформації про порушення антикорупційних норм.

У представленій роботі розглянуті не всі питання, пов'язані зі спеціальним запобіганням корупції. У ній лише дано авторське бачення деяких з них, а тому їх пошук, аналіз і пояснення є підґрунтям для нових кримінологічних досліджень, присвячених спеціальному запобіганню корупційної поведінки в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Корупційна злочинність в Україні:сучасний стан, детермінанти та запобігання:навч.посіб./автор.кол.: В.В. Василевич, О.М. Джужа, О.Г.Колб, О.І. Колб, Н.В. Кулакова, Ю.О. Левченко, А.В. Микитчик, С.І. Мінченко, С.А. Мозоль, Т.В. Миронюк, Г.С. Поліщук, Е.В. Расюк, А.В. Савченко; за ред. проф. О.М. Джужи та доц. Е.В. Расюка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

2. Кримінологія: підручник [Текст] / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг.ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернєя; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф.О.М. Джужі. Київ: ФОП Масляков, 2020. 612 с.

Модель Тетяна Миколаївна,
викладач юридичних дисциплін
Чернівецького кооперативного економіко-правового коледжу, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ГРУПОВИХ НОРМ НА ФОРМУВАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Важливим механізмом формування корупційної поведінки слід вважати вплив на особу групових норм (групової моралі). Корупційні діяння можуть вчинюватися в групі або з огляду на норми уявної групи («Всі так зробили б, якби виникла сприятлива ситуація»).

Як правило, такі групи створюються досвідченим лідером, вони з самого початку є організованими; стосунки в них засновані на функціонально-ділових зв'язках, зумовленими участю у правопорушеннях. Специфіка полягає в тому, що їх структура є своєрідною копією тих організацій, всередині яких вони функціонують; існуючі відносини службової залежності використовуються для здійснення протиправних оборудок, тобто організатор пристосовується до ситуації й використовує існуючі об'єктивні умови у злочинних цілях. Групова корупційна орієнтація складається в процесі спільної злочинної діяльності й визначає відношення членів групи до різних соціальних об'єктів і явищ.

Психологічна структура таких груп безпосередньо визначає спрямованість і зміст спільної предметної діяльності. Міжособистісні відносини опосередковуються змістом корупційної діяльності групи, що дозволяє побачити її об'ємну структуру: центральна ланка групової структури – власне спільна протиправна діяльність; ставлення кожного члена групи до корупції, її цілей, завдань (перший рівень); характеристика міжособистісних відносин, опосередкованих змістом корупційних дій, прийнятими у групі принципами, ціннісними орієнтирами тощо (другий рівень); міжособистісні взаємини між членами злочинної групи, в основі яких лежать емоційні зв'язки, не пов'язані безпосередньо із злочинною діяльністю групи (поверхневий рівень) [1].

Внутрішня структура групи, під якою розуміється роль кожного учасника групи у здійсненні корупційної діяльності, становить собою внутрішню організацію групи. Виділяють дві основні рушійні сили процесу групової динаміки: інтеграція і диференціація. Структурна диференціація у злочинній групі передбачає розподіл функцій між учасниками групи та структурну ієрархізацію. Структурна інтеграція передбачає обмін функціями членів групи, що забезпечує наявність органічної сукупності, яка є відмінною від усіх своїх складових [1]. Переважання інтегративних сил є необхідною умовою формування і функціонування корупційної групи. Групова інтеграція у злочинній групі носить таємний характер, вона повинна забезпечити надійну протидію внутрішнім і зовнішнім впливам, які можуть загрожувати цілісності групи і досягненню нею спільної мети – здійсненню корупційних діянь.

Удосконалення психологічної структури призводить до стабілізації складу учасників, визначення спеціалізації та встановлення організаційної структури групи. Організаційну структуру можна окреслити наступним чином: на певному етапі розвитку злочинної групи з'являється лідер; нижче в груповій структурі знаходяться відповідальні виконавці – керівники окремих підрозділів, які мають відповідний досвід та певні організаторські здібності; підлегле становище обіймають виконавці, які спеціалізуються на окремих діях та операціях, реалізуючи лише частину загального групового плану.

Групова динаміка – це сукупність внутрішньогрупових соціально-психологічних процесів, притаманних різним етапам формування і розвитку злочинної групи, до яких належать: керівництво і лідерство, прийняття групових рішень, групове нормотворення, формування функціонально-рольової структури групи, згуртованість, груповий тиск, конфлікти, стандарти, мотивація, груповий контроль [2, с. 98].

Окрім механізму злочинної індивідуальної поведінки існує ще й поняття групової злочинної поведінки: процес, який розгортається у часі і просторі та включає спільні дії кількох осіб, що змінюють зовнішнє середовище, а також передуючі їм психологічні явища і процеси, що відбуваються у групі і визначають генезис групового протиправного вчинку [2, с. 98]. Дослідження механізму групової злочинної поведінки має включати насамперед аналіз процесу формування, інтеграції злочинної групи.

Таким чином, можна стверджувати, що корупційна поведінка є результатом складної взаємодії багатьох чинників: особливостей організації та загальної організаційної культури (соціальні чинники), особливостей корупційної субкультури та механізмів взаємного впливу суб'єктів і об'єктів корупції (соціально-психологічні чинники), наявності корупційних установок у структурі спрямованості особистості (індивідуально-психологічні чинники). При цьому головні особи створюють та підтримують атмосферу корупційної ідеології, запроваджують принципи «подвійної моралі»: публічно декларуються соціально схвалювані мотиви, що насправді приховують справжню мотивацію – корупційних зловживань та злочинного збагачення. Рядові співробітники змушені виконувати вимоги керівництва, котре застосовує різні методи (усні накази, умовляння, залякування, підкуп та шантаж), щодо нелояльних – покарання і «показове звільнення».

Завдяки цілеспрямованій корупційній політиці керівництва у працівників з часом формується корупційна толерантність, тобто притуплюється моральна чутливість щодо корупційних діянь, а корупційна субкультура вкорінюється у поведінку та структуру особистості співробітників, таким чином отримуючи психологічний ресурс для самовідтворення.

Список використаних джерел

1. Орбан-Лембрик Л. Е., Кощинець В. В. Юридична психологія: навч. посіб. Чернівці: Книги – ХХІ, 2007. 448 с.
2. Головкін О. В. Групова злочинність: Специфіка виникнення і розвитку, механізми попередження: монографія. К.: Видання Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. 204 с.

Мозоль Вікторія Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЕТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день об’єктивні фактори свідчать, що корупція становить небезпеку для життєдіяльності суспільства загалом, адже масштаби її поширення вказують на реальну загрозу національній безпеці. Боротьба з корупцією вже подолала формальні межі, ставши предметом прискіпливої уваги з боку керівництва держави та громадських організацій.

Реалізація державно-управлінських владних повноважень часто супроводжується можливістю використовувати владу та повноваження у власних інтересах. Корупція як зловживання посадовою особою своїм службовим становищем спричиняє безумовну шкоду інтересам держави й суспільства. Для боротьби із цим явищем у державному управлінні мають бути задіяні різноманітні заходи, серед яких не останнє місце належить етичним засобам запобігання та протидії корупції [1, с. 398].

Варто зазначити, що суспільне призначення діяльності Національної поліції полягає реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, шляхом сумлінного виконання поліцейськими покладених на них службових обов’язків [2].

В той же час, поведінка поліцейських має відповідати очікуванням громадськості й забезпечувати довіру суспільства та громадян до поліції, сприяти реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, визначених Конституцією України і законами України. В Україні створено певну законодавчу базу для впровадження етичних цінностей та норм державної служби. У Законі України «Про державну службу» зазначається, що до основних обов’язків державного службовця належить зобов’язання дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки [3]. Суттєві положення щодо етики

поведінки наведено у Законі України «Про запобігання корупції», це відповідно розділ VI «Правила етичної поведінки» [4].

Наказом Національної державної служби України від 05.08.2016 р. № 158 затверджено загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які є узагальненням стандартів етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових обов'язків, а також спрямовані на забезпечення інформування громадян про норми поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування стосовно них [5].

Так, відповідно до статті 37 Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про Національну поліцію», з метою формування в поліцейських почуття відповідальності стосовно дотримання професійно-етичних норм поведінки під час виконання службових обов'язків, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до Національної поліції України наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 р. № 1179 затверджені Правила етичної поведінки поліцейських.Правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей. Правила поширюються на всіх поліцейських, які проходять службу в Національній поліції України. Дотримання вимог цих Правил є обов'язком для кожного поліцейського незалежно від займаної посади, спеціального звання та місцеперебування [6].

Варто підкреслити, що служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

У зв'язку із зазначеним, поліцейський під час реалізації своїх повноважень повинен неухильно додержуватись вимог закону та загальновизнаних етичних норм, а саме:

1) забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина. Поліцейських зобов'язаний віддано служити Українському народові, захищати права і свободи людини та громадянина;

2) поліцейський своїми діями повинен сприяти зміцненню довіри громадян до влади, їх переконаності в неупередженості та доброчесності поліцейських, ефективності, законності їх дій та прийнятих рішень;

3) поліцейський під час виконання посадових обов'язків не повинен враховувати обставини, що не стосуються предмета справи, а також особисті інтереси. Порушення принципу неупередженості є

підставою для оскарження в установленому законом порядку прийнятого рішення та його скасування;

4) поліцейський під час виконання своїх посадових обов'язків не повинен: надавати привілеї чи застосовувати обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; демонструвати свої релігійні переконання чи уподобання; демонструвати свої політичні переконання чи уподобання;

5) поліцейський повинен компетентно, вчасно, результативно виконувати свої посадові обов'язки та рішення органів і осіб, яким він підконтрольний, підзвітний або підпорядкований, не допускати неефективного 3 використання державної та комунальної власності;

6) поліцейський повинен сумлінно виконувати свої обов'язки перед громадянським суспільством, правовою державою, колективом людей та окремою особою та зобов'язаний відповідати за порушення вчинені власними діями;

7) поліцейському забороняється обмежувати доступ осіб до інформації, яка не є таємною чи конфіденційною, з метою приховування певних дій чи відомостей, що підривають його службовий авторитет і можуть зашкодити репутації органу, в якому він працює, а також подавати завідомо неповну або недостовірну інформацію. Поліцейський повинен з повагою ставитися до діяльності представників засобів масової інформації, пов'язаної з інформуванням суспільства про діяльність органів Національної поліції та їх посадових осіб, а також подавати таким представникам у встановлених законами випадках і порядку достовірну інформацію та сприяти її отриманню, якщо така інформація не є таємною чи конфіденційною [7, с.70].

Водночас, міжнародні організації підтримують створення етичних кодексів в державному управлінні, оскільки в даному випадку роль етичних кодексів публічної служби розглядається як інструментарій протидії корупції, та є серцевиною професійної етики публічних службовців і визначальним елементом етичної інфраструктури публічної служби.

На підставі викладеного, постає необхідним розробки та прийняття не тільки Правил етичної поведінки поліцейський , а й Етичного кодексу працівника поліції, оскільки беручи європейський розвиток нашої держави є необхідність встановлення загальних європейських принципів і керівних принципів для загальних цілей, ефективності та відповідальності поліції із забезпечення безпеки і прав особи в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права.

Одним із дієвих заходів протидії корупції на публічній службі та формування професійного апарату службовців є законодавче урегулювання питань професійної етики публічної служби, що сприятиме підвищенню професійного рівня та компетентності публічних службовців, забезпечить ухвалення обґрунтованих і справедливих рішень.

Список використаних джерел

1. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і місцевого самоврядування : моногр. / за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. Київ: Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с. С. 398.
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. Дата оновлення: 30.08.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 23.07.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10. 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 24.09.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.
5. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text.
6. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ від 09.11.2016р. № 1179URL: https://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text.
7. Шатрава С. О. Сутність принципів управління конфліктами інтересів в діяльності органів Національної поліції України. Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Право. 2016. Вип. 36. Т. 2. С. 69–71. С. 70.

Моргун Надія Сергіївна,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Моргун Аліна Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний розвиток суспільства, з огляду на проголошений Україною курс на Європейську інтеграцію, потребує якісної трансформації правових та організаційних засад функціонування системи кримінальної юстиції, невід'ємною складовою якої є сучасне

кримінальне процесуальне законодавство, узгоджене з міжнародними стандартами. Вирішення завдань, які стоять перед державною владою, значною мірою залежить від професійної підготовки та результатів діяльності службових осіб, які представляють усі гілки влади. Особливо гостро вказане завдання постало у зв'язку із загрозливим поширенням серед службових осіб корупції, що є живильним середовищем службових зловживань.

Так, упродовж 2019 року правоохоронними органами викрито 3679 корупційних кримінальних правопорушень (проти 2831 – у 2018, 2175 – у 2017 і та 2493 – у 2016), що дійсно більше ніж у попередні роки після Революції Гідності. Але, на жаль, як засвідчив більш детальний аналіз цих статистичних даних, зростання вказаних цифрових показників аж ніяк не свідчить про покращення діяльності правоохоронців по боротьбі з корупцією, зокрема за ознаками корупційних діянь судами у 2019 році визнано винними всього 2565 осіб (проти 2400 у 2018 році), але із них набрали законної сили судові рішення стосовно лише 994 осіб (до речі, проти 2178 у 2018 році, що було більше ніж удвічі). З цієї кількості лише 766 осіб (проти 1692 у 2018 році) було засуджено до різних видів покарання, але і з цього числа до позбавлення волі засуджено лише 53 особи [1].

Збирання доказів у кримінальному провадженні – це основна і найбільш кропітка робота сторони обвинувачення у кримінальному процесі. Від якості збирання доказів стороною обвинувачення залежить результат досудового розслідування кримінального провадження та його логічне завершення. З огляду на це, прокурор, здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, повинен використати всі передбачені процесуальним законом можливості для забезпечення законності при проведенні відповідних кримінальних процесуальних заходів [2, с. 72]. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, основними засобами збирання доказів є проведення СРД, за допомогою яких отримується найбільший масив доказової інформації, який покладається в основу обвинувачення.

На нашу думку, повноваження прокурора щодо здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням за чинним Кримінальним процесуальним кодексом не лише отримали значного розширення, а й підкреслили підвищений ступінь відповідальності прокурора за всебічне, повне й об'єктивне дослідження всіх обставин кримінального провадження. Хоча, у ч. 2 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України законодавець не досить вдало визначив обов'язки прокурора (прокурор разом із керівником органу досудового розслідування, слідчим зобов'язаний усебічно, повно і неупереджено дослідити обставини «кримінального провадження»). Проте предметом дослідження мають бути не обставини кримінального провадження, а обставини кримінального правопорушення. Використання ж терміна «кримінальне провадження» у значенні, передбаченому п. 10 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України, або в значенні «матеріалів справи» може певним чином дезорієнтувати право

застосувача, адже першоосновою є дослідження обставин кримінального правопорушення та поступове накопичення на цій основі матеріалів кримінального провадження [3, с. 208].

Під час прийняття рішення у кримінальному провадженні прокурор повинен володіти всією необхідною інформацією стосовно обставин події, яка відбувалась, бути впевненим не лише в достовірності доказової інформації, а й законності її отримання. Забезпечення такої обізнаності буде неможливим у разі вибіркового подання доказової інформації. Відтак, прокурор повинен мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, у тому числі оперативно-розшукових, контррозвідувальних справ та інших таємних матеріалів, які мають значення для досудового розслідування. З цією метою прокурор, за наявності сумнівів щодо об'єктивності проведення окремих СРД, має право особисто провести СРД, у тому числі негласні, а також інші процесуальні дії, у порядку визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України [4].

Надання права прокурору брати участь у проведенні СРД дозволяє йому об'єктивно отримувати інформацію про вчинюване корупційне правопорушення безпосередньо від джерела доказу, який об'єктивно відтворює зміст і сутність СРД, яка в подальшому фіксується у протоколі, а також не допустити порушення прав учасників під час таких процесуальних дій.

Участь прокурора під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності варто розглядати у безпосередній формі (участь у проведенні та самостійне проведення СРД) та опосередкованій формі (надання доручення на проведення необхідних процесуальних дій іншим уповноваженим особам і здійснення нагляду за додержанням законів під час їх виконання, а також аналіз обґрунтування потреби проведення таких дій) [5, с. 102].

Процесуальне керівництво прокурора в частині проведення СРД – виконання конституційної функції прокуратури України, яка реалізується прокурором відповідно до норм кримінального процесуального закону України та полягає в організації і процесуальному керівництві досудовим розслідуванням при проведенні всього необхідного комплексу СРД для дотримання вимог законодавства України і з метою повного виконання завдань кримінального провадження при початку досудового розслідування [2, с. 73]. З урахуванням цього, роль прокурора в частині проведення СРД полягає в забезпеченні належності, достовірності, допустимості та достатності зібраних у кримінальному провадженні доказів для закінчення досудового провадження в порядку та на підставах, визначених КПК України [2, с. 73].

Отже, з огляду на наведене вище, можна стверджувати, що участь прокурора при проведенні СРД під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, насамперед, необхідна для:

– дотримання принципу законності під час їх проведення й захисту прав та обов'язків учасників;

– повноти проведення СРД, яка досягається її метою, для якої вона проведена;

– отримання прокурором інформації від першоджерела, який об'єктивно передає зміст СРД;

– правильності проведення СРД;

– правильності складання протоколу СРД.

За таких умов, участь прокурора при проведенні СРД під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності полягає в: ініціюванні проведення СРД, наданні вказівки або доручення про її проведення, безпосередньому проведенні, оцінці повноти проведення тощо. Наприклад, участь прокурора під час проведення допиту у таких кримінальних провадженнях має враховувати такі фактори: використання аудіо-, відеофіксації допиту, мова, що є рідною для допитуваної особи, наявність імунітету в допитуваного, залучення спеціаліста під час допиту, використання матеріалів провадження з метою об'єктивного проведення допиту. Під час проведення обшуку прокурор повинен враховувати проблемні питання, які в подальшому можуть привезти до визнання результатів такого обшуку як недопустимий доказ: правовий статус особи, в якої планується проведення обшуку (наявність або відсутність імунітету); об'єкт, який підлягає обшуку; документи, що підтверджують перебування у власності чи користуванні об'єкта обшуку [6, с. 136–137].

Незмінність прокурора забезпечує його участь у кримінальному провадженні від початку досудового розслідування до завершення кримінального провадження вироком суду, який набрав законної сили. Це покладає на нього повну відповідальність за законність, усебічність, неупередженість досудового розслідування та підтримання відповідної позиції на стадії судового розгляду справи.

Підводячи підсумки розглянутої проблематики, варто констатувати, що під час проведення СРД прокурор здійснює процесуальне керівництво за їх проведенням у таких напрямах: рекомендаційний (надання рекомендацій щодо особливостей проведення процесуальної дії, у т.ч. шляхом надання вказівки), безпосередній (проводить або бере участь у проведенні процесуальної дії), наглядовий (здійснює оцінку повноти та законності проведення процесуальної дії).

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України*. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html.

2. Гасанов Р. Н. Здійснення повноважень прокурором в частині проведення слідчих (розшукових) дій: дис. … канд. юрид. наук: спец 12.00.09. Одеса : ОДУВС, 2017. 251 с.

3. Рогатюк І. В. Процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 544 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

5. Чорноусько М. В. Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2016. 259 с.

6. Буряк О. О. Процесуальне керівництво прокурора при проведенні слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з неправомірною вигодою. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 2. С. 132–137.

Мотиль Віктор Іванович,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Як відомо корупція є складним соціально-економічним явищем. Варто погодитися з тим, що вияви корупції мають різний ступінь негативного впливу на суспільство. Якщо корупція серед службових осіб, які мають відповідальне й особливо відповідальне становище, та інших представників політичної еліти держави руйнує економічний та політичний розвиток суспільства, то «дрібна» корупція (наприклад, надання незначних коштів для одержання швидшого доступу до державних послуг) є менш згубною для суспільства, хоча саме з неї зароджується корупція в глобальних масштабах [1].

Водночас корупція є складним і правовим явищем, оскільки, як свідчить практика здатна розвалити і правовий механізм, спрямований на виявлення, припинення та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють корупційні правопорушення. Важливо відмітити, що розпочинається вона з того, що певні посади за допомогою корупційних зав'язків займають особи, які не відповідають вимогам, що висуваються на до певної посади, а відтак у певних випадках мають місце необґрунтовані рішення.

Одним із елементів правового механізму протидії корупції тривалий час залишалася ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що передбачала відповідальність за порушення вимог фінансового контролю. Вона надавала можливість притягнути до адміністративної відповідальності за несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Однак у результаті прийняття Конституційним Судом України рішення у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції»,

Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020 [2] стаття 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення практично не може застосовуватися щодо топ-посадовців.

Як слушно роз'яснили працівники НАЗК у жовтні 2019 року відбулося розмежування повноважень між Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національною поліцією України щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення. Зокрема, Агентство почало складати протоколи виключно щодо топ-чиновників. У разі виявлення порушення, НАЗК направляло протокол про адміністративне правопорушення до суду, який вирішував, чи притягати суб'єкта до відповідальності. Однак, за рішенням КСУ, НАЗК було позбавлене права направляти протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, до суду. Так, тепер НАЗК не може ініціювати притягнення топ-чиновників до адміністративної відповідальності за порушені строки та брехню при подачі електронних декларацій, неподання повідомлень про суттєві зміни в майновому стані, прийняття подарунків, суміщення посад, правопорушення, пов'язані з конфліктом інтересів (ст. 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-9 КУпАП). Повноваження складати протоколи про адміністративне правопорушення у Національної поліції залишилося. Однак, поліцейські можуть скласти та направити до суду такі протоколи лише стосовно посадовців нижчих рівнів [3].

Така ситуація суперечить принципу справедливості, оскільки посадові особи нижчих рівнів можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, а посадовці вищого рівня ні. Водночас той факт, що відповідні протоколи мають право складати працівники Національної поліції, в той час як НАЗК позбавлено такої можливості відносно топ-посадовців, може негативно вплинути на імідж поліції.

Варто також додати, що відсутність підстав для кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації ускладнює притягнення до адміністративної відповідальності за несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Навіщо тепер подавати декларацію, якщо пропущено без поважних причин термін її подачі. Якщо особа подасть декларацію, але невчасно, є підстави притягнути її до адміністративної відповідальності, а якщо не подасть взагалі, то немає підстав для притягнення її до відповідальності допоки не буде відновлено кримінальну відповідальність за відповідні діяння.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. № 25 (2). 2019. С. 7–15. doi: https://doi.org/10.33270/03192502.7.

2. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від

27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020. Справа № 1-24/2020(393/20). URL: http://ccu.gov.ua/dokument/13-r2020.

3. Адміністративна відповідальність для топ-посадовців за брехню в деклараціях також не діє: наслідки рішення КСУ. 18 Листопада 2020 р. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/deklaruvannya/administratyvna-vidpovidalnist-dlya-top-posadovtsiv-za-brehnyu-v-deklaratsiyah-takozh-ne-diye-naslidky-rishennya-ksu/.

Неганов Віктор Вадимович,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Климчук Михайло Павлович,
старший слідчий шостого відділу управління організації досудового розслідування Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, доцент

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗГЛЯДУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОДАНЬ ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСТИТУЦІЇ СТАТТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ Й ЛИТВИ

Починаючи з 2019 року, маємо констатувати, що в суперечність міжнародним зобов'язанням України [1] має місце наявність певного відкоту у реалізації антикорупційного законодавства, зокрема, у сфері конфіскації корупційних активів. Це пов'язано з рішенням Конституційного Суду України (КСУ) від 26.02.2019 щодо визнання ст. 368-2 ККУ, такою що не відповідає Конституції України [2]. У 2015 році були внесені законодавчі зміни, зокрема, до ст. 368-2 «Незаконне збагачення» ККУ. Після внесення відповідних змін до цієї статті діяння почали визнаватись злочинними у разі «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі». Водночас санкція цієї статті включала до себе, серед іншого, кримінальну конфіскацію незаконно здобутих активів [3]. Натомість у попередньої редакції статті 368-2 ККУ, що діяла до 28 квітня 2015 року, йшлося про набуття особою «у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам» [4]. Через такі зміни норм багато українських юристів висловлювали коментарі щодо дотримання конституційного принципу *praesumptio innocentiae*, оскільки «ніхто не зобов'язаний доводити

свою невинуватість у вчиненні злочину» [5], а також конституційного принципу *lex retro non agit* [5], оскільки особа, яка набувала активи у значному розмірі, до введення у дію нової редакції ст. 368-2 ККУ не могла усвідомлювати необхідність збереження в майбутньому доказів законності підстав для придбання майна.

У 2017 році група народних депутатів України звернулась до КСУ з конституційним поданням щодо визнання неконституційною цієї статті, яке згодом було задоволено КСУ. Через це звернемо увагу на окремі суперечливі аспекти цього рішення. На нашу думку, суд, визнавши неконституційним ст. 368-2 ККУ в цілому (а не лише частини, яка була включена до складу цієї статті Законом 769-VIII), не забезпечив балансу між законними інтересами суспільства та держави (кожна особа в діях якої є злочин, повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності), а також фактично перебрав на себе функції законодавця, які не входять до компетенції суду щодо визначення того, чи можуть ті чи інші суспільно небезпечні діяння бути злочинними чи ні. На наш погляд, КСУ, приймаючи відповідне рішення, міг би звернутися до власної судової практики [6] й визнати неконституційним не всю статтю, а деякі положення Закону, які внесли зміни до основної частини цієї статті, таким чином повернувши її до попередньої редакції, конституційність якої не підлягала сумніву. Таким чином, було б забезпечено баланс конституційних прав підозрюваних у вчиненні злочину, передбаченого ст. 368-2 ККУ та інтересів суспільства та держави в частині повернення корупційних активів.

Слід зазначити, що у 2017 році, подібно до вищезазначених обставин, Конституційний Суд Литви (КСЛ), відповідно до клопотання Верховного Суду, визнав норми ст. 189-1 «Незаконне збагачення» ККЛ такими, що відповідають, зокрема, конституційним принципам *lex retro non agit* та *praesumptio innocentiae*. Таким чином, КСЛ дійшов висновку, що відповідна стаття КК не регулює процес доказування цього кримінального правопорушення. Порядок доказування регулюється нормами Кримінального процесуального кодексу, згідно з якими сторона обвинувачення зобов'язана доводити, що злочин було вчинено, а суд зобов'язаний ретельно розглянути справу, оцінити та дослідити докази. Підозрюваний (обвинувачений) має право давати показання та оскаржувати звинувачення проти нього, але не повинен доводити, що злочинні дії незаконного збагачення не були вчинені [7]. КСЛ не аналізував сутність законодавчої норми про незаконне збагачення, зазначивши, що це була воля законодавця [8]. Про недосконаліть рішення КСУ також зазначала Антикорупційна ініціатива EUACI, яка зазначила, що не було проведено поглибленого аналізу відповідної практики ЄСПЛ та закордонної конституційної практики [9]. На думку Директора НАБУ, рішення КСУ є політично вмотивованим проти антикорупційної реформи. Це має призвести до закриття 65 кримінальних проваджень проти суддів, прокурорів, народних депутатів, колишніх та нинішніх керівників державних органів [10].

Надалі ухваленим Законом № 263-IX від 31.10.2019 визначена нова редакція статті ККУ про незаконне збагачення (368-5), а також процедуру цивільної конфіскації, в якій справи про визнання незаконних активів та їх повернення в державний дохід розглядаються Вищим антикорупційним судом за позовом прокурора САП. Однак станом на середину 2020 року в ЄДРСР відсутні судові рішення про застосування цивільної конфіскації, що вказує на те, що наразі неможливо оцінити на практиці ефективність нового законодавства. Крім того, через вищезазначене рішення КСУ та враховуючи конституційний принцип *lex retro non agit*, стало неможливо притягнути до кримінальної відповідальності та застосувати конфіскацію за незаконне збагачення до осіб, якщо такі дії мали місце до дати набрання чинності Законом № 263-IX: 28.11.2019. Доходимо висновку, що це призвело до тимчасової деформації в Україні антикорупційного принципу «crime does not pay».

Список використаних джерел

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19.
4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18.
5. Конституція України.
6. Рішення КСУ від 17.07.2018 у справі 6-р/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-18.
7. Decision of the Lithuanian Constitutional Court, 15.03.2017 No. KT4-N3/2017.
8. G. Vanagienė. «Article 189-1 of Lithuanian CC provides for the compliance of unlawful enrichment with the special principles of criminal law». Teisės apžvalga Law review (vol. 17 1/2018): 51–73.
9. В ЄС спростували всі аргументи, якими КС пояснив скасування статті про незаконне збагачення. Українська Правда. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/28/7207917/.
10. НАБУ: Всі справи про незаконне збагачення будуть закриті. Українська Правда. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/27/7207905/.

Неклеса Олександр Вікторович,
науковий співробітник навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції ФПФПСР Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ В УМОВАХ ОСТАННІХ ЗМІН АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Досягнення успіху в процесі запобігання і протидії корупції є важливою складовою в реалізації принципів антикорупційної стратегії, тому держава здійснює заходи спрямовані на покращення антикорупційного законодавства, яке закріплює відносини що виникають у сфері протидії корупції. Основними причинами виникнення та існування корупції, в першу чергу, є суспільний менталітет, який сприяє пошуку корупційних шляхів заради вирішення особистих питань та система функціонування державних органів, органів місцевого самоврядування, яка створює певний пріоритет у вирішенні особистих питань та проблем по відношенню до їх врегулювання у законний спосіб. Корупційні прояви загрожують національній безпеці України, уповільнюють економічний розвиток держави, що не сприяє надходженню іноземних інвестицій, а також нівелює довіру населення до державних органів та органів місцевого самоврядування. Масштаби корупційних діянь негативно позначаються на міжнародному іміджі України.

Пріоритетними напрямами здійснення заходів у сфері антикорупційної політики для державних органів та органів місцевого самоврядування є:

– забезпечення системного підходу до протидії корупції;

– реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті, навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

– вжиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів та його усунення, здійснення контролю щодо врегулювання конфлікту інтересів;

– здійснення фінансового контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;

– здійснення контролю за дотриманням посадовими особами, державними службовцями антикорупційного законодавства;

– забезпечення контролю за своєчасністю подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; забезпечення дотримання обмежень щодо використання службових повноважень, одержання подарунків та неправомірності вигоди, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; запобігання корупції у сфері публічних закупівель;

– створення умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства.

Функціонування зрозумілого процесуального порядку застосування законодавства із запобігання корупції є однією із гарантій незалежної реалізації заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції. Досягнення успіху в процесі подолання корупції в нашій державі є головною передумовою для формування в суспільстві довіри до влади.

Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» та Закон України «Про Державне бюро розслідувань», являються головними нормативно-правовими актами, в яких зосереджені спеціальні антикорупційні положення.

Органи Національного агентства з питань запобігання корупції (Далі-НАЗК); Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України та прокуратури, визначені Законом України «Про запобігання корупції» як спеціально уповноважені суб'єкти із протидії корупційних проявів. Статтею 4 цього Закону визначено НАЗК центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Цей закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

За результатами розгляду подання сорока семи народних депутатів України щодо конституційності деяких положень ЗУ «Про запобігання корупції», 27 жовтня 2020 року Конституційний суд України вирішив скасувати частину норм та положень цього закону. В тому числі, скасовано відповідальність суб'єктів на які поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень [2].

Таким чином, рішенням конституційного суду України повністю або частково скасовані ст. 11 (Повноваження НАЗК), 12 (Права НАЗК), 13 (Уповноважені особи НАЗК), 13-1 (Уповноважені підрозділи НАЗК з діяльності виявлення та запобігання корупції), 47 (Оприлюднення та облік декларацій), 48 (Контроль декларацій та їх перевірка), 49 (Контроль своєчасного подання декларацій), 50 (Перевірка декларацій), 51 (Перевірка способу життя суб'єктів), 52 (Заходи проведення фінансового контролю), 65 (Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення) Закону України «Про запобігання корупції».

Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 255) визначено осіб, які мають право реагувати на корупційні прояви

шляхом складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Такими особами є уповноважені на те посадові особи: органів внутрішніх справ (Національної поліції (за винятком правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище)) та Національного агентства з питань запобігання корупції(в частині правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище) [3].

Відповідно до положення затвердженого наказом Національної поліції України № 1077 від 23.10.2019, Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України є спеціально уповноваженим суб'єктом, завданням якого є боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, серед посадових осіб органів державної влади, управління і місцевого самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією.

Згідноположеннястатті 12 Закон України «Про запобігання корупції», яке скасовано рішенням Конституційний суд України від 27.10.2020 року, до набрання законної сили даного рішення, уповноважені особи Національного агентства у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, що вчинене службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, складали протокол про таке правопорушення, який направлявся до суду в порядку, визначеному Національним агентством, а у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджувало обґрунтований висновок, який надсилався до Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, працівники якого мають право за матеріалами НАЗК реагувати на правопорушення шляхом складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією відповідно до Положення про Департамент та адміністративного законодавства [4].

Таким чином, робота спеціально уповноважених суб'єктів із протидії корупційним правопорушенням, а також правопорушенням пов'язаним з корупцією частково призупинено рішенням Конституційного суду, тому відновлення роботи у сфері запобігання і протидії корупції можливе лише після внесення змін до відповідних законодавчих актів які забезпечать порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів та правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Документ 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) (із наступними змінами та доповненнями).

2. Рішення Конституційного суду України: м. Київ, 27.10.2020, № 13-р/2020, справа № 1-24/2020(393/20). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#n91.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8074-10 // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984, дод. до № 51. – Ст. 1122.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Надьон Олена В'ячеславівна,
доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності Національного університету цивільного захисту України, кандидат юридичних наук;
Скляров Станіслав Олександрович,
начальник сектора з питань запобігання та виявлення корупції Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук

МАЙБУТНЄ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Співавторами досліджено питання щодо антикорупційної діяльності незалежно від сфер її існування в сучасній правовій науці. Проаналізовано національні антикорупційні стратегії у системі запобігання корупції в Україні. Визначено, що втілення у життя такого важливого інструменту, як Антикорупційна стратегія, на рівні законодавства є фактом засвідчення державою реального існування проблеми високого рівня корупції, термінової потреби впровадження заходів щодо запобігання та протидії цьому явищу.

При порівнянні стратегій минулих років засвідчено лише вибіркову або часткову реалізацію документів, що також свідчить про поступовий та системний антикорупційний рух, який, очевидно, не відповідає динаміці змін та стрімкості, якої потребує суспільство, проте очевидними і є приклади нових антикорупційних методів.

Формування чергової Антикорупційної стратегії має відповідати думці експертів в цій галузі, потребам громадськості, міжнародним стандартами, а також засадам термінологічної визначеності, виключного забезпечення дотримання прав людини й верховенства права. Безперечно, із врахуванням попередніх мінусів та плюсів стратегій.

Антикорупційна стратегія – це нормативно-визначений орієнтир, який конкретизований лише певним періодом часу, визначеною проблемою і майбутнім результатом. Проте все ж таки цей документ є декларативним державним актом, який не передбачає

негативних наслідків за його невиконання, що і може бути причиною ігнорування або неналежного виконання.

Очевидною стає необхідність при формуванні Антикорупційної стратегії передбачення гарантій її належного виконання, застосовуючи заходи стосовно відповідальності, а також визначення механізму належного контролю в цій сфері.

Постійна боротьба з корупцією в Україні залишається в центрі суспільної уваги вже достатньо довго. Міжнародний досвід та дослідження демонструють, що ті масштаби та системність, які існують наразі в нашій країні несуть в собі велику загрозу не тільки економічній стабільності, а й національній безпеці взагалі. Велика кількість офіційних документів, звітів авторитетних міжнародних організацій та основних міжнародних партнерів України вже багато років поспіль відзначають особливе поширення корупційних проявів майже у всіх сферах діяльності держави та громадян.

Позитивно проявили себе створенні державні спеціалізовані антикорупційні органи (НАЗК, САП і НАБУ), показова слідча робота щодо підозр у корупції, запровадження системи ProZorro, системи електронних закупівель та реєстру електронних декларацій майна; розбудова прогресивної системи eHealth, відкриті державні реєстри щодо інформації про кінцевих бенефіціарних власників, тощо. Проте одночасно, велика кількість важливих антикорупційних ініціатив з різних причин й досі не втілено у життя [1].

Очевидно, що поточна ситуація не буде мати помітних докорінних змін до тих пір, коли в Україні не завершиться формування законодавчої та інституційної основи для розроблення та реалізації антикорупційної політики.

Основою мети державної політики в сфері запобігання корупції, на думку Л. А. Зубкової, є створення ефективної системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язкової відповідальності винних. Успішна протидія корупції можлива за умови наявності належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади та координованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання та протидії корупції, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством. Тому ефективність реалізації заходів щодо запобігання корупційній злочинності не може бути досягнуто шляхом поодиноких і несистемних дій на різних рівнях, а потребує довгострокових соціально-економічних, політичних та правових перетворень. Ця діяльність має ґрунтуватися на поєднанні низки запобіжних і репресивних заходів [2].

З зазначеного очевидно, що визначальним фактором антикорупційної державної політики є зменшення проявів корупції, зменшення проявів шляхом формування та втілення комплексу спеціальних галузевих правотворчих, організаційних, правоохоронних заходів. Проте сама по собі правова категорія «політика» має за основу більш широкий підхід до процесу визначення системи заходів, які необхідні для зменшення рівня корупції.

Метою антикорупційної політики в Україні має стати зниження рівня проявів корупції, захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією. Саме суспільство є головним фактором, на який впливає рівень корупції, а отже подолання цього явища необхідне саме йому. Через це суспільство залишається в центрі уваги в межах здійснення антикорупційної політики в системі державних органів. Водночас необхідно забезпечити стратегічну комунікацію, а саме урахування громадської думки в прийнятті певних рішень, які будуть обмежуватися в умовах прозорості та відкритості діяльності посадових осіб у системі державної служби; усі рішення повинні прийматися не за принципом «свій або чужий», а бути економічно обґрунтованими, виваженими, ухвалюватися тільки після детального вивчення всіх запропонованих варіантів. Отже, підґрунтям формування й реалізації антикорупційної політики в країні повинні стати показники дослідження корупційних проявів громадськістю та оцінка їх небезпеки.

Проблемою, яка виникла і існує досі, є розбалансованість та малоефективна діяльність цих інституцій. Вирішенням цього влада вважає запровадження нової, зовсім іншою антикорупційної стратегії.

Після аналізу «Антикорупційної стратегії 2020–2024 року» [3] співавторами з'ясовано, що у своїй основі вона має два підходи: вдосконалення загальної системи запобігання корупції та фокус на галузеві реформи, що зменшать можливості для корупції у певних сферах. Збалансоване поєднання цих підходів дасть змогу в подальшому не лише знизити рівень корупції, підвищити довіру громадян до органів влади, а й суттєво підвищити темпи соціально-економічного зростання України.

Всі громадяни мають бути впевнені, що за будь-яке корупційне правопорушення чи порушення, пов'язане з корупцією, винні будуть покарані [3].

Отже, нова антикорупційна стратегія повинна стати прозорим та зрозумілим документом, який визначатиме правила взаємодії громадськості, державних, правоохоронних органів на шляху до подолання корупції.

Відповідно до положень 2.2 Формування негативного ставлення до корупції [3] передбачено очікуванням стратегічних результатів, а саме загальний рівень толерування корупції в Україні знизиться завдяки: інтеграції антикорупційної тематики до змісту освітніх програм всіх

рівнів освіти; створенню сприятливих умов для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань формування у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах та рівнях; активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування ціннісних життєвих орієнтирів, не сумісних з участю у корупційних практиках (а саме: доброчесність, порядність, етичність, об'єднання зусиль заради спільних антикорупційних цілей тощо).

Вважаємо, що саме формування професії антикорупційного менеджера на базі профільних закладів вищої освіти могла би бути можливістю для розроблення спеціальних навчальних програм в Національному університеті цивільного захисту України для осіб, які в майбутньому планують працювати за відповідними напрямками, або підвищують кваліфікацію, що узгоджується з очікуваними результатами щодо проблеми пункт 2.1.3 «Антикорупційної стратегії 2020–2024 року» стосовно кваліфікаційних вимог та процесу якісного добору на посади уповноважених підрозділів/осіб ДСНС.

Список використаних джерел

1. Оксана Пархоменко – Куцевіл. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні: Державне управління та місцеве самоврядування, 2018, вип. 3 (38)

2. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104).

3. «Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки». URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

Овчаренко Леся Валеріанівна,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

ФУНКЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кожній державі властиві певні функції, що відображають основні завдання та напрямки її діяльності. Вони конкретизують сенс держави як форми організації суспільства. Деякі з них, такі як функції оборони, підтримання (охорони) громадського порядку є базовими, оскільки саме необхідність їх здійснення призвела до зародження держави як історичної категорії.

В кінці XIX – на початку XX ст. нові потреби сформували нові функції Такі, наприклад, як соціальні функції – забезпечення обов'язковою освітою, охороною здоров'я, соціальне забезпечення і

обов'язкове соціальне страхування, охорона природи та ін. Дані функції також стали досить типовими для сучасної державності. Не випадково в сучасному політичному лексиконі закріпилось поняття «соціальна держава».

Роль держави в становленні ринкової економіки з часів Дж. М. Кейнса ніхто не оспорює. Мова йде лише про збільшення чи зменшення ролі держави в сучасній ринковій економіці.

В сучасному світі, в умовах глобалізаційних економічних процесів з'являються нові напрями та завдання державної політики, які змушують замислитись про нові функції.

Одне з таких завдань – корумпованість державного апарату. Досить поширена думка, що масштабна, системна корупція властива слаборозвиненим країнам. Дійсно, в країнах з розвиненою ринковою економікою та усталеними демократичними інститутами рівень корупції менше і в них порівняно невелика побутова корупція, яка зазвичай найбільш яскраво демонструє розкладання державного апарату.

Проте сьогодні жодна країна не може вважати себе «застрахованою» від корупції. Світ об'єднується, а отже, корупція стає вже не проблемою окремих країн, а світовою проблемою. Необхідно також звернути увагу на ряд факторів, які свідчать про небезпеку корупції для всіх, а не лише слаборозвинених країн.

Фактор перший. Взаємозалежність економік, в т.ч. фінансових ринків розвинутих країн та країн, що розвиваються, не тільки представляє собою певне благо, дозволяючи вільно переміщатися капіталам, товарам і послугам, а й істотно підвищує ризик різкого руйнування світової економічної системи в разі краху хоча б одного з великих ринків. Сьогодні ринок може зруйнуватися внаслідок підвищення рівня його корупційної складової.

Фактор другий. Високий рівень корупції стає зручним приводом для політичних спекуляцій і легко призводить до узурпації влади.

При відсутності постійної протидії корупції, вона має властивість розширюватися. Ось чому все більш очевидним для будь-якої держави стає необхідність здійснення постійної антикорупційної політики.

Проводячи антикорупційну політику, держава і суспільство можуть побачити, в чому полягають слабкості поліцейського, контрольного і судового механізмів, і скорегувати ці механізми, а головне, мінімізувати корупційні прояви в самих юрисдикційних органах.

Антикорупційна політика – постійно здійснювана, систематична, цілеспрямована діяльність держави у тісній співпраці з інститутами громадянського суспільства, що полягає у розробці, удосконаленні та реалізації стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення або блокування причин та умов корупції, удосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури [1, с. 17].

Антикорупційний менеджмент – це вид організаційно-управлінської діяльності у сферах: управління ресурсами організації (фінансові, матеріальні, інформаційні), планування та організації діяльності, управління персоналом, спрямований на створення в державній організації системи запобігання і протидії корупції та усунення причин її виникнення [2].

Таким чином, ми бачимо, що антикорупційний менеджмент в його функціональному розгляді є складовою антикорупційної політики держави.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можна виділити наступні функції антикорупційного менеджменту:

Забезпечувальна – забезпечення дотримання особами, що займають державні посади заборон, обмежень та вимог, встановлених з метою протидії корупції.

Превентивна – вжиття заходів по виявленню та усуненню причин та умов, що сприяють виникненню конфлікту інтересів при здійсненні повноважень особами, що працюють на державних посадах.

Консультативна – надання консультативної допомоги з питань застосування антикорупційного законодавства, а також при підготовці заяв про факти корупції.

Захисна – забезпечення дотримання законних прав та інтересів осіб, які повідомили про факт корупції.

Контрольна – здійснення в визначеному порядку перевірок про достовірність та повноту даних про доходи, наявне майно осіб, що займають державні посади або претендують на заміщення вакантних державних посад; контролю по організації роботи по профілактиці корупційних правопорушень та за дотриманням законодавства про протидію корупції; проведення антикорупційного моніторингу.

Аналітична – аналіз даних про доходи та майно, наданих особами, що займають державні посади або претендують на них.

Список використаних джерел

1. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор.кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестеровоич, Є.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін.; за ред. проф. Ю.В.Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. – К.: Видавництво Ліра – К., НАДУ – 2016. – 524 с.

2. Яременко С., Яременко О. Антикорупційна програм як інструмент антикорупційного менеджменту державної організації / «Держслужбовець», 2016, № 1. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/january/issue-1/article-14777.html.

Одинцова Олена Володимирівна,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Луганського державного
університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка, кандидат юридичних наук

СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ, В УКРАЇНІ У 2013–2019 РОКАХ

Сучасна державна антикорупційна політика в Україні здійснюється під пильною увагою міжнародних організацій і результати її реалізації прямим чином впливають на міжнародні стосунки України з Європейським Союзом та Міжнародним валютним фондом. Конституційна криза, що виникла в результаті рішення № 13-р / 2020 Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року – яскравий цьому приклад [див., наприклад: 1]. Статистичні дані виступають одним із джерел інформації, що використовується міжнародними експертами для оцінки результатів діяльності правоохоронних органів і держави в цілому у сфері протидії корупції [див., наприклад: 2, с. 14]. Цим, на нашу думку, обумовлена актуальність статистичного дослідження стану протидії корупційним злочинам в Україні.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб здійснити аналіз статистики досудового слідства [3] про стан протидії корупційним злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг в Україні, за сім повних років дії нового Кримінального процесуального кодексу України – за 2013–2019 роки, адже надійність висновків про тенденції розвитку будь-якого досліджуваного явища знаходиться у прямій залежності від тривалості періоду статистичного спостереження.

Оскільки протягом 2019–2020 років до примітки до ст. 45 КК України, а також до розділу XVII Особливої частини КК України вносились зміни, то для визначення кола досліджуваних діянь ми маємо орієнтуватись на примітку до ст. 45 КК України в редакції від 02 жовтня 2019 року.Станом на 31 грудня 2019 року до корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг в Україні, відносились діяння, передбачені ст. ст. 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368, 368-3, 368-4, 368-5, 369, 369-2 КК України (далі – корупційні злочини) [4]. Рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26.02.2019 року, ст. 368-2 КК України (незаконне збагачення), була визнана неконституційною. 28 листопада 2019 року набули чинності зміни, якими було доповнено КК України ст. 358-5. Рішенням Конституційного Суду № 13-р/2020 від 27.10.2020 року ст. 366-1 КК України, була визнана неконституційною.У зв'язку із цими змінами

для забезпечення аналізу однорідних данихми розглянемо стан протидії кримінально протиправним діянням, передбаченим ст. ст. 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України.

Обмежений обсяг роботи не дозволяє представити результати статистичного дослідження у вигляді таблиці або в графічному вигляді. Ми вимушені обмежитись представленням результатів аналізу статистичних даних лише у текстовому вигляді.

У *загальній структурі облікованої злочинності* за 2013–2019 роки корупційні злочини у середньому складають 1,3 %. У 2013 році було *обліковано* 6482 корупційних злочини. Наступного, 2014, року відбулось істотне зниження кількості облікованих корупційних злочинів (на –18 %), що можна пояснити істотними змінами у політичному та соціально-економічному житті країни. Проте вже у наступні шість роківспостерігалась стійка тенденція зростання кількості облікованих корупційних правопорушень.Так, у 2017 році кількість облікованих корупційних злочинів перевищила абсолютний показник 2013 року на 16 % і складала 7558 злочини, у 2019 році – на 27 % (8279 корупційні кримінальні правопорушення).

У *структурі облікованих* корупційних злочинів половину (у середньому 53 %) складають злочини, передбачені ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем). Четверту частину (у середньому 27 %) складають прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). За аналізований період спостерігається тенденція збільшення питомої ваги облікованих фактів пропозицій, обіцянок та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) з 5 % у 2013 році до 13 % у 2019 році, а також фактів зловживань повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України) з 1 % у 2013 році до 6 % у 2019 році. Частка облікованих зловживань повноваженнями службовими особами юридичних осіб приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України) навпаки зменшуєтьсяз 8 % у 2014 році до 3 % у 2018–2019 роках. Не перевищує 2 % від всієї кількості облікованих корупційних злочинів підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України). Зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) коливається у межах від 2 % до 4 %. Найменшу кількість (менше одного процента) у структурі цих злочинів складає підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України).

У 2013 році *повідомлення про підозру*було врученоза 2371 кримінальним правопорушенням. У 2014 році мало місце істотне зниження повідомлень про підозру (на – 19 %) і впродовж наступних 6 років їхня кількість порівняно з 2014 роком зберігалась приблизно на одному рівні (у середньому за 1637 корупційними кримінальними правопорушеннями на рік).

Аналогічною є тенденція розвитку щодо динаміки направлення до суду кримінальних проваджень *з обвинувальним актом*. У 2013 році до суду були направлені кримінальні провадження з обвинувальним актомза 2157 корупційними кримінальними правопорушеннями. У 2014 році також відбулось істотне зниження таких проваджень майже на третину (– 28 %). А впродовж наступних 6 років їх кількість порівняно з 2014 роком зберігалась приблизно на одному рівні (1317 корупційних кримінальних правопорушень на рік).

Як видно із первинних статистичних даних, кримінальні провадження зазначеної категорії майже у 100 % випадків закриваються за підставами, передбаченими п. п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України. У 2013 році було *закрито* провадження за 9234 корупційними кримінальними правопорушеннями. Наступного, 2014 року, кількість закритих проваджень скоротилась на половину (- 56 %) і складала 4091 корупційне кримінальне правопорушення.Тенденція зниження кількості закритих кримінальних проваджень зберігається впродовж наступних 2015–2019 років. У 2019 році було закрито 2592 кримінальні правопорушення, тобто ще на третину менше, ніж у 2014 році.

Таким чином, можна зробити припущення, що ситуація із протидією зазначеній категорії кримінальних правопорушень стабілізується і набуває ознаки стійкості та прогнозованості. На тлі зростання кількості облікованих корупційних кримінальних правопорушень спостерігається приблизно однаковий рівень правопорушень, за якими складаються повідомлення про підозру та направляються до суду кримінальні провадження з обвинувальними актами. Кількість закритих проваджень має стійку тенденцію зниження, що дозволяє зробити висновок зокрема і про підвищення якості досудового розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії.

Список використаних джерел

1. Конституційна криза в Україні: посли G7 закликають до швидких дій // 5 Канал. 5.11.2020. URL: https://www.5.ua/polityka/konstytutsiina-kryza-v-ukraini-posly-g7-zaklykaiut-do-shvydkykh-dii-228457.html.

2. Звіт Національного антикорупційного бюро України за І півріччя 2018 року. 128 с. // Національне антикорупційне бюро України. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_dodatky.pdf.

3. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності / Генеральна прокуратура України : офіц. веб-сайт URL: https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III із змінами станом на 29.12.2019// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20191229.

Орлов Віктор Анатолійович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Однією із суттєвих перешкод на шляху здобуття якісної освіти є корупція. Вона слугує тим фактором, який утруднює можливість самореалізації талановитої молоді, де мотивує молодих людей в особистому зростанні, культивує корупційну ідеологію, дискредитує цінність освіти, породжує у суспільстві зневіру до правового порядку держави [1, с. 4]. Тим більше це стає актуальним коли здобувачами вищої освіти є майбутні правоохоронці – курсанти, слухачі закладів вищої освіти МВС України зі специфічними умовами навчання.

Можна визначити два абсолютно різні підходи до протидії корупції у закладах вищої освіти МВС України:

1 підхід. Забезпечити працівникам освіти закладів вищої освіти МВС України(далі ЗВО МВС України)умови, які роблять чесну й бездоганну працю більш вигідною, ніж хабарництво й побори. Передбачається, що спочатку працівник ЗВО МВС України отримує досить скромну оплату своєї праці, але з часом його чесної роботи, з'являються все нові й нові матеріальні стимули. Наприклад, підвищується зарплата (грошове забезпечення),з'являється право на отримання безвідсоткового кредиту на житло, лізинг, гідна пенсія після закінчення трудової діяльності.

2 підхід. Застосування жорстких каральних заходів. Працівник ЗВО МВС України, який знає, що в гіршому випадку отримає рік умовно, а в більшості випадків зможе просто звільнений з посади, відкупитися,бачить у хабарництві дуже привабливий спосіб збагачення.

Можна стверджувати про без відкладну необхідність створення рішучих системних дій в напрямку створення особливої атмосфери не сприйняття корупції, атмосфери відкидання самої суті проявів такого явища у відомчий освіті.

Протидія корупції в освіті має здійснюватися різними суб'єктами на різних рівнях.

1. На загальнодержавному рівні:державними органами – Міністерство освіти і науки, МВС України, прокуратура, СБУ тощо. Пропонується також спеціально створити організацію, непідконтрольну ЗВО МВС України (можливо навіть поза владою Міністерства освіти і науки та МВС України) з контрольно-дорадчими функціями.

2. Громадськістю, насамперед, освітньою та науковою, яка має об'єднати зусилля адміністрації, викладачів і курсантів і вимагати від

державних органів подолання соціальних передумов корупції – недофінансування освіти, перевантаженості викладачів і курсантів тощо.

3. Керівництвом, вченою радою та курсантсько-студентським самоврядуванням ЗВО МВС України – через установлення й дотримання етичних стандартів для адміністративного складу, викладачів і курсантів.

Виділимо заходи, спрямовані на запобігання й протидію корупції в освітній сфері:

1. *Підвищення цінності вищої освіти,*а також якості навчання (це відобразиться не тільки на корупційній складовій у вищій освіті, а й значно підвищить підготовку спеціалістів, які закінчуватимуть ЗВО МВС України). Що передбачає запровадження більш високого рівня оплати фахівців із вищою освітою; підвищення конкурентоспроможності при відборі й в процесі навчання у ЗВО МВС України.

2. Збільшення відповідальності за корупційну діяльність, натомість якість соціального захисту викладачів також треба покращити. Мінімізація участі в корупційних практиках викладачів, адміністративного складу пов'язується з:

– покращенням оплати їхньої праці;

– підсиленням засобів стримування через створення системи службових розслідувань випадків корупції і прийняття за їх результатами управлінських рішень;

– принциповою позицією адміністрацій ЗВО МВС України.

Для цього необхідно запровадити додатково фінансове стимулювання викладачів, які готові працювати з курсантами як наставники (інституту кураторства), керівники наукових робіт (проведення консультацій, редагування письмових робіт та ін.). Важливо зацікавити курсанта предметом і фахом, пояснити покликання професії; впроваджувати нові форми активізації ролі курсанта в здобуванні знань; підвищити рівень викладання; впровадження практичної складової під час викладання навчальних дисциплін.

3. Необхідна *строга законодавча заборона* надання «послуг» із написання рефератів, курсових і дипломних робіт, дисертацій.

4. Введення *системи зовнішнього оцінювання знань курсантів*, з використанням вже сформованої державної процедури зовнішнього незалежного оцінювання, разом із вдосконаленням критеріїв внутрішнього оцінювання і заохочення курсантів до здобуття реальних знань підчас навчального процесу. Також в цьому сенсі є доречним запровадження технологій виявлення плагіату, уведення національної програми «Антиплагіат» для перевірки самостійності виконання курсових і дипломних робіт;упровадження знеособлених форм перевірки й екзаменування; жорстке дотримання правил оцінювання; виключення із ЗВО МВС України у разі невиконання курсантом плану навчання.

Пропонується описати в спеціальному положенні та довестидо відома всіх учасників навчального процесу, що таке плагіат,

іпрописати процеси запобігання, відповідальності та прийняття рішень щодо плагіату, аж до процедури позбавлення диплому [2].

5. *Активне громадське обговорення*(зокрема, у соціальних мережах, месенджерах) як окремих випадків хабарництва та використання службового становища з корисливою метою, так і поширення оцінок загального рівня корупції в тих чи інших навчальних закладах.

6. *Збільшення прозорості і підзвітності* ЗВО МВС України як перед громадою закладу освіти,так і перед суспільством загалом.

7. Важливо *застосовувати напрями виховного характеру*,які включають увесь комплекс відповідних заходів.

Тому вірним буде наступне ствердження: *курсанти, які пройшли через систему освіти у ЗВО МВС України, яка буде мати ознаки корупції, у подальшому будуть користуватися цими принципами корупції у своєму житті та практичній діяльності, вважатимуть їх нормальним засобом вирішення справ, навчатимуть цього своїх дітей, тим самим створюючи своєрідне замкнене коло в державі та суспільстві.*

Раннє попередження корупційних дій можливе лише при використанні індивідуального підходу. Використання в цій роботі знань із психології, педагогіки, права допомагає ректорату, деканам, керівникам курсантських підрозділів успішно й ефективно вирішувати багато питань, своєчасно передбачати й попереджати можливу протиправну поведінку. З цією метою в ЗВО МВС України на засіданнях ректорату, вченої ради та факультетів необхідно систематично розглядатися питання з виконання вимог антикорупційних законів [3].

8. Істотна роль у попередженні корупційних правопорушень належить заходам *організаційно-управлінського характеру*. Строге дотримання статутних вимог в організації життя, побуту й діяльності є найважливішим організаційним заходом щодо попередження таких правопорушень серед співробітників і курсантів [1, с. 130–132]. Організованості, дисципліни й порядку не можна досягти жорсткими вимогами, украй важливим є створення необхідного середовища для подолання корупційних проблем.

Список використаних джерел

1. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч.-мет. посіб. / К. А. Бабенко, Н. Г. Діденко, М. В. Кондрашова та ін. К. : Грамота, 2015. 184 с.

2. Кодекс академічної доброчесності Донецького юридичного інституту МВС України. URL: https://www.dli.donetsk.ua/education-acad.

3. Про затвердження Антикорупційної програми Донецького юридичного інституту МВС України на 2020-2022 роки : наказ ДЮІ МВС України від 21.02.2020 № 91. URL: https://www.dli.donetsk.ua/visitor-corrupt-prg.

Осадько Аліса Сергіївна,
провідний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної безпеки
і оборони України, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

За роки незалежності корупція в Україні вразила всю сферу державного управління та призвела до викривлення стимулів соціально-економічного зростання, оскільки проникла в усі сфери суспільних відносин та стала однією з фундаментальних причин кризи української державності. Світова фінансова криза та інтеграція України до європейського економічного простору посилюють актуальність дослідження соціально-економічних компонентів безпеки держави у сфері поширення корупції.Фактична корумпованість усієї країни зрештою стала на заваді впровадженню вкрай необхідних соціально-економічних реформ.

У результаті ураження більшості державних інститутів «вірусом корупції» відбувається руйнація соціально-економічної сфери, спостерігається деградація правоохоронних і судових органів, системи охорони здоров'я, а також вітчизняної науки й освіти [1, с. 173].

Досліджуючи вплив корупції на показники соціально-економічного розвитку можна зазначити, що високий рівень корупції у сфері державного управління позбавляє доцільності індивідуальну антикорупційну боротьбу і призводить до появи «несприятливої» рівноваги, яка характеризується постійним рівнем корупції, низькими обсягами інвестицій і слабкими темпами економічного зростання.

Ситуація з корупцією в Україні набагато гірша, ніж в інших країнах світу, що підтверджується даними опитувань, проведених організацією Transparency International, причому основна проблема в нашій країні – зневіра людей у покращенні цієї ситуації [2].

Однак, незважаючи на прийняття низки законів та підзаконних нормативних актів антикорупційного характеру у нашій державі, а також створення державних органів, основним завданням яких є запобігання і протидія корупції, ситуація на краще не змінюється. Починаючи з кінця 2017 року, Україна не має антикорупційної стратегії, в якій визначаються пріоритети державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Відсутність стратегії є однією із причин незлагоджених дій антикорупційні органів,ще однією причиною такої ситуації можна назвати наділення великої кількості державних органів повноваженнями у сфері виявлення та боротьби з корупцією, а також дублювання їх функцій, зокрема таких органів, як:

ДБР, НАБУ,СБУ, НПУ, АРМА, САП, що в подальшому призводить до неефективності кримінальних розслідувань у зазначеній сфері.

За результатами проведеного нами певного аналізу можна стверджувати, що корупція дійсно є стримуючим фактором соціально-економічних реформ. Агресивність корупційних засад проявляється в її інституційній експансії. Маючи латентний характер, корупція спотворює механізми соціального впливу, деформує зміст права і моралі, підмінює головні цілі державного управління та викривлює шляхи економічного розвитку. Унаслідок цього корупція з приватної злочинної практики перетворюється на системну проблему, характерною ознакою якої є формування сталих корумпованих сегментів економіки, в яких політична воля держави фактично підпорядковується інтересам олігархічних груп [3].

Тому для успішної боротьби з корупцією необхідні: ефективне антикорупційне законодавство та належне його застосування, підтримка антикорупційних заходів держави громадянським суспільством, постійний моніторинг і оцінка рівня корумпованості суспільства, невідворотність покарань за вчинення корупційних дій. Адже корупція є однією з основних загроз не тільки для економічного зростання, а й для соціально-економічного розвитку країн, а також негативно впливає на якість життя всього населення.

Для запобігання та подолання цього феномену необхідні певні системні перетворення, зокрема в прийнятій за основу Антикорупційній стратегії на 2020–2024 роки доцільно урахувавши масштаби поширення корупції в суспільстві та корупційні схеми в окремих інституціях, таких як поліція, судова влада, податкова та митна служби, а також у галузі освіти та охорони здоров'я. Основну увагу необхідно зосередити на диджиталізації роботи влади, що передбачатиме максимальне переведення послуг в онлай, її положення повинні охоплювати сфери з найбільшими корупційними ризиками, а також необхідно створити ефективні канали комунікації між державними антикорупційними органами, різними гілками влади в країні та міжнародними моніторинговими організаціями, донорами та закордонними партнерами, а також населенням.

Список використаних джерел

1. Береза О.Д. Корупція у сфері державного управління як стримуючий фактор соціально-економічних реформ. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej19/PDF/22.pdf.

2. TI: TransparencyInternational (TI) CorruptionPerceptionIndex. URL http://www. transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi.

3. Миськевич Т. Стратегія антикорупційної політики України. URL:http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2018/10.pdf.

4. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / С. РоузАккерман ; пер. с англ. О. А. Алякринского. М. : Логос, 2003. – 356 с

Панченко Ольга Іванівна,
фахівець відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЩОДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ

Національна поліція України є органом виконавчої влади, основними завданнями якого є охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку. Для виконання цих та ряду інших функцій поліцейські повинні діяти законно, прозоро та неупереджено. Та на жаль, часто населення стикається з проявами недобросовісної поведінки правоохоронців, про що свідчать численні звернення громадян до відповідних органів.

Для попередження та протидії корупційним проявам у діяльності поліцейських існує низка міжнародних актів, на яких «побудовано» відповідне законодавство держав-членів. Саме тому антикорупційні заходи в зарубіжних країнах переважно подібні між собою. Це пояснюється процесами інтеграції законодавства, активною міжурядовою координацією заходів протидії правопорушенням з ознаками корупції, так і обміном досвіду проведення конкретних антикорупційних заходів. Більшою мірою це стосується країн Євросоюзу, хоча в кожній країні все ж таки залишаються специфічні риси з огляду на особливості їх розвитку, правові традиції, ментальність і ступінь активності громадян [1, с. 147]. Розглянемо головні міжнародні нормативно-правові акти щодо подолання корупції в органах поліції, які стали основою для розробки відповідного законодавства України у цій сфері.

Згідно із Загальними стандартами боротьби з корупцією в поліцейських підрозділах і службах корупційними правопорушеннями у діяльності поліцейських (ст. 2) [2] є:

1. Вимагання чи прийняття, прямо чи опосередковано, поліцейським або іншим працівником поліції / служби грошей, цінностей, подарунків, винагороди чи переваги, або обіцянки отримати винагороду чи перевагу для себе або для будь-якої іншої особи, групи чи організації, в обмін на будь-яку дію або бездіяльність, яку вже було вчинено або не вчинено, або буде вчинено або не вчинено в майбутньому у зв'язку з виконанням будь-яких функцій поліції або пов'язаних з ними функцій.

2. Пропозиція чи надання, прямо чи опосередковано, поліцейському чи іншому працівникові поліції/служби грошей, цінностей, подарунків, винагороди чи переваги, або обіцянки надати винагороду чи перевагу поліцейському або іншому працівникові чи для будь-якій особі, групі або організації в обмін на будь-які дії чи бездіяльність, які вже були вчинені або не вчинені, або будуть або не будуть вчинені у майбутньому у зв'язку з виконанням будь-яких функцій поліції або пов'язаних з ними функцій.

3. Будь-які дії чи бездіяльність при виконанні службових обов'язків поліцейським або іншим працівником поліції/служби, направлені на

неправомірне пред'явлення особі звинувачення або неправомірне сприяння звільненню особи від кримінальної відповідальності.

4. Незаконне поширення конфіденційної або обмеженої інформації поліцейським за винагороду або з інших причин.

5. Будь-яка дія чи бездіяльність при виконанні службових обов'язків поліцейським або іншим працівником поліції/служби з метою отримання грошей, цінностей, подарунків, винагороди чи переваги, або обіцянки отримати винагороду чи перевагу для себе або для будь-якої іншої особи, групи чи організації

6. Будь-яка дія чи бездіяльність, що є корупцією згідно із законодавством держави-члена.

7. Участь в якості організатора, виконавця, співвиконавця, підбурювача чи пособника у вчиненні чи спробі вчинення будь-якого діяння, зазначеного в попередніх положеннях цієї статті.

Із метою попередження та подолання корупційних аспектів у діяльності поліцейських або інших працівників поліції / служби у Загальних стандартах передбачені наступні заходи (ст. 4):

– застосування стримуючих факторів для підкупу осіб, які здійснюють або беруть участь у здійсненні функцій поліції або пов'язаних з ними функцій;

– спрямування максимальних зусиль для забезпечення того, щоб механізми та системи запобігання, виявлення, покарання та викорінення корупції під час здійсненні функцій поліції або пов'язаних з ними функцій у силах/службах поліції відповідали сучасній практиці, визнаній Генеральною Асамблеєю Інтерполу;

– наявність ефективної системи, яка зобов'язує поліцейських та інших працівників поліції/служби подавати звітність, що дозволяє їм та членам громадянського суспільства повідомляти про факти вчинення корупції та захищати тих, хто добросовісно повідомляє про такі факти;

– встановлення механізмів заохочення участі громадянського суспільства у діяльності щодо запобігання корупції в силах/службах поліції;

– встановлення та забезпечення процедур декларування та реєстрації доходів, активів та зобов'язань осіб, які виконують функції поліції, та членів їх сімей.

Ще одним міжнародним нормативно-правовим актом, який закріплює принципи боротьби з корупцією в органах поліції, є Декларація про поліцію, прийнята Парламентською асамблеєю Ради Європи у 1979 р. [3]. У ній викладено правила проходження державної служби в поліції, визначено порядок виконання наказу та порядку віддання розпоряджень від керівників підлеглим, а також етичні положення, яких мають дотримуватися працівники поліцейських відомств різних країн, зокрема: поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено з почуттям особистої гідності, утримуватись від корупції та рішуче протидіяти їй; поліцейський повинен виконувати вказівки, які віддані належним чином його вищим начальником, але він повинен утримуватись від виконання вказівок, якщо йому відомо або має бути відомо про те, що вони незаконні; жодні кримінальні та

адміністративні заходи покарання не можуть бути застосовані до працівника поліції, який відмовився виконувати незаконний наказ; поліцейський повинен нести особисту відповідальність за свої дії, а також за незаконні дії або бездіяльність, учинені за його вказівкою; повинна існувати можливість встановлення керівника, який відповідатиме за дії або бездіяльність того чи іншого працівника.

Список використаних джерел

1. Григоренко, І. А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 146–155.

2. Interpol (2002). Global standards to combat corruption in police forces/services. URL: https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2001/01/Global-Standards-to-Combat-Corruption-in-Police-Forces-Services.pdf?x96812.

3. Parliamentary Assembly (1979). Declaration on the Police, adopted by the Resolution 690 (1979). URL: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16101.

Пашковська Марина Віталіївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ

Першочерговою справою держави та є запобігання корупційним та пов’язаним із корупцією правопорушенням. В діючому антикорупційному законодавстві визначено низку обмежень та заборон (вимог) певних видів поведінки, які висуваються до суб’єктів корупційних правопорушень, порушення яких за змістом є правопорушенням пов’язані з корупцією.

Так, адміністративним правопорушенням, пов’язаним з корупцією, є відповідальність за ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» тобто несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за що передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу (ч. 1 ст. 172-6 КУпАП).

Подання декларації – основний вид заходів фінансового контролю полягає у виконанні обов’язку заповнення та направлення річної електронної декларації до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у терміни, встановлені Законом «Про запобігання корупції». Загальний термін подання декларації – до 1 квітня року, наступного за звітним. Така декларація охоплює звітний

рік (період з 1 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року (ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції») [1].

Подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться НАЗК. Інформація про особу в Реєстрі зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

Поважними причинами несвоєчасного подання декларації, як правило, можуть визнаватися:

– перебування за межами України;

– перебування під вартою [2];

- виконання завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, подають таку декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного ч. 2 ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (ч. 5 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції»).

Поважність причин неподання декларації встановлюється судом у кожному конкретному випадку.

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями (ч. 4 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції») [1].

З метою забезпечення відкритості та прозорості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, уповноваженими суб'єктами проводяться:

1) перевірка фактів своєчасності подання декларацій;

2) перевірка декларацій на наявність конфлікту інтересів.

Органи Національної поліції та Національне агентство з питань запобігання корупції уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією передбачені статтями ст. 172-4–172-9 КУпАП.

Відповідно до вимог ч. 3 ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією,

може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Днем виявлення правопорушення, пов'язаного з корупцією, є день складення спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції (прокурором) протоколу про таке правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством.

Прикладом несвоєчасного подання декларації є постанова Буського районного суду Львівської області від 19 квітня 2018 року.

ОСОБА_2, будучи депутатом Буської районної ради Львівської області, відповідно до Постанови № 36 Буської районної виборчої комісії від 26.11.2015 р., відповідно до підпункту «б» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», являючись суб'єктом відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, в порушення вимог ч. 1 ст. 45 Закону України ««Про запобігання корупції», несвоєчасно, без поважних причин подав декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме: 02.05.2017 року о 20.43 год., чим вчинив адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 172-6 КУпАП [3].

Як вбачається з даних Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, ОСОБА 2 подав щорічну декларацію за 2016 рік лише 02.05.2017, о 20:43 год., тобто несвоєчасно.

Поважні причини щодо несвоєчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2016 рік у ОСОБА 2 відсутні [3].

Адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-6 є правопорушенням з формальним складом, для констатації наявності якого встановлення суспільно-небезпечних наслідків не вимагається, і суб'єктивна сторона якого може виявлятися як в умисній так і в необережній формі вини.

При цьому, диспозицією ч. 1 статті 172-6 КУпАП форму вини не конкретизовано, як і не передбачено наслідків за вчинене правопорушення, а відтак, вказане правопорушення, може бути вчинено як умисно, так і з необережності, в тому числі через незнання законодавства. Тому доводи ОСОБА 2 про відсутність суб'єктивної сторони правопорушення є повністю безпідставними, не відповідають вимогам антикорупційного законодавства та не повинні братись до уваги судом.

Крім того, прокурором звернуто увагу суду, що статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено визначення двох різних понять, а саме: «корупційного правопорушення» та «правопорушення, пов'язаного з корупцією». Так, правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Таким чином, порушення встановлених законом вимог, заборон та обмежень вчинене особами, суб'єктами корупційних правопорушень, є правопорушенням, пов'язаним з корупцією, тягне за собою юридичну відповідальність, у випадку неподання декларації – адміністративну передбачену ч. 1 ст. 172-6 КУпАП (стягнення у виді штрафу в розмірі 50-ти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає 850 грн.).

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

2. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 100 с.

3. Постанова Буського районного суду Львівської області від 19 квітня 2018 року (Єдиний унікальний номер № 440/309/18, провадження №3/440/140/2018) URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73484979.

Пеліхос Євген Миколайович,
керівник, адвокат адвокатського бюро

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У СПЕЦІАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (IN ABSENTIA) ЗА КОРУПЦІЙНИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Динамічний хід супільно-подітичних процессів в України постійно вимагає від правників належного врегулювання складних правових проблем.

Однією з таких проблем стала необхідність запровадження в кримінальному судочинстві інституту так званого «заочного кримінального провадження».

Так, 7 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», яким закріплена можливість здійснення

спеціального судового провадження, тобто судового розгляду кримінального провадження, за відсутності обвинуваченого [1].

5 вересня 2019 року у відповідності до Закону України «Про вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII розпочав свою роботу новий Вищий антикорупційний суд [2].

Лише один рік роботи нового соціалізованого суду вніс свої новації в питання здійснення правосуддя, дотримання балансу та рівності сторін. Не став і виключенням інститут in absentia у кримінальному провадженні, зокрема у справах про корупційні злочини.

При цьому, у п. 1 статті 6 Європейської Конвенції з прав людини визначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого

висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Подібне положення міститься й у Документі Копенгагенської наради Конференції щодо людськоговиміру НБСЄ 1990 року: «Кожна людина має право під час розгляду будь-якого пред'явленого їй кримінального обвинувачення або визначення її прав і обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і відкритий розгляд компетентним, незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону» [3].

Важко не погодитись з позицією викладеною у Рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Руссу проти Молдови» зауважується, що «важко уявити собі, що всі ці права можуть бути реалізовані особою, якій пред'явлено кримінальне обвинувачення, без присутності в суді», оскільки частина наданих їй процесуальних прав не можуть бути реалізовані нею особисто [4].

Як встановив Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Ван Гейзенгем проти Бельгії» від 21 січня 1999 року (заява № 26103/95), право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний судовий захист за допомогою адвоката є однією із засадничих характеристик судового розгляду. Обвинувачений не втрачає цього права тільки через те, що він не присутній на засіданнях суду [5].

Натомість, позиція суддів Вищого антикорупційного суду наразі зводиться на необхідність за будь-яких обставин швидкого розгляду провадження та засудження особи, не дивлячись на необхідність дотримання рівності сторін у кримінальному судочинстві, яка відноситься до загальних засад кримінального провадження.

Дотримуючись всіх передбачених законодавством основних засад судочинства та керуючись завданнями адвокатури передбаченими ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» захисники вимушені заявляти відповідні клопотання, належний розгляд яких повинен привести до ухвалення законного судового рішення, в першу

чергу з дотриманням прав і свобод найменш захищеного учасника провадження – підозрюваного (обвинуваченого).

При розгляді подібних справ судді Вищого антикорупційного суду зазначають наступне: «*так, процедури «in absentia» неминуче припускають деякий відступ від загальних правил кримінального процесу. Особливе значення при цьому надається питанню про забезпечення прав відсутнього в залі судового засідання підсудного. До прав, що підлягають безумовному дотриманню, насамперед, відноситься і право на належну правову допомогу» [6].*

Натомість, такі посилання в текстах судових рішень жодним чином не сприяють забезпеченню права на захист, а навпаки змушують адвокатуру вдаватись до більш наполегливих та активних дій.

Адвокатура в Україні є незалежним від держави інститутом. Ця вкрай важлива ознака є запорукою високого професійного рівня та неупередженості адвокатів, а так само і гарантією забезпечення належного захисту прав громадян, в тому числі і тих які не мають можливості з тих чи інших причин особисто постати перед судом.

На жаль, останнім часом почастішали звернення суддів Вищого антикорупційного суду до органів адвокатського самоврядування щодо дисциплінарних проступків адвокатів, зокрема при розгляді справ про корупційні злочини в межах процедури in absentia.Вказані звернення суддів не призводять до бажаного результату, а навпаки стають такими собі каталізаторами деструктивних процесів, які останнім часом здійснюються в нашій країні все частіше.

Одним з таких прикладів є залучення Національної асоціації адвокатів України до участі в конституційному провадженні щодо конституційності Вищого антикорупційного суду.

В цій ситуації керівництво Національної асоціації адвокатів України зазначило, що зловживання повноваженнями з боку суддів Вищого антикорупційного суду стало дуже популярним. Ідеться про ігнорування принципу змагальності процесу, не забезпечення конституційних положень судового захисту обвинувачених, відвертий тиск на підсудних та їхніх захисників із нечуваним натяком на зміну запобіжного заходу. Як наслідок, у практиці Вищого антикорупційного суду стався кричущий випадок відмови обвинувачених від усіх захисників через тиск з боку суддів [7].

В цій ситуації, на мою думку, слід більшу увагу приділяти дотриманню прав підозрюваних при здійснення спеціального кримінального провадження у справах про корупціні злочини, надавати стороні захисту достатньо часу та можливостей для здійснення цього захисту. Крім того, необхідно докласти всіх можливих зусиль задля забезпечення захисту особи у процедурі in absentia усіма передбаченими чинним законодавством та позиціями Європейського суду з прав людини способами.

Вважаю, що в цій категорії справ суди, прокурори та адвокати мають узгоджено дотримуватись концепції згідно якої правомірність дій захисника, залученого підозрюваним (обвинуваченим) презюмується, а

всі його процесуальні дії, якщо вони передбачені чинним законодавством, не можуть визнаватися такими, що порушують адвокатську етику, а направлені лише на максимальне дотримання прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text.
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text.
3. Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ : міжнародний документ від 29 червня 1990 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_082.
4. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Руссу против Молдовы» от 13 ноября 2008 года. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89579.
5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_402#Text.
6. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92408240.
7. URL: https://unba.org.ua/news/5871-naau-zalucheno-do-uchasti-v-konstitucijnomu-provadzhenni-shodo-konstitucijnosti-vaks.html.

Пендюра Максим Миколайович,
в.о. завідувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК ГОЛОВНА НЕБЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Корупційні прояви у будь-якому суспільстві являють собою загрозливий та небезпечний механізм, який втягує в себе всі його сфери життєдіяльності. За таких умов не може ефективно функціонувати жодна із сфер громадянського соціуму: а ні політична, ні правова, ні економічна тощо. Внаслідок цього, у державі починають прогресувати неконтрольовані процеси, що призводять до негативних наслідків [1, с. 238].

Нині проблема корупційних проявів постала з більшою силою в умовах титанічних намагань як влади так й громадянського суспільства загалом створити сталі демократичні інституції. З огляду на вкрай недосконалусистему національного антикорупційного законодавства, малоефективну,а подекуди непрофесійну діяльність державних інституцій на різних рівнях,що супроводжуються політичними чварами, недостатній рівень політико-правової культури державних службовців та загалом суспільства перехідного періоду,корупційна складова набула особливої гостроти.

Корупція загрожує національній безпеці як в середині держави так й у відносинах із зовнішніми партнерами, реально протистоїть конституційному і суспільному ладу та руйнують їх, є однією з причин зростання «тіньової» економіки, проникає у владні інституції, «залучаючи» у свої ряди окремих,слабих морально і свідомо,

політичних та громадських діячів. Корупційні прояви призводять до поширення організованої злочинності, створюють соціальне напруження, породжують у населення зневіру у здатності влади здійснити організаційні та практичні заходи щодо подолання системної кризи й відродження України як правової, соціальної держави.

Корупція в Україні відрізняється від європейської тим, що в країнах ЄСта інших демократичних державах світу обмежується здебільшого сферою нелегального бізнесу, який не зачіпає повсякденного життя і побуту широких верств населення. Українська ж корупція, за короткий час уразила практично всі сфери суспільства, тисне фактично на його прошарки й зорієнтована на максимальне використання можливостей особистого збагачення через прорахунки і помилки, допущені при реформуванні державних інституційі застосування до винних осіб належного покарання [2].

Держава в особі новообраної влади, яка вкотре намагається звільнитися від аспектів завуальованого авторитарно-інегалітарного режиму, може і не підозрювати про масштаби корупції, що існувала при попередніх режимах, за яких не дозволялося ні розслідування, ні інформування громадськості. І навпаки, прихід демократії може бути затьмарений скандальними викриттями у вільній пресі.Відсутність гласності і відкритості при антидемократичних режимах сформувала у свідомості громадян стійке помилкове уявлення, що демократія за своєю сутністю цілком пронизана корупцією.

Сучасні демократичні лідери, зустрічаючись з таким невірним сприйняттям, зобов'язані зробити все, щоб виправити це хибне уявлення. Демократичні режими повинні бути прозорими, а влада в усьому спектрі має діяти виключно на принципах верховенства права, гласності і відкритості, із залученням широкого кола громадськості в протидії цим проявам та суворому покаранню винних.

Саме тому на сучасному етапі розвитку України, особливого значення набувають аспекти формування сучасного непідкупного типу державного службовця, оцінки реального стану в цій галузі і пошуку оптимальних шляхів підготовки кваліфікованих та високоморальних і свідомих працівників всіх гілок влади, представників територіальних громад, які відповідатимуть сучасним демократичним вимогам та переживати за стан подальшого розвитку власної держави. Різноманітні заходи управлінського, організаційного і правового характеру, із залученням широких мас громадянського суспільства мають як мінімум призупинити та в подальшому нейтралізувати корупцію в системі правових відносин між всіма суб'єктами права [3].

У зв'язку з цим, на нашу думку, необхідно ширше узагальнювати нагромаджений різними науками теоретичний та емпіричний матеріал, використовувати позитивний досвід цивілізованих країн світу, виявляти існуючі тенденції та обґрунтовувати на цій підставі способи розв'язання проблем державного управління, пов'язаних з протидією корупційним проявам у системі державної служби, удосконалювати систему антикорупційного законодавства.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : Дис. … доктора юрид. наук за спец. : 12.00.08 / М. І. Мельник. – К., 2002. – 506 с.

2. Пунь С. Вихід в нікуди: чи позбавляти СБУ будь-яких функцій в антикорупційній галузі? URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2020/06/9/7255040.

3. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Задорожний Сергій Анатолійович ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2017. 20 с.

Петрина Володимир Нестерович,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТЛІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Очевидно, що «*інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери*» [1], є важливим і бажаним чинником розвитку суспільства будь-якої країни. Відповідно важливого значення набуває і інноваційна діяльність.

Правові норми, направлені на регулювання інноваційної діяльності, містяться в ЗУ «Про інноваційну діяльність» (далі – Закон), а також в главі 34 Господарського кодексу України (надалі – ГКУ).

Згідно з ч.1 ст.1 Закону інноваційна діяльність – це «*діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг*» [1]. Згідно зі ст. 325 ГКУ «*інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інновацій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя*» [2]. Обидва визначення інноваційної діяльності, що містяться в законодавстві,є, очевидно, недостатньо непрофесійними з правової точки зору і не дають уявлення про інноваційну діяльність, як про предмет правового регулювання, та про механізм правового регулювання інноваційної діяльності.

Відомо, що предметом правового регулювання є суспільні відносини [3, с. 40]. Таким чином, інноваційна діяльність як предмет

правового регулювання не може бути нічим іншим, ніж суспільними відносинами, тобто інноваційними відносинами. Проте ГКУ в ч. 1 ст. 325 зазначає, що «*інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин*» [2], тобто в зазначеній нормі інноваційна діяльність не ототожнюється з господарськими відносинами (як певний вид цих відносин), а розглядається як явище окреме від господарських відносин. Враховуючи те, що глава 34 ГКУ називається «Правове регулювання інноваційної діяльності»,такий закріплений в законодавстві підхід до визначення поняття «інноваційна діяльність» суперечить положенням теорії права щодо предмета правового регулювання (предмета права), робить неможливим розуміння інвестиційної діяльності як предмету правового регулювання і, в результаті, дозволяє маніпулювати цим поняттям в різноманітні способи, в тому числі з метою отримання особами, уповноваженими на виконання функцій держави, неправомірної вигоди.

Невизначеність поняття інноваційної діяльності як предмету правового регулювання веде до того, що згідно зі статтею 12 ГКУ інноваційна діяльність (якдіяльність по реалізації інновацій) розглядається вже не як предмет правового регулювання, тобто інноваційні відносини, а як засіб державного регулювання господарської діяльності.Так, до засобів такого неправового державного регулювання господарської діяльності згідно з ч. 2 ст. 12 ГКУ відноситься, в тому числі, «*надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій*» [2].

На наш погляд, головною проблемою, пов'язаною зінноваційною діяльністю,в світлі антикорупційної політики держави в національному і міжнародному вимірі постає питання про державне (комунальне) інвестуванняінноваційної діяльності, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів, що передбачене ч. 2 ст. 326 ГКУ та ч. 1 ст. 18 Закону.Проблема полягає в тому, що таке державне інвестування інноваційної діяльності може надаватися особами, уповноваженими на виконання функцій держави, окремим суб'єктам господарювання, яких вибирають такі уповноважені на виконання функцій держави особи. У цьому зв'язку таке державне інвестування інноваційної діяльності підпадає під ознаки державної допомоги суб'єктам господарювання, а правові норми, що його передбачають вступають у колізію з нормами ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», а також із ст. 15 ЗУ «Про захист економічної конкуренції», згідно з якою таке державне інвестування інноваційної діяльності постає як «*антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю*» [4] в такій формі, як «*надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції*» [4]. Розглядаючи вищезгадане державне інвестування інноваційної діяльності у міжнародному вимірі, треба

констатувати, що в міжнародному праві вони кваліфікуються як «*заборонені субсидії*» [5], які згідно зі ст.3 міжнародної Угоди СОТ про субсидії та компенсаційні заходи «*члени СОТ не можуть ані надавати, ані зберігати*» [5]. Так, зокрема, до заборонених субсидій згідно зі статтями 1–3 зазначеної Угоди відносяться такі адресні субсидії, коли: «*і) уряд практикує пряму передачу грошових коштів (наприклад, дотацій, позик або вливань капіталу), потенційну пряму передачу грошових коштів або зобов'язань (наприклад, гарантій за позиками); іі) уряд відмовляється від доходів, що йому належать, або не стягує їх (наприклад, такі фіскальні стимулюючі заходи, як податкові кредити); ііі) уряд надає товари та послуги, крім загальної інфраструктури, або закуповує товари або послуги*» [5]. Згідно зі ст. 2 даної Угоди субсидії вважаються адресними у тому випадку, «*коли орган, що надає субсидію, або законодавство, відповідно до якого діє такий орган, прямо обмежує доступ до субсидії лише колом певних підприємств*» [5]. Причому, зрозуміло, що передбачена ГКУ, Законом та деякими іншими нормативно-правовими актами України можливість вчинення особами, уповноваженими на виконання функцій держави, зазначених вище антиконкурентних дій одночасно надає широку можливість цим особам використовувати надані їм службові повноваження з метою одержання неправомірної вигоди. Результатом цього є те, що у рейтингу країн за таким показником як сприйняття корупції Україна у 2019 р. посіла 126 місце серед 180 країн, що досліджувалися [6].

На наш погляд, виправити дану ситуацію можна було б, зокрема,по-перше, тим, щоб у законодавстві визначити інноваційну діяльність як певний вид правовідносин, чітко визначивши суб'єктів, об'єкт, зміст та підстави визначення цих правовідносин; та, по-друге, вилучити із законодавства норми, які передбачають можливість здійснювати особами, уповноваженими на виконання функцій держави,інвестування інноваційної діяльності окремих суб'єктів господарювання за рахунок державного бюджету і, таким чином, надаватитаким суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів.

Список використаних джерел

1. «Про інноваційну діяльність»: Закон України 04.07.2002 № 40-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.

3. Юридична енциклопедія: В 6-ти т.: Т.5 П-С ; Ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова). К. : Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 2003. С. 736.

4. «Про захист економічної конкуренції»: Закон України 11.01.2001№ 2210-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text.

5. Угода про субсидії та компенсаційні заходи: міжнар. док. від 15 квітня 1994 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_015.

6. Corruption Perceptions Index (2019). Transparency International 2019. URL: https://www.transparency.org/en/countries/ukraine.

Пічкуренко Сергій Іванович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Злагода Ольга Валеріївна,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії корупції вказує, що сьогодні корупція стала чинником, який викликає небезпеку для національної безпеки і демократичного розвитку більшості країн світу, що негативно впливають на всі сфери життя суспільства.

Важливим елементом формування та впровадження ефективної системи запобігання корупції є чітка співпраця між суб'єктами протидії корупції, які є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, зокрема: Національною поліцією України, Державним бюро розслідувань, Службою безпеки України [1] та Спеціальною антикорупційною прокуратурою України. Провідним механізмом, який для протидії корупції вказаних правоохоронних органів є оперативно-розшукова діяльність. Найбільш раннє попередження у рамках такої діяльності здійснюється на етапі оперативного обслуговування.

Однією з умов, яка забезпечує безперервність надходження оперативно-розшукової інформації, успішність проведення заходів оперативно-розшукового характеру, є налагодження системи внутрішньої та зовнішньої взаємодії оперативних підрозділів вказаних суб'єктів між собою та іншими спеціально уповноваженими суб'єктами протидії корупції під час оперативного обслуговування у сфері протидії корупції.

Вивченням проблем оперативного обслуговування займалися С. В. Албул [2], О. М. Бандурка [3], В. І. Василенчук [4], М. Л. Грібов, О. М. Ємець [5], М. В. Корнієнко, С. М. Князєв, А. Г. Лєкарь, Б. Є. Лук'янчиков, В. А. Лукашов, В. І. Литвиненко, Д. Й. Никифорчук, В. Л. Ортинський, М. М. Перепелиця, М. А. Погорецький [6], С. С. Чернявський [7] та ін.

Поняття «взаємодія» вивчали науковці різних галузей права, зокрема, криміналістики, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності. Однак учені не прийшли до єдиного розуміння даного терміна. Дослідження з боку різних фахівців права свідчить про

актуальність взаємодії у сфері протидії злочиності, зокрема, корупційних проявів. Термін взаємодія тлумачиться вченими – як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [8, с. 85].

У сфері взаємодії в досліджуваному контексті можна виділити такі проблемні питання:

– розмежування територій оперативного обслуговування є однією з головних проблем у взаємодії відповідних оперативних підрозділів. У багатьох випадках це не дозволяє швидко об'єднати суб'єктів протидії корупції для вчасного виявлення та попередження правопорушень на об'єктах обслуговування. Для вирішення цього питання слід розробити алгоритм дій в рамках міжвідомчих нормативно-правових актів з метою створення міжвідомчих оперативних груп та передбачити можливість своєчасному обміну інформацією та проведення сумісних оперативно-розшукових операцій;

– в умовах реформування спостерігається недостатня кількість сил і засобів, які можна задіяти для оперативного обслуговування об'єктів, щодо протидії корупції. В цих умовах лише належна взаємодія суб'єктів протидії корупції, координація з боку органів прокуратури технічне та пришвидшення реформи може вирішити цю проблему;

– недостатні знання оперативних працівників у сфері протидії корупції, зокрема, використання сучасних форм та методів оперативно-розшукової діяльності, новітніх технологій, тощо. Для вирішення цього проблемного питання вбачається потрібним постійне підвищення кваліфікації оперативних працівників у сфері протидії корупції, розроблення методичних рекомендацій, проведення спільних нарад, в тому числі, для напрацювання алгоритму дій в типових ситуаціях протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: http://zakon1.rada.gov.ua.

2. Албул С.В. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. Одеса, 2016. 270 с. URL: http://zakon1.rada.gov.ua.

3. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина І: підруч. Харків: НУВС, 2002. 244 с.

4. Василинчук В.І. Деякі шляхи удосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність в умовах реалізації нового КПК. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінально-процесуальним кодексом України*: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 192–193.

5. Ємець О.М. Правові аспекти оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, № 4 (97). 2015. С. 54–59.

6. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / Харків: Арсіс, 2007. 576 с.

7. Чернявський С.С., Василинчук В.І. Аналіз діяльності підрозділів ДСБЕЗ МВС України в умовах нового кримінального процесуального законодавства України. Науковий вісник Національної

академії внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 208–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2015_1_25.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

Політова Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ: ПИТАННЯ НЕВРЕГУЛЬОВАНОСТІ

Протидії корупції є однією із найголовніших не тільки в Україні, а й для багатьох країн світі. Як свідчать дані Міжнародної неурядової організації з боротьби з корупцією Transparency International лише протягом останніх років наша держава в міжнародному рейтингу посідала у 2018 році 120 місце із 180 держав, 2017 – 130 місце із 180, 2016 – 130 місце із 168, 2015 – 130 місце із 168, 2014 – 142 місце із 175. Що ж стосується 2019 року, то Україна отримала 30 балів зі 100 і посіла 126 місце зі 180 країн [1] (Див. більш детальна інформація на Малюнку)

Малюнок. Індекс сприйняття корупції[1]

[1] «Індекс сприйняття корупції»: Хто піднявся у рейтингу, а хто впав? – інфографіка. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/social-graphic-corruption-index-2019-ukraine/30395474.html.

1 липня 2020 року набув чинності Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», яким зокрема внесені зміни в Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України [2], відповідно до якого у КК України запроваджено поняття «кримінальне правопорушення», яке поділяється на кримінальні проступки та злочини.Відповідно до примітки до ст. 45 КК України, корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3-369, 369-2, 369-3 цього Кодексу. Виходячи із цього визначення, можна констатувати, що перелік кримінальних правопорушень, які є корупційними, чітко визначено [3].

У своїх наукових публікаціях нами вже неодноразово вказувалося, що не дивлячись на визначення переліку корупційних кримінальних правопорушень, статистичні дані МВС України відносять до цього переліку й інші склади кримінальних правопорушень, вважаючи їх корупційними.

У Законі України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» у ст. 1 Визначення термінів, зазначено, що корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [4]. Також у цьому Законі вказано і на правопорушення, пов’язане з корупцією, під яким слід розуміти діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [4].

Отже, виходячи із положень Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» можна зробити висновок, що у КК України є корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов’язані з корупцією. Тоді виникає питання: які склади кримінальних правопорушень будуть вважатися правопорушеннями, пов’язаними з корупцією? Відповідь на це питання, на нашу думку, потребує законодавчого врегулювання, адже це сприятиме встановленню чіткого переліку корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов’язані з корупцією.

Спроби щодо визначення переліку кримінальних правопорушень, пов’язаних з корупцією було зроблено А. Боровиком. На погляд вченого, кримінальними правопорушеннями, пов’язаними з

корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 149, 157, 158, 158-2, 159, 169, 171, 176, 177, 189, 201, 205-1, 206, 206-2, 229, 248, 258-1, 258-4, 298, 298-1, 303, 332, 332-1, 343, 344, 376, 397, 447, у випадку їх вчинення шляхом використання службовою особою свого становища (влади), будь-які інші кримінальні правопорушення, передбачені цим Кодексом, суб'єктом вчинення яких може виступати службова особа, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 384, 385, 386, 387, 388, 396, 159-1, 160, якщо яке-небудь з цих кримінальних правопорушень порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та/або обмеження [4, с. 65].

Ми погоджуємося з А. Савченко, який вказує, що авторові слід було б звернути увагу на послідовність згадування окремих статей КК України в його визначенні та обґрунтування змісту норм третього блоку (з 384 по 160) [5, с. 139].

Досліджуючи питання щодо визначення корупційного кримінального правопорушення необхідно торкнутися і питання щодо запровадження терміну «корупційний злочин» у Проєкті Кримінального кодексу, який розробляється робочою групою з питань розвитку кримінального права, створену відповідно до Указу Президента України від 07.08.2019 № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи». Так, зокрема, у п. 18 ст. 1.3.1. Значення основних термінів Кримінального кодексу України Розділу 1.3. Роз'яснення термінів Кримінального кодексу України цього Проєкту зазначено, що корупційний злочин – злочин, який характеризується двома обов'язковими ознаками: а) неправомірною вигодою як метою, предметом або засобом вчинення злочину і б) способом вчинення злочину, що полягає у незаконному використанні влади, службового становища чи певних повноважень або впливі на прийняття рішення особою, наділеною владою, службовим становищем чи певними повноваженнями [6].

Можна констатувати, що запровадження у такій редакції поняття «корупційного злочину» з одного боку дозволить більш точно визначити корупційні діяння за КК України, а з іншого, залишить невизначеним перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Отже, підводячи підсумок нашого невеликого дослідження, вважаємо, що виникла суттєва необхідність розробки нормативно-правового акту, який би врегулював питання переліку кримінальних правопорушень віднесених до корупційних та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Також виникає необхідність переглянути поняття корупційного правопорушення, закріпленого у примітці до ст. 45 КК України, з урахуванням віднесення деяких із перелічених у чинній редакції правопорушень до категорії кримінальних проступків.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції-2019. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII (у редакції від 03.12.2019): URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (у редакції від 27.10.2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII (у редакції від 17.09.2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.
5. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: проблемні питання поняття та класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2019. Серія Право. Вип. 56. Т. 2. С. 60–65.
6. Проєкт Кримінального кодексу України. Станом на 19.10.2020. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf.

Процюк Тетяна Богданівна,
завідувач Центру підвищення кваліфікації
працівників державних органів
та міжнародного співробітництва Академії
фінансового моніторингу, кандидат
економічних наук, доцент

ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ЧЕРЕЗ ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Проведені дослідження міжурядових організацій показали, наскільки складними можуть бути схеми податкового шахрайства. Податковий злочин - це злочин, що призводить до значних обсягів незаконних доходів, і податкові шахраї розробляють дедалі складніші транснаціональні схеми, що дозволяють їм відмивати значні суми незаконних доходів. Серйозні податкові злочини мають суттєвий корозійний вплив на здатність урядів використовувати державні фінанси на благо суспільства. Вони ставлять під загрозу чесну економічну конкуренцію, довіру до державних установ та щороку позбавляють державні фінанси мільярдів. Податкові злочини також можуть бути пов'язані з іншими фінансовими злочинами, такими як корупція. Боротьба з податковими злочинами є першочерговим інтересом для суспільства в цілому та ключовим питанням не лише для фіскальних органів, а й для підрозділів фінансової розвідки країн (далі – ПФР), правоохоронних органів та судової системи загалом.

Одним із ефективним напрямом протидії податковим злочинам визначається необхідність державним органам влади отримувати доступ, проводити аналіз та обмінюватися відповідною інформацією, пов'язаною з оподаткуванням, включаючи інформацію про злочини. Національні правові рамки забезпечують високий рівень податкової таємниці, що в свою чергу ускладнює взаємність в обміні інформацією. Політика низьких ставок податку чи повна відсутність оподаткування в країнах не лише підвищує привабливість відповідної юрисдикції для інвесторів, але й для злочинців, що може створити вразливість в інших юрисдикціях, оскільки відсутність прозорості бенефіціарної власності заважає транснаціональним розслідуванням. Ці обставини мають прямий негативний вплив на міжнародну співпрацю у податкових питаннях [1].

Ефективними напрямками співпраці між ПФР та податковими органами в сфері протидії відмивання коштів через податкові злочини на національному рівні експерти Егмонтської групи підрозділів фінансових розвідок відмітили [2]:

1. Покращення відносини між податковими органами та ПФР на національному рівні:

– підписання офіційної або неофіційної угоди між ПФР та податковими органами про співробітництво;

– сприяння розвитку публічно-державних та державно-приватних угод на національному рівні;

– сприяти, щоб був визначений контактний співробітник, який завжди буде на зв'язку як у ПФР, так і в податковому органі.

2. Забезпечити доступ до інформації (включаючи податкову декларацію, нерухоме майно тощо):

– непрямий доступ до даних податкового органу без обмежень є важливим першим кроком;

– прямий доступ до податкових даних є вигіднішим для всіх сторін.

3. Покращення розуміння та використання податкової інформації за допомогою:

– відрядження фахівців податкових органів до ПФР або працевлаштування працівників, які мають досвід роботи у податкових справах у ПФР;

– організація регулярних зустрічей між ПФР та податковими органами, робочі групи;

– забезпечення технічної підготовки посадових осіб ПФР з питань оподаткування від податківців та інших фахівців, які працюють у відповідних сферах.

4. Організація навчання для фахівців податкових органів та працівників ПФР для кращого виявлення злочинності та обміну якісною інформацією за допомогою:

– регулярних спільних зустрічей між співробітниками податкових органів та ПФР для формування оперативного розуміння виникаючих питань;

– відвідування офіційних навчальних занять, що проводяться національними або іншими організаціями;

– відрядження чи інші оперативні заходи, що дозволяють перехресне навчання та активний, прямий та інтенсивний обмін знаннями в режимі реального часу, одночасно розвиваючи професійні мережі.

5. Прийняти стратегію підвищення якості обміну інформацією шляхом:

– щорічних зустрічей між керівником ПФР та керівником податкового органу або високопосадовцями обох суб'єктів з метою визначення річної стратегії та спільних пріоритетів;

– впровадження процесу зворотного зв'язку для підвищення якості обмінюваної інформації.

Крім того, дієвими напрямами протидії відмиванню коштів через податкові злочини можуть бути встановлення національної стратегії для посилення боротьби з злочинністю, пов'язаною з серйозними податковими злочинами. Перш за все це [2]:

1. Удосконалення законодавчої бази:

– податкові органи повинні мати можливість надсилати інформацію до національної ПФР, а ПФР повинна мати можливість надсилати відповідну інформацію до національних податкових органів для виявлення податкових шахрайств;

– ПФР може відігравати активну роль, координуючи роботу з податковими органами, консультуючи уряд щодо законодавчих змін, які обмежуватимуть можливості відмивання доходів, отриманих від податкових злочинів.

2. Надання ПФР доступу до нових даних, таких як:

– реєстр кінцевих бенефіціарних власників (КБВ);

– реєстр внутрішніх банківських рахунків;

– автоматичний обмін інформацією.

3. Співпраця між багатьма державними органами:

– взаємодія ПФР з органами місцевого самоврядування, Міністерством юстиції та Генеральною прокуратурою для заохочення паралельних фінансових розслідувань щодо серйозними податковими злочинами;

– офіційно повідомляти ПФР, коли податковий орган повідомляє подає документи до суду про вчинення злочину, який підпадає під повноваження ПФР;

– впровадження вдосконалення типологічних схем та використання реєстру (КБВ);

– сприяння угодам про співпрацю з громадськістю.

– участь ПФР разом з іншими національними компетентними органами у прийнятті та впровадженні рекомендацій національних оцінок ризику.

4. Взаємодія ПФР з приватним сектором для підвищення якості та кількості податкових звітів, що є ключовим для цілей аналізу, можна покращити за допомогою:

– навчальні курси, організовані компетентними органами для суб'єктів;

– ПФР повинна регулярно надавати ефективний зворотний зв'язок (включаючи показники червоного прапора) та типології регульованому приватному сектору;

– сприяння поінформованості у фінансових установах про використання міжнародних грошових переказів внаслідок серйозних податкових злочинів;

– формування довіри до, наприклад, податкових консультантів, аудиторів, бухгалтерів тощо, які мають доступ до особливо відповідної інформації з податкових питань;

– сприяння угодам про державно-приватну співпрацю.

– тісна співпраця з навчальними закладами для отримання кращих знань щодо податкової злочинності та пошуку нових шляхів для розширення можливостей боротьби з нею.

Використання міжнародного досвіду в протидії відмиванні коштів сприяє зменшення допущення правопорушень в окремих державах, які прислухаються та дотримуються загальноприйнятих міжнародних рекомендацій.

Список використаних джерел

1. Improving co-operation between Tax Authorities and Anti-Corruption Authorities in Combating Tax Crime and Corruption, OECD and The World Bank, 2018

2. Money Laundering of Serious Tax Crimes, Enhancing Financial Intelligence Units' Detection Capacities and Fostering Information Exchange, Public Bulletin, July 2020.

Пугач Вікторія Геннадіївна,
доцент кафедри менеджменту освіти
та права Центрального інституту
післядипломної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти», кандидат політичних
наук, доцент

АНТИКОРУПЦІЙНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Свого часу пакистанський лідер, батько-нації Мухаммед Алі Джинна наголосив, що «освіта – це питання життя і смерті нашої держави». Враховуючи той факт, що корупція знаходиться в переліку поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України [1] є підстави припустити, що антикорупційна освіта – це питання життя і смерті української державності.

За останні роки в Україні створена потужна антикорупційна нормативно-правова база, функціонують новостворені антикорупційні органи, сформувалася онтологія та методологія теоретичних досліджень корупції. Тим не менш, не можна не бачити того беззаперечного факту, що корупція все ще залишається образом життя нашого суспільства. Так, за даними дослідження стану корупції в Україні, презентованими Антикорупційною ініціативою ЄС в Україні разом з Агентством з питань запобігання корупції, 69 % опитаних українців вважають корупцію однією з найважливіших проблем у державі – після війни на Сході (72,7 %). Не менш вражаючі дані цього дослідження засвідчили, що майже третина опитаних визнають «абсолютну необізнаність» про результати діяльності антикорупційних органів, натомість лише близько 11 % достатньо обізнані [2]. Ці дані, на нашу думку, свідчать про те, що в нашій державі приділяється недостатня увага такому вкрай важливому засобу профілактики корупційної поведінки як антикорупційна освіта. Відсутність належних знань, навичок, вмінь у сфері запобігання та протидії корупції обертається безпорадністю одних громадян, які стикаються з корупційними правопорушеннями і, відповідно, безкарністю інших, які їх вчиняють. Крім цього, несформованість у переважної більшості населення антикорупційних компетентностей є сприятливим ґрунтом для культивування та зміцнення міфу про те, що корупція є атрибутом української ментальності, негативний ефект якого на суспільну свідомість проявляється у «легітимізації фатальності». В результаті, як цілком слушно зауважує О. Оболонський, відбувається деморалізація людей, придушується потенціал ініціативності, бажання прагнути змін на краще [3, с. 101]. Тож, можна цілком погодитися, зокрема, Я. Томбінськимв тій частині, де він говорить про те, що «корупція – це не лише вкрадені гроші» однак, дозволимо собі заперечити, що це «прояв ментальної хвороби» [4]. Цілком ймовірно, що корупція є невід'ємною рисою ментальності окремих осіб, втім екстраполюватиїї на українську ментальність загалом несправедливо. На наш погляд, досить високий рівень толерантності до корупції в сучасному українському суспільстві варто обговорювати у зв'язку збраком відповідних знань та виховання, недосконалості, якщо не відсутності, національної антикорупційної освітньої системи в цілому. В результаті до зони найбільшого корупційного ризику потрапляє свідомість пересічного громадянина. У цьому зв'язку варто підкреслити безсумнівний позитивний момент Антикорупційної стратегії на 2020–2024 рр., а саме те, що не залишився без уваги конструктивний потенціал антикорупційної освіти. Цілком обґрунтовано передбачається, що загальний рівень толерування корупції в Україні знизиться завдяки інтеграції антикорупційної тематики до змісту освіти всіх рівнів освіти; створенню сприятливих умов для підвищення кваліфікації педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань формування у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах; активному та системному проведенню

інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування ціннісних життєвих орієнтирів, не сумісних з участю у корупційних практиках (доброчесність, порядність, етичність, об'єднання зусиль заради спільних антикорупційних цілей тощо); донесенню до суспільства інформації про негативні наслідки вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень (для суспільства та держави, а також для осіб, які вчинили такі правопорушення); 2) рівень обізнаності громадян, які усвідомлюють важливість стандартів доброчесної та етичної поведінки публічних службовців, підвищився завдяки активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких і навчально-методичних заходів, інтегрованих у формальну та неформальну освіту [5]. Водночас слід наголосити, що боротьба з корупцією не повинна перетворитися на PR-кампанію. Успішною Антикорупційна стратегія може бути за умови її наукової обґрунтованості, комплексності та наявності політичної волі.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України : Затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037.

2. Скільки корупції в Україні:EUACI та НАЗК презентували масштабне дослідження. URL: https://ti-ukraine.org/news/skilky-koruptsiyi-v-ukrayini-euaci-ta-nazk-prezentuvaly-masshtabne-doslidzhennya.

3. Оболонский А.В. Этика публичной сферы и реалии политической жизни. Москва : Мысль, 2016. 448 с.

4. Навіщо Європі Україна? Інтерв'ю з Головою Представництва ЄС в Україні. URL: https://hromadske.ua/posts/koruptsiia-tse-proiav-mentalnoi-khvoroby-ostannie-interviu-posla-yes-v-ukraini-pered-vidizdom.

5. Проект за результатами публічного обговорення Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

Пустовіт Валерій Аркадійович,
старший науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при РНБО України

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, визначено, що з метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава буде, зокрема,

утверджувати принцип нульової толерантності до корупції, забезпечувати ефективну діяльність органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням [1].

Утім станпротидії корупції в Україні свідчить, що діяльність правоохоронних органів у цій сфері не відповідає сучасним викликам та загрозам, продовжує залишатися малоефективною, що зумовлено, зокрема, перманентним характером реформиорганів кримінальної юстиції,низьким рівнем комплексної взаємодії такоординації спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, неефективністю існуючого інституційного механізму протидії корупційним проявам, зростаючими масштабами корумпованості правоохоронних та контролюючих органів.

Вагомими проблемами у сфері протидії корупції в Україні є неефективність судової системи та фактична безкарність високопосадових корупціонерів.

У цілому судова «антикорупційна» статистика свідчить про те, що покарання за корупційні правопорушення традиційно були скоріше винятком, ніж правилом, зважаючи на масштаби та укоріненість корупції. Але при цьому наявні дані вимагають адекватного осмислення та негайного реагування.

Як свідчить аналіз статистичних даних, рівень судимості за найбільш небезпечні й поширені корупційні злочини упродовж 2010–2017 років зменшився майже в 6 разів, зокрема за заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (частини 2–5 ст. 191 КК України) із 1641 засудженої особи у 2010 р. до 204 засуджених осіб у 2017 р., тобто у 8 разів; за одержання неправомірної вигоди (хабара) – із 774 осіб у 2010 р. до 218 осіб у 2017 р., тобто в 3,5 раза, а за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) – із 708 осіб у 2010 р. до 16 осіб у 2017 р.

Водночас зростає відсоток виправданих за ці злочини. Наприклад, якщо у 2010–2012 рр. він становив від 0,2 % до 1,1 %, то у 2016–2017 рр. – від 4,0 % до 16,7 % при тому, що загалом суди виправдовують не більше 0,3 % усіх осіб, які постають перед судом. За останні чотири роки серед засуджених за корупційні злочини переважна більшість звільняється від покарання (за службове зловживання – більше 90 %).Реальне позбавлення волі загрожує лише одиницям. Так, за заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (частини 2–5 ст. 191 КК України) у 2017 р. засуджено до цього виду покарання лише 39 осіб, за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) – 2, за одержання неправомірної вигоди – 24, за її надання – 4 особи [2, с. 22].

Згідно із Звітом про стан протидії корупції за 2019 рік (форма № 1–КОР), у 2019 році набрали законної сили вироки (ухвали) стосовно 695 (2018 р. – 994) осіб. Засуджено 550 (2018 р. – 766) осіб. До засуджених осіб застосовано основні види покарань, зокрема: до

позбавлення волі на певний строк засуджено лише 42 особи; до обмеження волі засуджено 15 осіб; штраф призначено 434 особам.

Застосовано також додаткові види покарань щодо засуджених осіб: 9 – призначено штраф; 4 – позбавлено військового спеціального звання, рангу, чину, або кваліфікаційного класу; 141 позбавлено права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; до 21 застосовано конфіскацію майна [3].

Ще однією проблемою, яка потребує невідкладного розв'язання, єкорупційна складова діяльності правоохоронних органів і системи здійснення правосуддя.Оскільки принцип невідворотності покарання втрачає своє призначення саме закорупційної складової, яка дає змогу уникнути відповідальності на стадії досудового розслідування, розмиваючи докази, ставлячи результати зібрання доказів у залежність від отримання вигоди тими, хто має бути чесним перед законом і суспільством. Корупційні чинники продовжують діяти і на стадії судового розгляду проваджень, але не більш яскраво і активно, ніж на досудовому розслідуванні [4].

Зважаючи на викладене, доцільним є вжиття невідкладних системних заходів щодо реалізації принципу невідворотності покарання за вчинене кримінальне правопорушення, що дасть змогу забезпечувати ефективність механізмів запобігання і протидії корупції в державі, зниження рівня корупції в діяльності правоохоронних органів, інших органів державної влади та системі здійснення правосуддя.

Забезпечення реалізації принципу невідворотності покаранняє критично важливим, оскільки без вироблення механізму його реалізації всі інші заходи запобігання і боротьби з корупцією в країні будуть неефективними.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037.

2. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014–2018 рр. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr_.pdf.

3. Звіт про стан протидії корупції за 12 міс. 2019 р. Форма № 1-КОР (місячна), затверджена наказом Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Міністерства доходів і зборів, Міністерства оборони, Державної судової адміністрації України від 22.04. 2013 № 52/394/172/71/268/60 за погодженням з Держстатом України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm.

4. Павло Богуцький. Невідворотність покарання в українському праві. URL: https://ukrainepravo.com/editor_column/donum-auctoris/nevidvorotnist-pokarannya-v-ukrayinskomu-pravi.

Романов Максим Юрійович,
т.в.о. старшого слідчого в ОВС Головного слідчого управління Національної поліції України

РОЗБУДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Для побудови правової та демократичної держави, будь якому суспільству потрібно створити цілісний механізм захисту прав і свобод. Нажаль на даному етапі формування нашої держави існує багато перепон на шляху до її правильногоформування. Важливе місце займає адміністративна реформа, проведення якої стало життєво необхідним. Серед інших задач, що вирішуються цією реформою, слід зазначити врегулювання проблеми недобросовісного ставлення посадовців різного рівня і статусу до своїх службових обов'язків та недопущення проявів його корумпованості.

Особливо актуальною є проблема корумпованості митно-податкових та правоохоронних органів, свідоцтвом чому є негативні оцінки різноманітних міжнародних організацій, надані щодо рівня корумпованості в цих структурах та регулярність висвітлення в засобах масової інформації виявлених корупційних діянь.

Корупція є складним соціальним явищем з надзвичайно великою різноманітністю її форм. Умовно її можна поділити на дві нерівні частини: етичні відхилення і правопорушення. Серед корупційних правопорушень зазвичай виділяють чотири види: дисциплінарні проступки, адміністративні правопорушення і кримінальні правопорушення, хоча розподіл власне дисциплінарних (службових) і адміністративних проступків достатньо умовний. Тобто корупція є явищем яке умовно має дві форми, етичні відхилення внаслідок неправильного виховання і конкретне правопорушення, що тягне за собою відповідальність перед державою та відповідно до закону.

Слід підкреслити, що сучасне антикорупційне законодавство та широка структура інституцій, що забезпечують його дотримання є досить різнорівневим та багатоформатним. Законодавство передбачає відповідальність як за укриття доходів незрозумілого походження, так і за несвоєчасне подання чи неподання декларації про майновий стан, а також за факти і прояви корупції чи недостовірне декларування.

Відносини, що виникають під час вчинення корупційних дій, регламентуються нормами антикорупційного законодавства, а саме Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України.

Сьогодні корупція стала тим чинником, який підриває авторитет країни, є перешкодою для нормального функціонування

державного апарату, обмежує конституційні права людини і громадянина, порушує принципи верховенства права, а також руйнує моральні і суспільні цінності та негативно впливає на авторитет держави на міжнародному рівні.

Це підтверджується не лише у думках учених, а й у площині міждержавних відносин, оскільки питання надзвичайно важливого для України кредитного рейтингу, рівня довіри до державних українських інституцій, а також до українського народу в цілому, залежить саме від рівня корупції в Україні.

Поряд із цим, міжнародні неурядові організації, що здійснюють незалежне оцінювання корупційних факторів у різних державах світу, дозволяють об'єктивно оцінити рівень корупції в кожній конкретній країні, та сприяти розробленню дорожньої карти, щодо врегулювання таких питань.

Наприклад, «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Для визначення оцінки України використано 9 джерел, ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства.

За результатами проведення такого дослідження за 2019 рік, України отримала 30 балів зі 100 можливих. Відповідно до опублікованих даних, ми повернулися на рівень 2017 року і тепер посідаємо 126 місце зі 180 країн. Поруч з нами у рейтингу – Киргизстан, Азербайджан та Джибуті [1].

Отже, зважаючи на швидкий прогрес суспільства та нові сфери відносин, що є основним об'єктом для корупції, можна підвести підсумок, що з кожним роком законодавчу базу, котра встановлює засади запобігання та протидії треба аналізувати і вдосконалювати, створювати нові способи, що допомагають виявляти факти корупції в різних сферах суспільства.

Список використаних джерел

1. Трансперенсі Інтернешнл Україна / Офіційний інтернет-ресурс. URL: http://cpi.ti-ukraine.org/#.

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри конституційного, адміністративного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИЗНАННЯ ПОТЕРПІЛИМ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК СПОСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Сьогодні всі громадяни сповна відчувають і розуміють, що корупція в Україні фактично є чинником, що гальмує подальший розвиток демократії, адже в корумпованій державі грубо порушують права та свободи громадян. Це в повній мірі відноситься до визнання потерпілого у кримінальних провадженнях. Тому, деякі проблеми визнання потерпілого в кримінальному проваджені будуть нами розглянуті.

Проблеми участі потерпілого в кримінальному судочинстві розглядалися багатьма науковцями: О.С. Александровим, А.Д. Бойковим, Л.В. Брусніциним, М.І. Гошовським, О.П. Кучинською, В.Т. Нором, В.М. Савицьким, І.Л. Труновим тощо. Але до цього часу залишається багато питань, які не вирішені у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України.

Це перш за все стосується визнання потерпілими юридичних осіб та визнання правонаступниками потерпілого близьких родичів чи членів сім'ї особи, яка безпосередньо постраждала від кримінального правопорушення.

Так, у ч. 1 ст. 55 КПК України вказано, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1, с. 35].

Розширення кола осіб потерпілих за рахунок доповнення юридичних осіб одні вчені критикували (Д.Ю. Кавун) [2, с. 19], інші (В.Г. Пожар) вважають, що нарешті статус юридичної особи – потерпілого набув належного правового регулювання [3, с. 128].

Ми повністю згодні з думкою авторів, які вважають за правильне розширення кола осіб, що можуть бути визнаними потерпілими в кримінальному провадженні. Тому вказівка у ч. 1 ст. 55 КПК України, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути і юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, є правильною.

Згідно п. 7 ст. 55 КПК України, необхідно волевиявлення особи для набуття статусу потерпілого, оскільки права та обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. У разі відсутності такого волевиявлення слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. В.Г. Пожар має рацію, що таке вдосконалення процесуального статусу потерпілого у кримінальному провадженні не завжди буде сприяти захисту прав та законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні. Слідчій, прокурор і суд мають бути наділені правом визнавати особу потерпілою у будь-якому випадку, якщо їй кримінальним правопорушенням завдано шкоду, незалежно від її згоди [3, с. 127]. Тому, ми вважаємо необхідним виключити п. 7 із ст. 55 КПК України.

Пункт 6 ст. 55КПК України, на нашу думку, також не сприяє захисту прав потерпілого. Згідно цього пункту якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви, положення частин першої – третьої цієї статті поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням – потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможливлював подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого» [1, с. 35–36].

Аналізуючи п. 6 ст. 55 КПК України не важко зробити висновок, що сформульований він не чітко, а тому застосування на практиці представлятиме певну трудність.

В юридичній літературі висловлені досить протилежні думки і припущення відносно п. 6 ст. 55 КПК України. Так, Д.Ю. Кавун пише: «Прикро що український законодавець ч. 6 ст. 55 КПК України не передав права потерпілого іншій процесуальній особі в порядку правонаступництва, а безпідставно трансформував членів сім'ї і близьких родичів у потерпілих [2, с. 24].

В.Г. Пожар вважає позитивним кроком закріплення можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви [3, с. 128].

В. Божьєв пише, що по кримінальним провадженням про кримінальні правопорушення, наслідками яких є смерть людини, права потерпілого повинні реалізуватися її близькими родичами чи членами

сім'ї виключно в якості правонаступників, бо визнавати особу, відносно якої не було вчинено кримінального правопорушення, потерпілим не припустимо [4, с. 98].

А. Ратинов вважає, що потерпілим у кримінальному процесі повинна визнаватись тільки фізична особа, яка безпосередньо постраждала від кримінального правопорушення, в зв'язку з чим, близьких родичів чи членів сім'ї у вказаних законом випадках необхідно визнавати не потерпілими, а цивільними позивачами [5, с. 32].

В.М. Савицкий нагалошує, що потерпілим у кримінальному процесі повинна визнаватись тільки фізична особа, яка безпосередньо постраждала від кримінального правопорушення, у зв'язку з чим, близьких родичів чи членів сім'ї у вказаних законом випадках необхідно відносити до представників потерпілого [6, с. 80].

В.М. Юрчишин вважає, що близьких родичів чи членів сім'ї особи, яка безпосередньо постраждала від кримінального правопорушення, необхідно відносити до правонаступників потерпілого [7, с. 70].

Суперечність приведених вище думок у відношенні про визнання або не визнання правонаступниками потерпілого близьких родичів чи членів сім'ї особи, яка безпосередньо постраждала відкримінального правопорушення, вказує на досить велику не лише складність цієї проблеми, але й зацікавленість вчених в її рішенні. Ми повністю підтримуємо точку зору тих авторів, які вважають, що закріплення законом можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви, є обґрунтованим і правильним.

У зв'язку з цим найбільш доцільним представляється п. 6 ст. 55 КПК України викласти таким чином: «Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви, положення частин першої – третьої цієї статті поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи шляхом надання процесуального статусу правонаступник потерпілого.

Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможливлював подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого».

Для визначення порядку призначення правонаступника слід в КПК України прийняти нову ст. 55-1 наступного змісту:

«Стаття 55-1. Правонаступник потерпілого

1. Правонаступником потерпілого визнається один з його близьких родичів, що висловив бажання здійснювати у провадженні в

кримінальній справі права і обов'язки потерпілого, що помер або втратив здатність виражати свою волю.

2. Рішення про визнання близького родича потерпілого його правонаступником приймає на його прохання орган дізнання, слідчий, прокурор або суд. Вибір правонаступника потерпілого із декількох близьких родичів, що звернулися з відповідним проханням, здійснюють прокурор або суд.

3. Особа, визнана правонаступником потерпілого, має право припинити свої повноваження на будь-якій стадії кримінального провадження.

4. Правонаступник потерпілого бере участь у кримінальному провадженні замість потерпілого і володіє правами і обов'язками останнього, крім права давати показання і інших прав і обов'язків, невіддільних від особистості потерпілого. Правонаступник потерпілого не має права миритися з підозрюваним і обвинуваченим і відкликати поданий потерпілим протест.

5. Правонаступник потерпілого може бути викликаний в якості свідка.

6. Правонаступник потерпілого має також інші права і обов'язки, передбачені чинним Кодексом».

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2012. 326 с.

2. Кавун Д.Ю. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні: дис. кандидата юридичних наук: 12.00.09. Х., 2016. 214 с.

3. Пожар В.Г. Процесуальний статус потерпілого за новим кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 126–131.

4. Божьев В. Процесуальный статус гражданина, потерпевшего от преступления, по законатательствуРоссии и иКыргызстана. *Уголовное право*. 2006. № 5. С. 95–98.

5. Ратинов А. Участие потерпевшего в предварительном следствии. *Соц. Законность*. 1959. № 4. С. 31–33.

6. Савицкий В.М. Потерпевший от преступления: расширение прав, усиление процессуальных гарантий. *Сов.гос. и право*. 1986. № 5. С. 79–82.

7. Юрчишин В.М. Проблеми державного та приватного обвинения в судах України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2004. 194 с.

Рубан Катерина Павлівна,
заступник начальника тренінгового центру Головного управління Національної поліції в Херсонській області, кандидат юридичних наук;
Степаненко Віктор Вікторович,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ – начальник тренінгового центру Головного управління Національної поліції в Херсонській області, кандидат юридичних наук

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ СЕРЕД ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Пояснення того, що є конфліктом інтересів на службі, займає особливе місце в регламентуванні поведінки посадових осібчи, відповідно до закону України «Про запобігання корупції» (далі Закон) – осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Розуміння і врегулювання конфлікту інтересів допомагає службовцям ідентифікувати це явище і уникати ситуацій, коли особистий інтерес може вплинути на виконання посадових обов'язків. Тут важливо визначити, чи може приватний інтерес посадової особи впливати на процес прийняття нею службових рішень. Труднощі такої ідентифікації в тому, що ми не можемо точно дізнатися, наскільки особа піддана впливу своїх інтересів, адже особисті інтереси, в свою чергу, присутні у будь-якої людини. Звідси випливає, що головним завданням при роботі з конфліктом інтересів є питання його врегулювання та запобігання.

Варто згадати і ряд умов виникнення конфлікту інтересів. До таких умов можна віднести недостатньо точно прописані процедури дій посадовців та протиріччя в законодавчій базі. Наприклад, високий рівень невизначеності компетенцій, дублювання повноважень на державній службі різними відомствами, недостатній рівень мотивації, як-от, низька заробітна плата.

Також необхідно розуміти, що конфлікт інтересів і корупція – це не одне й те саме. Іноді існує конфлікт інтересів за відсутності корупції і навпаки. Приміром, державний службовець, зайнятий в процесі прийняття рішення, в якому у нього є приватний інтерес, може діяти справедливо і в рамках закону, і відповідно ніякої корупції немає. Інший державний службовець міг взяти неправомірну вигоду (що є корупцією) за прийняття рішення, яке б він і так би прийняв в будь-якому випадку без будь-якого конфлікту інтересів, пов'язаного з його діями [1].

Втім,саме корупція залишається найважливішим негативним наслідком конфлікту інтересів. Регулювання і попередження конфлікту інтересів є одним з механізмів протидії корупції. У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції попередження конфлікту інтересів також є одним із заходів протидії корупції [2]. Наприклад, ми можемо сказати, що конфлікт інтересів, причиною якого є недостатній рівень інституціонального врегулювання (поява дублюючих функцій у відомств та між ними), не завжди буде причиною виникнення корупції. Це може привести до «бюрократичної плутанини» і зниження рівня ефективності прийняття рішень, але факту корупції ми можемо тут не знайти.

Існує ряд механізмів з врегулювання конфлікту інтересів та підтримання балансу між приватними і службовими інтересами. У свою чергу, досягнення такого балансу означає наявність можливості ідентифікувати ризики виникнення конфлікту інтересів та вибрати відповідну стратегію для його врегулювання (щодо реального конфлікту інтересів) або для запобігання йому (щодо потенційного конфлікту інтересів).

Проаналізувавши декілька досліджень конфлікту інтересів в державних структурах(зокрема, «Managing Conflict of Interestsin the Public Sector», «Conflict of interests policies and practice sinnine EU memberstates: a comparativereview») [1, 3] можемо виділити такі основні стратегії та інструменти врегулювання конфлікту інтересів в органах влади, які, на наш погляд, належать до спеціально-кримінологічних заходів запобігання конфлікту інтересів серед осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

1. Ідентифікація конфлікту інтересів. Тут ми повинні визначити, який саме конфлікт інтересів може виникнути, який характер може носити приватний інтерес посадової особи, що впливає на систему ухвалення рішень. Так, до приватних (особистих) інтересів, які мають матеріальний або нематеріальний характер, відносяться: фінансові або економічні інтереси, інтереси сім'ї або бізнесу, приналежність до некомерційних або комерційних організацій, політичні інтереси (належність до будь-якої політичної партії), етнічні або релігійні уподобання, конкуренція з іншими посадовими особами тощо. За Законом приватний інтерес визначено настільки широко, що ним може виявитися будь-що.

Також важливим є визначення сфери виникнення конфлікту інтересів. Найчастіше він виникає при підписанні договорів, при взаємодії державного сектора з приватним (зокрема, з будь-якою приватною компанією), при проведенні перевірок, при призначенні на посаду, при розподілі грантів та ін.

Мета цього заходу – мінімізувати ризики розвитку конфлікту інтересів і спробувати запобігти йому на початковій стадії, визначивши, де саме він виникає, і в якій формі, а також на даному етапі будується підготовча стратегія подальшого регулювання конфлікту інтересів в державному секторі.

За дотримання балансу між приватним інтересом і публічним має бути відповідальний кожен посадовець, адже він зобов'язаний визначити (у міжнародній антикорупційній практиці частіше використовується термін «задекларувати») та ідентифікувати свої інтереси під час несення служби. Отже, кожен чиновник повинен розуміти, що не тільки процедури або закон попереджає і регулює ситуацію конфліктів інтересів, а й він сам відповідальний за попередження конфліктних випадків.

Як досить вдалий приклад такої ідентифікації можемо навести один із способів виявлення конфліктів інтересів, який використовується у Національній поліції України, а саме збір та систематизація родинних зав'язків між поліцейськими через повідомлення останніми про роботу у лавах НПУ близьких їм осіб відповідно до вимог ст. 1 Закону. Згідно з таким переліком родинних зав'язків поліцейських(систематизованим для зручності користування, зокрема, у таблицю програмного забезпечення Microsoft Excel) можливим стає контроль за виникненням конфлікту інтересів у разі будь-яких змін місця роботи працівником на території усієї держави у системі НПУ.

2. Другий спеціально-кримінологічний захід запобігання – розвиток подальшої стратегії врегулювання конфлікту інтересів. Цей захід полягає в аналізі подій, які вже спричинені конфліктом інтересів (реальний) або можуть виникнути через нього (потенційний), і визначення низки конкретних законодавчих актів,документів,на які дана стратегія запобігання буде спиратися.

При цьому вже згадуваний спосіб систематизації родинних зав'язків поліцейських має своє продовження у цьому заході, якщо у повідомленні працівники НПУ самостійно вказують можливі (ймовірні) сфери, де їх функціональні обов'язки можуть перетинатися (потенційний) або, ба більше, перебувати у протистоянні з інтересами служби (реальний) близької їм особи, яка також працює у зазначеному відомстві. А наскільки можливо іще збільшити «коефіцієнт корисної дії» такого повідомлення, якщо передбачити у ньому усіх близьких поліцейському осіб, які працюють в інших органах державної влади (правоохоронних, судових, законодавчих, виконавчих).

3. Третій захід – навчання. Основною метою такого заходу є освіта посадових осіб, щоб вони самі розуміли, що таке конфлікт інтересів, де він може виникнути. До головних способів його реалізації відноситься проведення навчальних тренінгів для державних службовців та інших представників влади.

4. Четвертий захід – управління через конкретний приклад. Тобто чиновники, які займають вищі посадові позиції, повинні давати приклад службовцям на більш низьких посадах на предмет декларування своїх приватних інтересів, що, в свою чергу, може запобігти появі конфлікту.

У підсумку ми можемо сказати, що головним завданням при роботі з конфліктом інтересів є питання його врегулювання та запобігання, що у свою чергу дійсно дозволить реалізовувати антикорупційну політику

України на практиці, а не в теорії. Отже, доцільним є передбачення на загальнодержавному рівні обов'язкового заповнення особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування для надання до кадрових підрозділів (або до НАЗК) повідомлень про роботу близьких осібу будь-яких органах державної влади, із самостійним зазначенням можливих сфер перетинання їх функціональних обов'язків, та подальшою систематизацією цих даних за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel.

Список використаних джерел

1. Политика и практика конфликтов интересов в девятистранах-членах ЕС: сравнительный обзор: Доклад для организации Sigma / Проф. Мануэль Виллориа-Мендиета: Ун-т Рей Хуан Карлос, Мадрид, Испания – декабрь 2005. URL: http://www.sigmaweb.org/publications/39577476.pdf.

2. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции (принята Генеральной Ассамблеей ООН 31 октября 2003 г.) URL: http://base.garant.ru/2563049/2/#block_200.

3. Managing Conflict of Interestsin the Public Sector. URL: https://www.oecd.org/gov/ethics/49107986.pdf.

Степанова Юлія Петрівна,
заступник начальника науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Корупційна поведінка персоналу Державної прикордонної служби України (ДПСУ) має прояв в корупційних правопорушеннях та правопорушеннях, пов'язаних з корупцією. За їх вчинення прикордонники притягуються до юридичної відповідальності, яка встановлена для громадян України, на загальних підставах, але з урахуванням їх правового статусу як військовослужбовців.

Визначення виду відповідальності залежить від виду, складу вчиненого правопорушення та ступеня його суспільної небезпечності. Основний вид відповідальності, який застосовується при вчиненні корупційного правопорушення, – кримінальна. І лише в тому разі, якщо суд, розглядаючи кримінальне провадження щодо корупційного кримінального правопорушення, прийме рішення не застосовувати до особи покарання, на неї може бути накладене дисциплінарне стягнення. Водночас, поряд з притягненням до кримінальної чи дисциплінарної відповідальності, особа може підлягати цивільно-правовій відповідальності.

Перелік корупційних кримінальних правопорушень міститься у примітці до ст. 45 КК України. Водночас військовослужбовець-прикордонник не може бути суб'єктом корупційних кримінальних правопорушень, передбачених статтями 354, 364-1, 365-2 КК України. Найбільш поширені корупційні кримінальні правопорушення, вчинювані прикордонниками: прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) (71,74 %); зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) (13,04 %); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) (7,61 %); зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) (3,26 %); 5) заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами, вибуховими або іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою чи іншим військовим майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України) (4,35 %) [1, с. 160–161].

Переліку кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, законодавство не містить, однак з аналізу даних, які містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, випливає, що до них відносять самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (ст. 353 КК України); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України); перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України); службове підроблення (ст. 366 КК України); службову недбалість (ст. 367 КК України).

Перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, міститься у Главі 13-А КУпАП. Найбільш поширені адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, вчинювані прикордонниками: порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП) (19,84 %); порушення обмежень щодо сумісництва (ст. 172-4 КУпАП) (11,78 %); незаконне використання службової інформації (ст. 172-8 КУпАП) (3,1 %); порушення обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) (2,48 %); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП) (1,24 %) [1, с. 162].

До дисциплінарної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, прикордонника може бути притягнуто у разі: 1) неповідомлення про потенційний конфлікт інтересів; 2) неповідомлення про реальний конфлікт інтересів та (або) вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів, за умови, що судом на особу не накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави; 3) невжиття заходів у разі виявлення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Цивільно-правовій відповідальності військові посадові особи ДПСУ підлягають у разі набуття необгрунтованих активів; заподіяння матеріальної чи моральної шкоди будь-яким корупційним правопорушенням або правопорушенням, пов'язаним з корупцією; заподіяння матеріальної чи моральної шкоди порушенням трудових прав викривача корупції або членів його сім'ї.

Слід зазначити, що одним із принципів антикорупційної політики, визначених у проєкті Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, є забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додаткову систему мотивації для всіх суб'єктів правовідносин утримуватись від корупційних дій [2]. З огляду на це одним із основних завдань прикордонників є викриття кожного випадку порушень антикорупційного законодавства з метою забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за їх вчинення.

Список використаних джерел

1. Курилюк Ю. Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика) : монографія / Ю. Б. Курилюк ; [наук. ред. В. К. Матвійчук]. Харків : Право, 2020. 446 с.

2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки (проєкт за результатами публічного обговорення) / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

Рудь Віталій Миколайович,
заступник начальника відділу розслідування особливо тяжких злочинів слідчого управління ГУНП в Житомирській області

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

На сьогодні досить широких обертів набирає корупційна діяльність, яка залишає негативні наслідки на державотворенні. Тактичні прийоми розслідування допомагають оцінити та використати кращі прийоми боротьби з кримінально караною корупцією. Недосконаліть існуючої системи антикорупційних органів, а також відсутність чіткої державної антикорупційної політики та державних органів, відповідальних за її реалізацію,є одним із найважливіших чинників складної ситуації з корупцією в Україні.

Тактичний прийом – це раціональний спосіб дії або доцільна лінія поведінки особи яка здійснює розслідування в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації. Тактичний прийом показує, як за допомогою тактичних заходів, логічних і психологічних

прийомів особа, що здійснює розслідування збирає та використовує доказову інформацію.

Не звертаючи уваги на детальний аналіз наукових підходів щодо розуміння сутності тактичних прийомів та дискусій з цього приводу, хочемо зупинитися на тактичних прийомах при розслідуванні корупційних злочинів. У поняття корупційногозлочину ми включаємо усі злочини, що містять елементи корупції, і за які передбачається відповідальність у ККУкраїни, а під тактичним прийомом –поєднання слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів, які спрямовані на досягнення певної мети в ході розслідування злочину.Для розкриття та розслідування корупційних злочинів важливе значення має вміле застосування слідчим та прокурором можливостей оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій.Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена ККУкраїни, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

З огляду на викладене, важливого значення набуває співпраця слідчого та оперативних працівників після отримання інформації про кримінальне корупційне правопорушення. В даній ситуації слідчий не має повного доступу до здобутої оперативної інформації, оскільки більшість даних на цьому етапі є інформацією з обмеженим доступом. З огляду на тактичні особливості розслідування корупційних злочинів, на даній стадії слідчомунеобхідно аналізувати і приймати рішення лише на підставі наданих йому матеріалів чи досліджених особисто обставин. Зазначененеобумовлюється тим, що оперативні працівники можуть ввести слідчого в оману щодо певних обставин вчинення злочину, зокрема, шляхомнібито «неофіційного»повідомлення оперативної інформації, яка буде в подальшому «легалізована»та визнана доказом. Наприклад, при наданні слідчому матеріалів про конкретний корупційний злочин, працівники спецпідрозділів можуть повідомити слідчому про наявність відео- чи звукозаписів інших корупційних дій особи чи її спільників, які на даний час не можуть бути надані на ознайомлення (технічні проблеми, брак часу на виготовлення роздруківок тощо). Слідчий, під впливом цієї інформації, може прийняти рішення про необґрунтоване затримання особи чи застосування до неї інших заходів, що обмежують її права.

Важливе значення для подальшого досудового розслідування має ефективне проведення слідчим огляду місця події та затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, пов’язаного з корупцією. Аналізуючи слідчі ситуації, що складаються під час розслідування злочинів з ознаками корупції, можна виділити три типових місця проведення огляду: службове приміщення організації, установи, де працює суб’єкт злочину (робочий кабінет, вестибюль та ін.); житло чи

інше володіння особи; інші місця, в огляді яких виникне необхідність: місце зустрічі фігурантів злочину поза межами службових приміщень (громадські місця, кафе, офіси тощо) автомобілі, житлові приміщення. Особливого значення набуває якісне проведення огляду документів, які стосуються діяльності суб'єкта злочину чи організації загалом. Вилучення документів і їх ретельне дослідження слідчим є необхідною умовою, що сприяє одержанню фактичних даних у ході проведення документальної перевірки.

Однією з найбільш важливих і складних початкових процесуальних дій, що викликає на практиці багато запитань, є затримання злочинця (злочинців), зокрема, з речовими доказами під час вчинення корупційного злочину або без такого. Складність такої процесуальної дії, як затримання підозрюваної у вчиненні злочину особи, обумовлена здебільшого особливостями суб'єкта корупційного злочину. Слідчому та прокурору слід бути готовими до спроб впливу на них з метою прийняття чи не прийняття певних процесуальних рішень, в т.ч. й щодо затримання. Цей вплив може виражатись у проханнях вчинити чи не вчинити певні дії з обіцянкою подальшого отримання матеріальної вигоди, у погрозах щодо настання негативних наслідків в разі проведення слідчих дій, тощо. Спроби тиску та протидії слідству можуть виходити як від самого підозрюваного, так і від людей з його оточення (керівництво, родичі, близькі особи і т.д.).

На початку досудового розслідування, зазвичай, також проводять обшуки за місцем проживання (роботи) підозрюваних, інших місцях (дача, гараж), а в деяких випадках і за місцем проживання рідних і близьких, на підставі ухвали слідчогосудді. У разі необхідності провести обшуки у декількох різних місцях, дані слідчі дії (групові обшуки) найкраще виконувати одночасно, для чого необхідно створити групи із оперативних працівників під керівництвом слідчого чи прокурора.

В подальшому, під час розслідування корупційних злочинів можуть призначатися різні види судових експертиз, зокрема: судово-економічна – для перевірки фінансових і господарських операцій підприємства, організації або окремих посадових осіб; для перевірки промислового, товарного, фінансового планування, відповідності звіту установи дійсності; судово-товарознавча – встановлення якості готових промислових і продовольчих товарів, їхня сортність, вартість; судово-технічна – для з'ясування причин порушень технологічних процесів, термінів будівництва тощо; криміналістична (техніко-криміналістична) – дослідження документів; а також почеркознавча, авторознавча, фоноскопічна та інші спеціалізовані експертизи. В разі необхідності під час розслідування корупційних злочинів проводиться слідчий експеримент, пред'явлення особи чи речей для впізнання та інші слідчі дії.

Забезпечення використання тактичних прийомів в ході слідства у справах про корупційні злочини забезпечить можливість закінчити досудове розслідування складанням обвинувального акту та належний процес розгляду справи в суді.

Сахарова Олена Борисівна,
начальник третього відділу лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ТІНЬОВІ ПРОЦЕСИ НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ УКРАЇНИ

Паливно-енергетичний комплекс України є базовою галуззю розвитку національної економіки [1, с. 13], проте саме у цій найбільш монополізованій галузі економіки тіньові схеми діяльності є одними із найбільш значимих, особливо складною є криміногенна ситуація на об'єктах газової галузі, яка характеризується постійним зростанням кількості злочинних посягань, які завдають значних збитків державі.

Найпоширенішим злочином на ринку природного газу України є привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України): на нього припадає переважна більшість зафіксованих фактів корупційної діяльності винних осіб у зазначеній галузі. Другою за «популярністю» статтею є зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про ринок природного газу» зазначений ринок має функціонувати за принципом забезпечення рівних прав на доступ до газотранспортних та газорозподільних систем, газосховищ, установок LNG, проте на практиці у галузевому розрізі економіки України найбільше потерпають від корупції підприємства, що займаються видобутком нафти і газу. Отже, можна констатувати, що у газовій галузі досить розповсюдженими є корупційні діяння.

Так, у ході планової виїзної ревізії фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» за період з 01.10.2018 по 31.12.2019, здійсненої Державною аудиторською службою України (акт від 02.09.2020 № 05-21/2), у роботі АТ «НАК «Нафтогаз України» виявлено фінансових порушень на 176 млрд млрд гривень, через які бюджет недоотримав понад 75 млрд гривен – це більше за минулорічний прибуток всієї Групи «Нафтогаз», включно з грошима від Стокгольмського арбітражу [2]. Зазначена ревізія була завершена на початку вересня 2020 р., результатом якої став документ (акт) обсягом в декілька сотень сторінок. В ньому йшлося про багатомільярдні фінансові порушення, що мали місце в компанії за останні роки.

Згідно з актом ревізії до основних правопорушень НАК «Нафтогаз України» слід віднести: продаж газу за заниженими цінами,

безпідставну виплату премій членам правління «Нафтогазу», безпідставне заниження суми оплати послуг за транспортування газу, порушення у державних закупівлях, приховане кредитування газовидобувних структур, які входять у склад групи «Нафтогаз», приміром, «Укргазвидобування», заниження розміру сплачених до державного бюджету дивідендів, нарахування резерву сумнівних боргів при не затвердженому фінансовому плані тощо.

Так, НАК «Нафтогаз України» фактично здійснювала приховане кредитування «Укргазвидобування» («УГВ») на 217,5 млн грн. – «Нафтогаз» уклав угоду з «УГВ» на виконання робіт, однак остання не виконала свої зобов'язання в повному обсязі, НАК «Нафтогаз України» повинна була розірвати договір, однак цього не зробила і не домоглася повернення коштів [3]. Все призводить до ризику втрати дозволів на користування надрами через бездіяльність «Нафтогазу».

Загалом ревізією НАК «Нафтогаз України» встановлено фінансових порушень та виявлено фактів неефективних управлінських дій або ризикових операцій, що призвели або можуть призвести до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на суму 176 млрд гривень, у тому числі фінансових порушень, що призвели до втрат у 75,5 млрд гривень [4]. НАК «Нафтогаз України» не забезпечено належного рівня фінансової дисципліни, а його діяльність є недостатньо ефективною.

Як наслідок, Державна аудиторська служба надіслала матеріали ревізії НАК «Нафтогаз України» до Головного управління контррозвідки Служби безпеки України у сфері економіки для розгляду та прийняття необхідного рішення [5]. Зокрема, у акті ревізії, який був надісланий СБУ, йдеться про масштабні порушення та неефективні управлінські рішення, що «можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» в НАК «Нафтогаз України».

Спостерігалось незабезпечення «Нафтогазом» виконання АТ «Укргазвидобуванням» («УГВ») «Концепції розвитку газовидобувної галузі України», схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. №1079-р [6], що призвело до недоотримання доходів у 2018–2019 рр. приблизно на 22,76 млрд грн. [3]. Слід наголосити, що видобуток газу АТ «Укргазвидобування» та іншими суб'єктами господарювання, акціонером якого є НАК «Нафтогаз України», у 2019 р. (16,1 млрд куб. метрів) є одним із найнижчих з 1998 р. (найбільше у 2009 р. – 19,4 млрд куб. м., найменше у 2015 р. – 16 млрд куб. метрів) [7, с. 10–11]. Так, у 2018 р. видобуток природного газу АТ «Укргазвидобування» на 1 млрд куб. м. менше ніж передбачалося зазначеною Концепцією, у 2019 р. – менше на 3,3 млрд куб. метрів. При цьому незважаючи на падіння обсягу видобутку газу, виробничо-технологічні витрати АТ «Укргазвидобування» у 2019 р. зросли на 0,6 млрд куб м або у 2,2 рази порівняно з 2015 р., у 2018 р. на – 0,9 млрд куб м або у 2,8 рази. Обсяг виробничо-технологічних

витрат АТ «Укргазвидобування» за 2018-2019 рр. (2,5 млрд куб м) становив місячний обсяг споживання природного газу в Україні у 2019 р. (29,3 млрд куб. м) [7, с. 11]. При зменшенні обсягу видобутку природного газу у 2019 р. порівняно з попередніми роками загальні витрати АТ «Укргазвидобування» у 2019 р. (61 млрд грн. за даними фінансової звітності) зросли порівняно з 2017 р. на 35 % (45 млрд грн.), з 2018 р. – на 17 % (52 млрд грн.)! [7, с. 11].

Отже, з метою своєчасного та ефективного виявлення злочинів, що вчиняються у газовій галузі, слід ретельним чином проаналізувати зазначені вище правопорушення, що вчиняються у групі «Нафтогаз» для вироблення дієвих методичних рекомендацій працівникам підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Послідовність і тактичні особливості проведених заходів працівниками цих підрозділів напряму пов'язані з особливостями вчинення конкретного злочинного діяння.

Список використаних джерел

1. Фінчук В. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам у сфері паливно-енергетичного комплексу України: дис. … канд. юр. наук. Дніпро, 2017. 225 с.
2. Топалов М. «Мінус» 75 мільярдів: що показав аудит «Нафтогазу» і хто понесе покарання. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2020/10/6/665879/.
3. Тот самый секретный аудит «Нафтогаза»: выводы аудиторов и возражения НАКа. Документы. URL: https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/10/21/666466/.
4. Офіційно: Аудит «Нафтогазу» показав втрати для бюджету на суму 75 мільярдів – лист Держаудитслужби. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/10/8/666080/.
5. Топалов М. «Мінус» 75 мільярдів: результатами аудиту «Нафтогазу» зайнялась Служба безпеки України. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/10/8/666045/.
6. Концепція розвитку газовидобувної галузі України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2016, №1079-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-2016-%D1%80#Text.
7. Акт Державної аудиторської служби України від 02.09.2020 №05-21/2 планової виїзної ревізії фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» за період з 01.10.2018 по 31.12.2019. URL: https://assets.documentcloud.org/documents/7273521/akt.pdf. 399 с.

Сокиран Федір Михайлович,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛІДСТВА В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Вагому роль у питаннях боротьби з корупцією відіграють слідчі підрозділи Національної поліції, в тому числі й управлінський апарат, які знаходяться на етапі їх реформування.

Сучасні реформи, що проводяться в Україні, торкнулися практично усіх сторін економічного, суспільно-політичного і соціально-правового життя суспільства. В умовах удосконалення української державності особливо важливу роль набуває формування правової держави та громадянського суспільства. Практика громадського життя свідчить, що вдосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері повинне базуватися, передусім, на правотворчому механізмі регулювання діяльності, що включає як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю.

Особливості реалізації функцій слідчих підрозділів Міністерства внутрішніх справ формують специфіку управління цим державним органом. Багато в чому управління цією діяльністю не має аналогів в інших видах соціальної практики. Слідчий апарат Національної поліції України є невід'ємною частиною правоохоронної системи та своєю діяльністю активно впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат у сучасному українському суспільстві.

Досягнутий нині рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виділити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності. Ця проблематика завжди знаходилася у центрі уваги дослідників, проте підходи до її вивчення, очевидно ніколи не будуть вичерпані. Кожен етап розвитку суспільства розвиває все нові сторони дійсності, по відношенню до яких питання індивідуального, групового, громадського характеру перетинаються, взаємопроникають і породжують і породжують нові проблеми.

За багаторічну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичений величезний масив теоретичних і емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи. Зібрано великий матеріал, присвячений проблемам вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів та інших державних структур; проаналізовано психолого-педагогічні аспекти роботи слідчого, оперуповноваженого, дільничного офіцера поліції, співробітників патрульної поліції, особового складу підрозділів поліції особливого призначення.

Проте за межами наукових досліджень залишається цілий спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на

рішенні ряду практичних завдань в області підвищення ефективності та якості слідчої практики в питаннях протидії корупції.

На сучасному етапі теорія управління у сфері правоохоронної діяльності, в предметі якої можна виділити такий компонент як комунікативна компетентність, набуває все більш чіткий зміст.

Метою вивчення управління в слідчих підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням у цій структурі. У сучасний період розвитку суспільства управлінська діяльність в правоохоронних органах, заснована лише на досліді та інтуїції керівників, вже не може гарантувати успіхів у службовій діяльності як їх самих, так і підлеглих ним виконавців.

Нині виявилася наполеглива потреба в підготовці керівників, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Особливу роль відіграє рівень сформованості тих професійно-значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Через це майбутні керівники обов'язково повинні своєчасно набувати необхідний обсяг сучасних управлінських знань, умінь і навичок, а діючі – постійно підвищувати рівень своїх теоретичних знань і вдосконалювати наявні вміння та навички в області соціальної і юридичної психології.

Вивчення основ управління повинно сприяти тому, щоб у керівників виникло усвідомлене розуміння і стійка внутрішня потреба в постійному самостійному набутті управлінських знань, умінь і навичок; раціоналізації функцій управління в межах компетенції; в аналізі практики управління; вивченні та поширенні передового досвіду з питань протидії таким негативним явищам як корупція.

Управлінська і навчально-виховна практика сьогодні як ніколи потребують нових високоефективних технологій і рекомендацій по роботі з кадрами. Вивчення цих проблем і впровадження їх в практичну діяльність дозволить перетворити виховну роботу, морально-психологічне забезпечення на високотехнологічний процес, спрямований зрештою на якісне виконання вирішуваних слідчими підрозділами завдань, підвищення рівня професійної діяльності, направленої на боротьбу з кримінальними правопорушеннями, в тому числі і з корупцією.

Як відомо, правоохоронна діяльність відноситься до такого виду діяльності, в якому без організованого, цілеспрямованого та ефективного спілкування співробітника слідчих органів неможливе вирішення поставлених завдань.

Значну частину в діяльності керівника слідчим органом займають організаційно-управлінські питання, від правильного вирішення яких залежить ефективність його праці в цілому і в протидії корупційним проявам у нашій державі.

Завдання управління в такому юридичному органі полягає в тому, щоб створити організаційні соціально-психологічні умови, які чинитимуть мобілізуючий, стимулюючий і організуючий вплив на персонал в цілому і кожного співробітника окремо.

Діяльність, здійснювана керівниками слідчих підрозділів, виражається в здійсненні тих або інших управлінських дій і фіксується в адекватних їм формах. Сенс такої діяльності полягає у здійсненні дій адміністративної властивості, у спрямованості її на виконання законів, в удосконаленню слідчої практики, в проведенні організаційних заходів. Такий підхід дозволяє бачити переважно зовнішнє в управлінні, регулювати його правовими актами, проводити безліч організаційних заходів. Проте він не розкриває соціальної та психологічної суті управління, його специфічного місця і ролі в службовій діяльності особового складу. Управлінський вплив завжди містить в собі точну мету і напрями руху до неї. Окрема людина може управляти своєю соціальною активністю. Але для того, щоб група здійснювала ефективні скоординовані вчинки і дії, потрібне колективне визначення загальних цілей і шляхів їх реалізації, підпорядкування спільно наміченій поведінці кожного з членів групи. Це означає, що управлінський вплив повинен містити в собі організаційний момент для напряму і практичного здійснення взаємодії людей. В управлінні також розвиваються психоаналітичні процеси самовизначення – самовираження – самоствердження – самореалізації – саморегуляції.

Ефективна управлінська діяльність припускає у своєму складі наявність мотивуючих і контрольних дій, спрямованих на підвищення надійності виконання поставлених завдань. Як у процесі, так і після закінчення яких-небудь видів робіт, керівникові необхідно дати адекватну оцінку фактично виконаному, виявити несприятливі відхилення від мети й пов’язані з цим негативні наслідки, виявити нові, раніше невраховані можливості та резерви, які необхідно використати в боротьбі з корупцією.

Виконуючи свої повсякденні обов’язки, керівник звергається до різних категорій посадовців, начальників різного рангу, співробітників. Крім того, у керівників слідчих управлінь додалася безліч зовнішніх функцій, у тому числі взаємодія з іншими службами, правоохоронними органами, фондами, громадськими організаціями, державними та політичними діячами. Аналіз показує, що всі дії з виконання цих функцій характеризуються високою різноманітністю, супроводжуються безліччю ділових і міжособових контактів з людьми як усередині, так і поза організаційною системою, характеризуються швидкою зміною подій, різноманіттям виконуваних дій. Це обумовлює необхідність наявності у керівника розвинених комунікативних здібностей і знань основ ефективного спілкування.

Тільки знання й облік у службовій діяльності особливостей психології спілкування, індивідуально-психологічних характеристик співробітників, психотехніки та прийомів, створюють умови для раціонального й ефективного управління, а також використання всіх цих ресурсів для успішного їх застосування у боротьбі з таким негативним явищем у нашому суспільстві як корупція.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.
2. Наказ МВС від 31 січня 2020 року № 84 «Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України на 2020– 2022 роки». URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/Normativni_ta_organizaciyno_rozporyadchi_dokumenti_MVS_z_pitan_zapobigannya_korupcii_metodichni_materiali.htm.
3. Коновалова В.О. Юридична психологія: Акад. курс: (підруч.) / В.О. Коновалова, Ю.В. Шепітько. – Київ: Ін Юре, 2004. – 424с.

Томма Роман Павлович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Проаналізувавши вітчизняне антикорупційне законодавствота різні точки зору багатьох науковців, ми дійшли висновку про те, що на практиці реальні функції щодо запобігання корупції має лише Національне агентство з питань запобігання корупції (далі -НАЗК) та уповноважені підрозділи (особи) з питань виявлення та запобігання корупції. Тому пропонуємо розглянути більш детально їх основні завдання та елементи організації діяльності у сфері запобігання та виявлення корупції.

До основних елементів організації діяльності суб'єктів запобігання корупції відносяться:

– оцінка та аналіз інформації у сфері запобігання корупції;
– розстановка сил та засобів по лінії запобігання корупції;
– планування діяльності суб'єктів запобігання корупції;
– контроль діяльності суб'єктів запобігання корупції.

В межах реалізації *завдань оцінки та аналізу* інформації у сфері запобігання корупції

Національним агентством з питань запобігання корупції *здійснюються наступні заходи:*

– проведення аналізу статистичних даних та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції, стану запобігання та протидії корупції в Україні;

– організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

– здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій;

– здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичноїповедінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції*здійснюються наступні заходи:*

– організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідального суб'єкта;

– надання структурним підрозділам та їх працівникам методичну та консультаційну допомогу з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

– інформування керівника відповідального суб'єкта про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

– проведення перевірок фактів подання декларацій суб'єктами декларування, які працюють (працювали) у відповідальному суб'єкті та повідомлень про можливі факти корупційних, або пов'язаних з корупцією правопорушень;

– здійснення моніторингу офіційного веб порталу «Судова влада України», «Єдиного державного реєстру судових рішень» з метою отримання інформації щодо результатів розгляду відповідної справи судом [3].

В межах реалізації завдань щодо *розстановки сил та засобів* по лінії запобігання корупції

Національним агентством з питань запобігання корупції *здійснюються наступні заходи:*

– забезпечення автоматизованого доступу до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

– забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

– залучення у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади та органів місцевого самоврядування;

– здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового та іншого захисту [1];

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції *здійснюються наступні заходи:*

– організація роботи каналів повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;

– співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту;

– візація проектів наказів (розпоряджень) з основної діяльності органу, адміністративно-господарських питань, а також проекти наказів (розпоряджень) з кадрових питань (особового складу) залежно від їх видів.

При *плануванні діяльності* та налагодженні взаємодії між суб'єктами запобігання корупції

Національним агентством з питань запобігання корупції *здійснюються наступні заходи:*

– розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

– розроблення типової антикорупційної програми юридичної особи;

– планування та здійснення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції;

– координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики;

– планування та проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції*здійснюються наступні заходи:*

– планування та підготовка заходів щодо усунення корупційних ризиків у діяльності відповідального суб'єкта, внесення керівнику такого відповідального суб'єкта відповідних пропозицій;

– планування та проведення внутрішніх навчань працівників відповідального суб'єкта з питань порядку здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та захисту викривачів;

– налагодження взаємодії з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) інших відповідальних суб'єктів, НАЗК та іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції [2].

В межах реалізації завдань щодо *контролю за діяльністю*суб'єктів запобігання корупції:

Національним агентством з питань запобігання корупції *здійснюються наступні заходи:*

– підготовка та подання до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

– координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення;

– здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій;

– здійснення державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції *здійснюються наступні заходи:*

– організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

– повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку;

– здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

– надання консультативної допомоги в заповненні декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень працівниками відповідального суб'єкта [3].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що комплексне й своєчасне впровадження запропонованих заходів на державному і відомчому рівнях матиме своїм наслідком формування позитивного іміджу державного службовця і в цілому позитивного ставлення громадян до роботи державних органів, удосконалення механізму добору кандидатів на службу, їх навчання, створення необхідних умов для нейтралізації ризиків корупційних проявів,конкретизацію форм і методів виявлення та запобігання корупційних правопорушень у державних органах та органах місцевого самоврядування, що в свою чергу сприятиме найбільш ефективної роботи всієї державної системи запобігання та протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 46, ст. 2047 від 14 жовтня 2014року № 1700-VII.

2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17 жовтня 2019 року№ 198-IX.

3. Типове положення Про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції (затверджено наказом НАЗК від 17.03.2020 № 102/20.

4. Щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфері управління МВС України. Методичні рекомендації МВС. Рекомендовано до друку Вченою радою ХНУВС (протокол № 11 від 30 жовтня 2019 р.). С. 9.

Цимбаленко Яна Юріївна,
доцент кафедри теорії та практики управління факультету соціології і права, кандидат наук з держуправління, доцент, уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Україна робить значні кроки для мінімізації можливості виникнення корупційних ризиків на національному та місцевому рівнях шляхом збільшення прозорості та підзвітності роботи органів влади та залучення до антикорупційних процесів як найбільше учасників. В державних органах, органах місцевого самоврядування та юридичних особах публічного права, що належать до сфери управління державного органу, а також у державних цільових фондах в обов'язковому порядку утворюються (визначаються) функціонально незалежні, а так самостійні структурні підрозділи (особи), на які покладаються функції із запобігання та виявлення корупції. Загальні особливості функціонування інституту уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважені підрозділи (особи) є новелою українського законодавства та новелою системи управління державою. Україна здійснює заходи по впровадженню цього дієвого інструменту до загальнодержавної антикорупційної політики. Діяльність уповноважених підрозділів (осіб) є механізмом організації та контролю за дотриманням правил, вимог та умов додержання антикорупційних норм і стандартів в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та юридичних особах публічного права.

Відповідно до інформації Національного агентства з питань запобігання корупції [5] в Україні станом на сьогодні функціонує понад 3 тис. уповноважених підрозділів (осіб). Включення кожного уповноваженого підрозділу (особи) до загальнодержавного механізму боротьби з корупцією є однією з головних складових ефективного функціонування системи запобігання корупції. Саме через взаємодію уповноважених підрозділів (осіб) та держави здійснюється побудова професійного та незалежного інституту суб'єктів запобігання та виявлення корупції.

Протягом всього часу існування України, як незалежної держави розвиток антикорупційних заходів та інституту уповноважених підрозділів (осіб) характеризувався наступною періодизацією:

до 2011 року – країна починає процес по втіленню заходів із запобігання та протидії корупції. Оголошуються стратегічні напрями діяльності країні у запобіганню такому ганебному явищу, як корупція. Але на цьому етапі, не приділяється уваги залученню до протидії

корупції громадськості та спеціально визначених працівників органів влади та місцевого самоврядування, а також юридичних осіб публічного права, як уповноважених підрозділів (осіб), аздійснення відповідних повноважень покладено на працівників кадрових підрозділів та інших особами;

2011–2015 роки – робляться перші кроки з передбачення інституту уповноваженого підрозділу (особи), а саме:в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» № 3206-VI від 07 квітня 2011 році з'являється згадка про уповноважені підрозділи (особи), постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 706 затверджується Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції та визначаються повноваження таких уповноважених підрозділів (осіб);

2015–2019 роки – є етапом не урегульованості на законодавчому рівні інституту уповноваженого підрозділу (особи). Регламентація утворення та діяльності уповноваженого підрозділу (особи) здійснюється на підставі чинного Типового положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. №706.Також, на цьому етапі, у зв'язку з прийняттям Закону «Про запобігання корупції» № 1700 від14 жовтня 2014 року вводиться в законодавство поняття Уповноваженого з антикорупційної програми, що провокує певний дисонанс розуміння уповноваженої особи. З однієї сторони поняття Уповноваженого з антикорупційної програми закріплено на законодавчому рівні, а з іншої функціонування уповноваженої особи з питань запобігання та протидії корупції закріплюється у підзаконному акті Кабіну Міністрів України.

З 2019 р. по теперішній час – період систематизації нормативної бази щодо передбачення та врегулювання діяльності інституту уповноваженого підрозділу (особи) на законодавчому рівні, а саме: Законом України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції № 140-IX 02 листопада 2019 року законодавець надав законний статус та повноваження уповноваженим підрозділам (особам). Але, в той же час, наявність термінологічної неузгодженості поняття уповноваженого підрозділу (особи) та уповноваженого на реалізацію антикорупційної програми залишається актуальним до цього часу.

Висновок: Україна робить поступові кроки до наближення до загальносвітових стандартів запобігання та протидії дії корупції. На шляху до цієї мети, потребує започаткування новітній етап розвитку інституту уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та протидії корупції – етап нормативного удосконалення термінологічної бази та подальшого формування інституту уповноважених підрозділів (осіб).

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII**.** Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст.2056.
2. Концепція навчання уповноважених осіб та працівників уповноважених підрозділів : Концепція НАЗК. електронний ресурс. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/KONTSEPTSIYA-NAVCHANNYA-AK-UPOVNOVAZHENYH.pdf**.**
3. Про питання запобігання та виявлення корупції : Постанова КМУ №706 від 04 вересня 2013 р. Урядовий кур'єр № 180 від 3 жовтня 2013 р.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції : Закон № 140-IX від 02 жовтня 2019 р. Голос України від 17.10.2019 № 198.
5. Єдина мапа уповноважених підрозділів/осіб державних органів України. Сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/uk/katalog-upovnovazhenyh/.

Фаїзов Анатолій Вікторович,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Тендерна система закупівель, яка формується в Україні після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, зазнає перманентних змін. В результаті новел тендерного законодавства застосовуються нові види та процедури закупівель, критерії кваліфікації та оцінки учасників торгів, а запроваджена електронна система закупівель повинна гарантувати рівні права участі в процедурах і забезпечити їх суспільну прозорість. Проте прогалини в організаційно-правовому забезпеченні публічних закупівель не усувають низки проблем, пов'язаних з існуванням корупційних схем у цій сфері.

Корупція у публічних закупівлях призводить до колосальних фінансових втрат. За оцінками різних експертів, річні втрати від таких зловживань складають не менше 10–15 % видаткової частини державного бюджету [1; 2]. Корупційні порушення у сфері закупівель призводять також як до кількісних втрат, так і негативних якісних наслідків для суспільних споживачів. Наявність корупційних схем не тільки знищує конкурентний механізм, породжує недовіру бізнесу до державних структур та погіршує інвестиційний клімат, а й нівелює позитивний вплив публічних закупівель як інструменту соціально-економічних перетворень.

Однією з найбільш поширених схем недоброчесних домовленостей, яка реалізуються саме з боку учасників – антиконкурентні узгоджені дії. Це імітація конкурентної боротьби, яка

передбачає погоджену координацію дій декількох учасників та тактику їх поведінки, направлену на спланованої перемогу одного з них. Така «взаємодія» під час проведення тендеру спотворює його результати та може призвести як до суттєвих фінансових, так і якісних втрат. Органом, який повинен протидіяти змовам такого характеру та розслідувати ці порушення є Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ). Для захисту добросовісних учасників сучасним законодавством передбачено спеціальний інструмент протидії – скарга до АМКУ, який необхідно реалізовувати на основі детального аналізу та оцінки відповідних ознак схеми «спаринг-партнерів» [4].

Схожі ознаки має корупційна схема, що передбачає перемогу одного з учасників торгів, який є пов'язаною особою з іншими суб'єктами господарювання, що беруть участь у процедурі. При цьому замовник може свідомо чи не свідомо ігнорувати факт пов'язаності та не відхиляти тендерну пропозицію. Для протидії такій схемі необхідно детально аналізувати структуру власності учасників торгів, користуючись інформацією Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. При наявності фактів пов'язаності та змови, необхідно скаржитись до АМКУ, писати звернення до Державної аудиторської служби України (далі – ДАСУ) або привертати увагу громадських організацій, які є суб'єктами незалежного контролю у сфері публічних закупівель та допомагають захищати порушені права учасників [5, 6].

Одна зі схем пов'язана із «чорним списком» АМКУ і передбачає допуск до торгів суб'єктів господарювання із забороною участі в процедурах закупівель. Замовник ігнорує інформацію від АМКУ та не відхиляє тендерну пропозицію, визнаючи переможцем учасника, який не має права згідно законодавства приймати участь у торгах. Проте бувають випадки, коли недоброчесні учасники можуть свідомо дезінформувати замовника та подавати йому недостовірну довідку про не притягнення їх до відповідальності за порушення конкурентного законодавства. З метою недопущення перемоги такої категорії учасників, необхідно перевіряти їх наявність у зведених відомостях щодо вчинення ними порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Корупційна схема, яка передбачає активну участь як організатора, так і учасника торгів, пов'язана із завищенням очікуваної вартості предмета закупівлі. Вона реалізується ще на стадії планування та зазвичай заздалегідь підкріплена домовленістю із наперед визначеним учасником-переможцем. Як альтернатива до цієї ризикової для замовника схеми із очікуваною вартістю, яку можуть моніторити в електронній системі всі бажаючі, виступає недоброчесна схема, пов'язана з підміною якісного предмету закупівлі іншим з гіршими характеристиками.

Недовиконання робіт – корупційна схема, яка може бути вчинена як замовником, так і учасником торгів вже на стадії завершення виконання замовлення. Після проведення частини робіт відповідно договору, замовник починає ухилятися від підписання актів

та блокувати проведені роботи, змушуючи учасника неправомірно мотивувати прийняття виконаних робіт. В іншому – учасник, який переміг у тендері за заниженою ціною, не доводить роботи до завершення та ініціює укладання додаткової угоди або прийняття у неповному обсязі. Результатом таких дій можуть бути суттєві якісні втрати для замовника.

Дискримінація є одним з інструментів, який досить часто використовується для корупційних зловживань під час закупівель. Він передбачає формування в тендерній документації спеціально створених або прихованих дискримінаційних вимог, які обмежують коло потенційних учасників та відповідають інтересам лише одного з них, що перебуває у безпосередній змові із замовником [4].

Вибірковий підхід – це корупційна схема, яка передбачає необ'єктивну оцінку замовником учасників торгів, відхилення «не бажаних» та надання необгрунтованої переваги лише одному з них. Здійснюючи недоброчесний вибір, замовник свідомо ігнорує, наприклад однакову невідповідність тендерних пропозицій всіх учасників, крім аналогічної пропозиції іншого суб'єкта господарювання з яким перебуває у змові, або може спеціально відхилити учасників з недоліками, не надавши їм права на усунення невідповідностей протягом 24 годин. При цьому, один учасник отримує через електронну систему повідомлення про необхідність виправлення неточностей та помилок. В разі виявлення в пропозиції переможця підстав для її відхилення, необхідно звернутися зі скаргою до АМКУ або написати лист-звернення до ДАСУ.

Незважаючи на низку системних проблем, впровадження нового тендерного законодавства сприяє формуванню окремих елементів механізму протидії корупційним правопорушенням, які передбачають застосування господарсько-правових регламентних інструментів та взаємодію державних органів, суб'єктів господарювання та інституцій громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. – Дніпро: Середняк Т. К., 2018. – 85 с.

2. Корупція та державні закупівлі: міжнародні правові інструменти. URL: https://eupublicprocurement.org.ua/international-legal-tools-and-anti-corruption-efforts- regarding-public-procurement. html.

3. Чи довіряє бізнес державним тендерам. URL: https://e-tender.ua/news/chi-doviryaye-biznes-derzhavnim-tenderam-387.

4. Як обдурити ProZorro. Сім способів. URL: https://glavcom.ua/economics/finances/yak-obduriti-prozorro-sim-sposobiv524647 .html.

5. Як знайти змову у Prozorro: інструкція. URL: https://ti-ukraine.org/news/yak-znajty-zmovu-u-prozorro-instruktsiya/.

6. Змови на торгах: що про них варто знати? URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/zmovi-na-torgah-shcho-pro-nih-varto-znati.html.

Федоренко Оксана Анатоліївна,
молодший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Як соціально-негативне явище в суспільстві, корупція в світі існувала завжди, і була притаманна всім державам, на будь-якому етапі їх розвитку. З метою боротьби з корупцією створювалися особливі комісії, які інспектують органи, встановлювалися нові закони і посилювалися міри покарання.

Згідно опитування, що проводилося компанією Transparency International з метою виявлення нинішніх масштабів проблеми корупрції, 57 % респондентів погоджуються, що органи державного управління їх країн не справляються зі зменшенням корупції. Немає адекватних ресурсів для контролю та контролю за повсякденною роботою чиновників чи місцевого самоврядування. У деяких країнах масштаби проблеми такі, що громадяни усвідомлюють необхідність бути «на милість корупції», що робить її очевидною складовою повсякденної реальності, як повідомляє ООН. Але що, якби ви [1].

У міру того як системи Штучного інтелекту стають потужнішими, тема управління Штучним інтелектом стає більш важливою. Створення віртуальних «контролерів» роботи чиновників, який міг би агрегувати величезні обсяги відповідних даних і знаходити в них підозрілі змінні стає важливим обговоренням в більшості країн.

Штучний інтелект (ШІ) – це деяка сукупність методів, способів і засобів, зокрема, апаратних, та комп'ютерних програм, які реалізують одну, кілька або всі когнітивні функції (КФ) достатньою мірою еквівалентні когнітивним функціям людини [2]. Штучний інтелект неможливо підкупити чи переконати, а його рішення обумовлені непрозорими алгоритмами, які важко змінити. Штучний інтелект може попередити про корупцію.

Під корупцією слід розуміти не тільки хабарництво, а й незаконне використання державними,комерційними, громадськими та іншими службовцями свого службового статусу, для отримання будь-яких переваг. Це явище широко поширене практично у всіх країнах світу і не піддається повному викоріненню. Перш за все, в силу людського фактора [3].

Так як класичні методи по боротьбі з корупцією є мало ефективними, а посилення покарань вже не відлякує правопорушників, був запропонований альтернативний варіант вирішення даної проблеми. Рішення полягає в створенні абстрактної моделі штучного інтелекту здатного істотно знизити рівень корупції. Штучний інтелект

має безліч позитивних якостей, які потрібні для ліквідації корупції. Наприклад, це:

1. Відсутність жадібності, упередженості, прагнення до само збагачення. ШІ є орієнтованою на виконання певного завдання машиною, отже він позбавлений більшості людських бажань.

2. Відсутність емоцій. ШІ є машиною, і як будь-яка інша машина, він не відчуває емоцій, які можуть вплинути на прийняте рішення.

3. Об'єктивна оцінка ситуації. Так як ШІ позбавлений більшості людських недоліків, і орієнтований на виконання конкретної мети, він може приймати рішення об'єктивно, керуючись фактами, і багаторазовим аналізом ситуації.

4. Здатність аналізувати великі обсяги даних за одиницю часу. Так як для прийняття рішень ШІ повинен швидко аналізувати велику кількість баз даних, документів, та іншої інформації, він перевершує людини в об'єктивності оцінки ситуації. [4].

Прикладом штучного інтелекту є система яка називається Zero Trust. Вона була розроблена Китайською академією наук. На сьогодні ця система була впроваджена у 30 муніципалітетах та містах, які разом становлять менше 1 відсотка всіх міст на території Китаю. Це майже виключно бідні регіони, розташовані далеко від політичних центрів країни. Нічого незвичного. Однак майже за сім років роботи ця система допомогла зловити 8721 державних службовців, винних у корупції, кумівстві, марнотратстві та зловживанні владою. Система виявилася настільки успішною, що китайська бюрократія дуже протистоїть її поширенню на інші органи місцевого самоврядування. У деяких органах місцевого самоврядування його відключили після того, як він потрапив у корупційні скандали [5].

Також, досвід використання ШІ цієї системи і є у КНР вже не перший рік працює передова система Zero Trust, яка за допомогою штучного інтелекту та аналізу більшості даних допомагає виявити корумпованих державних службовців та посадових осіб.

Використовуючи бази даних, Zero Trust може становити складні багаторівневі карти соціальних відносин для аналізу поведінки державних службовців. Це дозволяє виявляти підозрілі дії в сфері нерухомості, будівництва інфраструктури, придбання землі та знесення будинків.

Штучний інтелект негайно виявить раптове збільшення банківських заощаджень держслужбовців, покупку нового автомобіля, спробу виграти державне замовлення під своїм ім'ям або за допомогою родичів і друзів.

Якщо у посадових осіб буде спроба сфальсифікувати дані, система Zero Trust визначить це завдяки вмінню зіставляти інформацію з різних джерел і знаходити розбіжності. Також система може зробити запит із супутників, наприклад, для того, щоб перевірити, чи не привласнив хтось кошти, виділені урядом на будівництво дороги в сільській місцевості [6].

Підтримка засобів штучного інтелекту в процесах запобігання та боротьби з корупцією попереду довгий і дуже перспективний шлях. Конфіденційні дані системи Zero Trust, звичайно, не є бездоганним пристроєм. Вона може вказати на підозрюваного чиновника, але цю інформацію необхідно буде ще перевірити, чи мають ці підозри підставу для реальності. Також трапляється, що дані, що надходять до системи (наприклад, про власність чиновників), є фальсифікованими, але система намагається перевірити їх, порівнюючи з даними багатьох баз даних. Тим не менше, це, безумовно, буде одним із найбільш часто використовуваних видів зброї для боротьби з ним.

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект бореться з корупцією. INTERIA.PL/informacje press. URL: https://nt.interia.pl/raporty/raport-sztuczna-inteligencja/strona-glowna/news-sztuczna-inteligencja-walczy-z-korupcja,nId,2736148.
2. Баранов О. А. Інтернет речей (IoT): мета застосування та правові проблеми / О. А. Баранов // Інформація і право. 2018. № 2. С. 31–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2018_2_5.
3. Гернер Д. Б'є чиновника по руках: як за допомогою ШІ світ бореться з корупцією. URL: https://hightech.fm/2018/12/09/corruption.
4. Юдін В.В. Методи сучасного штучного інтелекту в боротьбі проти класичних корупційних схем в Російській Федерації. Молод. електор. тех. вісник. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/01.pdf.
5. Козоль Хуберта. Машина для виявлення корупції виявилася занадто ефективною URL: https://cyfrowa.rp.pl/technologie/31429-maszyna-wykrywajaca-korupcje-okazala-sie-zbyt-skuteczna.
6. Трепаліна Ю. Штучним інтелектом по корупції. URL: https://nag.ru/news/newsline/103278/iskusstvennyim-intellektom-po-korruptsii-.html.

Франчук Василь Валерійович,
завідувач відділення міжнародної освітньої діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ

Належний рівень протидії корупції залежить від багатьох факторів, зокрема й якісного антикорупційного законодавства, яке не лише вірно визначає зміст та ознаки того чи іншого діяння, а й не викликає труднощів щодо застосування цих положень в правозастосовній практиці. Адже будь-який закон повинен бути

лаконічний, зрозумілий і положення, які він містить, не повинні суперечити положенням інших нормативно-правових актів.

Враховуючи вищенаведене, а також з метою попередження можливих форм здійснення протиправної поведінки, законодавець передбачив відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Порушення містить два різновиди діяльності: «сумісництво» та «суміщення», які хоча і мають відносну схожість, однак є різними за своїм змістом. Інакше, використання їх, як синонімічні поняття, сприйматимуться у правовому полі невиправданими і не будуть містити юридичної сили та, як наслідок, виступатимуть підставою для закриття провадження.

Проблеми, пов'язані із розумінням змісту понять, а саме «сумісництво» та «суміщення», які є ключовими у складі правопорушення, а також проблеми, пов'язані із співвідношенням ознак цих понять, досліджуються не лише вченими науки адміністративного права (К. Берднікова, К. Бугайчук, О. Гладун, К. Годуєва, О. Дудоров, М. Желік, З. Загиней, Д. Йосифович, В. Киричко, В. Мозгова, І. Ольшанецький, А. Титко, С. Рощупкін, А. Савченко, М. Хавронюк, О. Шевчук, Н. Ярмиш та ін.), а й закріплені в низці норм антикорупційного законодавства.

Перш за все, необхідним залишається окреслити ті нормативно-правові акти, що регулюють відносини у цій сфері. Очевидно, видається доцільним вказати ті, що встановлюють певні вимоги та обмеження, порушення чи недотримання яких, призводить до застосування заходів адміністративно-правового впливу. Безперечно, в даному випадку розпочати варто з Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року. Даний законодавчий акт визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.Зокрема, стаття 25 зазначає обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності [1].

Наступним нормативним атом є Кодекс України про адміністративні правопорушення, дест. 172^4 встановлено адміністративну відповідальність за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а саме:

– щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю (ч. 1);

– щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи

територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації) (ч. 2) [2].

З метою чіткого розмежування вказаних дефініцій, їхні особливості певним чином знайшли своє нормативне закріплення:

– спільний Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 року № 43, яким затверджено положення «Про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» визначено, що сумісництвом вважається виконання працівником, крімсвоєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовахтрудового договору у вільний від основної роботи час на томужабоіншому підприємстві,вустанові,організаціїабоугромадянина (підприємця, приватної особи) за наймом[3];

– Кодекс законів про працю, де ч. 1 ст. 105 законодавчо визначенопоняття суміщення, а саме працівникам, які виконують на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд з своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, провадиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника [4].

Відповідно до положень вищезазначених нормативно-правових актів видається можливим виділити ознаки, що формують розглядувані явища, а саме:

– сумісництво: виконання працівником, крімсвоєї основної, іншої роботи; така робота повинна здійснюватися на умовах трудового договору; бути на регулярній основі; така робота повинна бути оплачуваною;здійснюватися у вільний від основної роботи час; працівник виконує іншу роботу на томуж або іншому підприємстві, вустанові, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом.

– суміщення: виконання працівником поряд з своєю основною роботою додаткової роботи; така додаткова робота повинна виконуватись виключно на тому ж підприємстві, в установі, організації; додаткова робота здійснюється виключно за іншою професією (посадою) або особа виконує обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи; провадиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника.

Отже, на основі вищевказаного видається можливим виокремити деякі узагальнення, що сприятимуть правильному застосуванню положень чинного адміністративного законодавства. Йдеться про те, що: при суміщенні додаткова робота здійснюється на тому ж підприємстві, установі чи організації, а під час сумісництва – допускається робота на іншому підприємстві, в іншій установі чи організації; суміщення на відміну від сумісництва здійснюється за іншою професією (посадою); під час сумісництва інша робота оплачується окремо, а суміщенні – проводиться лише доплата до

заробітної плати за основним місцем праці; сумісництво можливе лише у вільний від основної роботи час, а суміщення не містить такого обмеження; сумісництвохарактеризується регулярним характером, натомість суміщення такої ознаки немає.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 №80731-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/80732-10#Text.

3. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 року № 43. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93.

4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/322-08.

Харь Інна Олексіївна,
завідувачка кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНУ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ США ПРО КОРУПЦІЮ ЗА КОРДОНОМ 1977 р. (THE FOREIGN CORRUPTP RACTICES ACT): УСВІДОМЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО НОРМ ЩОДО ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ – РЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ

Цій проблемі присвятили свої праці такі вчені, як: О.М. Костенко, О.Ю. Бусол, В.С. Ковальскій, Д.Л. Тучієнко, Є.А. Кремянська, але їх роботи стосувалися більш широкого кола питань, а саме – поняття кримінологічної характеристики, протидії (запобігання) корупційної злочинності і корупційної злочинності за кордоном. В своїй роботі язупинюся більш конкретизовано на предметі, зазначеному у назві виступу.

Названий вище Закон США про корупцію за кордоном 1977 р. [1] став серйозною віхою в боротьбі з корупцією не тільки в Сполучених Штатах Америки, але й в більшості країн сучасного світу. Звертаючись до історичного екскурсу, тобто до прийняття цього Закону, корумпування чиновників в зарубіжних країнах, було елементам звичайної бізнесової практики, яка не була заборонена законом у США і активно реалізовувалася в житті. Крім того, слід погодитися з

Є.А. Кремлянською, що «однією з істотних причини прийняття цього Закону став Уотергейський скандал, що розгорівся в 1972 р. під час проведення виборчої кампанії Річарда Ніксона, який балотувався в Президенти США. Скандал,пов'язаний з установкою підслуховуючих пристроїв у виборчому штабі конкурентів призвів до розслідування діяльності органів влади і компаній, і зокрема, вказав на наявність багатомільйонних фондів, використовуваних для підкупу зарубіжних чиновників та інших осіб з метою укладення надто вигідних контрактів» [2]. У 1977 р. Президент США Джиммі Картер підписав Закон про корупцію за кордоном.

Це був перший у світі закон, у якому передбачалася відповідальність за підкуп іноземних державних посадових осіб. Його екстериторіальний принцип активно розпочав утілюватися з 1988 року. Важливо звернути увагу на те, що до 1988 року дія Закону FCPA про корупцію за кордоном поширювалася лише на резидентів Сполучених Штатів [3, с. 214]. Проте зміни внесені до цього Закону, в 1988 р. поширили його приписи стосовно відповідальності за корупційні правопорушення для іноземних юридичних і фізичних осіб [3, с. 214].

Закон США «Про корупцію за кордоном» 1977 р. поширюються на три категорії суб'єктів: 1) емітентів, які мають цінні папери або надають звітність у відповідності з Законом США про цінні папери і біржі від 1934 р., у тому числі будь-яких посадових осіб, директорів, працівників або представників такого емітента або акціонера, який діє від імені емітента. Таким чином, сфера дії цього Закону поширюється на таких фізичних або юридичних осіб: посадова особа; директор; працівник; представник; акціонер такого емітента, внутрішнього суб'єкта господарювання та іншої фізичної особи. Під «іноземною посадовою особою» розуміють посадову особу або працівника іноземного уряду, або його департаменту, агентства або органа влади, або громадської міжнародної організації, або особу, діючу в офіційній якості в інтересах або від імені такого уряду, департаменту, агентства або органу влади, або в інтересах, або від імені такої громадської міжнародної організації; 2) вітчизняні підприємства США, за виключенням названих вище емітентів, і на посадових осіб, директорів, працівників або представників такого вітчизняного підприємства або акціонера, діючого від імені вітчизняного підприємства. До цього пункту слід віднести термін «внутрішній суб'єкт господарювання» під яким слід розуміти: будь-яку особу, яка має статус громадянина, підданого або мешканця США; будь-яку корпорацію, партнерство, асоціацію, акціонерне товариство, промисловий трест, не інкорпоровану організацію або громадянина – підприємця; головна адміністрація яких розташована в США, або які організовані згідно із законом будь-якого штату в США, територія чи володіння США; 3) інших осіб, за виключенням названих у пункті першому емітентів і вітчизняних підприємств, у тому числі посадових осіб, директорів, працівників або підприємців такої особи або акціонера, який виступає від імені такої особи, при перебуванні на території США.

Слід погодитися з думкою, яка має місце в існуючих публікаціях, що «Закон FCPA структурований таким чином, що його норми згруповані в окремі секції... залежно від суб'єкта злочину... положення, які застосовуються щодо емітентів цінних паперів на фондових ринках США, викладені у параграфах 78 m«Періодична та інша звітність»і 78 dd-1 «Практика у сфері міжнародної торгівлі, заборонена для емітентів». Норми Закону, що стосуються резидентів США, згуртовані у параграфі 78 dd-2 «Практика у сфері міжнародної торгівлі, заборонена для національних підприємств». Нарешті, положення про заборону корупційних діянь та відповідальність за них для інших суб'єктів злочину, які не є ані емітентами, ані резидентами США, містяться у параграфі 78 dd-3 «Практика у сфері міжнародної торгівлі, заборонена для фізичних і юридичних осіб, які не є емітентами або національними підприємствами» [3, с. 215].

Зазначені положення Закону США про корупцію за кордоном 1977 р. мають екстериторіальну дію, оскільки під його дію підпадають не тільки компанії, зареєстровані на території США, але й іноземні компанії, акції яких зареєстровані на американських біржах. Закон застосовується, як ми вже зазначали вище, не тільки у відношенні юридичних осіб,але й фізичних осіб, зокрема, співробітників компанії, а також агентів, які представляють інтереси компанії. Необхідно відзначити, що вказаний перелік не може бути повним, оскільки істотні ризики виникають при відносинах, наприклад, з третіми особами, зокрема, в умовах субпідрядних відносин тощо. Такі положення мали б важливе значення для вітчизняного законодавця.

Список використаних джерел

1. The Foreign Corrupt Practices Act of 1977 (15 U.S.C. §78dd-1, etseq.). URL: http://www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/docs/fcpa-uNranian.pdf.

2. Кремянская Е.А. FCPA – Закон США о коррупции за рубежом. Особенности и применение. Complianceblog.ru. Все о compliance – управлении рисками в современнойкомпании. URL: http://www.complianceblog.ru/?p=63.

3. Кримінологія. Підручник. Практикум / В.С.Ковальський, О.М. Костенко, Г.С. Семаков[та ін]. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 344.

Хоменко Володимир Петрович,
кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

В умовах реформування економіки України найбільш проблемною в криміногенному аспекті є ситуація, наявна у фіскальній сфері, у якій останніми роками збільшилася кількість корупційних протиправних діянь, що призводять до ненадходження до бюджету країни значних коштів та їх привласнення правопорушниками.

Поняття економічної безпеки української держави після проголошення державної незалежності набуло надзвичайно важливого значення. Гарантування економічної цілісності відтворювального комплексу країни, його ефективності є необхідною відповіддю на принципові виклики часу. Саме економічна безпека – кардинально значуща складова державної безпеки. Чітке розуміння поняття економічної безпеки, її параметрів та пріоритетних цілей обов'язкове для вироблення тих практичних заходів, яких доцільно вжити з метою гарантування життєвих пріоритетів державного, національного розвитку [1]

Забезпечення економічної безпеки є однією із найважливіших функцій держави, це – гарантія незалежності країни й обов'язкова умова стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства. Економічна безпека входить до системи національної безпеки разом із такими ключовими її додатками, як забезпечення надійної обороноздатності країни, підтримка соціального миру в суспільстві, захист від екологічних нещасть тощо. Держава є основним суб'єктом забезпечення безпеки та реалізує свої функції у цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Для створення і підтримання необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки в державі розробляється система правових норм, що регулюють відносини у сфері безпеки, визначаються основні напрями діяльності органів державної влади й управління у даній галузі, формуються або перетворюються органи забезпечення безпеки й механізми контролю і нагляду за їх діяльністю.

Фінансову безпеку держави забезпечують:

– стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, захист національних інтересів, соціальна спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [2];

– становище податкової сфери держави, для якого характерним є захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин, стійкість та економічна незалежність податкової системи, що виявляється у стабільності податкового законодавства, здатність податкової системи до розвитку й удосконалення, спроможність своєчасного виявлення потенційних загроз у сфері оподаткування та запобігання їм, здатність системи оподаткування повною мірою реалізовувати усі функції податків як фіскальної, так і регулюючої і соціальної, з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків [3];

– процес регулювання податкової системи шляхом створення умов справедливого оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларування цих умов у законодавчих актах [4];

– стан податкової системи, який дозволяє гармонізувати процеси оподаткування та сплати податків за умови ефективного податкового менеджменту ризиками та загрозами, які можуть

виникати в економіці, зі сторони виконавчих органів для того, щоб задовольнити інтереси економічних суб'єктів господарювання [5];

– частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення [6];

– стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективне використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації [7].

Таким чином, фінансова безпека – це стан фінансової системи держави, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, стійкість і незалежність податкової системи, її здатність до розвитку й удосконалення, спроможність до своєчасного виявлення і запобігання потенційних загроз та здатність системи реалізовувати фіскальну функцію з метою максимального узгодження.

Список використаних джерел

1. Матвійчук І. О. Інституціоналізація управління економічною безпекою держави. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2012. № 2. С. 131–141.

2. Тихонов Д. Н. Основы налоговой безопасности. М.: Аналитика-Пресс, 2002. 224 с.

3. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави. *Стратегічне управління національним економічним розвитком*: монографія / за заг. ред. О. В. Кендюхова: у 2 т. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТ», 2013. Т. 2. 392 с.

4. Виклюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик інноваційна економіка. *Всеукраїнський науковий виробничий журнал*. 2013. № 5. С. 242–246.

5. Голіков С. С. Сутність податкової безпеки. *Економіка та держава*. 2015. № 9. С. 129–132.

6. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 35–40.

7. Петренко Л. М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*: зб. наук. пр. 2012. Вип. 86. С.89–98.

Хомко Богдан Русланович,
заступник завідувача лабораторії досліджень
у сфері інформаційних технологій
Державного науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України

МОЖЛИВОСТІ ФОТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В РАЗІ ВІДСУТНОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ОБЛИЧЧЯ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИГОТОВЛЕННЯМ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ЧИ ЗБУТОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ)

Розвиток комп'ютерних технологійзумовив збільшення випадків вчинення кримінальних правопорушень, які передбачені ст. 301 КК України (Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів) та сприяв виникненню нових способів вчинення таких кримінально протиправних діянь – з використанням цифрової апаратури та мережі Інтернет. Це, в свою чергу, призвело до зростання необхідності ретельного дослідження об'єктів порнографічного змісту експертним шляхом для встановлення всіх можливих фактичних даних, які б сприяли розслідуванню зазначених кримінальних правопорушень. При цьому, значно ускладнює процес розслідування те, щоздебільшого особи, що виготовляють, збувають та розповсюджують порнографічні об'єкти за допомогою мережі Інтернет,володіють достатнім рівнем знаньв галузі комп'ютерних технологій та обізнані в особливостях створення фото- та відео матеріалів та можливостях їх експертного дослідження.

Приховуючи свої кримінально протиправні діяння, особи проводять відеозапис певних дій та процесів порнографічного характеру таким чином, що на отриманих фото- та відеоматеріалах відсутнє зображення обличчя особи, а є можливість візуального сприйняття лише тіла особи, що здійснює певні дії, чи його окремих частин.

В таких випадках ідентифікація особи, що зображена на вилучених фото- та відеоматеріалах, значно ускладнена, адже провести портретну експертизу, навіть при наявності підозрюваної особи (осіб) не представляється можливим. Єдиним способом отримання фактичних даних відносно особи, зображення тіла якої наявне на вилучених фото- відеоматеріалах, є проведення судової фототехнічної експертизи, завданням якої є встановлення, чи одна й та ж сама особа зображена на представлених матеріалах фото- та відеозапису.

Для проведення судової фототехнічної експертизи по вирішенню зазначеного ідентифікаційного завдання виникає необхідність в наявності належного порівняльного матеріалу: відповідних зображень тіла (частин тіла) особи (осіб), що підозрюється у вчиненні даних кримінальних правопорушень.При цьому важливо

розуміти, що порівняльний матеріал для проведення фототехнічної експертизи зафіксованих частин тіла підозрюваної особи повинен бути саме у вигляді фотознімків чи відеозаписів (а не особа в натурі).

Враховуючи особливість матеріалу, зміст якого носить порнографічний характер, виникає природня складність в отриманні належно порівняльного матеріалу: вироблення відповідних зображень пов'язане з необхідністю оголення тіла людини, а отже стикається з порушенням права особи на її тілесну недоторканність.

Отримання необхідних для проведення експертизи зображень тіла людини відбувається відповідно до встановленої процесуальної процедури для відібрання зразків (ст. 245 КПК України). Враховуючи природу таких зразків – біологічні зразки особи – відібрання їх відбувається про правилах освідування особи (ст. 241 КПК України). Після отримання відповідної постанови прокурора суб'єкт розслідування організовує проведення слідчої (розшукової) дії. Цілком логічним є відмова підозрюваної особи від добровільної участі у виробленні необхідних зображень її оголеного тіла. В такому випадку суб'єкт розслідування зобов'язаний звернутися до суду за ухвалою про примусове відібрання необхідних біологічних зразків особи. Після чого організовує примусове проведення слідчої (розшукової) дії, із залученням відповідних підрозділів Національної поліції України.

З метою належного отримання зразків для проведення фототехнічної експертизи суб'єкту розслідування рекомендовано залучити спеціаліста.Спеціаліст, відповідності до наявної цифрової інформації а саме: відеозаписів чи фотознімків, на яких безпосередньо зафіксовані фактичні дані, пов'язані з подією правопорушення,та частини тіла підозрюваноїособи, – зафіксує у відповідному ракурсі, при відповідному освітленні фрагменти частин тіла підозрюваної особи. Саме залучення спеціаліста для виконання необхідних зображень забезпечить в подальшомуможливість виокремлення комплексу як загальних, так і окремих індивідуалізуючих ознак при проведенні судової фототехнічної експертизи.

Також в якості порівняльного матеріалу для проведення судової фототехнічної експертизи можна використовувати матеріали технічної фіксації освідування, якщо в ході розслідування проводилася така слідча (розшукова) дія. Розуміюче це, вже на етапі організації проведення освідування суб'єкту розслідування рекомендується запросити в якості спеціаліста фахівця з галузі фототехніки, який, використовуючи свої спеціальні знання та попередньо ознайомившись з матеріалами фото- та відеозапису, що фігурують у провадженні, відповідним чином зафіксує тіло особи (його певні частини).

Крім того, при проведенні обшуку у осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 301 КК України, здійснюється вилучення всіх можливих носіїв інформації, на яких можуть зберігатисяфактичні дані стосовно ввезення,

виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів, зокрема відео- та графічні файли. Але зазначена інформація найчастіше виявляється видаленою в процесі приховання особами своїх кримінально протиправних дій.Пошук та відновлення видалених графічних файлів відбувається в ході проведення судової комп'ютерно-технічної експертизи по вирішенню відповідних задач. В подальшому відновленні фото- та відео зображення стають не лише об'єктами судової фототехнічної експертизи з метою ідентифікації особи, зображеної на них, але й направляються намистецтвознавчу експертизу, в ході якої суб'єкт розслідування отримує відповіді на питання: «Чи має інформаціяпорнографічний характер?», «Чи належить інформаціядо дитячої порнографії?» тощо.

Таким чином, при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, визначальним є не лише встановлення належності матеріалів фото- та відеофіксаії до порнографічних, але й ідентифікація особи (осіб), зображення тіл чи частин тіла яких наявні в даних матеріалах. Вирішити це питання при сучасному рівні організованості та підготовленості кримінальних правопорушників можливо в тому числі за допомогою фототехнічної експертизи.

Суб'єкту розслідування необхідно розуміти, що результат фототехнічної експертизи напряму залежить від якості об'єктів та порівняльного матеріалу, наданих на дослідження. Забезпечити відповідну якість та належність порівняльного матеріалу можливо не лише чітким дотриманням процесуальної процедури його отримання, але й залученням для цього відповідного спеціаліста – фахівця у сфері фототехніки. Лише належним чином виявлена, зафіксована та відібрана інформація про індивідуальні особливості на тілі підозрюваної особи забезпечує повне та об'єктивне дослідження відео- та графічних файлів експертом з фототехнічних досліджень та достовірність кінцевого результату – ідентифікації особи, тіло (частини тіла) якої зображене в представлених фото- та відеоматеріалах .

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: станом на 2 лист. 2020 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 2 лист. 2020 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

Шармар Ольга Михайлівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ст. 364 «ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ» У ЧАСТИНІ КОНКРЕТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАСЛІДКІВ

Станом натепер не втрачає актуальності питання правильної інтерпретації суспільно небезпечних наслідків, передбачених ч. 3, 4 примітки до ст. 364 Кримінального кодексу (далі – КК) України у вигляді «істотної шкоди» і «тяжких наслідків», що зумовлено необхідністю удосконалення положень законодавства про кримінальну відповідальність для боротьби з корупцією. Частина 1 ст. 364 КК України передбачає відповідальність за: «Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб».

Згідно з чинною редакцією ч. 3 примітки ст. 364 КК України істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [1]. Тяжкими наслідками у статтях 364-367 КК вважаються такі наслідки, які у двісті п’ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [1].

Комітетом з питань правоохоронної діяльності за дорученням Голови Верховної Ради України від 18 грудня 2019 року на своєму засіданні 19 лютого 2020 року (протокол № 22) розглянуто проект Закону України «Про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу України щодо уточнення ознак окремих злочинів у сфері службової діяльності» (реєстр. №2621), поданого Президентом України та визначеного ним як невідкладного для позачергового розгляду Верховною Радою України[2].

У законопроекті пропонується викласти пункт 3 примітки до статті 364 Кримінального кодексу України у новій редакції, встановивши, що істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 Кримінального кодексу України, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Запропоновані у законопроекті зміни передбачають уточнення обов’язкової ознаки об’єктивної сторони складів злочинів»істотна

шкода» у статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК. Тому пункт 3 примітки до статті 364 КК поняття «істотної шкоди» доповнюється юридичним формулюванням «якщо вона (істотна шкода) полягає у завданні матеріальних збитків» і таким чином виникає можливість вважати, що істотна шкода не обмежується лише завданням матеріальних збитків. При цьому прив'язка «істотної шкоди» у пункті 3 примітки до статті 364 КК до відповідного розміру неоподатковуваних мінімумів доходів громадян буде враховуватися при встановленні грошового еквіваленту спричиненої майнової шкоди, тоді як «істотна шкода» у разі заподіяння немайнової шкоди буде визначатися з урахуванням конкретних обставин кримінального провадження [2].

Вносячи ці зміни в поняття істотної шкоди, законодавець залишив поза увагою поняття «тяжкі наслідки», передбачені в ч. 4 примітки до ст. 364 КК України. Необхідно зазначити, що «тяжкі наслідки», як і «істотна шкода» у ст. 364–367 КК, можуть полягати у спричиненні як майнової, так і немайнової шкоди пункт 4 примітки до статті 364 КК необхідно викласти в такій редакції:

«Тяжкими наслідками у статтях 364–367 вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян,якщо вони полягають у завданні матеріальних збитків».

Унаслідок прийняття ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р. у ч. 1 ст. 364 КК замість «корисливих мотивів чи інших особистих інтересів або інтересів третіх осіб» законодавець передбачив обов'язкову суб'єктивну ознаку цього складу злочину «мету одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи» і, як насідок звузив межі кримінальної відповідальності за відповідне діяння.

У разі неможливості доведення метиодержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, службова особа не підлягає кримінальній відповідальності навіть за наявності істотної шкоди чи тяжких наслідків, спричинених її незаконною діяльністю. У зв'язку з цим, в частині формулювання суб'єктивної сторони цього складу злочину пропонуємо повернутися до попередньої редакції ч. 1 ст. 364 КК України і викласти її в такому виді:

«Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів чи інших особистих інтересів або інтересів третіх осіб використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб».

Враховуючи те, що об'єктивна сторона складу злочину ст. 364 КК полягає у зловживанні службовим становищем пропонуємо для здійснення правильної кваліфікації та уникнення подвійного інкримінування виключити ознаку «вчинення злочину з використанням службового становища» з тих статей Особливої частини КК України, в яких вона передбачена.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print.

2. Про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу України щодо уточнення ознак окремих злочинів у сфері службової діяльності: проект Закону. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67677.

Шведова Ганна Леонідівна,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Визначальний вплив на рівень і динаміку корупції в Україні мають економічні фактори, передусім, неврегульованість відносин власності й «тіньова» економічна діяльність. Саме у сфері економіки зароджуються корупційні відносини, що є матеріальним підґрунтям цього явища [1]. Корупція в нашій державі з явища поступово перетворюється на системну діяльність як істотну складову національної економіки. Вважається, що корупція як соціальне явище існує в певних інституціональних межах, у яких економічні, правові, соціальні процеси впливають на неї, а вона чинить зворотній вплив на них [2, с. 60–61]. Аналіз стану корупції може стати дієвим інструментом ефективного управління економікою.

Серед причин поширеності корупції виділяють ряд кризових економічних явищ, коли в умовах спаду обсягів виробництва дедалі більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені брати кредити, дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств, внаслідок чого корупція стає всеосяжною. Також до причин відносять тінізацію економіки, яка підриває засади державності, функціонування державного апарату, оскільки однією з умов її наявності є поширеність підкупу працівників державних органів.

Корупція визнається загрозою економічної безпеки як складової безпеки національної. Тому належне функціонування окремих об'єктів критичної інфраструктури напряму залежить від ефективності детінізації національної економіки та формування антикорупційної політики. Цей висновок підтверджує і встановлений взаємозв'язок

тіньової економіки та корупції про те, що тіньова економіка є фінансовим підґрунтям корупції, а корупція – механізмом забезпечення функціонування тіньової економіки. Корупція визнається способом комерціалізації посадовими особами своїх службових обов'язків.

Поряд з цим передумовами високого рівня тінізації національної економіки визнаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності.

Злочинні угруповання активно проникли у господарську діяльність стратегічно важливих підприємств, передусім у паливно-енергетичному комплексі, з метою створення комерційних структур, чинять тиск на вибір експортерів стратегічно важливої сировини, обсягів реалізації, розподіл коштів, отриманих від експорту. За допомогою корупційних схем такі угруповання розподіляють сфери впливу в цих галузях між собою. Пов'язують проблему корупції з економічною безпекою держави й інші фахівці, коли суб'єкти корупції не можуть існувати без офіційної економіки.

Ряд корупційних ризиків становлять суттєву загрозу фінансовій безпеці держави. Зокрема, неузгодженість, а інколи і відсутність процедури скасування процесів адміністрування та ліквідації банків, створюють безпосередню загрозу стабільності цієї сфери в державі.

Масштаби поширення корупції залишаються найбільшою загрозою для соціально-економічного розвитку і безпеки України. Однією з найбільш корумпованих сфер стратегічної економічної діяльності в Україні визнається містобудування. Внаслідок швидкої окупності інвестицій явище корупції у сфері містобудівної діяльності протягом останніх років набуло злочинних масштабів.

На сьогодні злочинні організації з корумпованими зв'язками продовжують контролювати значну частку тіньового капіталу, протиправну діяльність, пов'язану з розкраданням бюджетних коштів, відмиванням злочинних доходів. Корупція як невід'ємна складова інфраструктури організованої злочинності виявляється, насамперед, у сфері економіки.

Справедливим є висновок про те, що сучасна криміногенна ситуація в Україні – якісно новий феномен, як за масштабами злочинних виявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, об'єкти критичної інфраструктури, адже протягом останніх років відбулась трансформація організованої злочинності в нашій країні, використовуються нові технічні засоби для здійснення протиправної діяльності [3, с. 159].

Серед пріоритетних заходів щодо запобігання корупції виділяють активну детінізацію економіки, що передбачає: виявлення та знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності в найбільш прибуткових стратегічних сферах (бюджетній, податковій, зовнішньо-економічній, кредитно-банківській); налагодження ефективного механізму повернення незаконно одержаних (виведених у тінь) коштів (активів).

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 10-те вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2018. – 1360 с.

2. Варналій З. С. Корупція як інституціональна загроза національній безпеці України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]. – Матеріали ІІ міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) // [Редкол. В. В. Чернєй, В. В. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 59–63.

3. Катеринчук І. П. Вступне слово / І.П. Катеринчук // Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід і матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 29 квітн. 2016 р.). – Одеса: ОДУВС, 2016. – 184 с.

Шумейко Дмитро Олександрович,
викладач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНИЙ РОЗШУК ПІД ЧАС СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

З часу запровадження до КПК України інституту спеціального досудового розслідування у 2014 році сформовано практику його застосування, що дозволяє зробити певні висновки і узагальнення зокрема про види злочинів щодо яких здійснюється спеціальне досудове розслідування та проблеми міжнародного розшуку.

Із назви Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII, яким і було запроваджено згаданий інститут, убачається, що законодавець виокремив корупційні злочини як окрему категорію і передбачив ймовірним ухилення підозрюваних, обвинувачених від слідства і суду.

Сьогодні можна констатувати, що такий підхід виявився вірним і розслідування корупційних злочинів часто здійснюється у порядку спеціального досудового розслідування.

Однією з умов здійснення спеціального досудового розслідування КПК України передбачає оголошення особи у міжнародний розшук. Вивчення та узагальнення правозастосовної практики показало, що існує проблема визначення моменту, з якого особа вважається оголошеною у міжнародний розшук, документів, що підтверджують здійснення міжнародного розшуку.

Зазвичай, під час встановлення факту оголошення особи у міжнародний розшук, суди вимагають від сторони обвинувачення документи, які підтверджують, що такий розшук здійснюється.

У листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 року зазначено, що слідчий суддя, суд наділений правом розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що такого підозрюваного, обвинуваченого оголошено у міжнародний розшук (ч. 6 ст. 193 КПК). Обов'язок доведення факту перебування підозрюваного, обвинуваченого у міжнародному розшуку покладається на слідчого, прокурора, який подав клопотання про застосування запобіжного заходу, та підтверджується відповідними відомостями (довідка, витяг із бази даних Інтерполу тощо). При цьому після затримання особи, яка перебувала у міжнародному розшуку, слідчий суддя, суд не пізніш як через сорок вісім годин з часу доставки такої особи до органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний розглянути питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід за обов'язкової присутності такого підозрюваного, обвинуваченого [1].

Серед фахівців ставлення до такої практики неоднозначне. У деяких клопотаннях до суду, сторона обвинувачення вказує на відсутність законодавчої вимоги надавати додаткові, крім постанови, документи на підтвердження здійснення міжнародного розшуку

Як було зазначено, переважно, суди вимагають від сторони обвинувачення підтвердження здійснення міжнародного розшуку, проте не завжди.

Так, Київський апеляційний суд зазначає, що відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Зі змісту даної норми закону випливає, що такий розшук може бути державним, міждержавним, міжнародним.

Отже, чинний КПК України не визначає, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває у будь-якому із видів розшуку, однак регламентує, що про оголошення розшуку (державного, міждержавного, міжнародного) має бути винесена органом досудового розслідування відповідна постанова (ч. 2 ст. 281 КПК України), що в даному випадку і було здійснено слідчим шляхом винесення постанови спочатку про оголошення ОСОБА_5 в державний розшук, а згодом детективом шляхом винесення постанови про оголошення ОСОБА_5 в міжнародний розшук.

Фактично ж дата винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваної особи в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до РА Укрбюро Інтерполу та внесення відомостей про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань і є початковим етапом перебування особи в міжнародному розшуку в розумінні вимог ст. 281 КПК України, а будь-яких інших документів, зокрема, довідки Інтерполу, витягу з бази Інтерполу тощо, зазначена норма закону не вимагає [2].

Така позиція відтворена і в інших ухвалах.

Оголошення міжнародного розшуку в законодавстві, підозрюваним, який оголошений у міжнародний розшук, слід вважати особу, щодо якої вчинено таку сукупність процесуальних дій:

1)винесена постанова про оголошення особи в міжнародний розшук;

2)відповідна інформація внесена до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

3)інформація про оголошення особи в міжнародний розшук внесена до інформаційно-інтеграційної системи;

4) сформований і скерований запит до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України.

Слідчий суддя наголошує, що відповідні положення КПК України при вирішення питання про дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування не зобов`язують доводити факт перебування особи в розшуку, йдеться лише про оголошення в міждержавний та/або міжнародний розшук.

До цього слід додати, що детектив вправі здійснювати дії з розшуку підозрюваних осіб як в системі організації Інтерпол, так і поза нею. КПК України не обмежує поняття міжнародного розшуку тільки міжнародним розшуком каналами Інтерполу. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол лише дає змогу ефективно супроводжувати процес міжнародного розшуку та здійснювати криміналістичне, інформаційне, аналітичне, організаційне, методичне забезпечення такої діяльності. Сам Інтерпол не є органом, який уповноважений оголошувати будь-кого у розшук, а є лише одним із органів, який за певних умов може виконувати рішення про оголошення особи в міжнародний розшук.

За таких умов слідчий суддя відхиляє доводи захисника про те, що підтвердженням оголошення особи в міжнародний розшук є публікація Інтерполом картки-оповіщення червоного кольору та що відсутність на сайті Інтерполу такої картки-оповіщення свідчить про те, що особа не перебуває в міжнародному розшуку [3].

Водночас, протилежна позиція відтворена у іншому рішенні ВАС. Так, слідчий суддя зазначає, що на думку прокурора факт винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення в міжнародний розшук підозрюваного та її скерування до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва

Національної поліції України є початком перебування особи в міжнародному розшуку.

Однак такі твердження є безпідставними, оскільки саме лише скерування постанови про оголошення особи в міжнародний розшук до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України не доводить факту належного оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, в розумінні ст.ст. 193, 281 КПК України [4].

Про вказане зазначено і в самому листі Начальника Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва від 28.03.2020, надісланому у відповідь детективу, в якому вказано, що лист детектива НАБУ від 06.03.2020 разом з постановою про оголошення в розшук ОСОБА_1 від 05.03.2020 залишено без виконання, зв`язку з невідповідністю положенням Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09.01.1997 № 54/1858 та Правилам Інтерполу з обробки даних, затвердженими Резолюцією 80-ї сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу AG-2011-RES-07. Зокрема у запиті не вказано мету розшуку, а також заходи, які необхідно здійснити щодо розшукуваної особи у разі її встановлення на території іноземної країни, у зв`язку з чим Департамент позбавлений можливості коректного та правомірного використання інформаційної системи Інтерполу.

Водночас начальником Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва зауважено, що у разі необхідності розшуку ОСОБА_1, проведення заходів, спрямованих на встановлення його місцезнаходження та затримання, необхідно надати на адресу Департаменту належним чином завірену копію ухвали слідчого судді, суду про обрання щодо вказаної особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або вироку суду [5].

Отже, проблема очевидна і потребує термінового вирішення.

Наразі у ВРУ зареєстровано законопроект, який передбачає підставу для здійснення СДР – винесення постанови про оголошення підозрюваного, який ухиляється від явки до слідчого, прокурора у розшук. Тобто, вимога до слідчого, прокурора доводити факт оголошення (здійснення) міжнародного розшуку остаточно скасовується.

З одного боку це вирішить нагальну проблему правозастосування, але з іншого створить нові, адже, як убачається, оголошення у міжнародний розшук і його здійснення не одне і те саме, адже Інтерпол може відмовити у здійсненні міжнародного розшуку з різних причин. У такому випадку виникає ситуація, коли міжнародний

розшук не здійснюватиметься. Тобто фактично СДР відбувається, а підозрюваний не розшукується. У цьому випадку нівелюється сама мета СКП – забезпеченні невідворотності відповідальності для особи, яка учинила злочин і переховується від слідства і суду.

Не викликає сумніву те, що для виконання завдань кримінального провадження мають значення реальні дії щодо розшуку підозрюваного, обвинуваченого, забезпечення його участі у процесі та притягнення до відповідальності. Забезпечення особистої участі підозрюваного, обвинуваченого у процесі залишається важливою умовою та обов'язком сторони обвинувачення [6].

Список використаних джерел

1. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 року № 511-550/0/4-13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13

2. Ухвала Київського апеляційного суду від 29 жовтня 2018 року. Справа № 11-сс/824/523/2018. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/77582920].
https://opendatabot.ua/court/87173961-0ef4f63cbccbc81c7f0c7eb676d09d30

3. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 2 верес. 2020 р. Справа № 991/7316/20. Провадження1-кс/991/7517/20. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91396931

4. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 26 жовт. 2020 р. Справа № 991/4717/20. Провадження1-кс/991/4868/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92550487

5.Ухвала Вищого антикорупційного суду від 26 жовт. 2020 р. Справа № 991/4717/20. Провадження1-кс/991/4868/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92550487

6. Шумейко Д. О. Проблеми здійснення міжнародного розшуку у спеціальному кримінальному провадженні**.** *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. С. 174–180.

Атаманов Олександр Михайлович,
аспірант кафедри досудового розслідування
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В РАЗІ НЕВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСОБИ

Як свідчить міжнародний та зарубіжний досвід боротьби із корупцією – дане негативне явище повність подолати не можливо, проте необхідно вживати всіх доступних та можливих заходів до значного його зменшення, локалізації та обмеження його впливу на відповідні державні, соціальні та економічні інституції. Тому, проблема ефективної протидії корупції, є однією з найбільш гострих і складних завдань, що стоять нині перед українською державою.

Всі правоохоронні органи держави, на яких покладено функції попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових, з року в рік звітують про їх високі досягнення у боротьбі з корупцією. Однак, всім зрозуміло, що ключовим має бути не кількісні показники виявлення корупційних правопорушень, а доведення до логічного завершення всіх кримінальних проваджень стосовно осіб, які причетні до корупційних злочинів, що відповідатиме принципу невідворотності покарання, який і буде тим запобіжником у боротьбі з корупцією.

Необхідно зазначити, що інститут повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення займає особливе місце в структурі етапів досудового розслідування, адже воно є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тому, недодержання принципу законності та верховенства права саме на цій, вкрай важливій стадії досудового розслідування, безумовно стане перешкодою у реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, відповідно до частини першої якої, письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [1]. Таким чином, кримінальний процесуальний закон визначає порядок повідомлення особі про підозру, який визначений в окремій главі 22 (статті 276–279) КПК України, саме шляхом вручення письмового повідомлення про підозру в день його складання слідчим або прокурором.

При цьому, законодавець не надав визначення терміну «вручення», проте зазначив про необхідність вручення у день його складання, а в разі неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру відповідній особі, слідчий або прокурор повинні використовувати інші способи, передбачені КПК, для вручення повідомлень.

Мова йде про зміни, внесенні до ст. 42 КПК України Законом України від 07 жовтня 2014 року №1689-VII [2], відповідно до яких, причиною не вручення особі письмового повідомлення про підозру є саме невстановлення місцезнаходження цієї особи. Відтак, будь-яка неможливість вручення особі письмового повідомлення про підозру, окрім невстановлення місцезнаходження особи, виключає застосування цієї правової норми. При цьому факт невстановлення місцезнаходження особи повинен бути доведений належними, достовірними та допустимими доказами.

Окремо необхідно вказати на те, що досліджувана норма фактично зазначає про відсутність необхідності вручення письмового повідомлення про підозру в порядку ст. 276–278 КПК України, що фактично нівелює порядок вручення письмового повідомлення про підозру.

На цьому етапі обов'язково необхідно врахувати, щонабуття особою процесуального статусу «підозрюваного» має наслідком виникнення негативних змін для такої особи, її майна тощо, а відтак порядок «вручення» повідомлення про підозру має бути спрямований на забезпечення прав такої особи ураховуючи всі гарантії передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідне закріплення щодо обов'язкового застосування практики Європейського суду з прав людини визначено у ч. 2 ст. 8 та ч. 5 ст. 9 КПК України, згідно яких принцип верховенства права у кримінальному провадженні та Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який вже визначив орієнтири та критерії додержання Високими Договірними Сторони гарантій права і свободи, передбачених у підпункті «а» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року № 995_004 [3].

ЄСПЛв своїх рішеннях зазначає, що обвинувачений повинен дійсно отримати інформацію; правової презумпції отримання недостатньо (С. проти Італії (реш.) (C. v. Italy (dec.))). Неясна і неофіційна інформація не є достатньою (рішення по справі «Т. проти Італії», пункт 28; рішення «Шомоді проти Італії» від 18 травня 2004 року, пункт 75).

В п. 99 рішення по справі «Сейдовіч проти Італії» від 01 березня 2006 року ЄСПЛ зазначив, що повідомлення особи про порушену проти нього кримінальну справу є юридичною дією такого значення, що вона повинна бути здійснена відповідно до процесуальних і

матеріальних вимог, що гарантують ефективне здійснення прав обвинуваченого.

Відтак, на нашу думку, положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону №1689-VII від 07.10.2014), грубо суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а саме статті 6 Конвенції та прецедентній практиці ЄСПЛ, з наведених вище підстав.

При цьому, відповідно до ст. 9 Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР[4], ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV [5] та ч. 4 ст. 9 КПК України [1] передбачено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила (положення) відповідного міжнародного договору України.

На підставі наведеного, не є підозрюваним особа, якій в порядку визначеному КПК України не вручено повідомлення про підозру, що підтверджується розписом особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозаписом вручення особі письмового повідомлення про підозру, чи будь-якими іншими даними, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом.

Не вирішення цих проблем та їх недостатня урегульованість в чинному законодавстві, обумовлюють актуальність та необхідність проведення подальшого наукового дослідження. Це стане підґрунтям для системних змін кримінального процесуального законодавства, яке регулює повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, в тому числі особі, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення, що безумовно сприятиме реалізації принципу невідворотності покарання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов. від 11верес. 2020 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07 жов. 2014 р. № 1689-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 04 листоп. 1950 р. 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.#Text.

4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text.

Безгинський Богдан Георгійович,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО Й МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На міжнародному рівні незаконне збагачення, як один із видів кримінальних правопорушення, вперше зазначено в Міжамериканській конвенції проти корупції. У ст. 9 передбачено, що відповідно до своєї Конституції і основних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця, що ще не зробила цього, повинна вжити необхідних заходів для встановлення за своїм законодавством як злочин суттєвого збільшення майна урядового чиновника, якщо він не може пояснити щодо законності отриманих заробітків під час здійснення своїх функцій [2]. Запровадження кримінальної відповідальності за незаконне збагачення на території України, є результатом імплементації в національне законодавство ст. 20 «Незаконне збагачення» Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (далі – КООНПК) де зазначено, що за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може обґрунтувати [2]. Що стосується України, то відповідно до ст. 368-5 КК: незаконне збагачення – набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи [2].

Розглянемо кримінальну відповідальність незаконного збагачення за законодавством іноземних країн в яких рівень корупції перебуває на низькому рівні згідно із показниками, що встановлюються організацією Transparency International (станом на 2020 рік) [2]. В п'ятірку цих країн входить: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Сінгапур та Швеція, в свою чергу Україна займає лише 129 місце.

Спеціальні склади корупційних правопорушень в Данії включені до кримінального законодавства, основу якого становить

Кримінальний кодекс Данії (Criminal Code of Denmark). Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Данії передбачена ст. 144 Кримінального кодексу, відповідно до якого будь-яка особа, яка при виконанні обов'язків датської державної служби, іноземної держави або міжнародної організації незаконно отримує, вимагає або приймає обіцянку подарунка або інші привілеї, карається позбавленням волі на будь-який термін, що не перевищує шести років [2].

Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Новій Зеландії настає у результаті вчинення кримінального правопорушення, яке міститься у «Законі про кримінальні правопорушення 1961» (Crimes Act 1961). Фактично зазначений документ є Кримінальним кодексом Нової Зеландії. Кримінальним правопорушенням, які передбачені у розділах «Закони про кримінальні правопорушення 1961» притаманні особливості кримінального процесу та цивільного права. Хоча поняття незаконного збагачення не міститься в «Законі про кримінальні правопорушення 1961», але в розділу 243 передбачено кримінальну відповідальність за відмивання грошей. У п. 1 розділу 243 зазначеного закону, надано перелік визначень відповідно до яких: приховування відносно власності означає приховування чи маскування власності без обмежень (щоб перетворити з однієї форми в іншу) та (щоб приховати чи замаскувати характер, джерело, місцезнаходження, розпорядження чи право власності на власність чи певний інтерес до власності); під доходами щодо правопорушення розуміють будь яке майно, яке прямо чи опосередковано отримано або реалізовано суб'єктом в результаті вчинення правопорушення; власність означає нерухомість або особисте будь яке майно, що знаходиться в Новій Зеландії чи другом місці, матеріальне чи не матеріальне та включає в себе частину будь якої нерухомості чи особливої власності. Відповідно до розділу 244 та 245, кожен підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк не більше 7 років, якщо відносно будь якого майна, що являється доходом від кримінального правопорушення, приймає участь в операціях відмивання грошей, розуміючи, що вся або частина майна являє собою дохід від правопорушення. П. 5 розділу 243 передбачено, що у будь якому судовому процесі стороні обвинувачення не потрібно доказувати про те, що відповідач знав або вважав, що це майно було доходом певного кримінального правопорушення [2].

Хоча Фінляндія і ратифікувала в своїй країні КООНПК на сьогодні поняття незаконного збагачення не було включено до Кримінального кодексу Фінляндії (The Criminal Code of Finland). Питання пов'язані з протидією корупції, країна розглядає як частину кримінальних правопорушень та завжди підпадає під дію Конституції, Кримінального кодексу, Законодавства про цивільну службу, адміністративних інструкцій Фінляндії. Термін активи, які є предметом незаконного збагачення за законодавством України зустрічається в деяких статтях Кримінального кодексу Фінляндії. Відповідно до п. 1 ст. 4 розділ 18 «розкраданням» є дії особи яка привласнює активи або інше рухоме майно, яке перебувають у

володінні іншої, караються штрафом або позбавленням волі не більше одного року. Відповідно до п. 3 ст. 13 розділ 18 активи які перебувають на рахунках іншої і які винний має право передати або зняти вважаються власністю винного [2].

Кримінальні відповідальність за вчинення кримінальних правопорушення в Сінгапурі настає згідно Кримінального кодексу Сінгапура (Penal Code (Singapore)). Кримінальний кодекс Сінгапура встановлює загальні принципи кримінального права. Службовою особою відповідно до ст. 21 Кримінального кодексу Сінгапура можуть бути особи зазначені у цій статті, наприклад: кожен офіцер збройних сил Сінгапура, кожен суддя, кожен арбітр, кожна особа, яка займає відповідне становище в силу якого вона має право тримати іншу особу в ув'язненні тощо.. Кримінальне законодавство Сінгапура не містить ознаки незаконного збагачення, однак вчиненню кримінальних правопорушень службовими особами присвячено окремий розділ (розділ IX КК Сінгапура) [2].

Питання корупції та хабарництва у Швеції виписані у загальному законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах. Особливу роль у протидії корупції у Швеції відіграє Омбудсмен, який реалізує свої повноваження в таких сферах: нагляд за судами, прокуратура й поліція; соціальні питання – освіта, охорона здоров'я, податки, транспорт, Омбудсмен у справах споживачів і окремо у справах економічної свободи. Відповідно до визначення Міжнародної асоціації юристів «омбудсмен – це служба, передбачена Конституцією чи іншим законодавчим актом, яку очолює незалежна публічна особа високого рангу і розглядає скарги громадянина на дії державних органів, їхніх службовців та інших посадових осіб; уповноважена проводити службове розслідування, рекомендувати коректувальні дії і представляти доповіді вищим керівникам держави». Хоча Швеція і ратифікувало ст. 20 КООНПК, поняття незаконного збагачення введено не було. Кримінальні правопорушення вчинені службовими особами присвячено 20 розділ Кримінального кодексу Швеції, які передбачають кримінальну відповідальність щодо зловживання службовим становищем. Так, відповідно до ст. 2 розділу 20 службова особа, яка отримує приймає чи вимагає хабар чи будь яку іншу незаконну винагороду за виконання своїх службових обов'язків має бути засуджений до виплати штрафу чи позбавлення волі на строк не більше двох років.

Отже, проаналізувавши кримінальне законодавство Данії, Нової Зеландії, Фінляндії, Сінгапура та Швеції, можемо зробити висновок, що кожна країна приділяє особливу увагу вчиненню кримінальних правопорушень службовими особами. Цікавим залишається факт, що хоча розглянуті нами іноземні країни і ратифікували ст. 20 КООНП, однак в своєму законодавстві кримінальну відповідальність за незаконне збагачення вони не додали. Так, лише Данія серед вище зазначених країн, як і Україна включили в національне кримінальне законодавство відповідальність за незаконне збагачення.

Список використаних джерел

1. Закон про кримінальні правопорушення 1961 Нова Зеландія (Crimes Act 1961) URL: http://www.legislation.govt.nz/act/public/1961/0043/latest/whole.html.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 документ 995_c16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
3. Кримінальний кодекс Данії (Criminal Code of Denmark). URL: https://www.twirpx.com/file/239219/.
4. Кримінальний кодекс Сінгапура (Penal Code (Singapore). URL: https://sso.agc.gov.sg/Act/PC1871.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 документ 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
6. Кримінальний кодексу Фінляндії (The Criminal Code of Finland). URL: https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf.
7. Кримінальний кодекс Швеції (The Swedish Criminal Code). URL: https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-criminal-code/.
8. Міжамериканська конвенція проти корупції від 29.03.1996 документ 998_089. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text.
9. Рейтинг країн світу за рівнем сприйняття корупції підготовленний у відповідності з інформацією наданою організацією Transparency International. URL: https://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info.

Velyka Anastasia,
Researcher higher education bachelor degree
Educational and Research Institute of
Correspondence and Distance Learning of the
National Academy of Internal Affairs
Supervisor: Associate Professor of the
Department of International Law and Human
Rights of the National Academy of Internal
Affairs, Ph.D in Law, Associate Professor
Lukianets V.

IMPLEMENTATION OF THE ANTI-CORRUPTION PROGRAM OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS IN 2020

The anti-corruption program of the Ministry of Internal Affairs is designed for the medium term and is a logical continuation of the measures envisaged in previous anti-corruption programs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for 2016, 2017, 2018 and 2019 – programs developed in the reformed Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Its development took into account the results of the analysis of corruption risks in the field of the

Ministry of Internal Affairs, as well as the results of the Anti-Corruption Program of the Ministry of Internal Affairs for 2019. According to the analysis, out of 114 measures that the interested units, bodies / formations or institutions of the Ministry of Internal Affairs had to implement, 113 measures were implemented in 2019 or 99 % (98 % were implemented in 2018, 91 % in 2017), 1 were not implemented. or 1 % (in 2018 – 2 %, in 2017 – 9 %).

The purpose of the Anti-Corruption Program of the Ministry of Internal Affairs is:

– improvement of the system of prevention and counteraction of corruption in the staff of the Ministry of Internal Affairs, territorial bodies, institutions, establishments and at the enterprises belonging to the sphere of management of the Ministry of Internal Affairs;

– ensuring coordination of the system of prevention and counteraction of corruption in the National Guard of Ukraine, the National Police, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine, the State Migration Service of Ukraine;

– further implementation of mechanisms of transparency, integrity, reduction of corruption risks in the system of the Ministry of Internal Affairs and increase of the level of public confidence in the activity of law enforcement agencies.

Ways, stages of implementation and means to solve the problem

The problem of reducing corruption in the system of the Ministry of Internal Affairs is expected to be solved by combining the efforts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the National Police, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine, the State Migration Service of Ukraine. , institutions and enterprises belonging to the sphere of management of the Ministry of Internal Affairs, and public organizations aimed at continuing the implementation of measures in the field of anti-corruption policy, which began in 2016, in the following priority areas [1]:

1. providing a systematic approach to preventing and combating corruption:

– Organizational measures have been taken to prevent and combat corruption (development, approval and submission for approval to the Agency of the Anti-Corruption Program of the Ministry of Internal Affairs; approval of draft anti-corruption programs of the Central Executive Bodies; the National Guard; preparation of the Anti-Corruption Program of the Ministry of Internal Affairs; belong to the sphere of management of the Ministry of Internal Affairs; conducting inspections on the organization of work to prevent and combat corruption in the subjects of the system of the Ministry of Internal Affairs.)

– Normative legal regulation of relations was carried out.

– Ensuring the effective functioning of authorized units (persons) for the prevention and detection of corruption in the system of the Ministry of Internal Affairs.

2. implementation of anti-corruption policy in personnel management, formation of a negative attitude to corruption, training and measures to disseminate information on anti-corruption programs:

– The personnel management system has been improved, corruption risks in personnel decision-making have been minimized.

– Training and measures to disseminate information on anti-corruption programs have been implemented.

– Conditions have been created for notifications of violations of anti-corruption legislation.

3. implementation of measures to comply with the requirements of financial control, prevention and settlement of conflicts of interest:

– Compliance with the requirements of anti-corruption legislation in terms of financial control is ensured.

– Implementation of control measures on compliance by officials of the Ministry of Internal Affairs, heads of territorial bodies for the provision of services of the Ministry of Internal Affairs, heads of institutions, establishments and enterprises belonging to the Ministry of Internal Affairs, restrictions and requirements to prevent conflicts of interest due to enterprises or corporate rights done.

– Implementation of control measures on compliance by officials of the staff of the Ministry of Internal Affairs, territorial bodies for the provision of services of the Ministry of Internal Affairs, institutions, establishments and enterprises belonging to the Ministry of Internal Affairs with restrictions and requirements to prevent conflicts of interest in connection with joint work.

– Awareness-raising activities related to compliance with the requirements for the prevention and settlement of conflicts of interest are in the process of implementation.

4. prevention of corruption in the field of public procurement, strengthening the efficiency of financial and material resources management, development and support of the internal audit system:

– Monitoring of public procurement in order to minimize corruption risks is partially at the stage of implementation and fully implemented.

– Improving the efficiency of financial resources management is constantly being done.

– Ensuring transparency in the implementation of budget programs is constantly performed.

– Strengthening the efficiency of material resources management at the implementation stage.

– The internal audit system is constantly being improved.

5. improving the process of providing administrative services:

– Prevention of abuse of power and official position in order to speed up the procedure of providing services at the stage of implementation.

6. participation in the implementation of measures within the competence of the Ministry of Internal Affairs approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraineof October 5, 2016 № 803-r, and the Communication Strategy in the field of preventing and combating

corruption, approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukrainedated August 23, 2017 № 576:

– Participation in the implementation of the Communication Strategy in the field of preventing and combating corruption has been partially implemented.

– Participation in the implementation of measures to prevent corruption of the Ministry of Internal Affairs, developed within the framework of the Government-Public Initiative «Together against Corruption» at the stage of implementation.

7. cooperation with the public and international organizations on the implementation of anti-corruption measures:

– Information campaigns on the implementation of the Ministry of Internal Affairs' anti-corruption policy are constantly carried out.

– Interaction with the public regarding the implementation of anti-corruption measures is feasible, but some aspects are being implemented [2].

In conclusion, while researching this topic, the website of the Ministry of Internal Affairs [3.] helped me a lot. Given the pandemic, many measures have not been taken or are still being implemented, but I am sure that this lost time will definitely be made up for.

Addendum:

– Done

– Not performed

– At the stage of implementation.

List of sources used

1. Anti-Corruption Program Ministry of Internal Affairs of Ukraine for 2020–2022.

2. Information on the status of implementation in the first half of 2020 measure stop revent and combat corruption in the system of the Ministry of Internal Affairs, training activities and measure stodis seminate information on anti-corruption programs.

3. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/232_Zapobigannya_korupcii___Antikorupciyna_programa_MVS_ta_informaciya_pro_rezultati_ii_vikonannya.htm/.

Воронюк Наталія Петрівна,
аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

НЕОБХІДНІСТЬ УЧАСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗДІЙСНЕННІ ЦІЛОДОБОВОГО ВСЕОХОПЛЮЮЧОГО ГАБАРИТНО-ВАГОВОГО КОНТРОЛЮ

Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки як одну з ключових проблем визначає «Недосконаліть діючих інструментів контролю та недостатня прозорість процесів будівництва, ремонту та експлуатації доріг», та визначає одними з очікуваних стратегічних результатів, яких

необхідно досягти для її вирішення, забезпечення цілодобового всеохоплюючого автоматизованого габаритно-вагового контролю, встановлення адміністративної відповідальність для вантажовідправників, перевізників за перевищення габаритно-вагових параметрів.

Питання проїзду транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні, здійснення габаритно-вагового контролю, фіксування його наслідків дійсно містять значні корупційні ризики, подолання яких дозволить досягти значних економічних показників зарахунок скорочення витрат на ремонт таутримання автомобільних доріг та підвищення безпеки дорожнього руху.

Антикорупційна стратегія встановлює ознаку для габаритно-вагового контролю, який має здійснюватися для подолання проблеми – «всеохоплюючий».

В зв'язку з чим виникає питання про участь органів місцевого самоврядування у здійснення габаритно-вагового контролю.

Практика облаштування габаритно-вагових комплексів на території держави дозволила визначити проблеми, які виникають при їхоблаштуванні.

Окрім загально відомих проблем щодо необхідності централізованого автоматичного збереження даних зважування без можливості подальшого внесення змін до даних, необхідності автоматизації винесення постанов про притягнення до відповідальності тощо, забувають про інші проблеми, які пов'язані з габаритно-ваговими комплексами. А саме вони не дозволяють забезпечити «всеохоплюючий» габаритно-ваговий контроль.

Встановлення габаритно-вагового комплексу на автомобільних дорогах загального користування зазвичай призводить до того, що недобросовісні перевізники (водії) визначають інші шляхи слідування для транспортних засобів, які не відповідають вимогам щодо вагових чи габаритних параметрів. При цьому, найчастіше такі шляхи слідування прокладаються вулицями та дорогами населених пунктів, які прилягають до місць, де встановлені габаритно-вагові комплекси.

Разом з тим, діюче законодавство України не надає можливості органам місцевого самоврядування ефективно захищати свої вулиці та дороги від руйнування транспортним засобами, габарити яких перевищують допустимі.

Так, Закон України «Про автомобільний транспорт» передбачає, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті здійснює габаритно-ваговий контроль транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування; нарахування, у разі виявлення порушень, та вжиття заходів щодо стягнення плати за проїзд автомобільними дорогами транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні, під час здійснення габаритно-вагового контролю.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування» від 27.06.2007

№ 879 затверджено Порядок здійснення габаритно-вагового контролю та справляння плати за проїзд автомобільними дорогами загального користування транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові та/або габаритні параметри яких перевищують нормативні, Ставки плати за проїзд автомобільними дорогами загального користування транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові та/або габаритні параметри яких перевищують нормативні, Порядок тимчасового обмеження або заборони руху транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів на окремих ділянках автомобільних доріг загального користування.

Таким чином, діючі нормативно-правові акти в сфері габаритно-вагового контролю передбачають здійснення його лише на автомобільних дорогах загального користування.

Поряд з цим, Закон України «Про автомобільні дороги» визначає, що автомобільні дороги поділяються на: автомобільні дороги загального користування; вулиці і дороги міст та інших населених пунктів; відомчі (технологічні) автомобільні дороги; автомобільні дороги на приватних територіях.

Таким чином, населені пункти, які потерпають від транспортних засобів, габарити яких перевищують допустимі, на даний час є законодавчо незахищеними. А встановлення габаритно-вагових комплексів на автомобільних дорогах загального користування створює додаткові проблеми для сіл, селищ та міст біля яких такі комплекси встановлені.

Отже, діюче нормативне забезпечення у сфері габаритно-вагового контролю дозволяє уникнути відповідальності за перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм.

В зв'язку з наведеним, з метою забезпечення здійснення всеохоплюючого габаритно-вагового контролю та притягнення винних осіб до відповідальності доцільно внести зміни та доповнення до законів України «Про автомобільний транспорт» «Про місцеве самоврядування в Україні», Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині визначення повноважень органів місцевого самоврядування на здійснення габаритно-вагового контролю та притягнення порушників до відповідальності.

Разом з тим, з метою забезпечення єдності підходів до здійснення контролю Кабінету Міністрів України доцільно затвердити Порядок здійснення габаритно-вагового контролю та справляння плати за проїзд вулицями та дорогами населених пунктів транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові та/або габаритні параметри яких перевищують нормативні, Ставки плати за проїзд вулицями та дорогами транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові та/або габаритні параметри яких перевищують нормативні, Порядок тимчасового обмеження або заборони руху транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів на окремих ділянках вулиць та доріг населених пунктів. При цьому, з метою уникнення корупційних чинників, необхідно

передбачити, що габаритно-ваговий контроль на вулицях та дорогах населених пунктів здійснюється габаритно-ваговими комплексами, які підключенні до Єдиної загальнодержавної системи габаритно-вагового контролю, яка забезпечує здійснення збереження показників зважування транспортного засобу в режимі реального часу.

Крім того, не менш важливим є питання фінансування витрат на здійснення габаритно-вагового контролю та спрямування коштів, стягнутих як адміністративно-господарські штрафи за порушення габаритно-вагових параметрів та адміністративні штрафи, які накладаються на порушення правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів вулицями та дорогами населених пунктів.

На даний час Законом України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» передбачено, що такі грошові кошти спрямовуються до державного дорожнього фонду. Дохідна частина територіальних дорожніх фондів формується за рахунок субвенції з Державного бюджету України місцевим бюджетам, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, у тому числі іноземних, об'єднань громадян, міжнародних організацій, інших надходжень, що не суперечать законодавству України.

Разом з тим, з метою забезпечення можливості здійснення відновлення вулиць та доріг населених пунктів, доцільно, разом з прийняттям відповідних норм щодо повноважень органів місцевого самоврядування на здійснення габаритно-вагового контролю передбачити спрямування грошових коштів, які стягуються уповноваженими особами органів місцевого самоврядування при здійсненні габаритно-вагового контролю як адміністративно-господарські штрафи за порушення габаритно-вагових параметрів та адміністративні штрафи, які накладаються на порушення правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів вулицями та дорогами населених пунктів до територіальних дорожніх фондів відповідних населених пунктів.

Така норма дозволить здійснювати цільове використання грошових коштів на відновлення саме тих вулиць та доріг, які зазнали руйнації в зв'язку з порушенням габаритно-вагових параметрів. Крім того це стимулюватиме органи місцевогосамоврядування для придбання та встановлення габаритно-вагових комплексів.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки: Проект Закону від 21.09.2020 № 4135. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007.

2. Про автомобільний транспорт: Закону України від 05.04.2001 № 2344-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2344-14.

3. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005 № 2862-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text.

4. Про джерела фінансування дорожнього господарства України: Закон України від 18.09.1991 № 1562-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1562-12#top.

5. Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2007 № 879. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2007-%D0%BF#n22.

Гладчук Дмитро Іванович,
ад'юнкт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

XX століття породжує ще одну проблему, розв'язання якої пов'язане з дослідженням та оцінкою місця й ролі юриста в соціальному житті: йдеться про професіоналізм як про специфічний суспільний статус представників певної професії, так званий професійний статус. Професійний портрет характерний для багатьох професій у вигляді багатогранності та неповторності особистостей людей, імена яких є візитною карткою професії: лікар – Гіппократ, композитор – В.А. Моцарт, мореплавець – Х. Колумб, скульптор – Фідій, юрист – А.Ф. Коні. Усі вони є уособленням своєї професії, ідеалом та зразком вірного їй служіння.Традиційно в європейській культурі професіонали займають привілейоване становище, оскільки вони виконують роботу, яка вважається особливо цінною – зокрема, через обсяг попередньої підготовки і практичного досвіду, які необхідні для набуття знань і майстерності, що очікує суспільство [1, с. 103].

Усі ці очікування суспільства можна, на наш погляд, екстраполювати на поліцейського, у зв'язку з чим виникає необхідність дослідження саме професійних аспектів поліцейської діяльності, з'ясування такого критерію як «професіоналізм».

Для більш ґрунтовного дослідження питання, пов'язаного із професіоналізмом в діяльності поліцейського, слід проаналізувати тлумачення поняття «професіоналізму».

Так, наприклад, вчені по-різному визначають у своїх наукових працях «професіоналізм», зокрема, як:

1) ознака належної відповідності людини вимогам діяльності, виробництва;

2) певна системна організація свідомості, психіки людини;

3) спосіб життя людини, її життєва потреба;

4) рівень максимального використання службових засобів, а також власних здібностей тощо;

5) системне утворення, що визначається наявністю конкретних особистісних якостей та наявності в нього ряду структурних елементів [1, с. 104].

Носієм професіоналізму в поліцейській діяльності є працівник поліції, покликанням якого є реалізація суспільно-корисної функції. Вважаємо, що професіоналізм в діяльності поліцейського є складним, багатоаспектним явищем.

Наша позиція підтверджується думками багатьох вчених, які досліджували питання, пов'язані із професійністю юриста взагалі, його професійним портретом тощо. Серед них варто відзначити С. Алексєєва, Ж. Алєксєєву, В. Лапшова, А. Рикена, В. Яковлева та ін.

Аналіз наукових праць зазначених учених дозволив нам виокремити елементи структури «професіоналізму» в діяльності поліцейського:

1) духовна та інтелектуальна розвинутість – такій особистості притаманні моральні риси, які відображають її ставлення до інших людей: безкорисливість, вірність, жертовність, демократизм, толерантність, емоційна стійкість, такт тощо;

2) раціональність – здатність з-поміж наданих повноважень обирати найбільш дієві та ефективні, гуманні засоби та заходи для реалізації визначених завдань;

3) правова культура – знання, вміння, навички у сфері правових відносин, зокрема правозахисної та правоохоронної діяльності; навички дослідження фактів, віднаходження і трактування нормативних актів, складання юридичних документів, усних виступів з юридичних питань та ін.[2, с. 152];

4) особливе почуття обов'язку – присвячене служінню народу України ти державі, пріоритет службових інтересів перед особистими;

5) професійні цінності – об'єктивність, порядність, чесність, гуманізм, професійна майстерність тощо;

6) комунікативність – здатність швидко та ефективно налагоджувати контакти з оточуючими, колегами, учасниками суспільних відносин (адміністративного, кримінального судочинства), наявність організаторських здібностей;

7) психологічна налаштованість – стресостійкість, можливість протистояти складним соціальним викликам, емоційна стійкість та врівноваженість;

8) система професійної підготовки – постійне вдосконалення форм і методів протидії злочинності, розвиток інтелектуальних та професійних навичок тощо.

Ми не претендуємо на вичерпність перелічених елементів структури «професіоналізму» в діяльності поліцейського. У своїх наукових працях вчені виділяють ще ряд важливих елементів, зокрема:

– використання службових засобів, особисті здібності, досвід (сприяє створенню запасу різноманітних прийомів рішення завдань, які постають перед юристом, досвід роботи в певній галузі на певній посаді), творче ставлення до виконання службових обов'язків, розумність (Ж. Алєксєєва);

– особлива кваліфікація; висока ділова комунікація, яка ґрунтується на науковій освіті; особливий професійний етнос, в основі

якого лежить неекономічна орієнтація на цінності, які притаманні всьому суспільству; непартійна, ділова професійна праця (А. Рикен);

– висока загальна культура, високий і при цьому «спеціалізований» моральний рівень – підкорення діяльності юриста низці етичних норм, таких, як чесність, почуття поваги до інших, увага до людей тощо; розвинуте юридичне мислення; глибокі знання законодавства і практики його застосування; навички науково-дослідницької роботи; якості громадського діяча, зокрема навички публічних виступів (С. Алексєєв та В. Яковлев);

– професійно значимі прийоми і навички; ставлення до професії, знання тощо (В. Лапшов).

Однак, вважаємо, що вони є похідними від визначених нами елементів структури «професіоналізму» і в цілому не впливають на загальне розуміння визначеного поняття.

Таким чином, визначивши сутність та елементи професіоналізму поліцейського як представника державного органу, державної влади, ми можемо стверджувати, що додержання зазначених пріоритетів у професійній діяльності дозволяє сформувати нульову залежність до будь-яких корупційних проявів, а також принциповість та рішучість у прийнятті рішень.

Список використаних джерел

1. Алєксєєва Ж.М. Образ юриста в сучасній європейській культурі : дис. … канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. Київ, 2008. 175 с.

2. Почтовий М.М. Правові засади правової політики держави : дис. … канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ. 2012. 244 с.

Гурбанова Наргіз Насраддін кизи,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент ***Сліньо Д. С.***

РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція є нагальною проблемою кожної держави, Україна не є виключенням. Рівень тіньової економіки досягає 45 відсотків, що приносить величезні збитки державі та громадянам. Головними детермінантами корупції є: недостатній рівень культурного та

етичного розвитку індивідів; небажання витрачати час та зусилля для вирішення певних питань; швидка зміна законодавства, до якої не готові певні верстви населення (підприємці та інші).

Почали вживати термін «корупція» ще в Стародавній Греції у V столітті до нашоїери. Греки використовували термін corrumpere (від лат. – псувати) як зіпсованість моралі, розлад порядку в полісі [1].

Згідно із світовою практикою найбільш корумпованими сферами є поліція, судова влада та звісно митниця. Багато службових осіб, які працюють в цих органах вимагають чи натякають на вирішення питання особи, яка звертається, за допомогою неправомірної вигоди.

На виконання антикорупційних завдань, в Україні діють Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Державне бюро розслідувань (ДБР); Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА); Вищий антикорупційний суд України (ВАКС). Всі ці органи створені з метою запобігання, виявлення, розслідування корупційних злочинів вчинених вищими посадовими особами нашої держави.

Пропонуємо детально розглянути мету створення, завдання та функції Вищого антикорупційного суду України, бо саме він відіграє головну роль в антикорупційній діяльності держави: своїми вироками він визнає осіб винними у вчиненні корупційних злочинів. Правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять Конституція України [4], Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [5], Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (далі Закон) [2].

Відповідно до Закону завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов’язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [2].

Щодо повноваження Вищого антикорупційного суду, то вони закріплені у статті 4 Закону:

1) здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом;

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд;

3) здійснює інші повноваження, визначені законом[2].

Виший антикорупційний суд доволі активний у соціальних мережах та постійно оновлює новини щодо розгляду справ та винесення інших процесуальних документів, що дає змогу зацікавленим особам ознайомитися з ходом розгляду корупційних справ. Відповідно до звіту голови ВАКС, «на розгляд першої інстанції

Вищого антикорсуду надійшло 259 кримінальних проваджень для розгляду їх по суті пред'явленого обвинувачення, 9 118 клопотань, скарг та заяв на стадії досудового розслідування, що надійшли на розгляд слідчим суддям, 9 кримінальних проваджень для їхнього апеляційного перегляду по суті рішень, ухвалених судами першої інстанції, а також 575 проваджень для апеляційного перегляду рішень слідчих суддів» [6]. Із початку роботи слідчі судді призначили 9620 засідань, колегії суддів – 2228. Усього з 5 вересня 2019 по 14 липня 2020 року було призначено 11484 судових засідання.

За рік роботи Вищий антикорупційний суд ухвалив 16 вироків: 15 – обвинувальні і тільки один – виправдувальний. У 6 вироках основним покаранням призначили реальне позбавлення волі. Що стосується звичайних судів загальної юрисдикції, які розглядали справи НАБУ і САП до створення ВАКС, то там за 4 роки винесли 34 вироки, з яких тільки два – з позбавленням волі [7]. Перший вирок, яким призначено позбавлення волі, Антикорсуд виніс депутату Київської обласної ради Олександру Мефодію, який отримав 5 тисяч доларів за «вирішення питань» підприємця. Його засудили до п'яти років в'язниці з конфіскацією частини майна.

Далі пішли в'язничні терміни за один з найпоширеніших видів топ-корупції – розкрадання. П'ять років дали екскерівнику Херсонської ТЕЦ Богдану Падченку, якого обвинувачували у зловживанні службовим становищем, завдяки чому розкрадено 8,7 млн грн. Найбільший термін призначили Костянтину Старовойту, колишньому директору дочірнього підприємства «»Центргазу» ВАТ «Кіровоградгаз», – 8 років в'язниці з конфіскацією авто. Йдеться про розтрату 8,6 млн грн. Серед засуджених також є служитель Феміди, а саме суддя Малиновського районного суду міста Одеси, Анатолію Целуху за отримання хабара у 2,5 тисячі доларів суд вироком встановив 7 років ув'язнення [7].

Як ми бачимо, антикорупційний суд є тим важелем, який засуджує осіб, що вчинили корупційний злочин у особливо великих розмірах. Ці мільйонні суми не лише стають наживою чиновників, а і причиною недостатніх ресурсів у державних та місцевих бюджетах. Топ-корупціонери мають розуміти, що корупційні дії не лише порушують Закон, а й загрожують розвитку суспільства та нації в цілому. Прояви корупції у всіх сферах життєдіяльності осіб є безумовною стагнацією. Цей феномен гальмує всі процеси, які впроваджуються для покращення життя населення. Перемогти корупцію повністю, нажаль, неможливо. Але держава, її посадові особи, органи та громадяни мають вживати максимум зусиль для мінімізації цього негативного явища на теренах їх держави.

Список використаних джерел

1. Рогульский Сергій Степанович. (2005). Дисертація з права. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією. URL: http://mego.info/матеріал/11-історичні-проявикорупції-та-особливості-боротьби-з-нею?page=3.

2. Про Вищий антикорупційний суд (Закон України). № 2447-VIII (2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19.

3. «Про утворення Вищого антикорупційного суду» (Закон України). № 29 (2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2470-19#Text.

4. КонституціяУкраїни (Верховна Рада України). (1996). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

5. Про судоустрій і статус суддів (Закон України). № 1402-VIII (2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19.

6.Вищийантикорупційний суд (2020). Звіт голови Вищого антикорупційного суду О.В Танасевич за 2019–2020 роки. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/documents/reports/chief_16.07.2020.pdf.

7. Протокол юридичний інтернет ресурс (2020) Історичні рішення, вироки та атаки. Чим запам'ятався перший рік Антикорупційного суду. URL: https://protocol.ua/ru/istorichni_rishennya_viroki_ta_ataki_chim_zapam_yatavsya_pershiy_rik_antikoruptsiynogo_sudu/.

Довганич Вікторія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДЕКЛАРАЦІЙ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Протидія корупції для України є однією з найбільш актуальніших завдань для усього періоду існування незалежної держави. Впровадження е-декларування було умовою для отримання безвізового режиму з державами Шенгенської зони. Однак справжня мета нової системи – запровадження дієвого інструменту запобігання корупції. У порівнянні із заходами, які вже проводилися – подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування(далі електронних декларацій) стало абсолютною новацією. Посадові особи державних та комунальних підприємств, установ, організацій, депутати місцевих рад та інші суб'єкти декларування зобов'язані подавати таку ж декларацію про доходи, як і Президент чи Прем'єр-міністр України. Якщо звернутися до статистичних даних, то загальна кількість таких суб'єктів може становити 3 мільйони осіб [1].

За даними Світового банку, більше 150 країн ввели вимоги про декларування майна [2]. В той же час, принциповою є різниця у виді декларування, для іноземних країн це податкові декларації, в нашій державі це майново-інформаційні декларації. Таким чином, держава стимулює правдивість даних, які надає декларант, оскільки це в його інтересах. В Україні правдивість даних забезпечується залякуванням відповідальністю: дисциплінарною, адміністративною та кримінальною.

Серед заходів запобігання корупції у представницьких органах влади закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» містило вимогу про підвищення рівня прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад,зокрема шляхом оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження,помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо). Крім того, у цьому ж законі передбачені заходи запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції подання, серед яких указано саме оприлюднення (зокрема в Інтернеті) та моніторинг достовірності даних декларацій суддів про майно, доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру. Виходячи із указаних положень, можемо прийти до висновків, що Антикорупційна стратегія до 2017 року направлена на подання електронних декларацій публічними службовцями, у першу чергу депутатами та суддями.

В подальшому розроблено проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», відповідно до якого корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів. Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах,пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів(правових інститутів) та розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Водночас, завдяки реалізації інших програмних документів Урядом звужувалися можливості для корупції в окремих секторах через проведення галузевих реформ.

Концепція цієї Антикорупційної стратегії ґрунтується на поєднанні двох підходів, зокрема: підвищення ефективності системи запобігання та протидії корупції та забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію [3].

З метою ефективної протидії корупційним і пов'язаним з корупцією злочинам в Україні було докорінно змінено систему норм, що передбачала підстави кримінальної відповідальності за вчинення таких злочинів, яка наразі у цілому узгоджується з міжнародними стандартами у цій сфері. У 2015–2019 роках в Україні було створено систему спеціалізованих антикорупційних органів, забезпечених високими гарантіями незалежності та висококваліфікованими кадрами, а також належними грошовими, матеріальними та іншими необхідними ресурсами. Головне завдання цих органів полягає у ефективній протидії високопосадовій корупції. Водночас через низку об'єктивних і суб'єктивних причин забезпечити високий рівень невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів поки не вдалося.

Вже кілька днів найбільшою правовою новиною в Україні є рішення Конституційного суду № 13-р/2020 від 27.10.2020, яким скасовано низку законодавчих норм щодо боротьби з корупцією.

Українська правова спільнота шокована зазначеним рішенням Конституційного суду та збирається на масові зібрання, державні органи повідомляють про блокування діяльності, президент скликає засідання Ради національної безпеки та оборони України.

Загальна публічна оцінка наслідків рішення суду демонструє, що рішення прийнято всупереч засадам державної антикорупційної політики та міжнародним зобов'язанням України, які були прийняті кількома скликаннями Верховної Ради України у 2014–2020 роках.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні, оцінюючи ст. 366^1 КК України, яка передбачає відповідальність за неправдиве декларування, заявив, що встановлене покарання є надмірним за вчинення цих правопорушень, а негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. 366^1 ККУкраїни, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь. «Таким чином, наведене свідчить, що законодавець не дотримав принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права, а отже, ст. 366^1 КК України суперечить ч. 1 ст. 8 Основного Закону України», – резюмують у суді [4].

Станом на 25.11.2020 Вищий антикорупційний суд закрив понад десять кримінальних проваджень щодо недостовірного декларування у зв'язку з тим, що Конституційний суд визнав неконституційними ряд положень закону України «Про запобігання корупції» та кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Більше того,вказаний суд скасував три обвинувальні вироки за брехню в електронних деклараціях можновладців [5].

Аналіз же самого Рішення юристами та правозахисними організаціями теж показує, що судді Конституційного Суду України прийняли його поспіхом та з порушенням принципів судочинства. В першу чергу, слід звернути увага на те, що кримінальний процесуальний закон не містить норми, яка б регламентувала дії суду при визнанні норми неконституційною та втрату нею чинності.

Так, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України кримінальне провадження закривається у разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою.

Водночас, у даному випадку скасування кримінальної відповідальності відбулось не внаслідок набрання чинності новим законом, а навпаки - внаслідок втрати чинності законом, яким така кримінальна відповідальність передбачалась, проте чинний КПК України таку ситуацію чітко не врегульовує.

Як вбачається зі змісту ч. 6 ст. 9 КПК України, у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу.

У той же час визнання норми КК України неконституційною свідчить про відсутність кримінальної протиправності і караності діяння, описаного у ній. Відповідно, у разі втрати нормою закону про

кримінальну відповідальність чинності через її невідповідність Конституції України, кримінально-правові наслідки для особи не настають.

З урахуванням вищевикладеного, суди виходять з того, що, оскільки інкримінованe діяння за ст. 366[1] КК України на даний час не є протиправним і кримінально караним, то в такому випадку можливе закриття кримінального провадження на підставі п. 4 ч. 1 ст. 286 КПК України.

В той же час, можливість закриття кримінального провадження з вказаної вище підстави передбачено лише п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК, яка однак регулює повноваження суду на стадії підготовчого провадження. Разом з тим, якщо підстави, передбачені п. 4–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України виникають вже на стадії судового розгляд, то суди, керуючись відповідними положеннями так само мають право прийняти рішення про закриття кримінального провадження (постанова Кримінального касаційного суду Верховного Суду від 26.05.2020, справа № 556/1381/18, провадження № 51-6250км19).

Підсумовуючи викладене, вказане Рішення Конституційного Суду України прийняте з порушенням принципів судочинства, оскільки в ньому не проаналізовано практику застосування скасованих норм законодавства, їх значення для суспільних відносин, що суперечить принципу обґрунтованості рішення. Більше того, на сьогодні у Вищому антикорупційному суді існує різна судова практика мотивування підстав для закриття кримінального провадження за ст. 366[1] КК України, яка не виникла б у випадку чіткого обґрунтування Рішення Конституційним Судом України.

В цілому нова система декларування – дійсно дуже потужне превентивне антикорупційне нововведення для боротьби та протидії з корупцією, проте згадане Рішення Конституційного Суду України позбавило нас цієї можливості.

Список використаних джерел

1. Гекалюк Р. Проблемні питання нового антикорупційного законодавства // Всеукраїнське об'єднання «Незламність»:сайт. 22.12.2014. URL: http://nezlamnist.org.ua/1%2022.12.2014.html.

2. Котляр Д., Поп Л. Как декларируют имущество госслужащих в разных странах мира. Является лиУкраина особенной? // Европейская правда: сайт. 26.09.2016. URL: http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/09/26/705498/.

3. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі № 13-р/2020 від 27.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text.

5. Пресслужба Вищого антикорупційного суду. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/1028266/?fbclid=IwAR0k-d952R-mtGRQEafjZoMRXdBd118rcOqnreg_hzb3jnklM0_aYoReSgQ.

Гаврилюк Владислав Вікторович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук ***Марков М. М.***

ПОЛІГРАФ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

В сучасних умовах корупція є поширеним явищем, яке проникло в усі сфери функціонування держави, завдаючи значної шкоди її розвитку [1, с. 170]. Одним із найнебезпечніших її видів є корупція в правоохоронних органах, оскільки вона не лише викликає негативний суспільний резонанс, а й підриває засади правової держави, перешкоджає розвитку громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, зацікавленості населення в підтриманні правопорядку [2, с. 202]. На сьогодні діяльність працівників правоохоронних органів знаходиться під пильним контролем, як спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції так і громадськості. Проте, на нашу думку одним із дієвих інструментів запобігання проявам корупції має стати психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа, який на сьогодні став невід'ємним атрибутом у діяльності правоохоронних органів.

Ефективність застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів, переконливо доведено практикою діяльності в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах, зокрема під час добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, на досудовому слідстві, розкриття та розслідування резонансних злочинів» [3, с. 3]. Також, у Республіці Молдова, для забезпечення об'єктивності й конспірації діяльності з тестування професійної непідкупності до тестувальників регулярно застосовуються тести на поліграфі, моніторинг способу життя, а також розширені щодо звичайного правового режиму, застосовуваного до публічних посадових осіб, зобов'язання з декларування можливих особистих інтересів і конфлікту інтересів [4, с. 142].

В Україні використання психо-фізіологічного дослідження з використанням поліграфа все більше зустрічається у практиці застосування під час проведення перевірки осіб, які претендують на заняття певних посад в державних та правоохоронних органах.

Зокрема, проведення з особами психофізіологічних інтерв'ю із застосуванням поліграфа під час вступу на службу та проходження служби в Державному бюро розслідувань є обов'язком підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань, до повноважень якого віднесено і запобігання вчиненню правопорушень

працівниками Державного бюро розслідувань згідно з вимогами законів України «Про запобігання корупції» та «Про державну службу».

В Законі України «Про Національну поліцію» також передбачено можливість застосування поліграфа до громадян України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою(ч. 2 ст. 50). Основні принципи, завдання, загальні умови, організація проведення опитування осіб з використанням поліграфа у Національній поліції України визначено в Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 13.11.2017 № 920 де зазначено, що у діяльності Національної поліції України опитування з використанням поліграфа проводяться в таких випадках: під час вступу кандидатів на службу до поліції; у разі проведення атестування поліцейських; перевірка з власної ініціативи особи, яка виявила бажання бути опитаною з використанням поліграфа, у тому числі під час проведення службових розслідувань; здійснення оперативно-розшукової діяльності [5].

Із аналізу нормативно-правових актів в яких визначені підстави та порядок застосування поліграфа, а також правові наслідки таких перевірок вбачається, що в своїй переважній більшості метою проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа є виявлення можливих правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття певної посади в державних та правоохоронних органах або працює там чи проходить службу.

Проте, результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа використовуються виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє оцінці працівника або особи яка є кандидатом на зайняття посади.

Але, на сьогодні започатковується судова практика використання результатів психологічного дослідження із застосуванням поліграфа як додаткового аргументу на підтвердження правильності прийняття рішення по кримінальному провадженню [6].

Резюмуючи слід зазначити, що згідно із законодавством України та зарубіжних країн результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не можуть бути підставою для ініціювання кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення. Проте, на нашу думку регулярні перевірки працівників правоохоронних органів на поліграфі з приводу їх причетності до корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень можуть стати додатковим ефективним засобом запобігання корупції в цих органах, за умови чіткого нормативно-правового врегулювання цього питання. Відповідно, результати перевірок на поліграфі можуть стати однією з підстав для проведення додаткової перевірки щодо причетності працівника до вчинення корупційного та правопорушення пов'язаного з корупцією, а в суді додатковим аргумент під час прийняття рішення судом щодо причетності чи непричетності особи до вчинення адміністративного, кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Топчій В.В. Корупція :деградація суспільства. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). Київ: Нац. Акад.. внутр.. справ, 2017. 408 с.
2. Буличев А.О. Аналіз сучасного стану протидії корупції в системі МВС України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). Київ: Нац. Акад.. внутр.. справ, 2017. 202-205 с.
3. Чернєй В. В. Актуальні проблеми впровадження поліграфічних технологій у правоохоронну діяльність. *Зб. матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 3–6.
4. Рибак О.О. Перевірка на доброчесність як дієвий інструмент запобігання корупції досвід Румунії та Молдови. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* № 1. 2019. С. 140–145. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2019/35.pdf.
5. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 13.11.2017 № 920. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text.
6. Постанова Касаційного кримінальний суд Верховного суду від 18.08.2020. Справа № 628/2370/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91089402.

Горбач-Кудря Іванна Анатоліївна,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Попри численні позитивні зрушення, що їх маємо у сфері запобігання корупції, механізм протидії цьому суспільно негативному явищу продовжує працювати недостатньо ефективно. Підтвердженням того є численні факти злочинної діяльності, повідомлені представниками ЗМІ або виявлені правоохоронними органами, які так і не доведені до кінця у формі логічного завершення шляхом винесення обвинувального вироку суду [3, с. 45], недосконаліть законів та нормативних актів, покликаних до неухильного дотримання та створених переважно особами, які вчиняють корупційні правопорушення [4, с.49].

Актуальність теми доповіді пов'язана із відсутністю у Законі України «Про запобігання корупції» переліку спеціальних заходів протидії корупції. Відповідно мета визначалась як сегрегація їх як складової частини антикорупційної діяльності уповноважених суб'єктів.

Протидія правопорушенням – (англ. disruption [dɪsˈrʌpʃən]) – будь-яка дія, до якої вдаються державні або недержавні суб'єкти для того, аби перервати діяльність, що може нести користь інтересам, що суперечать нормам чинного законодавства [7, с. 558]; водночас це система заходів, спрямованих на подолання правопорушень шляхом їх попередження і боротьби з ними та надання допомоги і захисту постраждалим особам [7, с. 559].

Спеціальні заходи протидії використовуються уповноваженими суб'єктами для припинення правопорушення. Вони окреслюються межами компетенції уповноваженого суб'єкта та можуть застосовуватися відокремленоабосукупно.Враховуючи диференціацію, що існує у тлумаченні термінів «корупційне правопорушення», «корупція», «неправомірна вигода», «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційний злочин», доречним є використання поняття спеціальні заходи у сфері протидії корупції. Олександр Юхно, підтримуючи наукові погляди Олександра Бандурки, Азалії Долгової, Сергія Дьякова, Олексія Литвинова, зазначає, що система протидії може функціонувати ефективно лише за умови нейтралізації, блокування основних ознак злочинності. Її об'єктом є відносини, що встановлюються в державі, суспільстві та між окремими громадянами щодо появи і функціонування злочинності, а отже, предметом протидії – є ті елементи, без яких вона не може існувати і функціонувати [8, с. 166–167].

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» спеціальноуповноваженимисуб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [5]. Нимибезпосередньо здійснюються заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень [4, с. 51].

Отже, уся сукупність заходів, застосування яких належить до повноважень органів прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції та використовується для виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, набуває спеціального характеру у сфері протидії корупції.

Віктор Василинчук та Роман Білоус вважають, що наявні спеціальні заходи у сфері протидії корупції не дають очікуваних результатів, а нововведення (зокрема, механізм цивільної конфіскації корупційних активів) потребують наукових досліджень з позиції виявлення, припинення та документування таких кримінальних правопорушень і доведення вини особи в порядку та з урахуванням норм статті 62 Конституції України, статті 17 Кримінального процесуального кодексу України («Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини») [1, с. 39]. На думку дослідників, ефективність протидії корупційним правопорушенням доцільно забезпечувати розширенням сфери підслідності злочину та покращенням процесуальної та організаційної взаємодії уповноважених оперативних підрозділів з іншими суб'єктами протидії корупції [1, с. 39].

Роман Вереша, обстоюючи глобалізаційний підхід протидії корупції, зазначає, що дієвим заходом є громадський контроль, що реалізується державою шляхом залучення різних інститутів громадянського суспільства та населення, формування та встановлення контролю над корупцією, реалізації принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та місцевого управління; контролем над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління [3, с. 43].

Отже, ефективна робота кримінальної юстиції та ефективне державне управління є одними з чотирьох важливих принципів протидії корупції, імплементованого з досвіду зарубіжних країни. Поряд із ефективним антикорупційним законодавством та ефективним судочинством вони виступають засадами протидії корупції [Цит. за: 2, с. 41], але в жодному разі не є спеціальними заходами.

Анатолій Мовчан, підтримуючи думку, що кращих результатів у реалізації антикорупційного законодавства вдалося досягти в тих країнах, де були створені незалежні спеціалізовані органи по боротьбі з корупцією. В Україні діяльність подібних органів стикається з низкою проблем, пов'язаних з відсутністю якісної законодавчої бази, не розробленими системнимипідходами до діяльності суб'єктів протидії корупції та їх взаємодії з громадянським суспільством у цій сфері, відсутнім концептуальним баченням організаційно-правового забезпечення протидії корупції [7, с. 145–146]. Науковець вважає, що подолати ці проблеми можливо шляхом реформування системи протидії корупції та запровадженням до практичної діяльності таких спеціальних заходів, як автоматизована перевірка електронних декларацій високопосадовців, електронне урядування, фін моніторинг [7, с. 147].

Отже, спеціальними заходами у сфері протидії корупції є сукупність заходів, застосування яких належить до повноважень органів прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції та використовується для виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень. Окреме місце у цій сукупності відведено спеціальній конфіскації як кримінально-правовому заходу, витребуванню необгрунтованих активів, автоматизованій перевірці електронних декларацій високопосадовців, електронному урядуванню та фінмоніторингу.

Список використаних джерел

1. Василинчук В.І., Білоус Р.В. Шляхи вдосконалення протидії уповноваженими підрозділами незаконному збагаченню. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.у 2 ч., 22 груд. 2019 р.Київ: НАВС, 2019. Ч. 1. С. 38–40.

2. Вашук О.П. Протидія корупції: досвід Сінгапуру.*Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. у 2 ч., 22 груд. 2019 р. Київ: НАВС, 2019. Ч. 1. С. 40–41.

3. Вереша Р.В. Глобалізаційні засади протидії корупційній злочинності *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. у 2 ч., 22 груд. 2019 р. Київ: НАВС, 2019. Ч. 1. С. 42–44.

4. Вознюк А.А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй.*Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. у 2 ч., 22 груд. 2019 р. Київ: НАВС, 2019. Ч. 1. С. 45–48

5. Гвоздецький В.Д. Законодавчо визначені суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії корупції в Україні.*Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. у 2 ч., 22 груд. 2019 р. Київ: НАВС, 2019. Ч. 1. С. С.49–52

6. Про запобігання корупції: Закон Українивід 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

7. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А.Г. та ін. К.: Ваіте, 2018. – 826 с.

8. Юхно О.О. Визначення, понятійний апарат і сутність протидії злочинності в Україні. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 163–171 URL: http://files.visnikkau.org/200001609-75c7d76bfa/015_%20Юхно.pdf.

Духневич Ольга Володимирівна,
аспірантка Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ДЕРЖАВНИЙ ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК КОМПЛЕКС АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВИ

Боротьба з корупцією завжди була ключової умовою на шляху до побудови цивілізованої держави. В умовах розбудови правової держави, та Євроінтеграції України у Європейське співтовариство, особливо важливим є упередження різного роду корупційних діянь.

Окрім, звісно, абсолютної нетерпимості до проявів корупції необхідно приділяти увагу і заходам, що унеможливлюють факту існування сприятливого середовища для корупційних дій.

Коли Україна, як суб'єкт міжнародної діяльності обрала для себе шлях до Європейської моделі побудови держави, було підписано Угоду про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом, та Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. У частині, що охоплюються Главою 3 «Управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній

контроль, і зовнішній аудит» розділу V («Економічне та галузеве співробітництво»), даний документ пунктом 4 ст. 346 декларує у сфері боротьби з шахрайством: – удосконалення методів, спрямованих на припинення шахрайства і корупції та запобігання цим явищам зокрема співробітництво між відповідними адміністративними органами [1].

Однак, проведені за останні роки в Україні дослідження з питань запобігання та протидії корупції свідчать саме про проблему не просто толерантного ставлення всього суспільства до корупції, а про використання корупції як «ефективної рушійної сили» при отриманні позитивних результатів врегулювання різного роду проблем. Саме таке ставлення суспільства до корупції є однієї з багатьох складових, що дозволяють корупції поширюватися в державі [2].

Формування Антикорупційної стратегії підкріплене чималою кількістю соціологічних опитувань що до не сприйняття корупційних проявів у суспільстві. Та нажаль, жодне із цих опитувань не фіксує факт створення сприятливого середовища для розвитку прецедентів та проявів корупційних дій. Такими фактами є:

– дуже динамічні зміни у законодавстві

– відсутність інформативної підтримки змін законодавства

– низький просвітницький рівень службовців

– надмірне навантаження

– брак кваліфікованого персоналу

Водночас перераховані факти є безперечними ризиками, що можуть спричиняти правопорушення, для діяльності як службовця, так і виконанню його функцій в установі, та позначитись на результатах роботи даної установи вцілому.

Іншими словами, Антикорупційна стратегія зосереджена виключно на особистості, та намірі покарання за порушення.

Такі намагання боротьби з корупцією ми могли бачити і раніше. Як результат, найбільш доброчесний публічний діяч, потрапляючи у середовище, що з обставин не залежних тільки від нього, є середовищем потенційно корупційно сприятливим, може бути запідозреним в корупції, чи ще гірше – піддатись спокусі.

Якщо ціллю антикорупційної діяльності держави є досягнення справжнього результату щодо зниження рівня корупції, то варто зосередитись не на особистостях певних осіб, а на комплексі заходів по усуненню корупційних факторів. Варто усвідомити, що заходи спрямовані виключно на покаранні публічного управлінця призведуть до ще більшої дискредитації як публічного управління так і довіри суспільства до органів державної влади в цілому. За для застереження та мінімізації подібних фактів, операційна діяльності установи потребує ефективного контролю як з боку держави у особі органів державного фінансового контролю так і внутрішнього контролюкерівників.

Варто зауважити, що заходи державного внутрішнього фінансового контролю мають значно більші можливості що до

упередження правопорушень. Саме тому прогресивні світові практики серед іншого приділяють велику увагу саме попередженню порушень.

Коли ми говоримо про суб'єкта декларування – ми маємо на увазі особу, що є суб'єктом публічного адміністрування чи управління від імені або у складі певної організації. Тобто декларантами є особи, що займають різні посади у сфері публічного управління, від звичайного спеціаліста до Президента держави. Звісно, підпорядкованих посад значно більше. Не варто забувати, що підпорядкований службовець є виконавцем певних процесів та функцій, покладених на нього керівником установи, чи безпосереднім керівником. В свою чергу, керівник несе відповідальність за діяльність установи та організацію роботи підлеглих. Отож саме правильна комунікація по вертикалі є запорукою успішного результату для усіх учасників. Суб'єкт декларування є не просто відокремлена особа, він є працівником установи, а отже комунікативна робота повинна бути спрямована на загальний результат та розуміння. В тому числі у питаннях доброчесності, порядності, профорієнтованості кожного службовця.

Функція керівників категорії А, Б та прирівняних управителів, щодо організації внутрішнього контролю у ввірених їм підрозділам, повинні стати систематичним процесом.

Адже корупція – це системне ураження органу державного управління і не може бути розглянуте в ракурсі виключно однієї особи.

Очевидно саме збалансоване поєднання підходів, як покарання так і упередження, повинно дати довготривалий результат, який на справді дасть можливість не лише знизити рівень корупції, підвищити довіру громадян до органів влади, а й суттєво підвищити темпи соціально-економічного зростання України.

Розділом ІІ Проекту Антикорупційної Стратегії «Підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції» пунктом 2.4. «Здійснення заходів фінансового контролю» визначено лише моніторинг за суб'єктами декларування. Упередження подій та превентивні методи не мають місця в даній Стратегії [3].

Такі безперечно важливі превентивні методи як:комунікативні заходи, роз'яснювальна робота, та підвищення цінності державною служби не може бути залишено без уваги. Довіра до органів державного управління, безперечно потребує як контролю, так і апеляції. Комунікативна функція державних органів не була задіяна на належному рівні, як наслідок: суспільство не завжди отримує об'єктивну інформації про діяльність органів публічного управління.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: URL : https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/984-011.

2. Реформування антикорупційної політики держави: мета та шляхи реалізації. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_36515.

3. Проект Антикорупційної Стратегії. Офіційний веб-сайт НАЗК. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

Йогансен Карина Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

КОРПОРАТИВНА КОРУПЦІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ

Сприйняття корупції як явища, що загрожує державі, стало традиційним.

Але при цьому, як правило, не згадується корупція в комерційних організаціях. Але ж саме вона завдає неабиякої шкоди економіці держави, позбавляючи її матеріальної основи реалізації належних йому владних повноважень. Підпадає під загальне поняття корупції, корпоративна корупція має цілий ряд специфічних ознак, без урахування яких боротьба з нею не буде ефективною.

Згідно Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції» корупція це – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Критерієм, який відмежовує корпоративну корупцію від інших її видів, є сфера, в якій вона поширена, – сфера корпоративних відносин, тобто відносин, що виникають і що розгортаються в економіці. Однак це далеко не всі відносини в економічній сфері, оскільки корпорація являє собою самоврядні об'єднання фізичних осіб, а тому відносини, які виникають у зв'язку за участю в них корпорацій, охоплюють не всю сферу економіки. Хоча, треба визнати, такі відносини займають значну

її частину. У зв'язку з цим і поняття «корпоративна корупція» не можна поширювати на всю корупцію.

Визнання проблеми протидії корупції на міжнародному рівні зобов'язує держави вжити адекватних заходів для її протидії і забезпечити їх реалізацію відповідним регламентованим законодавством. Основна роль в боротьбі з корумпованістю суб'єктів господарювання відводиться комплексному вирішенню внутрішньо державних проблем.

Міжнародне співробітництво є лише ланкою в сукупності з іншими складовими, що проводяться західними країнами. Поряд з політичними, економічними, соціальними та іншими факторами Україна використовує і правові методи для руйнування сформованих корупційних зв'язків, враховуючи при цьому світовий і вітчизняний досвід.

У західній практиці підприємницької діяльності, якщо компанії не вживають необхідних запобіжних заходів або дозволяють втягувати себе в корупцію, вони стикаються з негативними правовими і комерційними наслідками. Зокрема, не запобігання корупції може привести до введення правових санкцій щодо компанії та/або корумпованого співробітника (штраф, ув'язнення), комерційним обмеженням (внесення до чорного списку, заборона на участь у державних торгах), до того ж у таких компаній виникають репутаційні втрати, які в кінцевому підсумку знижують загальну прибутковість бізнесу [2].

Наприклад. У великому корупційному скандалі в Сінгапурі були замішані кілька транснаціональних компаній і високопоставлений чиновник управління комунального господарства. Чиновник отримав хабар за надання конфіденційної інформації про майбутні тендери. Однак довести причетність конкретних підприємців до участі в даних корупційних схемах правоохоронним органам не вдалося [3].

В області нормативного регулювання найбільш слабкими ланками протидії корупції в Україні є: недосконалість механізмів реалізації внутрішньодержавного адміністративного та кримінально-процесуального законодавства, що регулює сферу доказування у адміністративних і кримінальних справах. Предмет доказування корупції є найбільш складним, містить специфічні фактори, властиві лише цьому правопорушенню. Протиправні і злочинні діяння корупціонерів посилені їх посадовим становищем, що створює реальні можливості для нейтралізації доказів. Ці обставини вимагають адекватних механізмів і законодавчих процедур, спрямованих на усунення таких перешкод.

В даний час серйозною проблемою вітчизняного державного управління є надмірна кількість державних службовців, великі витрати на їх утримання, низька заробітна плата. Ці взаємопов'язані проблеми неминуче ведуть до недостатньо ефективної роботи державного апарату і утворення корупції, яка трансформується державою в свою протилежність – свавіллю чиновників по відношенню до фізичних і юридичних осіб. Це є відчутною загрозою національної безпеки України.

Можна виділити основні причини високого рівня корупції в Україні, такі як:

а) недосконаліть політичних інститутів і судової системи;

б) двозначні закони. Просте, лаконічне і зрозуміле законодавство полегшує його застосування і зменшує потребу в великому чиновницькому апараті. У той же час нормативні акти, що допускають різне їх тлумачення, сприяють зловживанням;

в) незнання або нерозуміння законів населенням. Це дозволяє посадовим особам зловживати своїм службовим становищем;

г) кумівство, родинні зв'язки, політичне заступництво, в результаті чого формуються особисті взаємини (Таємні домовленості);

д) нерозвинене (слабке) громадянське суспільство. Громадяни не мають можливостей ефективно здійснювати контроль над діями законодавчої, виконавчої та судової владою.

Отже, корпоративна корупція – це негативне соціальне явище, що ставить під загрозу економічне благополуччя юридичних осіб в результаті дій їх співробітників, що володіють організаційно-владними повноваженнями або мають доступ до інформації, що становить комерційну таємницю, які використовують надані їм повноваження всупереч інтересам цієї юридичної особи для отримання особистої вигоди.

Ефективність боротьби з корупцією залежить від чіткості визначення її мети і завдань. Але корупція сама по собі дуже багатолика, а тому ефективність боротьби з нею залежить також і від знання особливостей її прояву в різних сферах людської діяльності. Такі особливості є у корупції в корпоративній сфері економічних відносин. Вони обумовлені тим, що корупція в цій сфері виступає фактором впливу на економіку і навіть, більше того, сама стає економічним явищем. Це підтверджується численними фактами. Разом з тим зводити корпоративну корупцію тільки до комерційного підкупу не можна, вона знаходить вираження і в інших діяннях, причому не тільки в тих, які визнані злочинними.

Щоб боротися з корпоративною корупцією, необхідно чітко визначити, які дії можуть бути її проявом.

Поняття корпоративної корупції досить близьке до сформованому в минулому столітті поняття «білокомірцевої» злочинності, проте між ними є і дуже серйозні відмінності. Так, при визначенні корпоративної корупції увага акцентується не тільки на тих, хто скоює злочини, на її складових, а й на мотивах відповідних злочинів. При цьому корпоративна корупція не менше багатолика, ніж «білокомірцева» злочинність. Вона охоплює найрізноманітніші злочини. Серед них, зокрема, і неправомірне використання інсайдерської інформації, і незаконні одержання і розголошення відомостей, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю, і навіть злочини у сфері комп'ютерної інформації, а також інші злочини, в яких виявляються ознаки корпоративної корупції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
2. Міжнародна практика протидії корупції. URL: file:///D:/Profile%20User/%D0%98%D0%94%D0%92/Downloads/146306-323609-1-PB.pdf.
3. Сінгапурська антикорупційна історія: досвід для України. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1509.

Калінніков Олексій Валерійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (IN ABSENTIA) У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

За результатами опитування «Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність», яке підготовлено Національним агентством з питань запобігання корупції в 2020 році, населення України визнало корупцію другою за значущістю суспільною проблемою після війни [1].

Відповідно до Індексу сприйняття корупції, розрахованого Transparency International, який базується на незалежних дослідженнях та опитуваннях, в яких беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі Світового банку, Freedom House, World Economic Forum, Азійського та Африканського банків розвитку, Україна в 2019 році отримала 30 балів зі 100 можливих і посіла 126 місце зі 180 країн [2].

Наведені дослідження свідчать про наявність у суспільстві запиту на боротьбу з корупцією та необхідність найскорішого подолання цього вкрай негативного соціального явища, яке є реальною загрозою для стабільності й безпеки держави.

Позитивний досвід європейських країн свідчить, що одним з основних чинників ефективної боротьби з корупцією поряд з нульовою толерантністю до корупції в суспільстві є невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення, в тому числі, кримінальної.

Принцип невідворотності юридичної відповідальності полягає в тому, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, в тому числі, в сфері корупції, обов'язково підлягає своєчасному притягненню до відповідальності за належною правовою процедурою.

В КПК України принцип невідворотності юридичної відповідальності законодавець спробував реалізувати шляхом запровадження в жовтні 2014 року інституту спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження (in absentia).

Так, згідно зі ч. 2 ст. 297^1 КПК України спеціальне досудове розслідування (inabsentia) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110^2, 111, 112, 113, 114, 114^1, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258^1, 258^2, 258^3, 258^4, 258^5, 348, 364, 364^1, 365, 365^2, 368, 368^2, 368^3, 368^4, 369, 369^{-2}, 370, 379, 400, 436, 436^{-1}, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук [3].

В той же час кримінальними правопорушеннями з огляду на примітку до статті 45 КК України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статями 210, 354, 364, 364^1, 365^2, 368, 368^3-369, 369^2, 369^3 цього Кодексу [4].

Системний аналіз наведених норм законодавства свідчить про те, що не всі корупційні кримінальні правопорушення входять до переліку кримінальних провадженьпо яким може бути здійснено спеціальне досудове розслідування.

Крім того, положеннястатей 297^1–297^5 глави 24^1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України свідчить про наявність наступних обов'язкових умов здійснення спеціального досудового розслідування inabsentia): 1) набуття особою статусу підозрюваного, в порядку визначеному КПК України; 2) доведення слідчим, прокурором факту переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук.

В той же час, пунктом 20^1 Перехідних положень КПК України встановлено, що спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні стосовно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук, чи який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції [3].

Аналіз пункту 20^1 Перехідних положень КПК України свідчить, він містить додаткові порівняно з положеннями ч. 2 ст. 297^1 КПК України підстави здійснення спеціального досудового розслідування, а саме: 1) переховування підозрюваного понад шість місяців від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 2) наявність фактичних даних, що підозрюваний

перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Судова практика щодо питання чинності на теперішній час пункту 20^1 Перехідних положень КПК України є суперечливою, що не сприяє єдності правозастосування всього інституту спеціального досудового розслідування (in absentia).

Отже, неоднозначна судова практика та суперечливість положень КПК України призводить до того, що дві вищенаведені правові норми КПК України по різному визначають правові підстави для здійснення спеціального досудового розслідування, що свідчить про недотримання принципу верховенства права, елементами якого, згідно позиції Конституційного Суду України, є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [5].

Таким чином, до актуальних проблем питань спеціального досудового розслідування (in absentia) у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень можливо віднести те, що не всі корупційні кримінальні правопорушення входять до переліку злочинів по яким може бути здійснено спеціальне досудове розслідування та суперечливість правових норм, які визначають підстави здійснення спеціального досудового розслідування.

Наведені актуальні питання потребують негайного розв'язання, що є вкрай необхідним кроком на шляху реформування антикорупційного законодавства України та наближення його до високих стандартів країн Європи.

Список використаних джерел

1. Презентація опитування а Національним агентством з питань запобігання корупції «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність». 2020. URL: https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/.

2. Дослідження Transparency International» Індекс сприйняття корупції». URL: http://cpi.ti-ukraine.org/#/.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. №4651-VI (зі змін та доповн. від 11 верс. 2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5122.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III (зі змін та доповн. від 03 верс. 2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2341-14#Text.

5. Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005 від 22 вер. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text.

Кальна Анастасія Володимирівна,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Корупція не є новим феноменом. це соціальне, політичне, психологічне та моральне явище, що має свою давню історію і, як свідчить досвід, жодній із держав досі не вдалося її побороти. Історичні корені корупції сягають давнини. Перша згадка про корупцію як негативну форму здійснення державної служби міститься в найстарішому з відомих людству історичних пам'яток державності: архіві стародавнього Вавилону, що датується другою половиною XXIV ст. до н.е. В епоху шумерів і семітів Цар Лагаша (древнього міста-держави в Шумері на території сучасного Іраку) Урукагіна реформував державне управління з метою припинення зловживань чиновників і суддів, а також зменшення здирництва незаконних винагород храмового персоналу з боку царської адміністрації, зменшення та впорядкування платежів за обряди [1].

Цей негативний феномен здійснює комплексний вплив на країну, оскільки впливає на політичну економічну, соціальну сферу та знищує економічне зростання і майбутнє країни.

Що ж означає термін «корупція»? Закон України «Про запобігання корупції» визначає її як «використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [2]. В академічному тлумачному словнику дається чітке тлумачення: корупція — підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [3].

На думку М. Мельника, «корупція (лат. corruptio – псування, розбещування, підкуп) – діяльність окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних та нематеріальних (послуг, пільг) благ [4].

На думку Є. Невмержицького та М. Камлика корупція – «соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами система негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних

інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг всупереч суспільним інтересам» [5].

Нажаль, корупція за даними чисельних аналітичних звітів та опитувань залишається однією з найбільших проблем в Україні. Корупція вже давно стала складовою частиною як на рівні державного управління так і у побуті більшості громадян, а тому сприймається як реальний спосіб вирішення різноманітних проблем. Свідченням цього є ще і результати її міжнародних вимірів. В Індексі сприйняття корупції , що укладається глобальною антикорупційною організацією TransparencyInternational та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2019 р. наша країна повернулася на рівень 2017 року і тепер посідає 126 місце із 180 країн [6].

Корупція має безліч форм, але центром уваги дослідників зазвичай є політична корупція, особливо під час виборів. Корупція у виборчому процесі являє собою діяльність зацікавлених осіб, яка спрямована на купівлю-продаж владних повноважень, коли кандидати на виборні посади офіційно отримують ці повноваження, а особи, які їм у цьому сприяють, бажають отримати у майбутньому можливість впливати на прийняття вигідних для них рішень через застосування таких способів як лобіювання, протекціоналізм та ін.

Серед факторів, які призводять до корупції у виборчому процесі, можна виділити такі: 1) правові (порушення виборчого законодавства; регулярні зміни законодавства про вибори напередодні виборчої кампанії або в процесі її проведення; ігнорування вимог законуучасників виборчого процесу; необ'єктивний розгляд у судах виборчих спорів та інші); 2) економічні (використання посадовими особами своїх фінансових, організаційних ресурсів для забезпечення перемоги на виборах або свого протеже з метою розширення корупційного використання ресурсів, якими в результаті перемоги можна буде розпоряджатися); 3) соціальні (низький рівень електоральної культури учасників виборчого процесу; відсутність ефективної соціальної відповідальності за порушення виборчого законодавства як прояву зовнішньої негативної реакції з боку суспільства; слабкість і нерозвинутість інститутів громадянського суспільства та ін.); 4) ідеологічні фактори (відсутність стратегії розвитку держави та суспільства, політичної та правової системи; невизначеність держави щодо напрямів боротьби з корупційними явищами як у сфері економіки, так і у сфері політики та в процесі виборів зокрема); 5) психологічні фактори (зниження рівня моральної свідомості у політиці: знецінення основних морально-етичних критеріїв у поведінці як політиків, так і електорату в ході виборчої кампанії; низький рівень правової культури загалом учасників виборчого процесу тощо). Звичайно, наведений перелік факторів впливу на розвиток корупційних проявів у виборчому процесі України не претендує на вичерпність, однак в цілому він охоплює найважливіші чинники, що призводять до корупції на виборах. Враховуючи специфіку виборчого процесу, мотивація учасників виборів може бути настільки різноманітною, що в результат і її втілення у життя породжуються різніспеціальні форми прояву корупції на виборах [7].

Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що корупція у виборчому процесі – це явище, яке постійно розвивається, змінюється, пристосовуючись до умов розвитку законодавства, суспільства та держави, при цьому її сутність і негативний вплив залишаються незмінними. Отже, в цілях протидії корупції необхідно визначити негативні наслідки корупційних діянь та визначити шляхи запобігання та протидії. Оскільки боротьба з будь-якими видами правопорушень неможлива без їх профілактики, так і боротьба з корупцією неможлива без протидії цьому явищу.

З вищевикладеного можемо визначити шляхи протидії корупції в сфері виборчого процесу: удосконалення, деталізація та доповнення законодавста; посилення санкцій за корупційні правопорушення; покращення соціальних умов із підвищенням заробітної плати державним службовцям; поліпшення рівня правосвідомості громадян з метою усвідомлення корупції як негативного явища в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Всемирнаяистория. Энциклопедия / Ред. А. Белявский, Л. Лазаревич, А. Монгайт, И. Лурье, М. Полтавский. М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. 1565 с.
2. Закон України «Про запобігання корупції» ст. 1.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. Стор. 302.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 3: К М / Редкол: Ю. С. Шемчушенко та ін. К.: Укр. енциклопедія, 2001. 792 с.
5. Камлик М. І. Корупція в Україні / М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький. К. : Знання, КОО, 1998. 179 с
6. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/.
7. Власенко М. А. Политико-правовые аспекты противодействия коррупции в России / М. А. Власенко // Каспийский регион: политика, экономика, культура, 2010. № 1 (22). С.66–71.

Клімнюк Олег Олегович,
слухач Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

СИСТЕМНІ ЗМІНИ В СУСПІЛЬСТВІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Процес переходу України від адміністративно-командної системи управління економікою до ринкової, здійснюється ситуативно та досить непередбачувано. У зв’язку з цим, відносини, що зароджуються при формуванні вільного ринку, піддаються потужному впливу органів влади та управління на економічні і соціальні процеси. Корупція стала

єдиною можливою формою співіснування представників вільного ринку і чиновництва. З одного боку відбувається процес первинного накопичення капіталу, що супроводжується масовими порушеннями чинного законодавства. З іншого боку, користуючись недосконалістю законодавства, маючи важелі впливу на суто ринкові процеси, представники центральної та місцевої влади почали стимулювати сферу підприємницької діяльності до отримання неправомірної вигоди у всіх можливих формах.

Логічним продовження такого співіснування ринку і чиновників стало об'єднання цих формацій, взаємне проникнення бізнесу у владу і навпаки. Саме з цієї миті стали з'являтися так звані «клани». До політичного лексикону увійшло нове для України поняття «лобіювання». Корупція і хабарництво розділилися як поняття. Ухвалення рішень в інтересах, продиктованих приналежністю чиновника до клану, родинними і діловими зв'язками, витіснило просту покупку рішення за конкретну суму. Процес приватизації чітко висвітлили взаємостосунки чиновництва і крупного бізнесу. «Приватизація в інтересах» – стало визначальним поняттям для всього процесу великої приватизації. Поняття лобіювання, зазвичай торкається виключно законодавчої влади, проте в Україні, це явище має відношення більш до чиновництва. Лобіювання рішень у виконавчій владі, яка повинна керуватися виключно законом, стало нормальним явищем. Це стало можливим в першу чергу завдяки законодавству, яке довгий час формувалося виключно на користь виконавчої влади. З іншого боку, така ситуація дуже вигідна олігархічно-клановим групам, що сформувалися в Україні.

Проведений аналіз матеріалів практики протидії корупційним проявам та викритих протягом останнього часу кримінальних правопорушень щодо отримання неправомірної вигоди свідчить, що переважна їх більшість є наслідком:

– надання послуг у отриманні перемоги на тендерах щодо здійснення закупівель за бюджетні кошти, виділення бюджетних коштів для проведення ремонтних робіт та реконструкції, виконання певних послуг (20 %);

– надання послуг у сфері орендних та земельних відносин, купівлі-продажу нерухомості (25 %);

– надання послуг при виконанні дозвільних і регуляторних функцій у сфері підприємництва та банківської діяльності (20 %);

– надання послуг в системі освіти та охорони здоров'я (20 %);

– неналежного виконання контрольних функцій за неприйняття рішень по виявлених порушеннях при перевірках та виконанні регуляторних функцій (15 %) [1, с. 4].

Варто підкреслити, що зі зміною вищого керівництва країни, управлінські рішення стали більш публічними. Крім того, помітно зросла роль ще однієї гілки влади – судової. Проте ухвалення недосконалих законів і певним чином сформованої суспільної

свідомості, продовжує створювати законодавче та психологічне підґрунтя для корупційних явищ.

Наостанок зазначимо, що без системних змін в суспільстві, перебудови принципів роботи і взаємодії всіх гілок влади, подолати таке явище як корупція неможливо. Нинішній стан законодавчого врегулювання боротьби з корупцією не дозволяє подолати негативний імідж України як однієї з найбільш корумпованих країн у світі [2, с. 47].

Список використаних джерел

1. Довідка Департаменту Державної служби по боротьбі з економічною злочинністю МВС України. 2012. 24 с.

2. Марцинків А., Хуткий Д. Аналітичний звіт. Київський міжнародний інститут соціології за результатами дослідження «Корупція та надання послуг у судовій системі України». Київ : 2013. 68 с.

Корзун Андрій Сергійович,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ З КОРУПЦІЄЮ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Масові заворушення є суспільно небезпечним діянням, що посягає на низку важливих суспільних відносин. Цей злочин характеризується насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя. Часто масові заворушення призводять до загибелі людей та до інших тяжких наслідків. Розпочинаючись як мирний протест, масові заворушення можуть перерости у збройне протистояння та використовуватись для вчинення інших тяжких та особливо тяжких злочинів, зокрема, проти держави. Так, у 2014 році масові заворушення у містах Луганської та Донецької областей стали підґрунтям для вчинення протиправних дій з метою зміни меж території України, що призвели до втрати нашою державою контролю над частиною цих областей.

У сучасному світі даний випадок далеко не єдиний. Сьогодні організація масових заворушень на території окремих країн використовується більш впливовими суб'єктами геополітичних відносин для досягнення своїх цілей (здебільшого, це усебічне домінування та фактичне перетворення інших держав на колонії). В межах досягнення зазначених цілей можуть ставитися наступні завдання, що виконуються за допомогою організації масових заворушень:

примушення політичного керівництва країни до укладання міжнародних договорів усупереч інтересам держави;

вплив на органи влади з метою зміни зовнішньополітичного курсу або окремих його елементів;

делегітимізація діючої влади в очах населення та світової спільноти;

примушення президента та уряду до призначення на ключові посади у політичному керівництві держави агентів впливу певного суб'єкта глобальної політики;

повалення конституційного ладу та створення громадянського конфлікту з переростанням його у збройне протистояння;

зміна політичного керівництва країни на підконтрольне суб'єкту, який здійснює приховану агресію;

створення хаосу на території країни як передумови для прямої збройної агресії, тощо.

Найчастіше дії з організації заворушень вчиняють як діяльність, яка може мати вигляд легітимної: наприклад, звернення до органів влади із законними вимогами (від населення міста, району, області тощо). Мітинги, демонстрації, збори, що передують заворушенням і мають привернути увагу до гострих соціальних проблем, фактично спрямовані на концентрацію екстремістських сил для подальших масових заворушень [1, с. 12].

Масові заворушення, що відбувалися в Україні з 2014 року та до сьогодні, здебільшого, носять політичний характер. Окремі з цих подій у науковій літературі слушно кваліфікують як масові заворушення, що несуть загрозу територіальній цілісності України [2]. Різні політичні сили (та підконтрольні їм засоби масової інформації) оцінюють ті чи інші масові заворушення останнього десятиліття як такі, що інспіровані певними силами: спецслужбами Російської федерації; розвідувальними структурами США та західноєвропейських держав; внутрішніми клановокорпоративними олігархічними спільнотами в Україні. При цьому представники усіх альтернативних точок зору сходяться в одному – усі заворушення є саме інспірованими (заздалегідь організованими в умовах конспірації [3]).

Інспірація розпочинається з того, що для організації масових заворушень створюються «центри управління». Для їх роботи необхідні суттєві фінансові ресурси. Такі ресурси надаються замовниками, тобто силами, які і є зацікавленими у виникненні масових заворушень.

Цими замовниками, відповідно до результатів наукових досліджень, виступають закордонні фонди, благодійні організації, що взаємодіють зі спеціальними службами іноземних держав, іноді – вітчизняні та зарубіжні олігархи. Замовники перераховують грошові кошти «центрам управління». Подеколи це здійснюють відкрито, а перерахунок значної суми коштів прикривають благодійністю, фінансуванням освітніх програм, допомогою розвитку інститутів громадянського суспільства. Саме з моменту надходження фінансових ресурсів розпочинається організація масових заворушень: складають конкретний план, розподіляють грошові кошти, замовляють і виготовляють поліграфічні матеріали, прапори (інколи зброю, вибухові пристрої, металеву арматуру, вогненебезпечні суміші тощо), виплачують аванс «активістам», визначають лінію їхньої поведінки.

Одночасно активізується підготовка «громадського протесту» в соціальних мережах. Для підтримання організації протесту, зазвичай, використовують окремі ЗМІ. Таким чином, до участі в діях «розумного натовпу», а фактично – у масових заворушеннях, намагаються залучити широкі верстви населення (проте вже на безоплатних засадах) [4, с. 243].

Виділення грошових коштів певними держаними структурами та неурядовими організаціями однієї країни для організації масових заворушень у іншій, а також переказ (пересилання, перевезення) цих коштів до іншої країни, їх розподіл і використання через «центри управління» масовими заворушеннями, з нашого погляду, є одним із проявів корупції транснаціонального рівня. При цьому, гравці глобальної політики маскують мету своїх фінансових «інвестицій» цілком доброчесними гаслами. У сучасному світі є чимало прикладів, коли кошти, виділені на «розвиток демократії», «зміцнення громадянського суспільства», різноманітні освітні та культурні програми використовуються саме для організації масових заворушень, як інструменту геополітичного впливу.

Для реалізації злочинного задуму використовуються технології, що дозволяють зібрати та об'єднати натовп та привести його до агресивного стану. Тобто створюється «розумний натовп» [5], який є злочинним [6, с. 190]. При цьому велика частина організаторів, як правило, проходять підготовку за програмами, що розробляються та фінансуються неурядовими, громадськими організаціями та благодійними фондами у щільній співпраці спеціальними службами іноземних держав та організацій. Те саме стосується і бойовиків, які є основною ударною силою з перетворення масових заходів мирного характеру на заворушення.

Організаторами широко застосовуються знання щодо умов та причин виникнення стихійних масових заворушень. Зокрема те, що формальним приводом до початку заворушень, як правило, є подія, яка здатна виправдати протиправну поведінку осіб, що входять до складу натовпу у власних очах, надати їх злочинам удаваної справедливості.

У одних випадках замовники та безпосередні організатори масових заворушень заздалегідь планують події (дії), що в подальшому можуть стати приводами для вчинення протиправних дій особами у складі злочинного натовпу (готують сакральну жертву). Для цього часто використовують провокування правоохоронців на неадекватне застосування сили. У інших випадках така подія підшукується серед поточних новин та подається у соціальних мережах й підконтрольних засобах масової інформації таким чином аби викликати значний громадський резонанс та наперед «морально виправдати» злочини, що будуть вчинятися у складі натовпу.

Список використаних джерел

1. Бояров В. І., Шалдирван П. В. Масові заворушення: особливості кваліфікації. Часопис Академії адвокатури України. 2014. № 4. С. 9–18.

2. Головін Д. В. До питання оперативно-розшукового запобігання масовим заворушенням, що несуть загрозу територіальній цілісності України. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. № 2, с. 19–21.

3. Грібов М. Л., Венедіктов А. А. Конспірація злочинної діяльності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. № 22. С. 23–33.

4. Грібов М. Л., Пустовий О. О. Заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 2 (14). С. 231–246.

5. Сундиев И. В. Социальные технологии в массовых беспорядках как средство локализации «управляемого хаоса». URL: http://sartraccc.ru/Pub/socialthno.htm.

6. Гусак Т. П. Протидія злочинним діям, що вчиняються особами у складі натовпу: дис. … канд. юрид. наук. Спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К. 2015. 258 с.

Король Елла Едуардівна,
слухач ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Плугатир М. В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Розв’язання проблеми корупції є надзвичайно актуальним питанням для багатьох країн світу. Україна теж не стоїть осторонь від цього питання, рівень корумпованості у нашій країні визнано керівництвом держави, міжнародними експертами та незалежними правозахисними організаціями. Не є винятком і корумпованість Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС).

Всеукраїнська громадська організація «Пенітенціарна асоціація України» повідомляє, що більшість кримінальних проваджень щодо персоналу кримінально-виконавчої служби розпочато за ст. 309, 307 Кримінального кодексу України (КК) – «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту», «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів». Що стосується злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних

послуг то більшість кримінальних проваджень порушено за ознаками злочинів, передбачених ст. 364 КК (ч. 1), ст. 365 КК (ч. 1,ч. 2.ч. 3), ст. 366 КК (ч.2) , ст. 367 КК (2), ст. 368 КК (3), ст.368 КК (ч. 1, ч. 2), ст. 190 «Шахрайство», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

Згідно доповіді Є. Ю. Бараша на міжнародній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» аналіз адміністративної практики свідчить, що упродовж 2015 року за вчинення різних корупційних правопорушень персоналом ДКВС України складено 20 адміністративних протоколів (у 20І4 році – 13). Якщо порівняти наявний стан справ з показниками минулих років, то можливо зробити висновок, що кількість злочинів серед співробітників ДКВС України, та кількість притягнутих судом до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією діянь збільшилась.

У систематизованому та узагальненому вигляді причини корупції можна сформувати таку класифікацію:

– соціально-економічні причини;

– політичні причини;

– організаційні або бюрократичні причини;

– правові причини;

– морально-психологічні фактори.

Причини корупції в ДКВС поділяються на об'єктивні (їх ще можна назвати зовнішніми) та суб'єктивні (відповідно, це внутрішні причини).

Об'єктивні пов'язуються зі специфікою несення служби та виконанням працівником своїх службових обов'язків, несприятливими умовами несення служби тощо. Суб'єктивні напряму залежать від рівня розвитку та виховання особистості працівника ДКВС, а саме – відсутність належної та гідної поведінки; недостатня сформованість морально-ділових якостей; здатність піддаватися будь-яким, в тому числі і негативним, впливам з боку колег, які вчиняють корупційні дії; відсутність принципової позиції щодо належного несення служби; відсутність вольових якостей; намагання догоджувати тощо.

Необхідний системний підхід до порівняння правових засад виконання покарань та запобігання вчинення протиправних дій.

У зарубіжних країнах представлений широкий спектр інструментів перевиховання, які непередбачені чинним вітчизняним законодавством. Сюди можна віднести можливість реабілітації, всебічну оцінку ризиків, а також покамерний спосіб тримання засуджених. Зарубіжний досвід корисний, але брати до уваги його слід системно, виважено, а не поверхнево.

Адміністрацією установ виконання покарань України ст. 391 КК України застосовується виключно для попередження більш тяжких злочинів у місцях позбавлення волі. На наш погляд, основними факторами, що сприяють корупції серед персоналу ДКВС є такі, як неналежне грошове забезпечення працівників, відсутність їх соціальних гарантій, але ж поряд з підвищенням грошового забезпечення рівень

юридичної відповідальності за подібні правопорушення повинен зростати, також встановлення громадського контролю за діяльністю ДКВС та прозора процедура прийняття рішень посадовими особами значно зменшить можливість здійснення корупційних дій на будь-яких ланках системи виконання покарань. Однією із серйозних причин корупції в кримінально-виконавчій службі є низький рівень освіти персоналу. Освічене суспільство має високий рівень правової культури, що на жаль, не притаманно працівникам пенітенціарної системи сьогодення, тому даний фактор значно впливає на рівень їх корупції. Правова складова, у свою чергу, безпосередньо пов'язується з існуванням ефективних антикорупційних законів.

Висновки:

1. Підвищення грошового утримання, відповідні соціальні гарантії, підвищення рівня юридичної та особистої відповідальності за корупційні діяння можуть суттєво вплинути на зменшення рівня корупції серед працівників ДКВС.

2. Підвищення рівня освіти, виховання високих моральних якостей, культивування нетерпимості до будь-яких, навіть незначних, корупційних проявів повинно привести до позитивних зрушень у профілактиці та боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції». Відомості Верховної Ради. 2014, № 49. С. 56.

2. Бараш Є. Ю. Огляд корупційних діянь персоналу державної кримінально-виконавчої служби України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НАВС, 2016. С. 23–25.

3. Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. «Як позбутися радянщини в українських в'язницях» (ПРЕС-РЕЛІЗ) 26.10.2018 р.

4. Рудницьких М. Декриміналізація дій, передбачених статтею 391 Кримінального Кодексу України: за чи проти. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2017. № 2. С. 178–184.

Курята Катерина Леонідівна,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

РІВЕНЬ І ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН ПІВДЕННОЇ АФРИКИ

Більшу частину карти Африки експерти Центру антикорупційних досліджень Transparency International маркують помаранчевим і червоним – кольорами, що символізують високий рівень корупції. Якщо говорити про всю Африку, то кожного року через корупцію вона втрачає майже чверть свого ВВП, або близько

148 мільярдів доларів США. Проте, у Південній Африці є країни, від яких Україна може перейняти позитивний досвід використання ефективних методів, механізмів, інструментів у попередженні, запобіганні, протидії корупції.

Умовно можна визначити наскільки в країні розвинена корупція, для цього використовують *індекс сприйняття корупції (CPI) – показник, який* антикорупційна організація *Transparency International розраховує з 1995 року на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів* [3]. Кожна країна оцінюється за шкалою від 0 до 100 балів (де 0 – найвищий рівень корупції, 100 – корупція майже відсутня).

Згідно з рейтингом сприйняття корупції за 2019 рік, Україна отримала 30 балів і посіла 126 місце, таким чином випередивши такі країни Південної Африки як Зімбабве (24 бали, 158 місце), Ангола та Мозамбік (26 балів, 146 місце). Проте, на цьому континенті є країни, які в боротьбі з корупцією показали кращі результати. Наприклад, така країна як Малаві посіла 123 місце (31 бал), Замбія – 113 (34 бали), Лесото – 85 (40 балів), ПАР – 70 (44 бали).

Окремої уваги заслуговує Намібія, яка є взірцем боротьби з корупцією не лише серед держав Африки. Згідно з рейтингом сприйняття корупції Transparency International, ця країна посіла 56 місце (52 бали) у 2019 році.

Намібія підписала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції9 грудня 2003 року, ратифікувала майже через рік.

Законодавство Намібії, що стосується корупції, довелося привести у відповідність з Конвенцією, для цього було прийнято багато поправок до різних нормативно-правових актів. Органи влади Намібії беруть участь в різних видах співробітництва між правоохоронними органами, як на міжнародному, так і на регіональному рівнях, а також через Інтерпол, використовуючи різні рамковіпрограми, угоди і домовленості [2].

Прикладом для України у боротьбі з корупцією може бути Ботсвана. У рейтингу сприйняття корупції ця держава посіла 34 місце, набравши 61 бал. Звичайно, до Норвегії та Австралії Ботсвані поки далеко. Проте,з її блідо-жовтим кольором на карті корупції вона на африканському тлі виглядає незвично. Рівень корупції в цій країні приблизно дорівнює рівню Сполучених Штатів та Іспанії.

Ботсвана невелика країна з населенням всього два мільйони людей, проте, ця держава перейняла європейський досвід ефективної взаємодії зі ЗМІ з метою боротьби з корупцією. Органи влади докладають великих зусиль, щоб інформувати суспільство про негативні наслідки корупції, таким чином виконують також і профілактичну роботу.

У цій державі високий рівень розслідування корупційних схем, навіть за міжнародними стандартами. Органи влади налагодили механізм повідомлень про факти вчинення корупційних діянь, що також вплинуло на зменшення рівня цього явища [1].

Отже, на прикладі найменш корумпованих країн Південної Африки, можна зробити висновок, що боротися з корупцією необхідно, керуючись законом. Можемо окреслити одну з найважливіших тенденцій – антикорупційні угоди посилюють політичні зобов'язання у боротьбі з корупцією і визначають основоположні міжнародні норми і процедури протидії цьому явищу. Для ефективної боротьби з корупцією потрібно удосконалювати законодавство та приводити його у відповідність з ратифікованими міжнародними договорами. Також позитивно впливає на зменшення рівня цього явища налагодження механізму повідомлень про корупційні дії, взаємодія зі ЗМІ та співробітництво між правоохоронними органами на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Наименее коррумпированная страна Африки? Ботсвана. Голос Америки. URL: https://www.golosameriki.com/a/world-transparency-international/1559291.html.

2. Обзор хода осуществления Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции. Санкт-Петербург, Російська Федерація, 03-04.11.2015р. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1506984r.pdf.

3. Україна опустилася в рейтингу сприйняття корупції. Українська правда. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/23/7238184/.

Кучерук Галина Леонідівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ДОСТУП ДО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Успішна боротьба з корупцією в Україні потребує належного законодавчого забезпечення, формування дієвої антикорупційної політики, прозорого функціонування системи державних органів, забезпечення належного координування їх діяльності та взаємодії, впровадження превентивних та репресивних заходів запобігання корупції. Функціонування такого механізму протидії корупції має ґрунтуватися на досвіді інших країн у цій сфері та відповідати міжнародним стандартам і передовій світовій практиці.Одним із видів імплементації та впровадження міжнародного досвіду боротьби із корупцією та легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом є приєднання України до плану BEPS (Baseerosionand Profit Shifting) БЕПС та впровадження механізму обміну податкової інформацією – CRS (Common Reporting Standards).

На сьогоднішній день можна також говорити про приєднання України до декількох антикорупційних конвенцій Ради Європи та антикорупційної конвенції ООН [1]. 27 січня 1999 рокуРада Європи

відкрила для підписання «Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією», в якій міститься посилання на неприпустимість використання банківської таємниці як підставу для відмови від співпраці в розслідуванні злочинів [2]. Країни, що ратифікували Конвенцію, серед яких є і Україна, добровільно зобов'язувались наділяти правоохоронні органи повноваженнями віддавати розпорядження про надання чи арешт банківської, фінансової або комерційної документації для проведення розслідувань.Процес імплементації міжнароднихантикорупційних договорів в законодавство України, як слушно з цього приводу зауважив В. В. Побережний, стало політико-правовою відповіддю на ситуацію, що склалася державі, адже корупція є однією з найгостріших проблем українського суспільства [3, с. 420].

Тому однім із шляхів вдосконалення національного законодавства у відповідності із міжнародними стандартами стало розширення кола суб'єктів правоохоронної діяльності, яким було спрощено доступ до інформації, що містить банківську таємницю у відповідності із ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність», коли уповноваженіособи переліченихорганівотримали право упродовж 10 днів на підставіписьмової вимоги отримувати від банківських установ інформацію, що містить банківську таємницю [4].

5 листопада Верховна Рада України у першому читанні ухвалила законопроект № 4135 «Про засади антикорупційної політики на 2020–2024 роки». Законопроект пропонує затвердити Антикорупційну стратегію (далі Стратегія), яка регламентує проблеми у цій сферіта стратегічні шляхи їх вирішення.

Однією із окреслюваних проблем, про яку йдеться мова у Стратегії, позиціонується низька результативність процесів розшуку та повернення активів, отриманих від вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією злочинів, а також запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Згідно п. 4.3.3. розділу IV проекту Антикорупційної стратегії стратегічним шляхом вирішення цієї проблеми є створення єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб та індивідуальних банківських сейфів (далі Реєстр), який містить інформацію про бенефіціарних власників рахунків, безпосередній доступ до якого буде надано НАБУ, САП, АРМА, Державній службі фінансового моніторингу та іншим органам,з метою більш ефективного та дієвого механізму виявлення та відстеження коштів, здобутих корупційним шляхом [4].

Створення такого реєстру має в собі як позитивні так і негативні сторони.Враховуючи сутність банківської таємниці, слід зазначити що це юридичний принцип, на якому базується діяльність будь-якого банку та взаємовідносини між банком,клієнтами та третіми особами, у тому числі правоохоронними органами.Враховуючи сутність та природу інформації, що містить банківську таємницю,слід зауважити що така інформація є за своєю значущістюстратегічною, не санкціонований доступ до якої, коли вона буде міститися у Реєстрі, може містити ознаки фінансового та промислового шпіонажу або корупційного злочину.Акумулювання у

Реєстрі даних про рахунки та інформації про індивідуальнібанківські сейфи містить ризик того, що клієнтипочнуть відмовлятися від банківських послуг, що може призвести до відтоку готівкових грошових коштівізбанківських установ та як наслідок, до порушення економіко-фінансової стабільності банківської системи України.

Безумовно, створення такого Реєстру вирішило би проблему оперативного витребування та отримання відповідними державними органами інформації про рахунки, спростило би процес отримання такоїінформації уповноваженими державними органами, яким вона потрібна для виконання своїх функцій у сфері боротьби із корупцією.

Враховуючи міжнародну та національну тенденцію до розширення переліку державних органів, які мають право на отримання інформації, що містить банківську таємницю та розширення обсягу такої інформації, яка може бути надана банком на письмову вимогу уповноваженої особи компетентного органуабо використання такої інформації шляхом здійснення доступу до Реєстру, з одного боку свідчить про послаблення режиму банківської таємниці, а з іншого може створювати підстави для зловживаньповноваженнями з боку працівників державних органів, підриваючи, таким чином, довіру до інституцій відповідних антикорупційних органів, оскільки саме довіра пов'язана із належним виконанням ними своїх функцій.

Також на даний час в українському законодавстві не існує повноцінної правової бази, щодо створення та функціонування такого Реєстру на рівні національного законодавства. Взагалі,аналізуючи вищевказану Стратегію в цілому, слід зазначити що сама по собі Стратегія містить не пов'язані між собою моменти та регламентується тільки констатація факту створення такого Реєстру рахунків. Одночасно в Стратегії відсутня будь-яка інформація щодо структури даних такого Реєстру, формату доступу, обсягу даних і кола осіб, які матимуть право доступу, системи захищеності даних Реєстру, яка б унеможливлювала несанкціонований доступ до нього та виток інформації.

У якості прикладу слід привести факти функціонування схожих реєстрів у Республіці Австрії та у Чеській Республіці, де функціонування таких реєстрів має відповідну правову основу, де визначено держателяреєстру, прописано порядок внесення даних про рахунки, інформацію про суб'єкти отримання інформації, порядок доступу до інформації про рахунки, форми такого доступу та інше.

Тому,на мій погляд,у підході до формування та реалізації цієї Антикорупційної стратегій у частині створення та функціонування Реєстру слід підходити дуже обережно та виважено.Можливо декілька шляхів розв'язання цього питання:виключити цю пропозицію із Антикорупційної стратегії; скористатися досвідом функціонування такого реєструу Республіці Австрії та Чеській Республіці, розробивши належну законодавчу базу функціонування такого реєстру абовдосконалити механізм взаємодії банківських установ з контролюючими органами у частині фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листоп. 2000 р. / ратиф. Законом України від 04.02. 2004 р. № 1433. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) Рада Європи від 27.01.1999 № ETS173/ ратиф. Законом України від 18.10.2006 р. № 252-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/994_101#Text.
3. Побережний В.В. Місце та значення міжнародних антикорупційних договорів у системі запобігання корупції в органах державної влади / В. В. Побережний // Теорія та практика державного управління. –2011. – Вип. 2. – С. 420–425. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpdu_2011_2_68.pdf.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text.
5. Про засади антикорупційної політики на 2020–2024 роки: Проект закону від 21.09.2020 № 4135. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/ pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007.

Лазутіна Ольга Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
Інституту підготовки кадрів державної
служби зайнятості України
Науковий керівник: професор кафедри
теоретичної та прикладної економіки
Інституту підготовки кадрів державної
служби зайнятості України, доктор
економічних наук ***Баліцька В. В.***

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Всі без виключення країни світу занепокоєні існуванням та поширенням такого деструктивного явища як корупція, що гальмує розвиток економіки, шкодить діяльності органів публічної влади, деформує свідомість суспільства. Кожна з країн запроваджує власну антикорупційну програму, стратегію та веде відповідну політику. Проблема існування та поширення корупції притаманна будь-якій державі. Віками людство, прагнучи подолати корупцію, набувало як позитивного, так і негативного досвіду боротьби з цією соціальною аномалією. Кожна країна, намагаючись запровадити свою ефективну систему заходів, які б знизили до мінімуму негативні наслідки корупції, сформувала власний унікальний та нетиповий досвід запобігання корупції [1]. І тому, з 1990-х років держави ухвалили численні міжнародні та регіональні договори, угоди та резолюції по боротьбі з корупцією. Це свідчить про велику стурбованість з приводу

шкідливих політичних, соціально-економічних наслідків корупції, оновлене усвідомлення її транснаціональної природи, а також колективне зобов'язання боротися з цим явищем. Тому національні антикорупційні органи як публічні органи влади зі спеціальними повноваженнями у боротьбі та запобіганні корупції, стали об'єктами підвищеної уваги в суспільстві.

Закріплена в різних міждержавних конвенціях, концепція антикорупційних органів як «моделі інституційної реакції» на корупцію була схвалена міжнародними організаціями, фінансовими установами, донорськими та громадськими організаціями. Антикорупційні органи стали розглядати як цінний інструмент політики для боротьби з дедалі складнішими формами корупції, яка зазнала невдачі бути приборканою традиційними правоохоронними або судовими органами. Отже, все більше і більше країн прийняли рішення щодо створення антикорупційних органів як складової реформ управління. Ці нові інституції стали ключовими гравцями на світовій антикорупційній арені. В загальному визначенні, антикорупційні органи несуть відповідальність за розвиток та імплементацію антикорупційної політики на національному рівні;на них покладена вирішальна місія по втіленню міжнародних стандартів;антикорупційні органи являють собою координаційні центри для оцінки національної відповідності міжнародним правовим документам, вони несуть відповідальність за конкретні результати держав у досягненні доброчесності.

Як зазначено в аналітичному звіті «Глобальне картографування антикорупційних установ», ефективність національних антикорупційних стратегій часто покладається на точну оцінку ситуації в країні. Наприклад, виявлення та експертиза секторів високого ризику щодо корупції може допомогти державі визначити стратегічні пріоритети та розподілити ресурси там, де це найбільш потрібно. У цьому сенсі досвід антикорупційних органів може бути особливо корисним. Їх спеціальні знання щодо ризиків корупції можуть бути мобілізовані для аналізу проблем, що базуються на фактичних даних, а також для розробки відповідних антикорупційних заходів.Крім того, антикорупційні органи можуть брати участь в оцінці національних антикорупційних стратегій. Відповідно до керівних принципів ООН, слід проводити досить часті періодичні оцінки відповідних стратегій, інструментів та заходів з метою визначення їх адекватності для запобігання та боротьби з корупцією. Подібним чином ОЕСР рекомендує державам, як частину свого стратегічного підходу до доброчесності, розробити еталони, показники та зібрати достовірні дані про загальну ефективність своїх національних систем доброчесності [2]. На думку Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща, сучасна держава повинна гарантувати прозорість суспільного життя та сприяти особі, яка виконує функцію держави щодо подання декларації про майно розбірливо, зрозуміло, зручно, що, перш за все, не залишатиме сумнівів щодо доброчесності публічної особи. Тому акцентує увагу на необхідності врегулювання в одному правовому документі питання декларування

активів, що наразі залишається чітко не вирішеним [3]. Як зазначається в звіті про діяльність Спеціальної служби розслідувань Литовської Республіки, недостатня залученість державного сектору, не активність у розробці антикорупційних стандартів є перешкодою на шляху антикорупційного прориву країни. Для того, щоб змінити ситуацію, у 2019 році в Литві була зосереджена велика увага на запобіганні корупції, надавались різні рекомендації особам, що приймають рішення щодо шляхів зменшення ризиків корупції тощо [4].

Варто звернути увагу, що досвід зарубіжних країн з питань протидії та боротьби з корупцією схожий між собою. В загальному це досягається процесами інтеграції законодавства, активною міжнародною координацією антикорупційних заходів та обміном досвіду. Значною мірою це активно здійснюється країнами-учасницями Європейського Союзу, однак є специфічні характеристики кожної країни, пов'язані з перебігом історичних обставин, специфічними особливостями розвитку, менталітетом та ступенем свідомості громадян. Що стосується нашої країни, результати соціологічних досліджень засвідчують, що спостерігається поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Згідно з даними міжнародної організації «Transparency International» у період 2013–2019рр. Індекс сприйняття корупції в Україні зріс із 25 до 30 балів. Україна посідає 126 місце зі 180 країн. Очікувано серед сусідів лідирує Польща (58 балів, 41 місце) та Словаччина (50 балів, 59 місце). Також, цього року спостерігаємо зниження індексу в Румунії – мінус 3 бали (44 бали, 70 місце), Угорщині – на 2, (44 бали, 70 місце) [5]. До прикладу, в рамках Форуму «Діалоги про реформи» до «Ukraine Reform Conference», представлено аналітичний бриф з питань Антикорупційної політики, в якому зазначено, що за останні шість років в Україні розбудовано антикорупційну інфраструктуру для виявлення та розслідування корупційних правопорушень високого рівня та призначення покарання за них. Зроблено важливі кроки для підвищення прозорості, зокрема, запроваджена інтегрована система електронного декларування; державні реєстри публікуються відповідно до стандартів відкритих даних.

Впровадження галузевих реформ мало б запобігати корупції, оскільки часто вона є наслідком неефективного управління та відсутності проєктного підходу до впровадження змін. Утім, такі галузеві реформи нерідко несистемні, неповні, непідкріплені належним фінансуванням та здійснюються повільно через інституційну слабкість органів влади, низьку заробітну плату державних службовців, що призводить до негативної кадрової селекції [6].

Підводячи підсумок зазначимо, що антикорупційний досвід інших країн є певним орієнтиром, до якого має прагнути Україна. Основна перевага розвинених країн – це належне урядування, адже органи публічного адміністрування, здійснюючи свої повноваження, усвідомлюють важливість своїх дій для добробуту суспільства, оцінюють діяльність в сфері управління як престижну та цінують свою

репутацію [1]. Значним викликом для України, на нашу думку, є створення системи ефективного управління й стримувань і противаг з метою посилення ефективності та незалежності інституцій, та, відповідно, створення умов для реалізації антикорупційної політики з прийняттям нової Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.

Список використаних джерел

1. Зарубіжний досвід запобігання корупції / Сайт Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО». Випуск 27, 2019. URL: https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/14009/13436.
2. Global Mapping of Anti-Corruption Authorities Analysis Report / Сайт Ради Європи. URL: https://rm.coe.int/ncpa-analysis-report-global-mapping-acas/16809e790b.
3. TheAnti-Corruption Bulletin–Bulletinof the Central Anti-Corruption Bureau/Сайт theCentral Anti-Corruption Bureau. URL: https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/Przeglad_Antykorupcyjny.
4. Special Investigation Service Performance Report – 2019 / Сайт the Special Investigation Serviceof the Republic of Lithuania. URL: https://www.stt.lt/en/doclib/oflnfo1bhmfv3h73f1wenwnc22ssqzwk.
5. Індекс сприйняття корупції – 2019 / Сайт Transparency International Ukraine. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.
6. Аналітичний бриф «Антикорупційна політика»/ Сайт Онлайн-платформа Громадянського суспільства на підтримку реформ. URL: https://uareforms.org/reforms/anticorruption=policy.
7. «Що таке CPI, індекс сприйняття корупції? / Сайт Transparency International Ukraine. URL: https://ti-ukraine.org/blogs/shho-take-cpi-indeks-spryjnyattya-koruptsiyi.
8. Corruption / Сайт European Commission. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption_en.

Левчук Аліна Олександрівна,
ад'юнкт кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Корупція охоплює усі сфери людського життя, і нажаль своєю присутністю наносить негативний вплив, що в свою чергу спотворює і порушує нормальне, здорове функціонування усіх суспільних механізмів. Неодноразово вченими була підтримана думка, яку висловив О.Й. Кірпічніков, а саме: «Корупція – це корозія влади. Як іржа роз'їдає метал, так корупція руйнує державний апарат і роз'їдає моральні устої суспільства» [3]. Справедливо зазначити, що таке порівняння актуальне

і для інших суспільних сфер і відносин. Адже корупція деформує усі суспільні відносини в яких вона присутня. І часто складається враження, що суспільні відносини без корупції існувати не можуть. Скільки існує суспільство, держава, стільки й існують корупція, корупційні правопорушення та правопорушення пов'язані з корупцією. Тому уявлення життя без корупції, до якого ми так прагнемо, часто вважається утопічним, нереальним. Адже майже кожен з нас мав якийсь досвід корупції. Якісь сфери можна вважати більш корумпованими, якісь менше, але той факт, що корупція є всюди – є беззаперечним. Узагальнивши інформацію з різних джерел та опираючись на думки експертів, статистику та опитування пересічних громадян варто зазначити, що найбільш корумпованими вважають такі сфери: державне регулювання економіки, сфера оборони, податкова сфера та митниця, сфера інфраструктури, будівництва та землі, державний та приватний сектор економіки, судова та правоохоронна система, охорона здоров'я та соціальний захист.

Для усвідомлення масштабів проблеми необхідно зрозуміти, що таке корупція, з'ясувати її зміст і сутність. Адже неправильне сприйняття сутності корупції може призвести до вироблення хибних стратегій і тактик, визначення сил і засобів, рівня нормативно-правового та іншого забезпечення протидії корупції [2]. Також, не менш важливим кроком до подолання корупції є виховання людей, та прививання їм негативного ставлення до корупції. І в цьому процесі важливими факторами є системність, постійність, врахування вікових особливостей, формування критичного мислення, адекватна оцінка ситуації, дотримання державних стандартів, формування антикорупційного світогляду. Варто зазначити, що антикорупційна освіта це процес безперервний, тому ефективність та результативність не буде помітна одразу. А отже, саме системна просвітницька робота та виховання, антикорупційна пропаганда є сходами до успіху освоєння антикорупційної освіти.

Проект антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки розкриває один з можливих ефективних механізмів підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції, а саме формування негативного ставлення до корупції [1].

Перша проблема, яка розкривається в стратегії полягає в наступному: вважається, що корупція є нормою поведінки, і вона не порушує моральних і правових норм. У населення відсутні вимоги до визначених правил етичної поведінки та доброчесності. Щоб вирішити цю проблему необхідно розуміти і виконувати певні дії, а саме:

– рівень толерантності до корупції повинен знижуватись, а ще краще дорівнювати нулю. Це можна зробити за допомогою: інтеграції антикорупційної тематики до змісту освіти всіх рівнів освіти; створенню сприятливих умов для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань формування у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах; активному та системному проведенню

інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування ціннісних життєвих орієнтирів, не сумісних з участю у корупційних практиках (доброчесність, порядність, етичність, об'єднання зусиль заради спільних антикорупційних цілей тощо); донесенню до суспільства інформації про негативні наслідки вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень (для суспільства та держави, а також для осіб, які вчинили такі правопорушення);

– рівень обізнаності громадян, які усвідомлюють важливість стандартів доброчесної та етичної поведінки публічних службовців, повинен підвищуватись завдяки активному та системному проведенню інформаційно-просвітницьких і навчально-методичних заходів, інтегрованих у формальну та неформальну освіту.

Друга проблема стосується відсутності об'єктивних, справжніх показників рівня корупції, ситуації з запобіганням і протидією корупції, населення не розуміє, що саме являє собою корупція і в чому полягає її сутність, причини, що зумовлюють корупцію та які є дієві та ефективні антикорупційні заходи та інституції. Для вирішення цього питання необхідно зробити наступне:

– оновити стратегію комунікацій у сфері запобігання і протидії корупції;

– доводити до відома громадян повну та об'єктивну інформацію про корупцію в Україні, її причини, стан та динаміку, систему антикорупційних інституцій, розподіл між ними повноважень, а також про ефективність різних державних органів у питаннях запобігання і протидії корупції, про можливість та способи взаємодії громадян із антикорупційними інституціями щодо здійснення повідомлення про корупцію та громадського контролю [1].

Отже, антикорупційна освіта є важливим та ефективним елементом в системі механізмів запобігання корупції. Вона повинна впроваджуватись на всіх етапах життя, обов'язково з урахуванням вікових характеристик особи. Це дозволить нам досягнути такого рівня правової свідомості і правової культури, за якого відношення до корупції буде різко негативним. Звичайно формуванню негативного ставлення до корупції повинно передувати виховання антикорупційної та громадської свідомості, отримання вмінь і навичок правильної антикорупційної поведінки.

Список використаних джерел

1. Проект Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. URL: https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordynatsiyi-antykoruptsijnoyi-polityky/antykoruptsijna-strategiya.

2. Гвоздецький В.Д. Адміністративно – правові засади запобігання і протидії корупції: курс лекцій : для студентів ВНЗ, слухачів магістратури, аспірантури та підвищення кваліфікації / В.Д. Гвоздецький, В.О. Басс, В.О. Заросило К. : УДУФМТ, 2015. 151с.

3. Кирпичников А. И. Взятка и коррупция в России. Санкт–Петербург: Альфа,1997. С. 17.

Мазенко Наталя Андріївна,
аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН У ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2020 РОКУ: ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ

Багатьом відомо, що опубліковано новий контрольний проєкт Кримінального Кодексу України станом на 19.10.2020. Зазначене, виступає якісним показником того, що робота Комісії з питань правової реформи, у складі якої сформовано й робочу групу з питань розвитку кримінального права над проектом нового Кримінального Кодексу України триває поступово та виважено. Планується, що Загальна частина КК України буде складатися із трьох книг: про кримінальний закон, про злочин, кримінально-правові засоби.

У відповідності до запропонованого пункту 18 частини 2 статті 1.3.1 (Роз'яснення основних термінів Кримінального Кодексу України) розділу 1.3 книги 1 (Про Кримінальний Закон) Загальної частини Кримінального Кодексу України, наявна дефініція «корупційний злочин», під якою слід розуміти «злочин, який характеризується двома обов'язковими ознаками:

а) неправомірною вигодою як метою, предметом або засобом вчинення злочину і

б) способом вчинення злочину, що полягає у незаконному використанні влади, службового становища чи певних повноважень або впливі на прийняття рішення особою, наділеною владою, службовим становищем чи певними повноваженнями»[1]. Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне проаналізувати цю дефініцію з виокремленням двох обов'язкових ознак.

При здійсненні аналізу новели дефініції «корупційний злочин» відповідно до проєкту нового Кримінального Кодексу України станом на 19.10.2020 через призму діючого Кримінального Кодексу України, який був прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 року у редакції від 14.11.2020, де вживається визначення «корупційне кримінальне правопорушення», це вже слід визнати певним законодавчим видозміненням та необхідністю нового розуміння та осмислення «корупційного кримінального правопорушення». У свою чергу, виокремлення лише двох вище перелічених обов'язкових ознак корупційного злочину, чи не є це звуженням кола наявних інших ознак діючої норми корупційного кримінального правопорушення, які також їй притаманні. До яких ще слід відносити й вчинення корупційного кримінального правопорушення спеціальним суб'єктом або ж у окремих випадках просто фізичною особою; наявність виключно умисної форми вини – умислу.

Щодо закріплення першої ознаки корупційного злочину, а саме: «неправомірна вигода як мета, предмет або засіб вчинення злочину». То, слід детально зупинитись на визначенні «неправомірна вигода», що саме

слід розуміти під цією дефініцією. Це поняття випливає з назви діючої статті 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди) КК України, де предметом злочину є неправомірна вигода, а під неправомірною вигодою розуміють грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. При цьому, об'єктивна сторона корупційного кримінального правопорушення передбачає такі альтернативні дії службової особи як: прийняття пропозиції неправомірної вигоди, прийняття обіцянки такої вигоди, одержання неправомірної вигоди, прохання надати таку вигоду. Крім того, у науковій літературі проблема кримінально-правового аналізу неправомірної вигоди як предмета корупційного злочину не нова для теорії та практики кримінального права. Адже за доцільне визнавати неправомірну вигоду також й засобом чи навіть знаряддям вчинення злочину. Але ж, однією з ознак, яка вказує на те, що неправомірна вигода є предметом вчинення корупційного кримінального правопорушення є те, що засіб вчинення злочину підбирається особою-злочинцем виключно для того, щоб «допомогти» собі самому у ході вчинення того чи іншого кримінального правопорушення. Як у такому випадку засобом корупційного кримінального правопорушення є неправомірна вигода, будь то грошові кошти або ж речі, якими суб'єкт корупційного кримінального правопорушення бажає заволодіти, допомагають йому вчинити корупційне кримінальне правопорушення? Чи є неправомірна вигода метою, предметом та засобом корупційного злочину, як нам пропонує новий виклад проекту Кримінального кодексу України залишається дискусійним питанням. До того ж М. Хавронюк, грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, а отже, й будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, зараховує до предмета, а не видів неправомірної вигоди [2, с. 123].

Щодо констатації другої обов'язкової ознаки корупційного злочину у вигляді способу вчинення злочину, що полягає у незаконному використанні влади, службового становища чи певних повноважень або впливі на прийняття рішення особою, наділеною владою, службовим становищем чи певними повноваженнями, то з одного погляду, це є досить справедливим ствердженням. Оскільки, потрібно визнати, що загальним способом вчинення усіх корупційних кримінальних правопорушень є зловживання наданими повноваженнями. А з іншого погляду, це виступає дещо звуженням категорії суб'єкт корупційного злочину. Оскільки, ми знаємо, що суб'єктом корупційного кримінального правопорушення може бути «службова особа», у випадку якщо це стосується використання службових повноважень або пов'язаних із цим можливостей, та «будь-яка особа», фізична або ж юридична, якщо це стосується обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди.

Наскільки є доцільним вводити в обіг новий закон про кримінальну відповідальність, або можливо варто змінити ті його

положення, які потребують певного корегування? Правильну відповідь на це запитання ми отримаємо лише зі спливом часу, маючи вже перші «плоди» праці у сфері кримінально-правового нормотворення корупційних кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Проект нового Кримінального кодексу України станом на 19 жовтня 2020 р. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf.

2. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2011. – С. 472.

Малиш Діана Геннадіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

КОРУПЦІЯ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ ТА ЗРОСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Вже ні в кого немає сумніву, що корупція та нестабільна макроекономічна ситуація відлякує іноземних інвесторів від українських ринків. Іноземні інвестори покидають Україну саме через корупцію. У свою чергу, нестача інвестицій, як внутрішніх так і зовнішніх, є однією з центральних проблем, від якої потерпає українська економіка. Однак, звертаючись до іноземних інвесторів, український уряд, на думку багатьох експертів, недостатньо залучає внутрішні резерви для залучення інвестицій.

Позиції України в міжнародних рейтингах, які часто є важливим чинником для вкладення інвестицій інвесторами, теж не зовсім втішні. Динаміка показників свідчить про незадовільний стан інвестиційного клімату (гарантія прав власності, управління державними витратами), рівня корупції та інших показників економічної свободи. Також Україна входить до переліку 25 країн з «репресивною» економікою. Міжнародні рейтинги засвідчили, що не тільки війна є основною причиною низької інвестиційної активності, а й відсутність економічної свободи та високий рівень корупції.

В Україні створено гарантії захисту іноземних інвестицій. Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які

здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки. Специфіка регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах установлюється законодавством України про спеціальні (вільні) економічні зони. Правовий режим іноземних інвестицій, що встановлюється в спеціальних (вільних) економічних зонах, не може створювати умови інвестування та здійснення господарської діяльності менш сприятливі, ніж встановлені цим Законом.

Інвестиції, прибутки, законні права та інтереси іноземних інвесторів на території України захищаються її законами. Так, згідно з Законом від 10.09.1991 р. № 1540а-XII «Про захист іноземних інвестицій на Україні» іноземні інвестори мають дотримуватися законодавства України та не завдавати шкоди її державним, соціальним та економічним інтересам. Держава не може реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Рішення про реквізицію іноземних інвестицій приймає Кабінет Міністрів України. Компенсація, що виплачується в цих випадках іноземному інвестору, має бути адекватною та ефективною. Іноземним інвесторам гарантується перерахування за кордон їхніх прибутків та інших сум як у національній валюті, так і в іноземній валюті, що отримані на законних підставах. Іноземні інвестори можуть реінвестувати прибутки на території України. Іноземні інвестори сплачують податки, встановлені законодавством України.

Незважаючи на чинне законодавство у сфері інвестування, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України демонструє впевнений спад з 2012 р. Інвестори звинувачують у падінні інвестиційної привабливості країни виключно український уряд, який неефективно бореться з такими явищами, як корупція і корпоративне рейдерство.

Аналіз вітчизняного законодавства щодо запобігання незаконному захопленню підприємств показує, що законів для протидії цьому явищу в Україні достатньо. Але вони досі не працюють належним чином. Нині мінімальний бюджет рейдера становить 150 тис. дол.: 30–80 тис. дол. – на підкуп державних чиновників; до 50 тис. дол. – на підкуп суддів з метою винесення ними неправомірних судових рішень; 10–20 тис. дол. – на оплату внесення змін у реєстр і скуповування акцій; 5–10 тис. дол. – на фінансування послуг з фізичного захоплення. Щорічний ринок приватизації та поглинань підприємств в Україні становить близько 3 млрд дол., з них – 60–70 % операцій (2 млрд дол.) є недружніми.

У літературі виявлено численні фактори, які визначають обсяг внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Це й обсяг ринків, забезпеченість природними ресурсами, політичні ризики, якість політичних інститутів та рівень корупції.

Нашій державі варто враховувати позитивний зарубіжний досвід залучення інвестицій, зокрема, країнами, у яких було розв'язано воєнні конфлікти. Яскравим підтвердженням є приклад Ізраїлю. У цій державі робота щодо залучення іноземних інвестицій відбувалася у двох напрямах – розвиток венчурного інвестування та інвестицій діаспори.

Дуже важливо відмітити і те, що Р. Пікашев сформував декілька підходів для поліпшення нестабільної ситуації, щодо припливу інвестицій в Україні, що пов'язано з корупцією.

Перша умова припливу інвестицій – інвестовані кошти мають «осідати» в Україні. Поки гроші не стануть в українських банках відчувати себе надійніше, ніж в офшорах чи Швейцарії, ні про які серйозні іноземні інвестиції мова йти не може.

По-друге, перш ніж отримати приплив інвестиційного капіталу треба забезпечити стабільність курсу української гривні. Стабільність грошової одиниці є чи не найважливіша базова функція держави, як функція захисту однієї з первинних прав і свобод людини – права матеріальної власності. Без стабільної валюти не може бути стабільної економіки, довгострокової економічної політики, тим більше припливу інвестицій.

Третя умова припливу **інвестицій** – має бути внутрішній ринок споживання продукції в межах купівельної спроможності якого і можливі відповідні обсяги інвестицій.

Четверта умова припливу інвестицій – розвинутий фондовий ринок із цивілізованими правилами виплати дивідендів. Широке залучення в інвестиційний процес широкого загалу українського населення є вихідною умовою припливу закордонних інвестицій.

П'ята умова припливу інвестицій – енергійне створення в Україні сучасної системи управління комерційними ризиками. Держава, добропорядний бізнес та громадянське суспільство мають невідкладно запровадити інтеграцію всіх зусиль щодо системного запобігання злочинним діям і відношенні інвестиційних коштів та інших проявів недобросовісної конкуренції. Особливу увагу слід приділити заходам протидії корупційних зазіхань на інвестовані кошти, до яких можна віднести:

– Здійснювати аналіз результатів проведених службових розслідувань (перевірок) з метою виявлення причин та умов вчинення корупційних правопорушень;

– Забезпечувати інформування правоохоронних органів у разі виявлення фактів, що можуть свідчити про вчинення корупційних правопорушень;

– Здійснювати моніторинг змін, що відбуваються у антикорупційному законодавстві;

– Забезпечення прозорості під час здійснення будь якої діяльності;

– Забезпечити безумовне виконання заходів, що прямо направлені на боротьбу з корупцією.

Узагальнюючe все вище сказане, можна прийти до висновку, що корупція не є «основним» елементом інвестиційної діяльності, так само, як і будь якої іншої діяльності і її вдало і якісно можна побороти, при цьому задіявши лише декілька основних заходів, що значно могли б змінити ситуацію в країні.

Не дивлячись на те, що самі корупційні механізми вкоренилися досить глибоко у всі сфери людської діяльності, побороти її зрештою можна, і саме в сфері інвестицій, якомога якісніше це може бути здійснено за умови прозорого здійснення діяльності, безумовного підтримання закону та виконання всіх заходів, що в свою чергу націлені на безпосередню боротьбу з корупцією, постійно контролювати та здійснювати моніторинг діяльності суб'єктів різних сфер діяльності, які задіюються при інвестиційній діяльності, а також вчасно інформувати відповідні органи про вчинені корупційні правопорушення, що і може стати міцною фундаментальною основою, до побудови без корупційної держави, не тільки під час здійснення інвестування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Дударець Д. В. Джерела міжнародно-правового регулювання інвестиційних відносин в Україні / Д. В. Дударець // Судова апеляція. 2016. № 2. С. 90–100.

Марченко Олена Львівна,
здобувач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА, БУДІВЕЛЬНИХ НОРМ, СТАНДАРТІВ І ПРАВИЛ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА

На сьогоднішній день корупція нажаль є широко розповсюдженим явищем, та викликає занепокоєння серед громадськості як в середині держави, так і за її межами. Це негативне явище одночасно розповсюджене як у державній сфері, так і серед бізнесу. Не становить виключення і сфера будівництва, оскільки враховуючи її розгалуженість, масштабність, кількість процесів, які вона охоплює, а також беручи до уваги форми і методи роботи будівельних організацій – усе це робить сферу будівництва надто чутливою та вразливою з точки зору корупційної складової. Корупція у сфері будівництва можлива на різноманітних рівнях, наприклад це може бути

як не належна діяльність організації в цілому, так і діяльність окремо взятих працівників будівельної організації, контрольного органу.

За даними Transparency International, «ніде корупція не вкоренилася так сильно, як в будівельному секторі». Саме тому будівельний сектор широко відомий як один з найбільш корумпованих у світі. Сфера будівництва постійно займає верхні рядки Індексу хабародавців Transparency International та вважається сферою, найбільш схильною до підкупу. Шкода, завдана в наслідок корупційних дій, оцінюється в 20–30 відсотків від вартості проекту, і така динаміка є поширеною [1, с. 23–34].

Корупційні ризики на фоні порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва обумовлені насамперед особливостями суб'єкта правопорушення. Так, суб'єкт даного адміністративного проступку – спеціальний (посадові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності) у чч. 3–18 статті; як громадяни, так і посадові особи – у чч. 1 і 2 цієї статті [2, с. 140].

Дані категорії суб'єктів можуть вчиняти корупційні правопорушення з метою уникнення відповідальності за допущені проектні порушення; порушення, «спрощення» та «пришвидшення» дозвільних процедур; завідомо незаконне зменшення собівартості будівельних робіт з метою їх завищення та отримання неправомірної вигоди з різниці тощо.

Саме тому суб'єкти порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва можуть бути класифіковані наступним чином:

1. Посадові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності (особи, відповідальні за забезпечення здійснення авторського та технічного нагляду (посадові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності); особи, відповідальні за здійснення авторського нагляду; особи, відповідальні за здійснення технічного нагляду;). В силу своїх посадових обов'язків та специфіки виконуваних функцій, останні піддаються впливу значних корупційних ризиків.

2. Громадяни (фізичні особи).

У даному випадку суб'єктом адміністративного проступку виступає фізична особа (замовник), яка має у власності або у користуванні земельну ділянку, об'єкт нерухомості тощо. Порушуючи вимоги законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва, вони несуть адміністративну відповідальність, однак досить часто з метою уникнення відповідальності, останні вдаються до вирішення «питання» корупційними методами з метою уникнення покарання.

Не менш впливовим з точки зору корупційних ризиків є безпосередньо характер будівельних проектів. Складність оформлення проектних та дозвільних документів, завдань, калькуляції та оцінки елементів проекту, різноманітних механізмів закупівель, контрактної структури договорів, різноманітності навичок, ступеня участі держави

в проектах, прихованої роботи, етапів проекту, унікальності проектів, розміру проектів – усе це робить можливою корупцію, шахрайство та інші злочинні дії [3, с. 13–17]. Більш того, складні договірні процеси та схеми з їх реалізації, якими відома будівельна галузь значно ускладнюють боротьбу з корупцією в будівельній галузі.

Цікавою є думка Н. Стенсбері який стверджує, що багато будівельних проектів (особливо тих, що належать чи реалізовуються державними інституціями) реалізовуються в умовах суворої цінової таємниці, а галузеві норми зумовлюють збереження секретності елементів вартості проектів (ціни предметів) навіть в тих випадках, коли витрачаються державні кошти. Це означає, що конфіденційність зазвичай має пріоритет над громадськими інтересами. Така культура не тільки допомагає і сприяє корупції, але і робить її латентною [4, с. 36–48].

Список використаних джерел

1. Wells, J. (n.d.). Corruption and collusion in construction: a view from the industry. Corruption, Grabbing and Development, 23–34. doi: 10.4337/9781782544418.00010.

2. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / За заг. ред. С.В. Пєткова. К. «Центр учбової літератури», 2016. С. 140.

3. Sшreide, T., 2006. *Is it wrong to rank? A critical assessment of corruption indices*. WP 2006:1. Chr. Michelsen Institute; pp. 13–17.

4. Stansbury, N., 2005. *Exposing the foundations of corruption in construction. Global construction report 2005; special focus on corruption in construction and post-conflict reconstruction*. Transparency International, pp. 36–48.

Міщенко Аліна Володимирівна,
аспірантка кафедри конституційного права
і прав людини Національної академії
внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Питання обмеження соціально-економічних прав в умовах протидії корупції є надзвичайно актуальним, оскільки подолання корупції вцілому матиме позитивний вплив на стан забезпечення прав людини. Адже, очевидно, що корупція негативно впливає на можливість реалізації прав людиною в повному обсязі і призводить до незаконних обмежень соціально-економічних прав.

Масштабна глобалізація світової економіки, яка безпосередньо пов’язана із діяльністю транснаціональних інституцій визначає та детермінує реформування національного законодавства країн з низьким рівнем економіки. Такі зміни орієнтують держави на створення сприятливих умов для іноземних інвестицій,йдучи на поступки всупереч інтересам народу,зокрема, і в Україні. Характерною

рисою цих процесів є: звуження прав людини, послаблення державного контролю в соціальній сфері та посилення лобіювання інтересів правлячих олігархічних групз використанням тіньових корупційних схем для отримання надприбутків.

Слід зазначити, що такі систематичні неправомірні дії знецінюють робочий потенціал, знижують рівень життя українського населення, а також призводять до порушення соціально-економічних прав, а саме: права на освіту, на працю, на відпочинок, на страйк, на власність і т.д. Водночас, Україна здобула імідж корумпованої держави з низьким рівнем довіри українського народу до влади.

Варто нагадати, що боротьбу з корупцією не припиняють вести й інші країни світу, незалежно від рівня економічного розвитку, державного устрою чи національних традицій. Світова спільнота простежила та встановила причинно-наслідковий зв'язок між детермінантами корупції та незаконним обмеженням прав людини, які перебувають у тісному взаємообумовлюючому зв'язку.

З огляду на це, в 1999 році, 27 січня Радою Європи була прийнята конвенція про кримінальну відповідальність за корупційні злочини, в якій було зазначено, що «корупція загрожує наступним цінностям: верховенству закону; демократії; правам людини; підриває принципи належного державного управління, рівності та соціальної справедливості; перешкоджає конкуренції; ускладнює економічний розвиток; загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства» [1]. Це свідчить про визнання європейським співтовариством корупції як нової глобальної проблеми, що загрожує сучасному демократичному суспільстві.

Європейські країни стали активно протидіяти корупції, створивши в 1999 році Групу держав проти корупції (далі - ГРЕКО)в рамках положень Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року та Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, а також її додаткового протоколу. Україна у 2006 році також приєдналася до ГРЕКО, зобов'язавшись брати участь в процесі взаємної оцінки в межах ГРЕКО.

Слід зазначити, що Україна визнає пріоритет ратифікованих міжнародних договорів над національним законодавством і сприяє міжнародному співробітництву в сфері запобігання та протидії корупції. Так, законодавчий орган України прийняв закон «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, де ч. 1 ст. 70 закріпив положення, яким встановлю, що «Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями» [2].

З прийняттям зазначеного закону Україна посилила нагляд та моніторинг за банківською та фінансовою сферою; запровадила обов'язкове е-декларування усіх посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; створила спеціально уповноважені органи контролю у цій сфері та ін.

Отже, слід дійти висновку, що запозичення європейського досвіду по протидії корупції в Україні та впровадження його в антикорупційне законодавство України мінімізує ризики протиправних обмежень соціально-економічних прав людини, а таке явище як обмеження прав людини матиме виключно правовий характер.

З огляду на реальний стан протидії корупції в Україні слід приділити увагу таким аспектам:

– більш ефективно застосовувати закони в сфері запобігання та протидії корупції, які за змістом є досконалими;

– оптимізувати роботу державних органів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з виконанням норм антикорупційного законодавства;

– посилити громадський контроль за виконанням антикорупційного законодавства.

Список використаних джерел

1. Преамбула Конвенции Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию, от 27 января 1999 г. URL.: http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=173&CM=8&DF=&CL=ENG.

2. Закон України «Про запобігання корупції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

Молчанова Аліна Володимирівна,
ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Сфера взаємодії органів доходів і зборів та платників податків перебуває під впливом двох основних сучасних тенденцій притаманних на сучасному етапі розвитку публічного управління це розвиток електронного урядування та боротьба із корупцією. Вплив цих тенденцій відчувається при організації надання адміністративних послуг у сфері оподаткування.

Є.В. Буличов визначив ознаки адміністративних послуг у сфері оподаткування: 1) надаються виключно органом ДФС України; 2) являють собою вчинення владних повноважень, дій; 3) надаються за зверненням фізичної чи юридичної особи; 4) її отримання пов'язане із забезпеченням реалізації прав, свободта законних інтересів осіб, виконання ними обов'язків у податковій тамитній сферах; 5) особа-споживач може користуватися результатом послуги навласний розсуд; 6) результатом послуги є виникнення, зміна, припинення прав

іобов'язків споживача; 7) результат адміністративної послуги об'єктивується у форміуправління; 8) повноваження органу ДФС на надання такої послуги визначенозаконом, так само як і право заявника на звернення. Цей науковець визначає адміністративну послугу в сфері справляння податків і зборів як публічно-владну, підзаконну діяльність органів ДФС (їх посадових осіб) зазаявою фізичних і юридичних осіб про реалізацію передбачених законом правта інтересів, забезпечення виконання обов'язків цих осіб у податковій тамитній сферах, що має своїм результатом виникнення, зміну, припиненняправ і обов'язків фізичної чи юридичної особи, і може відбуватися в одній ізтаких правових форм управління: виданням індивідуального акта управлінняабо здійсненням інших юридично значущих дій [1, с. 55].

Згідно з реєстром адміністративних послуг [4] на офіційному сайті Міністерства цифрової трансформації України виокремило 125 видів адміністративних послуг на рівні Державної податкової служби України та Державної митної служби України, їх територіальних органів. При наданні адміністративних послуг у сфері оподаткування виникають корупційні ризики.

У науковій літературі надаються різні дефініції поняття «корупційні ризики». Наприклад, І.М. Погрібний та М.М. Новіков визначають корупційний ризик як фактор, що поєднує умови й обставини, активізує корупційну ситуацію до корупційно-психологічного стану, спрямованого на корупційну угоду потенційних суб'єктів корупційного правопорушення [3, с. 150]. І.І. Яцків зазначає, що корупційний ризик – це ймовірність учинення корупційних діянь і їх наслідки за конкретний проміжок часу [6, с. 13].

І.А Шавло. та Н.Г. Шкуренко виокремлюють, наприклад, такі корупційні ризики в діяльності органів доходів і зборів як 1) приховування одержаної інформації про вчинення підлеглими корупційного, пов'язаного з корупцією або іншого правопорушення з метою отримання неправомірної винагороди; 2) звільнення посадової особи числом, що передує скоєнню корупційного, пов'язаного з корупцією або іншого правопорушення; 3) неповідомлення про факти вчинення підлеглими корупційного, пов'язаного з корупцією або іншого правопорушення підрозділу внутрішньої безпеки [5, с. 47]. Рівень реалізації корупційного ризику підвищується якщо посадова особа органів доходів і зборів має безпосереднє спілкування із платниками податків при наданні адміністративних послуг.

Усі зазначені корупційні ризики можуть бути мінімізовані, або повністю нейтралізовані при запровадження сучасних інформаційних технологій. Державна податкова служба у рамках Програми модернізації податкової служби цілеспрямовано впроваджує сучасні інформаційні системи в роботу органів ДПС, які дозволять здійснити автоматизацію процесів адміністрування податків та запровадити нові форми. На сьогодні в роботі податкової служби впроваджуються нові Інтернет-технології, покращується процес прийняття електронної звітності, інтегрована автоматизована інформаційна система

«Податковий блок», система «Електронна картка», єдиний веб-портал органів ДПС України, створені сервісні центри з обслуговування платників податків, інформаційно-телекомунікаційна система «Електронний кабінет». Електронний сервіс, введення якого ініціює податкова служба, має мінімізувати контакти податківців з платниками, викорінити прояви корупції в органах ДПС, а також створити зручні умови платнику для обчислення податків [2].

Ми підтримуємо позицію Шавло І.А. та Шкуренко Н.Г., що необхідно створити передумови для подальшої автоматизації інформаційних процесів, з метою впровадження системи управління корупційними ризиками в органах ДФС України [5, с. 48]. Зменшення впливу людського фактору при наданні адміністративних послуг у сфері оподаткування можливе лише при автоматизації процесів, що відповідають за рух і обробку документів, покрокову автоматичну обробку даних, взаємодію із зовнішніми ІТ-системами. Важливим напрямом застосування інформаційних технологій у досліджуваній сфері є також створення антикорупційної електронної бази даних органів ДФС, яка сприятиме здійсненню аналізу тенденцій корупції, ефективності впровадження антикорупційних заходів, моніторингу корупційних ризиків. Реалізація зазначених заходів дозволить підвищити якість надання адміністративних послуг у сфері оподаткування та знизити рівень корупції в цій сфері.

Список використанихджерел

1. Буличов Є.В. Поняття та ознаки адміністративних послуг у сферіспрявляння податків і зборів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарногоуніверситету. Серія: «Юриспруденція». 2019. № 40. С. 53–56.

2. Обслуговування платників податків: використання інтернет-технологій при адмініструванні податків. URL: http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2011-povidomlenia-modernizatsia/print-59365.html.

3. Погрібний І. М., Новіков М. М. Щодо ознак корупційних ризиків у законопроектній діяльності. Право і суспільство. 2014. № 6–2. Ч. 3. С. 146– 154.

4. Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України : від 30 січня 2013 року № 57. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/57-2013-п.

5. Шавло І.А., Шкуренко Н.Г. Корупційні ризики: виявлення та моніторинг в органах державної фіскальної служби України. Економіка: теорія та практика. 2016. № 2. С. 46–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econom_2016_2_10.

6. Яцків І. І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 16 с.

Остудімов Богдан Анатолійович,
аспірант кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Корупція у різних проявах існувала і продовжує існувати у багатьох суспільствах і державах. Особливо яскраво це проявляється в період реформ, які здійснюються в останні десятиліття. Так, створюються нові органи влади, у тому числі антикорупційні, трансформуються діючі, де-юре змінюються їх повноваження і функції, а де-факто поширені, як і раніше корислива споживацька ідеологія, бажання отримати неправомірну вигоду тощо.

За таких умов практично всі сфери життєдіяльності. соціуму не можуть нормально функціонувати: ні політична, ні економічна, ні соціальна, ні правова і т.д. У державі таким чином прогресують неконтрольовані процеси, що призводять до негативних наслідків як на центральному, так і локальному рівнях. На думку деяких дослідників, в умовах фактичної війни з Російською Федерацією та намаганнях творити нову модерну модель державного управління після Революції гідності, проблема корупційних проявів та боротьба з ними, стала однією з найважливіших і найактуальніших цілей нашої країни. З огляду на слабкі демократичні традиції, «розбалансоване» (колізійне), а подекуди застаріле національне законодавство, неефективну діяльність державних інституцій і недостатній рівень політико-правової культури як влади, так і суспільства перехідного періоду, вона набула особливої гостроти [1].

Корупція загрожує національній безпеці, конституційному і суспільному ладу, є однією з причин зростання в Україні «тіньової економіки», що проникає у владні інституції, залучаючи окремих вигідних політичних і громадських діячів. Корупційні прояви призводять до поширення транснаціональних злочинів, створюючи соціальне напруження, породжуючи зневіру населення до здатності влади здійснювати успішну державну політику і реформи в інтересах людини, суспільства і держави. Це притаманно й енергетичній сфері, яка безпосередньо пов'язана із забезпеченням гарантованих міжнародно-правовими актами і Конституцією, законами України права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а також реалізацією обов'язку держави із забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу тощо [2].

Не одне десятиліття спостерігаємо становлення Зокрема, прийнято Закони України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» 1995 р., «Про засади функціонування ринку

електричної енергії України». 2013 р., Енергетичну стратегію України на період до 2030 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України 2013 р., плани імплементації деяких актів законодавства ЄС в енергетичній сфері, розроблені Міністерством енергетики та вугільної промисловості і схвалені Розпорядження Кабінету Міністрів України 2015 р.; рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну», «Про стан забезпечення енергетичної безпеки держави та невідкладні заходи щодо сталого проведення опалювального сезону 2014/2015 року», «Про невідкладні заходи щодо забезпечення енергетичної безпеки» 2019 р. і т.д.

Наприклад останнім документом РНБО доручила створити Раду експертів з питань енергетичної безпеки як консультативний орган при РНБО України. Уряду доручено внести на розгляд Верховної Ради законопроєкти щодо створення мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів з урахуванням вимог Європейського Союзу; розробити нову редакцію Кодексу України про надра та законопроєкт щодо актуалізації положень Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 р. у питаннях збільшення обсягів видобутку природного газу, нафти, сланцевого газу та метану. Центральним органам виконавчої влади доручено надати Антимонопольному комітету України інформацію щодо порушень суб'єктами господарювання законодавства про захист економічної конкуренції на енергетичних ринках. АМКУ, у свою чергу, зобов'язаний здійснити в установленому порядку розслідування цих порушень і вжити відповідних заходів реагування.

Постає питання чи ефективною є існуюча законодавча основа в енергетичній сфері України. Також важливо з'ясувати, на наш погляд, чи не спостерігаються тут корупційні ризики тощо?

Зокрема, на сьогодні законодавством України не передбачено залучення експертів з радіаційного захисту для надання рекомендацій (консультацій) при тому, що таке залучення передбачено Директивою 2013/59/ЄВРАТОМ і п.740 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС... На жаль, існуючі законопроєкти по суті не вирішують зазначену проблему, оскільки не передбачено саме залучення визнаних фахових експертів, ані вимог отримувати рекомендації на певних етапах діяльності. Також відсутнє обґрунтування, чому саме це становить проблему, адже відповідні суб'єкти отримують необхідні фахові рекомендації (консультації). Наскільки часто надаються хибні консультації та настають негативні наслідки через відсутність саме визнаних регулятором експертів? Чи зафіксовані скарги, звернення з цього приводу? [4].

У 2020 р. урядом задекларовано великі плани з модернізації багатоповерхових будинків, енергетична модернізація повинна проводитися повномасштабно у всіх областях України. Уряд намагається впровадити нові правила відшкодування грошових коштів, щоб всі фінансові потоки направлялися в потрібне русло.

Правила подачі заявки на участь в державній програмі «Енергодім» від будь-яких ОСББ теж відкоригували.

Але аналітиками виокремлено певні нюанси, які заважають їх втілювати. Йдеться, зокрема, про такі передумови для корупційних проявів, які заважають цьому процесу:

– дефіцит кадрів, які будуть проводити енергоаудит будівель і модернізацію житлових будинків;

– можливість корупції на всіх етапах підвищення енергоефективності;

– відсутність бажання у населення брати участь в такого роду програмах [5–6].

Видається, що проведення кардинальних реформ в енергетичній галузі є невідкладним і потребує комплексних і системних підходів, виважених прогностичних заходів, спрямованих на адаптацію національного законодавства до енергетичного законодавства ЄС та виконання зобов'язань в межах Договору про Енергетичне Співтовариство, впровадження нових моделей функціонування ринків різних видів енергії.

Важливо, щоб результати сучасних реформ гарантували енергетичну незалежність держави, структурований розвиток енергетичної галуззі, в тому числі, електроенергетичного ринку, забезпечували потреби та інтереси населення.

Список використаних джерел

1. Pendiura M.M., Starytska O.O. Coruption in the power authorities as head of the dangerous risk of young democratic states. *New stepinscience*. *Proceedings of XXVII International scientific conference.* URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17008/1/%D0%9F%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%8E%D1%80%D0%B0%2C%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/constitution.

3. Камінська Н.В. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції: проблеми теорії та практики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимір* матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ: Навс, 2016. С. 212–216.

4. Звіт за результатами консультацій з громадськістю 24 липня 2020 року. Офіційний сайт Державної інспекції ядерного регулювання України. URL: http://www.snrc.gov.ua/nuclear/uk/publish/article/471155.

5. Корупція в сфері енергомодернізації. URL: https://energox.com.ua/2020/02/29/koruptsiya-v-sferi-energomodernizatsiyi.

6. Загальноукраїнська інформація та статистична інформація європейських інституцій у сфері електричної енергії. URL: https://www.nerc.gov.ua/?id=50941.

Передерко Оксана Олександрівна,
студент Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

ОКРЕМІ ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПОШИРЕННЮ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні формально створена система антикорупційного законодавства. Вона містить досить значну кількість нормативно-правових актів: як базових для всіх сфер соціального життя, так і тих, предметом яких є окрема галузь національної економіки чи певна сфера суспільних відносин. Крім законів України, існує також і низка підзаконних нормативно-правових актів. Проте, всі вони приймалися у різні часи, різними органами, у ряді випадків – спонтанно, безсистемно, без належного наукового обґрунтування, через що і виникають колізії та протиріччя.

Водночас, щоб боротьба з корупцією була ефективною, вона має базуватися на таких принципах:

– не повинні зневажатися чи обмежуватися законні права та свободи людини і громадянина;

– ефективність протидії корупції може бути забезпечена тільки узгодженими діями державних органів, громадських організацій та громадян;

– державна система боротьби з корупцією має передбачати здійснення державної політики, спрямованої на усунення та нейтралізацію факторів, які сприяють вчиненню корупційних діянь;

– правова база боротьби з корупцією має враховувати зміни соціально-економічної та політичної ситуації в державі;

– основна увага має приділятися запобіжно-профілактичним заходам, які ґрунтуються на аналізі та прогнозуванні тенденцій поширення корупційних діянь;

– основні практичні заходи щодо виявлення корупційних діянь та запобігання їм здійснюють органи, які ведуть боротьбу з корупцією [1, с. 89].

Ще однією проблемою, що заважає здійснювати ефективну боротьбу з корупцією є використання в корупційних схемах третіх осіб, так званих посередників. Небезпека посередництва проявляється в тому, що:

по-перше, без нього вчинення кримінального правопорушення інколи є неможливим або ж досить проблематичним. Так, отримання неправомірної вигоди без посередника є неможливим у зв’язку з неможливістю того, хто дає неправомірну вигоду, зустрітися наодинці

чи взагалі з тим, хто її отримує (службова особа працює у приміщенні, закритому для доступу сторонніх осіб, на вулиці і вдома знаходиться під посиленою охороною, яка не допускає можливості спілкування зі сторонніми особами);

по-друге, використання посередника при вчиненні кримінального правопорушення допомагає злочинцю (організатору, підбурювачу, виконавцю) залишатися у «тіні», не виявляти себе, діяти непомітно для потерпілих, потенційних очевидців або інших злочинців і тим самим створювати труднощі у розслідуванні кримінального правопорушення;

по-третє, діяльність посередника зміцнює рішимість організатора, підбурювача, виконавця (останнього, коли він є ініціатором посередництва) до вчинення суспільно небезпечного діяння;

по-четверте, використання посередника може сприяти заздалегідь обіцяному приховуванню кримінального правопорушення, яке є співучастю у кримінальному правопорушенню [2, с. 129].

Як вважають фахівці, які досліджують проблеми корупції, ефективність боротьби з нею залежить від чотирьох основних складових:

– наявності належної правової бази антикорупційного спрямування;

– ефективного і повного її застосування;

– розвитку системи суспільного контролю та формування антикорупційної громадянської свідомості;

– організаційно-управлінського забезпечення антикорупційної діяльності.

Крім цього, до чинників, що сприяють поширенню корупції в Україні слід відносити:

– відсутність сприятливого правового та організаційного режиму діяльності вітчизняного виробника, особливо щодо сплати податків, обов'язкових платежів до бюджету, одержання кредитів, що сприяє постійному пошуку шляхів протиправного вирішення цих питань;

– інтеграцію організованої злочинності з суб'єктами господарської діяльності;

– правову незахищеність суб'єктів господарської діяльності від зловживань, протидії та вимагань з боку чиновників управлінського апарату на всіх його рівнях;

– відсутність стабільного і збалансованого законодавства, яке б регламентувало господарську діяльність та підтримку вітчизняного виробника;

– відсутність інвестиційної альтернативи «тіньовим» капіталам;

– втрату історичних традицій, моральних і етичних норм, які лежать в основі поваги до власності незалежно від її форм;

– значне розшарування населення за обсягом доходів, внаслідок чого на тлі збільшення кількості заможних людей значна частина державних службовців не має навіть помірного достатку, що об'єктивно породжує сприятливі обставини для корупційних проявів [3, с. 46].

Список використаних джерел

1. Клочков В. Суть та заходи боротьби з корупцією. Прокуратура Людина Держава. № 7. 2005. С. 88–94.
2. Клименко В. Посередництво як форма співучасті у вчиненні злочину (питання криміналізації). Підприємництво, господарство, право. № 10. 2005. С. 129–132.
3. Таций В. Я., Борисов В. И. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине. Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. Київ : 2004. Вип. 4. С. 44–48.

Печора Каріна Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення правопорядку, поваги прав і свобод людини і громадянина. Успіх реалізації національних інтересів та стабільність соціального розвитку значною мірою залежать від ефективності діяльності Національної поліції України. Діяльність Національної поліції України спрямована на підтримку балансу між потребами внутрішньої дисципліни органу, від якої значною мірою залежить громадська безпека, з одного боку, та захистом основних прав людини, з іншого. Незважаючи на те, що проводиться антикорупційна реформа і проводиться відповідна робота в цій галузі, і вона все ще залишається відкритою для вдосконалення системи та механізму запобігання корупції в діяльності Національної поліції України, питання запровадження національного адміністративного законодавства у цій галузі відповідно до європейських стандартів вимоги та стандарти.

За словами С.С. Рогульського, корупцію можна визначити як незаконне прийняття майнових та немайнових послуг, переваг особами, уповноваженими на виконання державних функцій, або особами, прирівняними до них за законом, використовуючи їх правовий статус та відповідні можливості, а також підкуп цих осіб шляхом незаконного надання їм фізичних та уповноважених представників юридичних осіб цих пільг, послуг та пільг з метою отримання від осіб, уповноважених виконувати державні функції, або прирівняних до них осіб певних пільг [1, с. 10].

Цікава позиція, висловлена М.І. Мельник, який зазначає, що досить часто термін «боротьба з корупцією» не охоплює превентивних заходів антикорупційного характеру [2, с. 213].

Водночас вчений виділяє такі напрямки боротьби з корупцією, як:

1) запобігання корупції;

2) виявлення, розслідування, розгляд фактів корупційних діянь, забезпечення передбаченої законом відповідальності за корупційні правопорушення у всіх випадках їх вчинення;

3) вдосконалення антикорупційного законодавства;

4) відновлення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, ліквідація наслідків корупції [2, с. 219].

Підсумовуючи вищезазначену позицію, ми вважаємо, що «профілактика» є складовою «протидії», оскільки, на наш погляд, ці заходи фактично є незалежними, мають різні цілі та суб'єкти реалізації, і тому категорія «протидія» трактується як дія, яка спрямована проти іншої дії і яка запобігає їй [3, с. 992].

Ми вважаємо, що «протидія» застосовується, як правило, коли потрібно зупинити щось, що вже відбувається, тощо. Слід зазначити, що «протидія» як самостійний компонент антикорупційної політики також є дискусійним. Це пов'язано з тим, що в цілому корупція проявляється у вчиненні злочину, або злочину, складові якого містяться в нормативних актах, а отже, охоплюються такою функцією держави, як – правоохоронні органи тощо.

Напрями (функції) держави щодо подолання корупції реалізуються шляхом формування та реалізації державної антикорупційної політики. Офіційне пояснення концепції державної політики можна знайти в рішенні Конституційного Суду України, де в мотивувальній частині зазначено, що «державна політика стосується стратегічної діяльності держави в економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній, правовій та інші сфери її внутрішнього життя. відносини з іншими державами для певної історичної перспективи» [4].

Запобігання корупції в діяльності Національної поліції є частиною національної антикорупційної політики, яка об'єднана національною ідеєю подолання цього негативного явища, включає стратегію зв'язків з громадськістю щодо усунення, нейтралізації або обмеження дій посадових осіб Національної поліції, корупція та цілеспрямований вплив за допомогою набору адміністративно-правових інструментів для досягнення цілей, що знаходяться у сфері реалізації завдань та функцій Національної поліції України.

До основних особливостей запобігання корупції в Національній поліції України належать:

1) результат громадського розслідування, необхідна умова для всіх оголошених реформ державних установ загалом та Національної поліції зокрема;

2) визначено правові інструменти, необхідні для досягнення цілей;

3) обов'язковий для всіх поліцейських;

4) суспільний інтерес – новий європейський правоохоронний орган, в основі якого лежать європейські цінності прав і свобод людини і громадянина;

5) чітко визначені цілі, завдання та напрями запобігання корупції у діяльності Національної поліції;

6) орієнтація на ефективне здійснення прав і свобод людини і громадянина, закріплених в Конституції України;

7) створення системи соціальних відносин, що значно зменшує ймовірність ситуацій, що спонукають до зловживання службовим становищем;

8) відкритість та доступність для громадськості та всіх осіб, зацікавлених у запобіганні корупції в органах Національної поліції цієї діяльності;

9) створення належних стимулів для законної поведінки та обмежень щодо зловживання службовим становищем посадовими особами Національної поліції тощо.

До завдань запобігання корупції у діяльності Національної поліції належать:

1) створення сприятливих умов для чесних та законних дій посадових осіб Національної поліції щодо своїх службових обов'язків та несприятливих умов для зловживання службовими повноваженнями;

2) створення рівного, належного та ефективного механізму набору в Національну поліцію;

3) запобігання корупції в Національній поліції як одна із складових національної ідеї подолання цього негативного явища;

4) гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасником яких є Україна, щодо запобігання корупції загалом та Національної поліції зокрема;

5) здійснення комплексу інформаційних та культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в Національній поліції;

6) мінімізація корупційних ризиків у діяльності Національної поліції.

Основними напрямами запобігання корупції в Національній поліції, які містять найбільшу кількість корупційних ризиків, є:

1) відбір та навчання в Національній поліції;

2) надання адміністративних послуг посадовими особами Національної поліції;

3) здійснення юрисдикційних та наглядових повноважень Національною поліцією.

Список використаних джерел

1. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2005. 19 с.

2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): моногр. К. : Юридична думка, 2004. 400 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України» (справа про комунальні послуги) : рішення Конституційного суду України від 02.03.1999 № 2-рп/99. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99.

Писанець Сніжана Юріївна,
студент Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Подолання корупції в Україні перетворюється у надзвичайно складну проблему, але водночас і реальну (щодо можливості вирішення), якщо ми відмовляємося від її спрощених тлумачень як прояву «поганого» управління чи «неналежного виконання недосконалими особами досконалих правил». Таке спрощення вводить в оману можливості простих рішень – «достатньо покарати винних та замінити їх більш гідними людьми і проблема буде вирішена». Виникає прагнення робити ставку на методи репресій, а основним агентом протидії вважати правоохоронні органи. Усвідомленням хибності такого шляху стало прийняття Концепції боротьби з корупцією, в якій вперше було чітко визнано пріоритетність не «боротьби», а попередження цього соціального явища. Поява концепції породила надію на зміни, оскільки вона давала досить реалістичне бачення ситуації в Україні, враховувала міжнародний досвід та відповідні стандарти, визначаючи всі найбільш суттєві заходи, що могли бути здійснені у сфері усунення передумов корупції. Але реальних змін не відбулось, концепція залишилась політичним документом, ситуація погіршилась.

Основним результатом перспективних планів направлених на боротьбу з корупцією – є визначення принципово важливих напрямів, а в деяких вимірах і нових рис ситуації, яка склалася в Україні в останні

роки, що мають бути враховані при формуванні реалістичної стратегії подолання корупції:

– чітко та недвозначно визначилась залежність рівня та форм корупції від загального стану зрілості демократичних інститутів та наявності дієвих і реальних кроків в реформуванні основних сфер суспільного життя (адміністративні процедури, податкова система, регуляторна діяльність держави, вирішення соціальних проблем тощо);

– корупція набула ознак системного явища, не лише уразивши всі життєво важливі сфери суспільства але й перетворившись на функціонально важливий спосіб їх існування («норму життєдіяльності»);

– визначилась неефективність будь-яких політичних ініціатив у сфері боротьби з корупцією. Зовнішнім проявом цього є «хронічне невиконання» основних, раніше прийнятих рішень з цих питань;

– у суспільстві міцніють стереотипи толерантності по відношенню до корупції, в масовій свідомості основних соціальних груп поєднуються визнання суспільної шкоди корупції і готовність обирати корупційні шляхи вирішення тих чи інших повсякденних проблем («доброчесний чиновник досить часто не влаштовує ні населення в цілому, ні підприємців, як його найбільш активну частину»). Найбільш негативним наслідком стає нездатність основних соціальних груп бути активним учасником антикорупційних дій;

– корупцією вражені основні правоохоронні органи, уповноважені на здійснення антикорупційних заходів;

– інститути громадянського суспільства – «слабкі як ніколи» («сторожові пси демократії» (засоби масової інформації) скovані ланцюгами фактичної залежності від власників, владних структур, політичної цензури, уникають об'єктивного висвітлення цих проблем. Громадянські ініціативи обмежені зневірою та суспільною апатією більшості населення. Неурядові організації в своїй більшості – ослаблені, залежні від закордонних «донорів» або досить часто взагалі створені під «патронатом» владних структур, в кращому випадку як складові певних PR-технологій) [1, с. 46–47].

Для України проблема протидії корупції є і, напевно, ще досить тривалий час буде залишатися однією з найактуальніших. Об'єктивні фактори її розвитку свідчать про те, що корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства, і на сьогодні масштаби її поширення становлять загрозу національній безпеці. Завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні.

Разом з тим, підкреслимо, що в Україні у сфері боротьби з корупцією залишаються такі недоліки:

– відсутність єдиної національної антикорупційної стратегії;

– потреби в удосконаленні законодавства;

– необхідно, щоб імунітети, які надаються Конституцією України деяким категоріям держслужбовців, не були перепоною для проведення розслідування і кримінального переслідування за корупційні правопорушення, зокрема, неправомірну вигоду;

– потребує перегляду система оподаткування на предмет скорочення стимулів до ухилення від сплати податків та обмеження можливостей для прийняття довільних рішень посадовими особами податкових органів.

Як висновок зазначимо, що боротьба з корупцією вийшла з формальних меж, стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських та міжнародних організацій. Нині цей процес відбувається в умовах відносної свободи засобів масової інформації та активізації громадянської позиції українців [2, с. 81].

Список використаних джерел

1. Жук І. Корупція в Україні: спроба аналізу. Науковий вісник Національної академії податкової служби України (економіка, право). 2009. № 2. С. 45–48.

2. Мельник М. І. Корупція: проблема визначення сутності і поняття. Вісник Академії правових наук України. № 3 (10). Харків : 2010. С. 76–83.

Підопригора Катерина Олегівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1].

Корупція є всюди. Вона поширена в установах при отриманні державного житла, приватизації землі, різних дозволів влади, призову на військову службу, влаштуванні на роботу до державних установ, приватизації житла, перевірки та регулювання бізнесу, підключенні та ремонту комунальних послуг та зв’язку, послуг нотаріусів, серед

керівництва шкіл та вчителів, при отриманні кредиту, допомоги по безробіттю та іншої соціальної допомоги.

Зростаюче зміцнення корумпованих зв'язків працівників структур влади, правоохоронців з керівниками бізнесових структур стало однією з визначальних умов життєздатності корупції та інших умов злочинності в Україні. Для розробки механізмів протидії таким зв'язкам важливе значення має визначення сфер економіки, у яких найбільше поширена корупція.

Найбільш корумпована, безумовно, сфера приватизації державної власності. В Україні ця обставина посилювалася масштабністю приватизації і слабкістю контролю за її ходом.

Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 № 2269-VIII приватизація державного або комунального майна (далі – приватизація) – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями [2].

Серед головних чинників, які найбільше вплинули на криміналізацію економічної діяльності в сучасній Україні, безумовно слід назвати законодавчу й організаційну неврегульованість приватизаційних процесів, які повинні були забезпечити зміну форм власності у молодій державі. Численні зміни і доповнення до законодавства, які систематично вносились у нормативні акти, створювали ще більший простір для зловживань.

В Україні приватизація пішла за найбільш невигідною для більшості населення країни схемою: дала можливість клановомонополістичним об'єднанням, використовувати корупційні зв'язки з представниками влади і взяти під свій контроль основні галузі виробництва і забезпечити максимальні прибутки, а громадянам і державі нанести колосальні збитки. Цьому особливо сприяли поспішність приватизаційних процесів, постійна зміна політики та правил гри (з 1992 р. до Закону «Про приватизацію державного майна» внесено 27 змін), що створило для недоброчесних службовців і підприємців умови для одержання у приватну власність державного майна фактично за безцінь [3].

Діяльність державних підприємств в Україні є головним джерелом корупційної складової та корумпованості. Керівники державних підприємств збагачуються шляхом поширення корупційних схем закупівлі товарів та послуг за завищеними цінами, нераціонального використання ресурсів тощо. З одного боку державні підприємства не приносять очікуваного результату від діяльності та породжують високий рівень корупції, а з іншого боку – процеси приватизації самі по собі в Україні протікають з скандалами та корупційними схемами, здешевленням реальної вартості майна. У такій ситуації вихід є лише один – налагодити механізм приватизації та суворо дотримуватися законодавства.

Причинами низького рівня приватизації кількості підприємств є низька інвестиційна їх привабливість, великий рівень бюрократичних процедур при здійсненні приватизації, а також корупційні схеми, які заважають можливим інвесторам безперебійно викуповувати у свою власність державні підприємства.

Зокрема, високий рівень корупції та тінізація економіки відлякують іноземних інвесторів щодо участі в аукціонах з придбання українського майна.

Корупція при приватизації, привласнення державного майна, використання його у особистих цілях окремих осіб, а також поширена практика лобіювання окремих груп інтересів призвели до відсутності та навіть супротиву з боку громадськості. Українська приватизація розглядається в очах пересічних громадян радше, не як інструмент щодо залучення інвестицій в економіку, а як привласнення державного майна впливовими людьми через корупційні схеми.

Фонд державного майна України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності.

Саме цей орган у своїй діяльності протидіє корупції, а саме через складання антикорупційних програм. Відповідно до Антикорупційної програми Фонду державного майна України на 2020–2023 роки заходами з реалізації загально-відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у сфері діяльності Фонду та його регіональних відділень визначено: проведення серед працівників організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції, у тому числі за рахунок підтримки на офіційному веб-сайті Фонду існуючої рубрики «Антикорупційна діяльність»; здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства; проведення службових розслідувань та вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, повідомлення про такі випадки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (у разі необхідності); виявлення ризиків, які негативно впливають на виконання функцій і завдань та здійснення оцінки щодо наявності корупційної складової (у разі необхідності); забезпечення конфіденційності інформації про осіб, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, або про факти підбурення їх до вчинення корупційних правопорушень; забезпечення доступу до публічної інформації та дотримання принципів прозорості та неупередженості при публічному висвітлюванні на офіційному веб-сайті суспільно важливої інформації з діяльності Фонду та його регіональних

відділень; забезпечення доступу громадськості до обговорення проектів нормативно-правових актів, розробником яких є Фонд, тощо [4].

Тому вагомою проблемою, яку слід вирішити полягає у зменшенні рівня корупції. Створюючи механізми забезпечення прозорості процедур приватизації державного і комунального майна, вирішиться головна проблема, і почне зростати інтерес особливо іноземних інвесторів, які зможуть влити значні фінансові інвестиції в економіку країни.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: Про запобігання корупції | від 14.10.2014 № 1700-VII (rada.gov.ua).

2. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII URL: Про приватизацію державног... | від 18.01.2018 № 2269-VIII (rada.gov.ua).

3. Невмержицький Є.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: Навч. посіб. К.: АПСВ, 2005. 415 с.

4. Антикорупційна програма Фонду державного майна України на 2020–2023 роки URL: programa_ak20_23.pdf (spfu.gov.ua).

Пінчук Владислав Вікторович,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Основним проблемним питанням сьогодення для нашої країни є корупція. Однак, в жовтні 2020 року конституційний суд України опублікував рішення, яке скасовує повноваження національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо перевірки декларацій чиновників, декриміналізації пов'язаних з цим порушень та закриття реєстру активів для громадськості. у відповідь на це міжнародна спільнота відреагувала досить негативно, зважаючи на те, що однією з умов євроінтеграції є саме подолання корупції в країні.

Голова Transparency International (антикорупційна громадська організація, яка створена для мінімізації можливості виникнення корупційних ризиків на національному та місцевому рівнях шляхом збільшення прозорості та підзвітності роботи органів влади)зауважила, що реєстр декларацій про майно повинен бути доступним для громадськості. доступ до інформації є ключовим фактором демократії та важливим кроком у боротьбі з корупцією. Українці заслуговують на те, як витрачаються державні кошти, і мають інструменти для притягнення до відповідальності чиновників [1]. Також міжнародна

спільнота занепокоєна тим, що такий хід обставин ставить під загрозу безвізовий режим та співпрацю з Міжнародним валютним фондом.

Варто зауважити, що формування антикорупційного законодавства та спеціальних незалежних у своїй діяльності органів, започатковане у 2014 році ще й досі незавершене. Загальний рівень сприйняття корупції в Україні залишається високим (у 2019 році, набравши 30 балівзі 100 можливих, за ІСП Україна посіла 126 місце серед 180 країн) [2]. До того ж, наявні прогалини в кримінальному та адміністративному законодавстві відносно забезпечення виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції»

Виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок, що для антикорупційних змін в Україні необхідно:

– забезпечити принцип незалежності в роботі антикорупційних органів та унеможливити їх політичну залежність від правлячої еліти;

– налагодити ефективну роботу Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з обов'язковим інформуванням громадськості по результати їх діяльності;

– підтримувати роботу системи електронного декларування та державних закупівель;

– здійснити реформу судової системи, сформувати чесний і непідкупний судовий корпус, що буде діяти згідно з принципом верховенства права;

– законодавчо закріпити необхідність проведення поліграфічного дослідження при проходженні конкурсу на ключові посади державної служби, при просуванні по службі тощо, що унеможливить зайняття відповідальної посади людиною, що колись вчиняла або має схильність вчинити протиправні дії;

– створення інформаційних продуктів, освітніх програм, що розказують про негативні наслідки корупційних діянь, впровадження їх в інформаційний простір на різних рівнях;

– створення умов для залучення неурядових організацій до моніторингу діяльності органів державного управління, виховання кадрів, розробка методології та становлення навичок для запобігання корупції;

– забезпечити покарання для посадовців, що вчинили корупційний злочин, з неможливістю подальшого зайняття посади державного службовця [3].

Отже, на нашу думку, основоположних проблем, котрі впливають на розвиток антикорупційного законодавства декілька:

1) Незакінчена судова реформа та політична залежність суддів;
2) Відсутність можливості незалежної роботи антикорупційних органів;
3) Законодавчі колізії та не доопрацювання антикорупційного законодавства;
4) Можлива відміна е-декларування.

Список використаних джерел

1. Ukraine Must Immediately Restore Corruption Prevention System. URL: https://www.transparency.org/en/press/ukraine-must-immediately-restore-corruption-prevention-system.
2. Порівняльна таблиця до проекту антикорупційної стратегії URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/NAZK-Porivnyalna-tablytsya-do-proektu-Antykoruptsijnoyi-strategiyi-na-2020-2024-roky.pdf.
3. Т.М. Брус. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2016. – 3. – 2.

Плюшкін Артем Юрійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ «АКТИВИ», «РЕЧОВІ ДОКАЗИ» ТА «МАЙНО»

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII у Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України)було введенотермін «активи».

Водночас, враховуючи вжиття у кримінальному процесуальному законодавстві поряд з терміном «активи» термінів «речові докази» та «майно», з метою подальшого їх розмежування, зокрема при передачі в управлінняНаціонального агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами (далі – Національне агентство), виникла необхідність аналізі законодавства щодо їх співвідношення.

Безпосередньо в кримінально-процесуальному законі термін «активи» зустрічається в контексті зберігання речових доказів, зокрема передачі речових доказів в управління Національному агентству (ст. 100 КПК України), обов'язку слідчого, прокурора вжиття необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства (ст. 170 КПК України), а також недопустимості доказів, отриманих у справах про визнання необгрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (ст. 88-1 КПК України) [1].

При введенні терміну «активи» в КПК України, законодавець надав йому визначення тільки в Законі України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 цього Закону активи визначаються як кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або

накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [2].

Поряд з цим, в інших законодавчих актах спостерігається відмінні визначення терміну «активи», що в свою чергу призводить до неоднозначного його використання в правозастосовчій діяльності.

Так, у ст. 368-5 Кримінальному кодексі України під активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [3].

В свою чергу, відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» під активами розуміються кошти, у тому числі електронні гроші, інше майно, майнові та немайнові права [4].

На відміну від відсутності визначення терміну «активи» у КПК України, термін «речові докази»має чітке визначення у ч. 1 ст. 98 КПК України, згідно з яким речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення [1].

У зазначеному випадку визначення терміну «речові докази», законодавець вказує на зв'язок матеріальних об'єктів та фактично відомостей, що містяться у них та мають значення для обставин, що встановлюються у кримінальному провадженні.

Водночас, у КПК України поряд з цим використовується також термін «майно», зокрема в контексті застосування таких заходів забезпечення як тимчасове вилучення майна та арешт майна

Однак як і у випадку з терміном «активи», визначення у КПК України відсутнє, у зв'язку з чим, враховуючи регулювання майнових відносин цивільним законодавством, при його визначенні необхідно посилатися на Цивільний кодекс України (далі – ЦК України).

Так, у ч. 1 ст. 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [5].

З ратифікацією Конвенції Організації об'єднаних націй проти корупції та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про

фінансування тероризму, визначення, які містяться у них, набули статусу частини національного законодавства.

Зокрема, згідно зі ст. 2 Конвенції Організації об'єднаних націй проти корупції під майном розуміють будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [6].

В свою чергу, у ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму майно визначається як майно будь-якого виду, незалежно від того, матеріальне воно чи виражене в правах, рухоме чи нерухоме, та правові документи або документи, які підтверджують право на таке майно або частку в ньому [7].

Важливість співвідношення та застосування визначень термінів «активи», «речові докази» та «майно» при прийнятті рішення щодо передачі в управління Національного агентства активів, є визнання таких активів речовими доказами.

Отже, враховуючи аналіз кримінально-процесуального законодавства України, визначення терміну «активи» є ширшим за терміни «речові докази» та «майно», оскільки у випадку з визнанням активів речовим доказом, такі активи повинні відповідати критеріям матеріального об'єкту та містивідомості, які мають значення для обставин, що встановлюються у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/361-20#Text.

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 4651-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

6. Конвенція Організації об'єднаних націй проти корупції від 31.10.2003р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#top.

7. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/994_948#Text.

Povkh Mykola,
Researcher of higher education with a master's degree of the National Academy of Internal Affairs
Supervisor: Professor of the Department of Constitutional Law and Human Rights, Assistant Rector for Gender Issues of the National Academy of Internal Affairs, Ph.D in Law, Professor ***Lukianets V.***

AWARENESS OF CORRUPTION AS AN IMPORTANT PART OF CORRUPTION PREVENTION

The purpose of this article is to identify awareness as an important prerequisite for preventing corruption.

The object of research of this article is the human psyche, as well as mental processes associated with thecommitting a corruption offense.

Awareness is an act of consciousness, the subject of which is its very activity. Awareness is the focus of consciousness on mental processes, on those sensory images of reality that the individual receives through them. Awareness is based on the generalization of their own mental processes, which leads to their mastery. The most general characteristic of awareness of mental processes (mental images) is based on the following principles: first, a person can realize what he perceives, what he remembers, what he thinks, what he is attentive to, what emotion he experiences; secondly, a person can realize that this is what he perceives, remembers, thinks, feels [1].

Corruption as a crime and a negative social phenomenon is directly related to the activities of public servant who have the appropriate authority. The ratio of the subjects covered by the Law of Ukraine on Prevention of Corruption and their psyche is important. The psyche has two areas of reflection: consciousness and the unconscious. Memory is an integral part of consciousness. Memory is the process by which an individual remembers, stores, reproduces, and forgets his or her own experience. It is important for a public servant to have memory, because without memory he cannot exercise his rights and responsibilities and make decisions in the course of his activities. The components of memory are intellection, knowledge, emotions, will, attention and self-awareness [2].

Intellection is primarily a mental process of independent search and discovery of essentially new, ie the process of mediation and generalization of the reflection of reality during its analysis and synthesis, which arises on the basis of practical activities and experience [3, 4]. The intellection process can take place in corruption-related crimes. Officials can come up with new ways to operate and the existence of a corrupt system and legalize it by regulations. Thus, the greater the tool of influence of a public servant, the more he can negatively or positively affect the sphere of his public activity.

Knowledge is a theoretically generalized socio-historical experience, the result of a person's mastery of reality, his knowledge. Knowledge raises the activity to a higher level of awareness, increases a person's confidence

in the correctness of its implementation [5]. The availability of knowledge for a public servant is important for the implementation of its activities and official powers, its competence, as well as knowledge of the legislation in the field of prevention of corruption. Every public servant has his/her powers in accordance with the legislation of Ukraine. Official powers are officially duties imposed on a certain person to perform any official activity, as well as certain benefits provided to him for the most effective performance of these duties [6]. A public servant must adhere to principles such as honesty and fairness. Honesty is openness and avoidance of deception in relationships with other people and yourself. Honesty is external – honesty to other people, honesty is internal – honesty to oneself [7]. Honesty is an external reflection of the activities of a public servant. Deception is one of the tools for committing corruption offenses, such as forgery, declaring inaccurate information. Deception can negatively affect the activities of public authorities and local governments, as it is an action aimed at harming the public interest. Fairness must be defined in a broad sense, fairness not for itself, only for society and the state as a whole. The presence of honesty and fairness in a public servant reflects his act of awareness of corruption as a socially dangerous activity.

Emotions are a person's experience of the situational or active meaning of objects and phenomena of the past, present or future. Their psycho-energetic potential, unlike feelings, can quickly increase when it arises, and then just as easily objectify into another mental. A public servant needs to control his emotions during official activities. This is a prerequisite for the effectiveness of official activities. Emotions can distract a person from carrying out their activities. This is due to corruption offenses such as negligence.

Will - is the conscious management of human activities and behavior, which is manifested in decision-making, overcoming difficulties and obstacles to achieving the goal, the tasks [1]. It is important for a public servant to have his own will, not to depend on the will of others and to be diligent in his activities. Will is connected with such corruption offenses as: carrying out by the People's Deputy of Ukraine at the plenary sessiom of the Verkhovna Rada of Ukraine of voting instead of another People's Deputy of Ukraine; bribery of an official or a person providing public services, provocation of bribery.

Attention - the concentration of the subject at a certain point in time on a real or ideal object - an object, event, image, reasoning, etc. [8]. When carrying out official activities, it is important to be careful so that the decision does not have negative consequences, it is also necessary to be careful when studying the legislation of Ukraine on the prevention of corruption. Ignorance of the law does not release from legal liability.

An integral part of the human psyche «unconscious2 consists of intuition, instincts and automatisms [2]. Intuition in office is usually not desirable, as intuition is unfounded and can lead to negative consequences for a certain range of relationships. Instinct is an integral part of human life, it ranks first among all human needs. However, a public official who is empowered must, in accordance with the principles of honesty and fairness

in a broad sense, know the reasonable boundary between his own needs and the needs of society. Automatism is actions that are performed continuously or repeatedly over a period of time. A corruption offense can also be subconsciously repeated through repeated committing.

Thus, the level of awareness is the beginning of committing any offense, in particular a corruption offense. Before taking action, it is necessary to understand the nature of the action and, first of all, what the consequences will be for society.

List of sources used

1. Варій М. Й., Загальна психологія, підручник, Затвердженно Міністерством освіти і науки України, м. Київ, «Центр учбової літератури» 2009 р.

2. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 196 с.

3. Данильян О. Г., Тараненко В. М., Основи філософії, підручник, м. Харків, «Право» 2012 р.

4. Козлов Н. І. Енциклопедія практичної психології «Психологіс» 2015 р.

5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

6. Лозниця В. С., Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник. – К.: ЕксОб, 1999. – 303 с.

7. Мацокін А. П. Журнал «Держслужбовець», 2019 р.

8. Скрипченко О.В., Загальна психологія «Каравела» 2019 р.

9. Черкаський обласний центр зайнятості / Знання, уміння, навички – в чому різниця? 2020 р.

Пословська Таїсія Іванівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Бабаніна В. В.***

БОРОТЬБА З НЕПРАВОМІРНОЮ ВИГОДОЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

На сьогоднішній день питання неправомірної вигоди в Україні є досить актуальним. Дана проблема зумовлена багатьма чинниками, з яких одним з головних є зростання корупції. Безперечно, що для кожної держави світу виникнення такої проблеми як корупція є загрозою зменшення темпів розвитку держави, її правової культури, падіння державної значимості на міжнародному рівні, втрата довіри серед населення до правоохоронних органів держави тощо. Так, в

Україні такий вид злочину передбачений в статті 368 ККУ, де йдеться про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Зауважимо, що типологія корупційних злочинів є стандартною для всіх країн: незаконне заволодіння майном у результаті зловживання владою або службовим становищем; упередженість під час проведення тендерів (державних закупівель); корупційні схеми працевлаштування; провладний тиск (торгівля впливом); незаконне фінансування партій; шахрайство з державними коштами (залучення їх до комерційної діяльності); захоплення земельних ділянок; одержання неправомірної вигоди тощо [1].

Слід зазначити, що в Україні боротьба з таким видом корупційного діяння як неправомірна вигода вийшла з формальних меж та стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських організацій. На сьогоднішній день, спостерігаючи за сучасним станом розвитку корупції в Україні можна говорити про потребу докорінних змін в організації протидії корупції. Як результат, в рамках впровадження Стратегічного бачення розвитку України «Стратегія сталого розвитку України на період до 2020 року» було створено нову правоохоронну модель боротьби з корупцією у вигляді Національного антикорупційного бюро, а також прийнято низку законів для запобігання та ефективної боротьби з корупцією. З вище викладеного бачимо, що була створена низка антикорупційних заходів, які, на жаль, становлять лише базу для боротьби з корупційними діяннями. Так, ефективність цієї боротьби залежатиме виключно від самого ставлення людей до реалізації прийнятих законів і до формування нових інституцій, запровадження нових процедур і стандартів, а також розвитку нових умінь у співробітників, відповідальних за боротьбу з корупцією [2].

Повертаючись до такого виду корупційного діяння як неправомірна вигода, неможливо не звернути увагу на досвід зарубіжних країн. Так, досить чітка і ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на солідарну нормативно-правову базу та однозначну підтримку суспільства діє у Фінляндії. Важливе значення у ній має етика поваги до роботи та неповаги до хитрощів, спритності, нечесності. Її громадяни вважають, що взяти хабар – означає втратити самоповагу.Досвід боротьби з корупцією у Німеччині свідчить про ефективність залучення громадськості для боротьби з корупцією. У ній максимально удосконалена нормативна база щодо прийняття державними службовцями подарунків. Як виняток, дозволяється отримати подарунок, вартість якого не перевищує 20 євро. У Польщі до останнього часу не приймався окремий законодавчий акт щодо протидії корупції. Вважалося, що достатньою правовою основою для цього є низка статей КК, які передбачають відповідальність за різні види хабарництва [5]. Варто зазначити, що на сьогоднішній деньРумунія характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. 2002 року було створено

Національний антикорупційний директорат Румунії за моделлю Італії, покликаний викривати й розслідувати корупційні правопорушення. До складу НАДР входять 145 прокурорів, 220 поліцейських, 55 спеціалістів у регіонах; 197 осіб відділу технічно-оперативного забезпечення. Також створення системи захисту осіб, що співпрацюють з правоохоронними органами, дало змогу притягнути до відповідальності міністра транспорту Румунії, який, перебуваючи на посаді у 2002–2005 рр., корупційні схеми закупівлі електричних трансформаторів та привласнив 100 млн. 600 тис. євро [1].

Цікавим для України видається досвід боротьби з корупцією у Грузії, яка у 2010 році зайняла 11 місце у світовому рейтингу сприйняття корупції. Уряд Грузії вважає важливо зафіксувати причини, через які виникає корупція. Серед основних вважається: низька зарплата чиновників, відсутність належного контролю, великі повноваження чиновників [5]. При аналізі бельгійського досвіду, можна побачити, що країна пішла не лише традиційним репресивним шляхом – установлення кримінальної відповідальності за корупційні діяння, але у ній здійснюється і попередження корупції. Так ця проблема знайшла своє відображення у межах реформи COPERNIC, зокрема, у реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм, їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки. У боротьбі з корупцією в деяких державах активно використовуються різноманітні громадські організації. Зокрема у Швеції зазначеною проблематикою займається створена 1994 р. громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців, які працюють над вивченням специфічних питань, пов'язаних із боротьбою з корупцією [3].

Таким чином,з установлених вище зазначених фактів випливає те, що базовою складовою успішної протидії корупційним проявам є належне антикорупційне законодавство.Слід особливу увагу звернути на Конвенцію Об'єднаних Націй щодо протидії корупції. Цей юридичний акт є результатом спільних міжнародних домовленостей, в якому складені ключові положення, необхідні в практичній діяльності щодо протидії корупційним проявам [3]. Так, говорячи за такий вид корупційного діяння як неправомірна вигода, з урахуванням умов сучасності,варто запропонувати замінити існуюче визначення більш досконалим. Під неправомірною вигодою слід розуміти матеріальні й нематеріальні блага, за якими без законних на те підстав не передбачається компенсація їх вартості або така компенсація передбачається лише частково. На підставі цього визначення можна виокремити такі ознаки неправомірної вигоди: перелік цінностей – матеріальні й нематеріальні блага; вказівка на незаконність – без законних на те підстав; вартісні характеристики – не передбачається компенсація їх вартості або така компенсація передбачається лише

частково. Ці ознаки, слід вважати, достатніми, щоб розкрити всі суттєві моменти досліджуваної правової категорії [4]. Також варто вказати, що проведений аналіз міжнародного досвіду щодо протидії та запобіганню корупції в цілому дозволяє сформувати уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, розвиток якої необхідний у сьогоднішній Україні: сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в галузі боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру [3].

Список використаних джерел

1. Наталія Ахтирська – Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики:огляд законодавства Румунії URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/viche_2015_18_2.

2. Валова Анна Вікторівна, Раєцька Людмила Василівна – Корупція як суттєва проблема національної безпеки. URL:chrome-extension://ohfgljdgelakfkefopgklcohadegdpjf/https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/theses_1.pdf.

3. Т.В. Ільєнок – Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_2_11.

4. Ю. В. Гродецький – Поняття неправомірної вигоди у кримінальному праві України. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/ 123456789/6081/2/Grodetskiy_118.pdf.

5. Коруля І.В. – Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні URL:http://www.pap.in.ua/ 1_2014/Korulia.pdf.

Потоцька Вікторія Василівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗНИЖЕННЯ КОРУМПОВАНОСТІ В УКРАЇНІ

Історія виникнення та розвитку інвестиційної діяльності нараховує біля семи тисячоліть. На сьогоднішній час важко сказати, коли саме виникли перші елементи управління, але потреба в управлінні виникла тоді, коли люди почали жити та полювати групами. Перші спроби вивчення процесу управління та мотивації можна знайти в єгипетських папірусах та на глиняних табличках.

Перш ніж розглянути історичні етапи виникнення основних концепцій теорії мотивації, вважаємо за потрібне визначити, що саме будемо розуміти під поняттям мотивація та мотив.

Треба розуміти, що чіткого загальноприйнятого поняття мотивації не існує. Сучасна наука має багато підходів до визначення феномену мотивація.

Слово мотив походить від латинського moveo – «рухаю». В широкому сенсі мотив – все, що викликає активність людини: його потреби, інстинкти, потяги, установки, еталони і тощо.

Вперше термін мотивація вжив А. Шопенгауер в статті «Чотири принципи достатньої причини». В соціологічному словнику поняття «мотивація» розглядається як:

1. Осмислення індивідом ситуації, вибір і оцінка всіляких моделей поведінки, їх передбачуваних підсумків і формування на цій основі мотивів, які визначають поведінку даного суб'єкта.

2. Відносно стабільна система мотивів, які визначають поведінку даного суб'єкта.

Мотивація – стан особистості, який визначає рівень активності та направленості дій людини у певній ситуації. Також, мжливо визначити мотивацію як процес, обумовлений необхідністю, яка спонукає до дії чи активності. Зарубіжні дослідники Майкл Мексон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури під мотивацією розуміли «процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистої мети або мети організації».

Необхідно розуміти, що мотивація не є суто властивістю людської натури, це результат якогось певного процесу; система заходів, які спонукають співробітників виконувати поставлені цілі з більшою віддачею; іншими словами, процес стимулювання самого себе та інших на діяльність, що спрямовано на досягнення індивідуальних та спільних цілей організації.

Під мотивацією розуміється весь комплекс заходів внутрішніх психологічних умов формування або активізації певного мотиву поведінки. Умови ці включають формування мотивуючого середовища, економічних потреб, ціннісних орієнтацій, інтересів і їх актуалізацію на основі стимул-реакцій або необхідності.

В сучасній науці існують різні підходи до визначення феномену «мотивація». Аналізуючи їх можна побачити певні подібності: під мотивацією розуміють функціональні рушійні сили які визначають поведінку живих істот. Ефективна мотивація завжди має дві рушійні сили: внутрішню та зовнішню. Поведінка людини завжди вмотивована. Мотивувати – означає врахувати інтереси та актуалізувати потреби людини чи групи людей.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що дана тема дослідження є актуальною і з плином часу, буде цікавити дослідників у різних областях науки. У процесі дослідження було розглянуто основні положення класичних теорій мотивації та запропоновано схему еволюції мотиваційних поглядів в межах цих теорій.

Слід підкреслити, що в межах зазначеної еволюційної схеми підходи до трудової мотивації зазнали значних змін, що пов'язано зі зближенням цілей працівників і працедавців. Доцільно зазначити, що розуміння основних положень класичних шкіл мотивації може бути дуже корисним при розробці ефективних мотиваційних моделей у сучасному суспільстві.

Також розглянувши процесуальні теорії та моделі, необхідно зазначити, що індустріальне суспільство недостатньо використовує інтелектуальний потенціал людини. Вище перераховані теорії мають допомагати у застосуванні теоретичних знань на практиці у будь-якій сфері діяльності. Сутність та основні види мотиваційних теорій та моделей у своєму розвитку мають довгу та глибоку історію яка походить ще з часів давньої Греції та Риму. З підвищенням інтересу науковців до явища мотивації, з'являється потреба у формулюванні нових підходів та методів мотивації. Проаналізувавши різні методи та підходи бачимо, що кожен з них має свої переваги та недоліки які слід враховувати керівнику в процесі управління.

Отже, моделі мотивації інвестиційної діяльності являють собою прямий і непрямий вплив на стимулювання припливу інвестицій в економіку держави, поліпшення умов здійснення інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного клімату та запобігання падінню припливу інвестицій через корупцію.

Список використаних джерел

1. Дишлюк Н. Мотивація і поведінка людини в сфері праці / Дишлюк Н. // Україна: аспекти праці. 1997. № 3–4. С. 9–11.

2. Закон України «Про запобігання корупції». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Приймак Вадим Анатолійович,
ад'юнкт Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Корупція становить реальну суспільну небезпеку та стоїть на заваді демократичним перетворенням в Україні. Вона є порушенням верховенства права, прав людини, підриває основи соціальної справедливості, негативно впливає на становлення інститутів демократії, підриває моральні засади суспільства.

Задля запобігання корупційним проявам, боротьби з корупційними злочинами, формування негативного ставлення населення до корупції в державі утворено та діє система антикорупційного законодавства [1], а відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» формується і реалізується антикорупційна політика (як частина державної політики), тобто – діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, а також структур громадянського

суспільства і приватного сектору з планування, вироблення та практичного впровадження на регулярній основі системи спеціальних заходів [2]. Перелік цих антикорупційних заходів актуалізується і спрямовується на найураженіші сектори економіки чи державного управління та закріплюється в Засадах антикорупційної політики (антикорупційна стратегія), що законодавчо визначаються Верховною Радою України [3]. Деталізація положень Антикорупційної стратегії знаходить своє відображення у Державній антикорупційній програмі у вигляді завдань і заходів, строків та суб'єктів їх виконання, індикаторів і джерел фінансування, яка затверджується постановою Уряду.

Слід зазначити, що гострота проблеми протидії корупції зберігається і в оборонному відомстві. Міністром оборони України послідовно вживаються системні антикорупційні заходи, приймаються організаційні та кадрові рішення з подолання корупційних явищ, які в цілому спрямовані на забезпечення дотримання вимог антикорупційного законодавства всіма категоріями військовослужбовців, державних службовців і працівників [4].

Відповідно статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», з метою зниження рівня корупції в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України (далі – Міноборони) приймається Антикорупційна програма [5], базовою основою якої є оцінка корупційних ризиків у різних сферах діяльності Міноборони. Ця робота проводиться у декілька етапів згідно з Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади (затверджена рішенням НАЗК від 02.12.2016 №126 та зареєстрована в Міністерстві юстиції 28.12.2016 за № 1718/29848) [6]. Методологія визначає комплекс правил і процедур щодо оцінки корупційних ризиків у діяльності органів влади, а також значення термінів таких як «внутрішнє середовище», «зовнішнє середовище», «корупційний ризик», «оцінка корупційних ризиків», «об'єкт оцінки корупційних ризиків», «ідентифікація корупційних ризиків», «чинники корупційних ризиків».

У Міноборони оцінку корупційних ризиків проводить комісія з оцінки корупційних ризиків (далі – Комісія), положення та її склад затверджено наказом Міноборони від 23.10.2017 № 550 [7]. Водночас, у зв'язку з організаційно-штатними заходами склад Комісії оновлено наказом Міноборони від 09.11.2020 № 404. До її складу входять працівники структурних підрозділів Міноборони (служби персоналу, фінансової та юридичної служб, внутрішнього аудиту, уповноваженого підрозділу з питань запобігання корупції та, за згодою, представники громадськості, експерти, які володіють знаннями про внутрішнє і зовнішнє середовище Міноборони та мають досвід роботи у сфері його діяльності. Передусім від Громадської ради при Міноборони, Ради сприяння імплементації реформ Міноборони, Незалежного антикорупційного комітету (НАКО), Експертного антикорупційного консультативно-дорадчого комітету.

Перший етап цієї роботи проведено у лютому-березні 2020р. Утворено профільні робочі групи у складі представників від структурних підрозділів Міноборони та НАКО.

Повідомлення про початок роботи щодо оцінки корупційних ризиків, Робочий план оцінки корупційних ризиків у діяльності Міноборони, інформацію стосовно положення про комісію з оцінки корупційних ризиків у Міноборони України, її склад та протокол засідання комісії № 1 оприлюднено на офіційному вебсайті Міноборони.

За підсумками їх роботи досліджено та ідентифіковано корупційні ризики у сферах:

організації оборонних та публічних закупівель;

управління землями оборони, об'єктами нерухомості та майном, закріпленим за державними підприємствами, які знаходяться у сфері управління Міноборони;

будівництва об'єктів і забезпечення військовослужбовців житлом;

використання пального;

контроль продукції оборонного призначення у процесі виробництва.

Треба відмітити, що зазначені проблемні пріоритети включено до пункту 3.6 проєкту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки.

До кінця 2020 р. заплановано завершення 2 етапу оцінювання корупційних ризиків.

Відповідно до робочого плану Комісії передбачається дослідити низку об'єктів оцінки корупційних ризиків, а саме:

систему управління Міністерством, його організаційну структуру, розподіл повноважень і обов'язків, наявність дискреційних повноважень, правові колізії або прогалини, які дозволяють відтворювати корупційні схеми;

систему внутрішнього контролю;

бюджетну діяльність та управління фінансами;

управління персоналом, освітню та наукову діяльність;

проведення процедур закупівель;

управління матеріальними ресурсами, державними підприємствами та установами;

використання земель оборони;

реалізацію контрольно-наглядових функцій;

дотримання вимог, обмежень, заборон, встановлених Законом України «Про запобігання корупції»;

міжнародне співробітництво, участь у міжнародних операціях з підтримки миру і безпеки, отримання та використання міжнародної допомоги;

забезпечення життєдіяльності Збройних Сил, управління ресурсами для ООС;

будівництво, закупівлю та розподіл житла та інше.

Джерелами інформації для проведення оцінки корупційних ризиків можуть бути:

положення про структурні підрозділи Міноборони, органи військового управління, функціональні обов'язки та посадові інструкції;

нормативні та організаційно-розпорядчі документи;

повідомлення громадян, засобів масової інформації, Інтернету стосовно дотримання вимог антикорупційного законодавства;

опитування персоналу;

матеріали за результатами проведених контрольних заходів;

аналіз облікованих кримінальних корупційних правопорушень, адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією, дисциплінарних стягнень накладених у зв'язку з порушенням антикорупційного законодавства.

Основними методами оцінки корупційних ризиків є вивчення та аналіз відповідних документів, статистичних матеріалів і судової практики у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, звернень громадян, публікацій у ЗМІ, аналіз результатів опитування персоналу.

Доцільним буде врахування декількох критичних областей, які постійно перебувають у зоні високого ризику: закупівлі потужностей і зв'язки з комерційними структурами, військово-економічна діяльність та державні оборонні підприємства, кадровий менеджмент, доброчесність в ООС, що були запропоновані експертами Альянсу за підсумками проведеної Самооцінки в рамках участі України в Програмі НАТО з розбудови доброчесності, цілісності, прозорості та зниження корупційних ризиків в роботі оборонних та безпекових інституцій (Програма ВІ).

По завершенню цієї роботи будуть опрацьовані:

опис ідентифікованих корупційних ризиків, чинників корупційних ризиків та можливих наслідків корупційних правопорушень;

сформовані пропозиції щодо заходів із усунення (зменшення) рівня виявлених корупційних ризиків з визначенням відповідальних та строків виконання, проведено їх обговорення та підготовлено проєкт Звіту, що буде поданий на затвердження Міністру оборони. Матеріали звіту стануть основою для розроблення проєкту нової Антикорупційної програми Міноборони на 2021–2024 рр.

До Антикорупційної програми будуть включені конкретні заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, які полягають у визначенні можливих механізмів протидії та запобігання корупційним ризикам, й містять пропозиції щодо шляхів їх реалізації та спрямовані на ліквідацію або мінімізацію умов (причин) виникнення корупційних ризиків з обов'язковим визначенням відповідальних за виконання заходів, строків виконання, ресурси для провадження заходу й очікувані результати.

Передбачається обов'язкове громадське обговорення проєкту Антикорупційної програми Міноборони, розміщення її тексту у постійному відкритому доступі на офіційному вебсайті Міноборони та врахування пропозицій.

Затверджена Міністром оборони України Антикорупційна програма обов'язково буде погоджена в НАЗК, враховано відповідні зауваження і рекомендації.

Таким чином, процес оцінки корупційних ризиків діяльності Міноборони є головною підваленою у забезпеченні запобігання та протидії корупції, запровадження нових програмно-системних та структурно-функціональних механізмів, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків, усунення умов для виникнення порушень антикорупційного законодавства, забезпечення прозорого і ефективного використання фінансових та матеріальних ресурсів, формування доброчесності персоналу, нетерпимості до корупційних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Головкін Б.М., Шостко О.Ю., Новіков О.В. та ін. Запобігання корупції: підручник / Б.М.Головкін / – Харків: Право, НЮУ, 2019. 41 с.

2. Закон України «Про запобігання корупції» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/.

3. Верховна Рада ухвалила за основу законопроєкт про Антикорупційну стратегію на 2020-2024 роки. Антикорполітика. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/verhovna-rada-uhvalyla-za-osnovu-zakonoproekt-pro-antykoruptsijnu-strategiyu-na-2020-2024-roky/.

4. Наказ Міноборони № 646 від 24.11.2015 «Про утворення системи роботи з питань запобігання корупції в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України». URL: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/.

5. Антикорупційна програма Міноборони на 2018–2020 р., наказ Міноборони від 27.04.2018 № 190. URL: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/.

6. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126 «Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади». URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/no_126_rishennya_02.12.2016_zatverdzhennya_metodologiyi.pdf.

7. Наказ Міноборони від 23.10.2017 № 550 «Про комісію з оцінки корупційних ризиків у Міноборони». URL: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/.

Свєшнікова Марія Михайлівна,
аспірантка кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ

ПРІОРИТЕТИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС НА ШЛЯХУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ПОСТУПАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ

У країнах-членах ЄС очевидний прогрес щодо усунення гендерних нерівностей на законодавчому рівні, однак в повсякденному житті реалізація жінками і чоловіками своїх рівних прав все ще стикається з проблемами.

Для поліпшення ситуації Європейська Комісія як один з керівних органів ЄС вважає за необхідне інтеґрувати принцип гендерної рівності в стратегії, які мають прямий і непрямий вплив на життя жінок і чоловіків. Жіночі турботи, потреби, сподівання, так само, як і чоловічі, мають бути прийняти до уваги в процесі розробки і реалізації політики. Тому з 1996 р. Єврокомісією запроваджено новий підхід інтеґрації гендерних пріоритетів в політику (gender mainstreaming). Нею визначено Стратегію забезпечення гендерної рівності в ЄС.

Загалом, запровадження ґендерної рівності є частиною широкої культурної трансформації, що змінює функціонування традиційних суспільств і сприяє розвитку демократичних інститутів. Запровадження ґендерної рівності забезпечує перехід до пост-матеріалістичних цінностей самореалізації, що сприяє економічному розвитку країн.

У Плані дій ЄС – Україна на 2005–2007 роки гендерна рівність зазначена одним із пріоритетів, але вони залишились декларацією. Стратегія ЄС щодо України на період 2007–2013 рр. в рамках Європейської політики сусідства відкрила нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва між Україною та ЄС та передбачала фінансову підтримку Україні у наступних галузях: 1) політичний діалог та реформування; 2) економічні та соціальні реформи і розвиток; 3) торгівля, ринкові та регуляторні реформи; 4) співробітництво в сфері юстиції, свободи та безпеки; 5) транспорт, енергетика, інформаційне суспільство та навколишнє середовище; 6) міжлюдські контакти. У даній Стратегії передбачається максимально інтегрувати гендерні проблеми як наскрізні в розробку всіх програм, які пов’язані із зазначеними вище галузями .

Ці завдання були спрямовані на забезпечення ґендерної рівності в політичній сфері та ринку праці в Україні. На регіональному рівні також були прийняті «Цілі розвитку тисячоліття» для кожного конкретного регіону. Забезпечення ґендерної рівності стало

невід'ємною частиною цих документів. На основі «Цілей розвитку тисячоліття» для регіонів повинні були бути розроблені регіональні програми соціально-економічного розвитку, але здебільшого гендерні пріоритети були «розпущені» в пунктах програм, пов'язаних із сім'єю, молоддю та дитинство.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони стала новим поштовхом для розвитку гендерної політики в Україні. Забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків, боротьба з дискримінацією є важливими цілями співробітництва, як визначено в Угоді.

Ці принципи, у поєднанні з впровадженням кращих практик ЄС, дозволили підготувати орієнтовану на результат «Державну програму рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Також 2016 р. питання гендерного балансу в державних структурах включені до» Стратегії розвитку державного управління на 2016–2020 роки».

У серпні 2016 року Міністерство соціальної політики оприлюднило проект «Концепції Державної програми рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року». Проте Кабінет Міністрів не схвалив його до весни 2017 року, і відповідно, нова Державна програма не була розроблена. Позитивним кроком стало розроблення Міністерством освіти і науки України Стратегії сприяння гендерній рівності та недискримінації в освіті «Освіта: ґендерний вимір – 2020».

Отже, гендерна політика в Україні, особливо в контексті визначеного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає в абсолютно новій і релевантній перспективі.

І це вимагає затвердження цінності ґендерної рівності як у суспільстві, так і в межах різних інституцій. Перш за все, необхідно запобігти дискримінації за ознакою статі, забезпечити рівну участь жінок і чоловіків у прийнятті соціально важливих рішень (насамперед шляхом виборів до представницьких органів та призначення на посади уряду), забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків примирити професійну діяльність і сімейних обов'язків, щоб запобігти гендерному насильству.

Слободяник Вікторія Юріївна,
слухач ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Дорогих В. М.***

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Корупція (від лат. corrumpere – псувати) – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів [1].

Досвід боротьби з корупцією – як вітчизняний, так і світовий – засвідчує, що знищити її повністю як соціальне явище неможливо. Реальною метою антикорупційної політики можуть бути зменшення рівня та локалізація корупції в суспільстві, зміна її характеру, обмеження її впливу на соціально-політичні та економічні процеси [2].

Як свідчить міжнародний досвід, дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічно вибудуваною цілісною системою, яка складається із взаємозалежних елементів, серед яких, насамперед:

– ефективне антикорупційне законодавство;

– автономний (незалежний) спеціальний державний орган по боротьбі з корупцією;

– сталий економічний розвиток країни;

– нетерпимість корупції з боку населення держави, залучення його до участі у реалізації державної антикорупційної політики.

За висновками експертів, в Україні найвищий рівень корупції спостерігається у сферах діяльності, пов'язаних з державними закупівлями, ліцензуванням, квотуванням, бюджетними трансфертами тощо. У зв'язку із цим, особливої актуальності набувають питання постійного антикорупційного моніторингу найуразливіших у цьому плані ділянок сектору безпеки, а також запровадження якісно нової системи рекрутингу кадрів силових структур [3].

Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом. Правові засади організації та діяльності поліції, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в поліції визначено Законом України «Про Національну поліцію».

Слід зазначити, що на підставі зазначеного Закону Національна поліція протидіє зовнішнім і внутрішнім корупційним проявам, зокрема: а) згідно з п. 9 ч. 1 ст. 26 наповнює та підтримує в актуальному стані

бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах; б) на підставі п. 9 ч. 8 ст. 51 повноваження члена поліцейської комісії припиняються у разі застосування до нього заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного зкорупцією; в) якщо йдеться про конкурс на посаду поліцейського, то особа, яка бажаєвзяти участь у такому конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії документи, у тому числі: письмову заяву про участь у конкурсі, в якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI; декларацію за формою, визначеною Законом України «Про запобігання корупції» (ч. 1 ст. 54);

г) на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», Законом України «Про Національнуполіцію» та іншими законами України, зокрема не може бути поліцейським особа, до якої було застосовано заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ч. 1 та п. 5 ч. 2 ст. 61);

ґ) поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення (п. 10 ч. 1 ст. 77).

Слід уточнити, що реалізація повноважень у сфері протидії корупції здійснюється Національною поліцією не тільки на підставі Закону України «Про Національну поліцію», але й КПК, низки інших законів і підзаконних нормативно правових актів. Такі повноваження передусім забезпечують: по-перше, органи досудового розслідування у процесі розслідування корупційних та інших злочинів; по-друге, підрозділи внутрішньої безпеки. Зокрема, відповідно до п. 5 Положення про Національну поліцію від 28.10.2015 вона забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфериїуправління [4].

Згідно антикорупційної програми МВС на 2020–2022 роки, проблему зниження рівня корупції в системі МВС передбачається розв'язати шляхом об'єднання зусиль керівництва Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Національної поліції, Державної прикордонної служби України, Державної служби

України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, а також керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, та громадських організацій, спрямованих на продовження здійснення заходів у сфері антикорупційної політики, які розпочалися у 2016 році, за такими пріоритетними напрямами:

забезпечення системного підходу до запобігання і протидії корупції;

реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті, формування негативного ставлення до корупції, навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

здійснення заходів щодо дотримання вимог фінансового контролю, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;

запобігання корупції у сфері публічних закупівель, посилення ефективності управління фінансовими та матеріальними ресурсами, розвиток та підтримка системи внутрішнього аудиту;

удосконалення процесу надання адміністративних послуг;

участь у реалізації заходів, що належать до компетенції МВС, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року № 803-р, та Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 576-р.;

співпраця з громадськістю та міжнародними організаціями щодо здійснення антикорупційних заходів [5].

Список використаних джерел

1. Основні засади запобігання корупції. URL: https://golos.kyivcity.gov.ua/news/4937.html.

2. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: Проблеми та перспективи розвитку, Київ, 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf.

3. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України. Аналітична записка, 2015. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-korupcieyu-v-sektori-bezpeki.

4. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корпуції на публічній службі в органах державної влади і в органах місцевого самоврядування : монографія / Нац. акад. держав. упр. при Президентові України, Нац. акад. внутр. справ ; ред.: Ю. В. Ковбасюк, В. Л. Федоренко. Київ : Ліра-К, 2016. 524 с.

5. Антикорупційна програма МВС на 2020–2022 роки. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/7250_ANTIKORUPCIYNA_PROGRAMA_MVS_Ukraini_na_2020__2022_roki.htm.

Строкань Владислава Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Уряд розробив та вніс на розгляд парламенту Антикорупційну стратегію України в період з 2020 до 2024 року. Документ важливий, адже з 2017 року стратегії боротьби з корупцією в країні не було. В документі окреслені проблеми, які нині існують в Україні, і очікування від впровадження стратегії.

Розроблена урядом стратегія базується на поєднанні двох підходів:

– подальше удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції (розділи II та IV проєкту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки);

– мінімізація корупції у найбільш пріоритетних з точки зору подолання корупції сферах, в тому числі шляхом проведення найбільш успішних галузевих реформ (розділ III проєкту стратегії) [1].

Хоча досягнуто значного прогресу у створенні належної інституційної бази для формування та реалізації державної антикорупційної політики, проте досі актуальною є низка перешкод, які не дають можливості забезпечити максимальну ефективність роботи Агентства.

Однією з найбільш серйозних перешкод є неналежне матеріально-технічне забезпечення НАЗК, зокрема, в частині нфраструктури Агентства, що значно ускладнює належне виконання функцій установи у сфері державної антикорупційної політики, не дає змоги досягти максимального ефекту від її діяльності, якісно реалізувати весь спектр поставлених завдань. Крім того, рівень оплати праці рядових співробітників апарату НАЗК не є конкурентним на ринку праці, що не дозволяє створити високий рівень мотивації для співробітників, а також унеможливлює залучення до роботи в Агентстві найбільш підготовлених фахівців та спеціалістів, що, у свою чергу, також негативно впливає на ефективність діяльності НАЗК. Для розв'язання цих проблем видається необхідним залучення додаткових бюджетних коштів та більшого обсягу міжнародної технічної допомоги, що дозволить підвищити рівень оплати праці співробітників апарату НАЗК, а також дозволить забезпечити належні умови для здійснення ними своїх повноважень.

Ще однією проблемою є недостатньо якісна нормативно-правова база, яка регулює обрання громадської ради при Агентстві. Зокрема, чинний порядок, установлений ще в березні 2015 р. , на практиці показав наявні прогалини, у ньому не використовуються найсучасніші технології в процесі формування громадської ради, а також обмежуються можливості для участі широких кіл громадян в обранні доброчесної та професійної громадської ради, що зможе здійснювати ефективний суспільний нагляд за НАЗК. Позитивним прикладом в Україні є процес обрання Ради громадського контролю при НАБУ шляхом інтернет-голосування. отже, варто підготувати необхідні законодавчі зміни та належні технічні умови для реалізації такого механізму обрання громадської ради.

НАЗК досі не отримало повноцінного доступу до всіх необхідних реєстрів та баз даних, що також негативно впливає на здійснення Агентством своїх повноважень. Зокрема, станом на лютий 2017 р., Агентство мало доступ лише до 9 з 22 реєстрів, що потрібні для здійснення перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стосовно локальних антикорупційних політик органів влади (антикорупційних програм) існує серйозна проблема щодо оцінки якості їх реалізації. Протягом 2016 року НАЗК двічі проводило аналіз діяльності уповноважених підрозділів з питань виявлення та запобігання корупції в органах державної влади, однак не здійснено оцінювання ефективності їхньої діяльності, у тому числі в частині ефективності реалізації існуючих антикорупційних програм. таким чином, відсутність належного якісного оцінювання створює передумови до суто формального виконання поставлених завдань, не здійснюючи їх необхідної імплементації та якісного безперервного функціонування. наприклад, у ході аналізу було перевірено, чи створено в державній установі канали для повідомлень про корупцію, але у звітах не наведено дані щодо кількості отриманих повідомлень, реакції на них і т. ін. , що, відповідно, не стимулює установи до забезпечення постійної та дієвої роботи подібних механізмів, а також до якісного виконання антикорупційних програм.

Ще одним питанням постала можлива упередженість деяких співробітників апарату НАЗК у своїй діяльності, а також сумніви в їх доброчесності [2].

Хоча в суспільстві рівень толерантності до корупції зменшується порівняно з 2014 роком, однак державні інституції не здійснюють належного виконання необхідних заходів. Значна частка населення до цього часу не має належного розуміння явища корупції, знань про антикорупційні заходи та інституції, громадяни виправдовують факти корупції. Крім того, недостатньою є комунікація здійснення антикорупційної реформи. досягти суттєвого прогресу в цьому напрямі можливо в разі ефективної співпраці державних органів та громадянського суспільства, а також використання попереднього позитивного досвіду проведення інформаційних кампаній, застосування сучасних освітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Антон Марчук, Оксана Нестеренко «Алітичне дослідження «Оцінка виконання антикорупційної стратегії: досягення та виклики» 2017 р. С. 14–15.
2. Проект Закону «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» Прийнято за основу зареєстровано за № 4135. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html.

Стукало Наталія Юріївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Корупція є однією з глобальних проблем сучасності, в значній мірі перешкоджає соціально-економічному і політичному розвитку будь-якої країни. Її вплив на економіку країни зростає, збільшуються масштаби, розширюється межі корупційних злочинів.

Хабарництво і корупція обходиться світовій економіці в 2,6 трильйона доларів щорічно. Ці кошти складають більше 5 % глобального ВВП. Про це говориться в дослідженні ООН, випущеним до Міжнародного дня боротьби з корупцією.

Поняття «економічна безпека» нерозривно пов’язане з поняттям «національна безпека». Термін «національна безпека» міцно увійшов в життя сучасного світу і став частиною внутрішньої і зовнішньої політики багатьох країн. Наприклад, США розробляють доктрину, концепцію і стратегію своєї національної безпеки, де особливу увагу приділено питанням економічної безпеки. Оскільки економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності особистості, суспільства і держави, то забезпечення національної безпеки по суті неможливо без забезпечення економічної. Безпека країни у всіх її формах реалізується через державне фінансування, основою якого є ВВП, то саме економічна безпека і є тим важелем, який забезпечує стійкість всіх видів безпеки до зовнішніх й внутрішніх загроз та забезпечує конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. У системі національної безпеки економічна, є матеріальною основою національної суверенності та визначає реальні можливості в гарантуванні інших видів безпеки. Тобто економічна безпека – це підґрунтя для функціонування всіх інших її елементів, які входять у цю систему (військової, технічної, продовольчої, екологічної).

Проблемні питання виникнення та подолання корупції, методів протидії цьому явищу, вплив корупції на економічну безпеку держави досліджували у свої наукових працях низка вчених, зокрема Бутенко В., Варналій З., Каспрук В. Серьогін С. та ін.

Корупція (від лат. Corruption-підкуп) – суспільно небезпечне явище в сфері політики і державного управління, що виражається в умисному використанні представниками влади свого службового статусу для протиправного отримання майнових і немайнових благ в будь-якій формі. Це явище стало загрозою для економічної безпеки держави, оскільки його руйнівна дія проявляється в падінні міжнародного престижу й авторитету країни, руйнування морально-духовних засад суспільства, бюрократизації й корумпованості публічних службовців та зростання рівня злочинності.

В Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року корупцію визначено як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Аналіз низки визначень поняття «корупція» дає змогу виокремити загальні ознаки цього явища, до яких ми пропонуємо віднести:

1) взаємні зобов'язання;

2) прийняття рішень, що суперечать моральним принципам або порушують чинне законодавство;

3) взаємна вигода;

4) свідоме підлаштування суспільних інтересів особистій вигоді;

5) отримання певних преференцій для обох сторін;

6) намагання обох сторін приховати свої дії.

Підсумовуючи вищезазначене слід відзначити, що найчастіше поняття корупції пов'язують із підкупом чиновників й недобросовісною конкуренцією, проте існує ряд передумов, що охоплюють різноманітні сфери суспільного життя та склалися історично. Зокрема, серед передумов корупції в Україні можна виділити такі:

1) недосконала чинна нормативно-правова база, яка піддається постійним змінам, наявність колізій і методів «обійти» закон неправомірним шляхом;

2) корумпованість влади та надмірна бюрократизація державного апарату, «роздутий» штат з необґрунтованими широкими повноваженнями;

3) декларативний характер реформ, непослідовність у їх проведенні й подекуди відверте зволікання у реалізації окремих положень, особливо які стосуються політичних діячів;

4) непрозорі процеси роздержавлення власності;

5) переведення державної власності в приватну в інтересах зацікавлених осіб, груп, угруповувань;

6) криміналізація економічних відносин;

7) пасивність спеціально створених органів для боротьби та протидії корупції, силових органів щодо притягнення винних у корупційних діяннях до відповідальності;

8) поширення в суспільстві думки про корумпованість органів влади, непрозорість прийнятих політичних та державних рішень;

9) прагнення угруповувань, в тому числі кримінальних, вирішити свої проблеми через чиновників державного апарату;

10) нестабільність інвестиційного клімату

11) відсутність сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності, значне податкове навантаження на суб'єкти господарювання.

На сучасному етапі корупція є однією з ключових загроз економічній безпеці, оскільки гальмується соціально-економічний прогрес, процес утвердження демократичних засад громадянського суспільства, обмежує реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Корупція впливає негативно і на імідж країни на міжнародній арені, що веде до зниження місця у міжнародних рейтингах що веде до зменшення обсягів закордонних інвестицій в економіку України.

У всесвітньому рейтингу CPI Україна у 2016 році посіла 131 місце зі 176 країн та розділила сходинку із показником 29 балів разом з Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном [1].

Корупція як системне та комплексне явище може гарантувати бізнес-структурам отримання державного або муніципального замовлення, забезпечуючи стабільне джерело фінансування підприємницької діяльності (виграний тендер, участь в реалізації певної програми або інвестиційного проекту). Корупція дає можливість навмисно створювати перешкоди для бізнесу, штучно обмежуючи його пропозицію та отримуючи при цьому значну вигоду. Така ситуація в економічній теорії визначається як формування монопольного прибутку, або монопольної ренти [3, с. 22].

З метою протидії корупції та забезпеченню економічної безпеки держави слід, насамперед, забезпечити роботу незалежних антикорупційних органів (НАБУ, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), налагодити систему електронного декларування й активізувати роботу НАЗК в частині вчасного та повного розкриття інформації в е-деклараціях. Крім того, поряд з виконанням своїх безпосередніх функцій антикорупційні органи мають співпрацювати між собою і уникати конфліктних ситуацій, особливо що стосується притягнення до відповідальності високопосадовців.

Одним із ключових чинників успішної протидії корупції є політична воля, наміри керівництва держави щодо попередження та викорінення корупції на всіх рівнях влади та в усіх її проявах. Це має проявлятись в притягненні будь-якої особи до відповідальності незалежно від політичних уподобань, займаної цією особою посади,

наближеності до керівництва держави чи інших суб'єктивних обставин. Ключова і визначальна роль у реалізації політичної волі належить главі держави у зв'язку з широкими повноваженнями щодо забезпечення національної безпеки (Голова РНБО України, Головнокомандувач Збройних Сил України) і економічної безпеки зокрема, координації діяльності органів виконавчої влади та правоохоронних органів.

Отже, одним із заходів забезпечення подолання корупції в органах публічної влади є прозорість їх діяльності, а головне – повернення довіри населення до чиновників через зменшення бюрократизації, зменшення черг до кабінетів високопосадовців через впровадження електронних приймалень і обробки звернень громадян у швидші строки.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. П'ясецька-Устич С. В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 14. 2016. С. 20–25.

Тройчук Руслан Дмитрович,
аспірант наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави та негативно впливає на всі сторони суспільного життя.

На сьогодні корупція розглядається не тільки як загроза національній безпеці окремих держав, а й як загроза світовому порядку в цілому. Щорічним рейтингом країн за Індексом сприйняття корупції, що визначається міжнародною неурядовою організацією «Transparency International», у 2019 році Україна зайняла 126 місце серед 180 країн [1, с. 1].

За результати соціологічних досліджень, проведених в Україні в поточному році, корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших та найбільш гострих проблем, що турбує населення держави. Так, в опублікованому Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) дослідженні «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність», що проводилося за Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, зафіксовано, що 69 % населення України вважає проблему корупції «дуже серйозною», а 22,2 % – «скоріше серйозною» [2, с. 1].

Законом України «Про запобігання корупції», визначені основні засоби антикорупційної діяльності, серед яких фінансовий контроль займає одне з ключових місць. Закон описує процедури фінансового контролю, як заходу запобігання корупції, який передбачає, насамперед, обов'язок суб'єктів дії Закону подавати декларації про майновий стан, регламентує порядок їх подання, визначає інформацію, яка повинна відображатися в декларації, і т. ін. Запровадження електронного декларування є вагомим надбанням держави після Революції Гідності, і переслідує мету зробити владу прозорою та підзвітною суспільству. Це – наріжний камінь антикорупційної реформи, розпочатої у 2014 році.

Серед заходів карального впливу на корупційні прояви значну роль посідає адміністративне законодавство, оскільки саме воно містить найбільшу кількість норм, які передбачають відповідальність за корупційні правопорушення і за якими найбільш часто притягують до відповідальності винних осіб [3, с. 164].

З проекту Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики за 2019 рік, підготовленого Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК), вбачається, що протягом 2019 року до суду для розгляду загалом надійшло 11 970 справ про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення. Це на 14% більше порівняно з попереднім роком. Найбільше справ про адміністративні правопорушення стосувалося порушень вимог фінансового контролю (стаття 172^{6} КУпАП) [4, с. 15].

У прийнятому за основу Верховною Радою України в листопаді 2020 року проекті Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», поряд з іншими, виокремлені проблеми, пов'язані з тим, що частина правил, заборон та обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, не забезпечені заходами юридичної відповідальності. Так, статті 172^{4}–172^{9}, 212^{15}–212^{21} Кодексу України про адміністративні правопорушення мають низку недоліків, які суттєво знижують їхній забезпечувальний та превентивний потенціал, що в свою чергу негативно впливає на ефективність діяльності НАЗК, Національної поліції, прокуратури та судів. Іншою проблемою є те, що значна кількість осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, а також правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності, уникають адміністративної відповідальності та/або стягнення, використовуючи системні недоліки існуючої процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності та недосконаліть судової системи [5, с. 37]. Тобто діючі на сьогодні законодавчі положення про відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення потребують подальшого вдосконалення.

Однак, конституційна криза, що розпочалася в Україні майже два роки тому, внесла свої корективи та нанесла відчутного удару державній антикорупційній системі. Так, рішеннями Конституційного Суду

України (КСУ)було визнано неконституційною статтю Кримінального кодексу України, що закріплювала відповідальність за незаконне збагачення, потім ухвалено рішення про невідповідність положенням Конституції України призначення голови Національного бюро розслідувань України (НАБУ) та рішення, що фактично визнає створення НАБУ неконституційним. А вже 27 жовтня 2020 року рішенням КСУ № 13-р/2020 визнані неконституційними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», що стосуються повноважень НАЗК та механізмів здійснення фінансового контролю. Обґрунтовуючи своє рішення щодо визнання неконституційними цілої низки норм, які були частиною загальнодержавної антикорупційної стратегії, КСУ посилається виключно на порушення балансу в системі стримувань та противаг гілок влади.

Конституцією України закріплено, що рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені. Неконституційні положення будь-якого закону, які визнані у будь-якому рішенні КСУ, мають бути негайно усунені парламентським шляхом.

В Стратегії національної безпеки України «БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, зокрема зазначено, що «з метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава буде: утверджувати принцип нульової толерантності до корупції, забезпечувати ефективну діяльність органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням» [6].

Запроваджуючи е-декларування, Україна наслідувала кращі практики західних країн, в яких декларування є елементом політичної культури та проявом поваги до громадян. Дієвість цього інструменту визначається ступенем відповідальності за його порушення. Тому всі зусилля суб'єктів законодавчої ініціативи, народних депутатів України, законодавчого органу мають бути спрямовані на виправлення «темних плям» у національному антикорупційному законодавстві та відновлення норм фінансового контролю, як ефективного інструменту очищення влади від корупції.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2019 / Transparency International. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.

2. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність / InfoSapiens, НАЗК, EUACI // Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://bit.ly/3f8JPuG.

3. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції / М.В.Романов; ГО «Харківська правозахисна група». – Харків: Права людини, 2017. – 176 с.

4. Проект Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики за 2019 рік / Національне агентство з питань запобігання корупції // Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Proyekt-Natsdopovidi-2019.pdf.

5. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» / Національне агентство з питань запобігання корупції // Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-08.09.2020-1.pdf.

6. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» / Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 / офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037.

Харченко Сергій Миколайович,
слухач Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

КОРУПЦІЯ ЯК ЯВИЩЕ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Корупція не є надбанням сучасності. Це протиправне явище виникло в суспільстві ще у стародавні часи, одночасно зі створенням управлінського апарату. У різних формах дане явище поширене у всьому світі. Барон Шарль Луї Монтеск'є (1689–1755), посилаючись на історичний досвід функціонування державного апарата, констатував, що «усяка людина, що володіє владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямі, поки не досягне покладеної їй межі» [1, с. 280].

На нинішньому етапі розвитку суспільних відносин, питання боротьби із корупцією є надзвичайно важливими для України, яка виборола свою незалежність і утвердилась як самостійна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення у всі ланки державного механізму принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями приписів правових норм, подолання випадків хабарництва, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Особливо актуальною проблема боротьби із корупцією постає сьогодні у системі правоохоронних органів, свідоцтвом чому є регулярні повідомлення у засобах масової інформації щодо виявлення корупційних діянь правоохоронців.

Корупція згадується ще у вітчизняних літописах XIII століття. Перше законодавче обмеження корупційних дій належить Івану III, а його онук Іван Грозний уперше ввів страту як покарання за «надмірність у хабарах». При Петру I зросла як корупція, так одночасно і жорстока боротьба царя з нею. У корупції був звинувачений і привселюдно страчений сибірський губернатор Гагарін, а потім четвертований за хабарництво оберфіскал Нестеров, який викрив Гагаріна [2, с. 72].

Ефективність боротьби з корупцією значною мірою залежить від того, наскільки різнопланово і комплексно здійснюється підхід до цієї проблеми. Було б помилково зводити все лише до кримінально-правової діяльності. Не виключаючи, а доповнюючи її, на боротьбу з корупцією повинні бути зорієнтовані і відповідні норми кримінального, адміністративного, фінансового, цивільного, господарського та трудового законодавства.

Серед умов, які сприяють поширенню корупційних проявів в Україні і визначаються найсуттєвішими – є умови, які випливають з економічної ситуації, як то:

– намагання людей (при зростанні рівня безробіття та невиплат заробітних плат) доведених до відчаю заробити гроші будь-яким способом, за принципом «гроші не пахнуть»;

– соціально-психологічні конфлікти між найманими працівниками і керівниками, які затримують заробітну плату, у працівників виникає бажання помститися чи продатися.

Будь-яку справу громадяни роблять добре, коли вони вбачають у цьому матеріальну вигоду і можуть реалізувати свої права, що визначені в Конституції України в тому числі, такі як: право на вільний розвиток своєї особистості; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканість; право на своєчасне одержання винагороди за працю; право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло; інші права особи.

Водночас, дослідження свідчать, що там, де ці принципи ігноруються, де забувають про соціальний закон співвідношення інтересів та потреб, як правило, виникають причини та умови, які безпосередньо не лише сприяють, а навіть підштовхують до корупційної ймовірності.

Як достатньо значна кількість аналітиків та дослідників даної проблематики вважають, що в сучасних умовах в Україні відсутня системна робота по боротьбі з корупцією – переважає, виключно репресивна робота. Це боротьба з корупціонерами, а не з корупцією як явищем. На думку експертів, нині особливо гостро постає проблема недоліків вітчизняного законодавства. Звинувачують у корупційних діяннях переважно тих, хто бере. Ті ж хто дає – залишаються поза законодавчою увагою. Ще одним аспектом ефективної протидії корупції, є заходи превентивного характеру, до яких входить виховання як у кожної особи так і у суспільства в цілому моральних якостей, усвідомлення культурно-побутових цінностей тощо [3, с. 141–142].

Список використаних джерел

1. Монтескье Ш. О духе законов. Избранные произведения. Общ. ред. и вступ. М. Н. Баскина. Москва : 1955. 478 с.
2. Ларин В. А. Коррупция: опыт системного исследования. Ростов-на-Дону : 2013. 368 с.
3. Куліш А. Досвід боротьби з корупцією в поліції Великої Британії. Право України. 2005. № 12. С. 141–145.

Черниш Олена Анатоліївна,
студент Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА УСУНЕННЯ ПРИЧИН, ЩО СПРИЯЮТЬ ЇЇ ПОШИРЕННЮ

Ефективна протидія корупції вимагає здійснення чітких профілактичних заходів, усунення умов і можливостей корупції. І важливо, щоб вся ця робота проводилася в рамках суворого дотримання законності, вимог Конституції України. І, головне, корупцію, як соціальне зло, можна подолати лише об'єднавши зусилля державних структур, правоохоронних органів, трудових колективів, громадськості. Успіх у цій справі буде залежати від тісної щоденної співпраці та персонального внеску кожного.

В Україні, на превеликий жаль, простежується негативна тенденція – законодавці поринули у вир політизації даної сфери відносин. Послідовна законотворча робота в напрямку протидії корупції фактично стала заручником перманентних виборчих перегонів, а подекуди вона просто блокується олігархічно-клановими групами, яким вигідне збереження у цій царині стану хаосу та невизначеності.

Разом з тим, саме прозорість влади та залучення громадськості до прийняття рішень органами державного управління унеможливлять підміну ефективної антикорупційної політики гучними спекуляціями навколо корупційної проблеми.

Крім цього, на ефективність боротьби з корупцією негативно впливає невідповідність окремих законів положенням Конституції України, а також недосконаліть спеціальних законодавчих актів, що регулюють порядок притягнення до відповідальності. Внаслідок цього значна частина правопорушників чинного законодавства уникає відповідальності.

З метою підвищення ефективності боротьби з корупцією та усунення причин, що створюють сприятливі умови для поширення корупції, вважаємо за доцільне вирішення наступних питань:

– розглянути питання про чітке законодавче врегулювання порядку збору доказів у провадженнях про корупційні правопорушення, оформлення та збір необхідних матеріалів, які були б обов'язковими та з достатніми для підготовки та направлення провадження до суду для подальшого його розгляду та прийняття відповідного рішення;

– для більш ефективного впливу антикорупційного законодавства на протиправну діяльність посадових осіб (в першу чергу, що займають особливо відповідальне становище), які вчиняють корупційні дії, передбачити (у випадку якщо не передбачено) в законодавчих актах, що регламентують питання боротьби з корупцією такий вид дисциплінарної відповідальності як "звільнення з посади";

– налагодження якісної взаємодії судів та правоохоронних органів при розгляді проваджень про корупційні правопорушення та вирішення наступних питань:

a) негативна практика застосування судами до правопорушників більш "м'яких" покарань;

b) факти зволікання при розгляді судами проваджень про корупційні правопорушення;

c) негативний вплив на результати боротьби з корупцією справляє відсутність єдиного принципового і методичного підходу в організації роботи судів у питаннях притягнення до відповідальності осіб, які вчинили корупційні діяння, а також неоднозначне трактування чинного законодавства та винесення судами різних рішень за аналогічні корупційні правопорушення [1].

Слід підкреслити, що досвід багатьох країн свідчить про активність громадян, зацікавлених у подоланні корупції, що є головною передумовою виявлення корупційних правопорушень і ефективності антикорупційних заходів. Але ефективної системи впливу на ситуацію у сфері попередження та виявлення корупції з боку різних інституцій громадянського суспільства, зокрема, неурядових організацій, до цього часу в Україні не створено. У численних нормативно-правових актах щодо боротьби з корупцією взагалі не закладено реальних правових механізмів, які б дозволяли громадським об'єднанням і окремим громадянам впливати на корупційні прояви правовими заходами.

Окремі статті у друкованих засобах масової інформації, заяви громадян, представників громадських організацій, проведення антикорупційних акцій, доведення інформації до центральних органів виконавчої влади, як доводить практика сучасності – недостатньо ефективні. Такі заходи здійснюються, як правило, хаотично, безсистемно, а їх реальна віддача є мінімальною.

У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток системи громадського контролю за антикорупційною діяльністю органів, на які безпосередньо покладено обов'язок боротьби з корупцією. Особливу роль у цьому процесі повинні відігравати політичні партії та

об'єднання громадян, засоби масової інформації, представницькі органи влади та окремі громадяни. Форми і методи такої діяльності, а також запровадження обов'язкового реагування відповідних державних органів на повідомлення про факти корупційних діянь мають бути чітко визначені у чинному законодавстві.

Саме тому на законодавчому рівні з метою запобіганню та протидії корупції необхідно закріпити:

– право громадських організацій на здійснення запитів до органів державної влади, з метою отримання в установленому порядку інформації щодо їх діяльності;

– проведення громадськими організаціями неофіційної (громадської) антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, рішень, програм;

– правову підтримку журналістських та громадських розслідувань фактів корупції, а також формування громадських судів;

– надання громадськими організаціями обґрунтованих та своєчасних своїх висновків і пропозицій відповідним державним органам;

– участь громадських організацій у відкритих парламентських слуханнях з питань запобігання та протидії корупції;

– через суб'єктів права законодавчої ініціативи виступати громадським організаціям з ініціативами у сфері запобігання корупції;

– розвиток інституту лобіювання проектів законів направлених на боротьбу з корупцією;

– гарантований державний захист осіб, які надають допомогу у боротьбі з корупцією [2].

Список використаних джерел

1. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». URL: www.kpk.org.ua.

2. Бутенко В. Природа і причини корупції в Україні. URL: www.pravda.com.ua.

Шаповалова Катерина Іванівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

«CUSTODY RECORDS» ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Корупція – одне з найнебезпечніших проявів суспільного життя, яка є його продуктом і свідчить про неефективність діяльності державних і суспільних інститутів [3, с. 2]. Про те, що корупція залишається однією із найбільш гострих для держави проблем, а її рівень все ще перебуває на неприйнятно високому рівні, свідчать, результати численних досліджень, а також показники які Україна має у міжнародних рейтингах.

Так, дослідження, проведене навесні 2020 року за Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, засвідчило, що 91,2 % населення України вважає проблему корупції «дуже серйозною» (69 %) або «скоріше серйозною» (22,2 %). Настільки ж гострою з позиції

громадян є лише проблема війни на Донбасі (72,7 % респондентів уважають цю проблему дуже серйозною, а ще 17,1 % – скоріше серйозною).

Найбільш відомим та широко застосовним у світі є рейтинг країн за Індексом сприйняття корупції, який щорічно визначається міжнародною неурядовою організацією «Transparency International». За результатами досліджень 2019 року, Україна посідає 126 в рейтингу серед 180 країн регіону Центральної Азії, Західної та Східної Європи.

У дослідженні Global Corruption Barometer, проведеному у 2016 році для країн Європи та Центральної Азії, зазначено, що 56 % респондентів з України вважають корупцію однією з трьох найбільших проблем, які постають перед країною. За цим показником Україна опинилась на 5-му місці серед 42 країн, де проводили це дослідження (як і у попередньому дослідженні, частіше респонденти зазначали лише війну на Донбасі – 50 %).

Разом із тим з результатів досліджень Global Corruption Barometer випливає, що більшість громадян вважають протидію корупції в Україні неефективною. Так, у 2016 році 86 % респондентів відзначило, що влада погано або дуже погано протидіє корупції (Україна тоді опинилась на першому місці серед усіх країн, де проводилось це дослідження). У 2017 році 87 % опитаних з України відзначили, що органи влади погано здійснюють боротьбу з корупцією. Цей показник виявився одним з найгірших у світі – більш негативно антикорупційну діяльність влади оцінили лише респонденти Ємену та Мадагаскару.

Так, під час дослідження, проведеного Global Corruption Barometer на початку 2020 року, свідчить про те, що 40% респондентів або їх близьких протягом останнього року доводилось стикатись із проявами корупції. Хоча ці показники і залишаються високими та неприйнятними, але водночас вони свідчать про наявність хоч і повільного, але прогресу у цій сфері. Якщо у 2007 році про корупційний досвід повідомляло 67 % респондентів, у 2009 році – 62,5 %, у 2011 році – 60,1 %, то у 2020 році – лише 40 %.

За результатами дослідження, проведеного на початку 2020 року, відчутно збільшилась частка населення, яка має корупційний досвід під час взаємодії з правоохоронними органами. Якщо у 2017 році без будь-яких проявів корупції з такими інституціями взаємодіяли 81,1 % респондентів, то у 2020 році – лише 61,7 % (при цьому збільшилось вимагання неправомірної вигоди самими правоохоронцями, використання блату та інших неформальних зв'язків; самі громадяни також стали частіше пропонувати певні вигоди правоохоронцям) [4].

В умовах розвитку національної системи протидії корупції, розробки раціональних моделей її вдосконалення національна антикорупційна політика є механізмом підтримки системи державного управління в стані стабільності та рівноваги [3, с. 3].

Під час вироблення антикорупційної політики в Україні вагомими завданням є визначення стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Основою національної антикорупційної політики є удосконалення антикорупційного законодавства, вироблення

суспільно негативного ставлення до корупції, причин її виникнення та поширення.3

Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» розроблено відповідно до вимог статті 18 Закону України «Про запобігання корупції» на виконання завдання, визначеного у підрозділі 4.3 розділу «Антикорупційна політика» Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 471.

Метою проекту Закону є досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості й системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, передусім завдяки затвердженню та успішній реалізації Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки [4].

Концепція нової Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, як і попередня (на 2014–2017 роки), ґрунтується на поєднанні двох основних напрямів: 1) подальше удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції, що включає у себе, зокрема, спеціалізовані органи, необхідне законодавство, створення спеціальних інструментів для запобігання та протидії корупції тощо); 2) усунення корупційних ризиків в найбільш пріоритетних сферах шляхом проведення комплексних реформ у них або ж шляхом «точкового» усунення ключових системних, структурних корупційних ризиків.

Визначення пріоритетних сфер у запобіганні та протидії корупції на 2020–2024 роки відбулося з огляду на підсумки стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році (яке включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому), інших досліджень щодо стану, динаміки та поширеності корупції в Україні, а також за результатами аналізу ефективності реалізації антикорупційної політики.

Так, згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції, найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57 % респондентів), і для населення України (52 % респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є охорона здоров'я (38 %), поліція і прокуратура (37 %), державний сектор економіки (27 %), податкова і митна сфери (25 %), а також фінансування партій та передвиборчих кампаній (21 %). На думку представників бізнесу, найбільш пріоритетними напрямами у протидії корупції є: поліція і прокуратура (41 %), податкова і митна сфери (32 %), фінансування партій та передвиборчих кампаній (25 %), охорона здоров'я (24 %), оборона і безпека (23 %) [5].

Вважаємо за доцільне наголосити на необхідності реалізації антикорупційних заходів саме у правоохоронних органах загалом і Національній поліції України зокрема. Діяльність саме цих органів сьогодні є індикатором змін у суспільстві та державі. Робота державних антикорупційних органів в України набула стратегічного значення, хоча на

сьогодні можемо спостерігати намагання окремих політичних еліт зупинити будь-які реформи в цій сфері і відкинути України до часі 2014 року, коли панувала корупція на вищих рівнях органів державної влади.

Відповідно до змісту Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, формування нетерпимості до корупції визначено як одне із пріоритетних завдань [6].

Варто наголосити на тому, що Національна поліція України є одним із спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність Національної поліції України щодо запобігання і протидії корупції полягає у створенні та реалізації превентивних антикорупційних механізмів, усуненні наслідків можливих корупційних правопорушень та виявленні корупційних ризиків, що виникають при реалізації своїх повноважень.

Основними принципами вказаної діяльності є наступні: верховенства права; доброчесності на публічній службі; формування негативного ставлення до корупції; невідворотності покарання за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією; ефективності та законності використання бюджетних коштів; прозорості та відкритості діяльності; залучення громадськості до антикорупційних заходів [1].

Оцінка корупційних ризиків є важливим напрямом діяльності Національної поліції України, який спрямований на виявлення найбільш вразливих до корупції процесів, які мають місце під час здійснення працівниками поліції своїх повноважень, причини і умови, що сприяють виникненню корупційних схем з метою реалізація заходів щодо їх усунення.

Міжнародні стандарти запобігання і протидії корупції, а також позитивна зарубіжна практика боротьби з корупцією формують важливий ціннісно-програмний компонент державної антикорупційної політики, що в свою чергу, є основою для розроблення якісних антикорупційних програм.

Детальний опис комплексу стандартів, правил і процедур щодо запобігання, виявлення та протидії корупції в Національній поліції України містить Антикорупційна програма Національної поліції України на 2019–2021 роки, яку розроблено Управлінням з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України на виконання статті 19 Закону України «Про запобігання корупції».

Відповідно до змісту цієї програми одним із можливих корупційних ризиків визначено недоброчесність працівника поліції під

час охорони затриманих, взятих під варту та адмінарештованих осіб в ізоляторах тимчасового тримання (далі – ІТТ), а також під час здійснення конвоювання, створення (надання) для заарештованих осіб певних послуг (побачень, отримання передач, здійснення телефонних дзвінків, інше).

Відповідно запропоновано комплекс наступних антикорупційних заходів:

1) Упровадження методики інтерв'ювання осіб, які доставляються до ІТТ, з фіксацією в інформаційній підсистемі «Custody records».

2) Здійснення раптових перевірок за службовою діяльністю працівників ІТТ, з метою недопущення їх вступу в неділові стосунки з утримуваними.

3) Виключення випадків залучення до охорони та конвоювання поліцейських, які мають тенденцію порушень службової дисципліни та законності, а також негативно характеризуються.

4) Проведення навчання (тренінгів) із доведенням типових ситуацій порушення антикорупційного законодавства під час (за результатами) розгляду запитів, звернень (розгляд в умовах конфлікту інтересів, розголошення інформації з обмеженим доступом), а також ситуацій порушення спеціального законодавства, що можуть передувати або бути наслідками вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень

5) Попередження працівників поліції про відповідальність, яка настає за порушення антикорупційного законодавства [1].

Безумовно, тільки комплексна імплементація всіх вище перелічених заходів буде результативною. Водночас, на наш погляд найбільш дієвим та ресурсно виправданим є перший із них, тому зупинимось на ньому більш детально.

Інформаційну підсистему «Custody Records» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» було впроваджено Управлінням забезпечення прав людини Національної поліції України на виконання Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року та з урахуванням міжнародного досвіду поліцейської діяльності у сфері дотримання прав і свобод людини під час перебування в місцях несвободи [7].

Цікавими є історичні передумови виникнення цієї системи. Так, у 80-х роках минулого століття жителі Сполученого Королівства зіткнулися з ситуацією поліцейського свавілля. Поліцейські чинили тиск на підозрюваних, було багато повідомлень про корупцію, порушення прав затриманих осіб, згвалтування, побиття тощо. Тоді в Британії разом із законодавчим регулюванням було запроваджено систему Custody Records, націлену на мінімізацію порушень прав людини у діяльності поліції.

Каталізатором реформи у системі кримінальної юстиції і, зокрема, затримання громадян стали масові заворушення у Британії, які були протягом 10–12 квітня 1981 року. Найгучніші відбулись у Брікстоні, частині адміністративного району Лондона «Ламбет». Значну частину

населення цього району складали темношкірі люди африканського походження та вихідці із країн карибського басейну.

В Україні аналогічна система почала впроваджуватись з 2017 року. Спочатку в ізоляторах тимчасового тримання, а з 2020 року – у відділах Національної поліції. Нині Custody Records як підсистема обліку затриманих осіб інтегрована в єдиний інформаційний портал Національної поліції і використовується в 133 ізоляторах тимчасового тримання [8].

Для запровадження системи Custody Records в Україні було досліджено міжнародні стандарти роботи поліції із затриманими особами. Сьогодні український досвід впровадження цієї системи є передовим, і нашими інноваціями варто ділитися із колегами з інших країн.

Впровадження «Custody Records» вивело систему забезпечення прав затриманих у державі на новий рівень. На нашу думку, запровадження системи Custody Records матиме суттєвий вплив не тільки на якість забезпечення прав людей, свободу яких обмежено, а й на мінімізацію корумпованості у взаємовідносинах з такими людьми.

«Custody records» – це система електронного обліку всіх дій в ізоляторах тимчасового утримання. Відеофікація, електронна база даних та дані, зібрані під час первинного інтерв'ю із затриманим, все це дозволяє ефективно розглядати скарги на неправомірні дії поліцейських. Основними цілями відеоспостереження в ІТТ при запровадженні системи Custody Records є: забезпечення повного моніторингу, що відбувається на території ІТТ; оперативного реагування на порушення прав людини та у разі екстрених ситуацій; запобігання катувань та інших випадків фізичного та психологічного насильства по відношенню до затриманого; запобігання випадків суїциду і самоушкодженню затриманої особи; забезпечення захисту співробітників поліції від помилкових звинувачень щодо неналежного поводження; фіксація доказів для використання в судочинстві.

Загалом система об'єднує в єдиний комплекс відеофіксацію в ізоляторах тимчасового тримання, підрозділах поліції та відео з бодікамер поліцейських.

Це важливий момент, тому, що відео- та/чи аудіофіксація дій обох сторін має проводитися безпосередньо з моменту виникнення підстав для затримання особи до моменту звільнення її звільнення.

Для повного та ефективного функціонування система «Custody Records» має включати такі основні елементи: 1)інститут службових осіб, відповідальних за затриманих; 2)єдина електронна база всіх дій із затриманими; 3)система зовнішнього контролю.

Метою діяльності особи, відповідальної за затриманих (Custody officer) є гарантія безпечного перебування затриманих осіб у територіальному органі поліції/ізоляторі тимчасового тримання. Наразі особи, відповідальні за затриманих, є в структурі органів досудового розслідування (ст. 212 КПК), що призводить до конфлікту інтересів, адже з одного боку – службові особи є працівниками підрозділів, що безпосередньо здійснюють розслідування, а з іншого – вони мають відповідати за безпеку затриманих осіб. У цьому контексті надзвичайно

важливим завданням є забезпечення додаткових гарантії незалежності службових осіб від органів досудового розслідування шляхом їх безпосереднього підпорядкування керівникам територіальних органів поліції (оперативне підпорядкування УЗПЛ) [9].

Отже, Custody Records – це дієвий інструмент захисту від багатьох корупційних ризиків у діяльності органів НПУ.

Двадцять керівних принципів РЄ щодо боротьби з корупцією починаються з такого положення: «здійснювати ефективні заходи, спрямовані на запобігання корупції і у цьому зв'язку підвищити поінформованість громадськості та сприяти етичній поведінці».

Дійсно, саме цю тріаду було покладено в основу нової Антикорупційної політики України. Маємо надію на те що позитивні наміри буде реалізовано, однак не варто очікувати швидких результатів, адже «корумпована свідомість» нашого суспільства формувалась не одним поколінням, тому трансформація ціннісних орієнтирів потребує тривалого часу та значних зусиль.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна програма Національної поліції України на 2019–2021 роки (затверджена Наказом Національної поліції України від 20.03.2019 № 246). URL: http://patrol.police.gov.ua/prevent/h3-antykoruptsijni-programy-npu-otsinka-koruptsijnyh-ryzykiv-u-diyalnosti-npu-h3-br/.

2. Національна поліція України. Офіційна сторінка. URL: https://www.facebook.com/1674951879426286/posts/2549997288588403.

3. Новак А.М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації національної антикорупційної політики: Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. – Дніпро, 2019. – 562 с.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». URL: https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordynatsiyi-antykoruptsijnoyi-polityky/antykoruptsijna-strategiya.

5. Проект Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

6. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text.

7. CustodyWiki. URL: http://www.custodyrecords.com/index.php.

8. CustodyWiki. URL: https://lb.ua/blog/custody_records/468242_yak_protesti_velikiy_britanii.html.

9. Технічне завдання їх впровадження системи Custody Records на рівна районних відділів поліції. URL: http://www.custodyrecords.com/index.php.

Шахкулян Наталія Миколаївна,
слухач Вінницького відділення ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Андрущенко І. Г.***

СУЧАСНІ ВИМОГИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Питання запобігання та протидії корупції є нагальними для сучасної України. Їх невідкладне вирішення буде сприяти подальшому розвитку національної економіки, утвердженню демократичних засад діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Важливість цієї проблеми визначається, перш за все тим, що неналежна діяльність державних органів на які покладено завдання стосовно боротьби з корупцією в державі ставить під загрозу національну безпеку країни та послаблює міжнародний авторитет України [1, с. 189].

Проте, мають місце ряд чинників, які не дозволяють забезпечити ефективну організацію діяльності щодо запобігання та протидії корупції в Україні, зокрема:

– орієнтація на державну службу як на стимул для незаконного збагачення;

– низький рівень заробітної плати державного службовця не відповідає покладеній відповідальності, у зв'язку з чим існує спокуса, яка призводить до конфлікту інтересів;

– недостатня вимогливість до дотримання етики поведінки державного службовця, що призводить до значної кількості порушень антикорупційного законодавства. Існуючі на сьогодні загальні правила поведінки державного службовця відіграють формальну роль;

– неузгодженість національного законодавства з міжнародними нормативно-правовими актами у визначенні відповідальності за корупційні дії;

– неоднозначне тлумачення корупції в законодавстві та в уявленні громадян;

– замаскованість бюрократичних процедур, чисельність режимів ліцензування та надання всіляких дозволів, недостатня регламентація адміністративної діяльності;

– діяльність щодо попередження корупції не стала пріоритетною для багатьох державних органів;

– незацікавленість судової системи з огляду на недосконаліть законодавства при прийнятті рішень.

Вважаємо, що в нинішніх умовах першочерговими заходами в країні направленими на запобігання та протидію з корупції мають бути:

– відійти від стереотипу «боротьби з корупцією» до стереотипу «протидії та попередження», які повинні ґрунтуватися, у першу чергу, на профілактичних заходах;

– визначитися з поняттям «корупція» та «корупційні дії». Правовій оцінці можуть підлягати тільки конкретні дії;

– розширити та конкретизувати чіткий перелік корупційних проявів, передбачивши більш сувору відповідальність, у першу чергу, у вигляді значних штрафів та з обов'язковим застосуванням санкції позбавлення права обіймати посади в державних органах на тривалий термін;

– підняти роль державної служби та державного органу, який регулює діяльність державної служби в Україні;

– адекватна оплата праці державних службовців повинна бути не менша ніж отримують службовці на приватних підприємствах. Це створить авторитет державної служби в Україні;

– підвищена вимогливість до виконання службових обов'язків, дотримання етики поведінки державного службовця, дисциплінарна відповідальність за порушення правил поведінки державного службовця, заборона на тривалий термін займати відповідні посади в державних органах при вчиненні правопорушень, пов'язаних з виконанням службових обов'язків;

– чітка регламентація діяльності державної служби, особливо порядку здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур. Відкритість процесу прийняття рішень;

– активізація діяльності державних структур щодо запобігання корупційним проявам. Одним з пріоритетів оцінки їх діяльності повинно бути забезпечення дотримання положень законодавства, які встановлюють державним службовцям заборону на здійснення певних видів діяльності, попередження виникнення ситуацій конфлікту інтересів;

– визначення ролі правоохоронних органів у запобіганні та протидії корупції. Кримінальні заходи не повинні бути єдиним стримуючим методом [2, с. 3].

Список використаних джерел

1. Кальман О. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції у сфері економіки. Вісник Академії правових наук. Харків : 2010. № 4. С. 188–190.

2. Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність і корупція. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2011. № 2. С. 2–6.

Швець Андрій Володимирович,
аспірант кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ, В УКРАЇНІ

Світові тенденції до посилення загроз природного і техногенного характеру, активізація терористичної злочинності, збільшення кількості та підвищення складності кібератак, а також пошкодження інфраструктурних об'єктів у східних та південних регіонах України внаслідок збройного конфлікту засвідчують нагальність розгляду питання захисту систем, об'єктів і ресурсів, які є критично важливими для функціонування суспільства, соціально-економічного розвитку держави та забезпечення національної безпеки [1].

Об'єднання в концепції критичної інфраструктури систем, об'єктів і ресурсів, що є критично важливими для суспільства й держави, засвідчує значущість забезпечення їх захисту, щопередбачає формування самостійного напряму правового регулювання.

Попри те, що діє низка нормативних актів, які стосуються захисту критично важливих систем, об'єктів і ресурсів, не розроблено єдиного механізму захисту, що на практиці призводить до неузгодженості дій різних суб'єктів, які здійснюють такий захист, несвоєчасного реагування на загрози, для нейтралізації яких потрібна різногалузева консолідація ресурсів, а також нераціонального, безсистемного використання сил і засобів тощо [2, с. 181].

В українському законодавстві є низка категорій об'єктів, виокремлених на підставі їх значущості для економіки, техногенної безпеки, терористичної загрози тощо. У контексті міжнародної практики ці об'єкти (або певну частину цих об'єктів) можна вважати критичною інфраструктурою. Проблему становлять не просто нерозроблення переліків об'єктів чи визначення поняття «критична інфраструктура», а неналагодженість взаємозв'язку між цими категоріями, інформаційного взаємозв'язку між відомствами, брак загального оцінювання на рівні держави ризиків цих об'єктів, спільного підходу до захисту від усіх груп загроз (техногенного, природного та соціально-політичного спрямування). Немає загальної (спільної) бази ресурсів для реагування та запобігання загрозам, яка повинна містити інформацію не тільки від Міністерства надзвичайних ситуацій, а й від Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, де збирають інформацію про наявну кількість місць у лікарнях малих міст України та ступінь забезпечення медичним персоналом [3, с. 76].

Тому потребує перегляду й удосконалення наявний підхід до захисту об'єктів критичної інфраструктури та його правове забезпечення.

Про поняття «критична інфраструктура» йдеться в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки та оборони

України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»« від 26 травня 2015 року № 287/2015, у якому серед загроз національній безпеці України визначено загрози безпеці критичної інфраструктури, а саме: критична зношеність основних фондів об'єктів інфраструктури України та недостатній рівень їх фізичного захисту; недостатній рівень захищеності критичної інфраструктури від терористичних посягань і диверсій; неефективне управління безпекою критичної інфраструктури та систем життєзабезпечення.

Окреслено також пріоритетні напрями забезпечення безпеки критичної інфраструктури: комплексне вдосконалення правового підґрунтя захисту критичної інфраструктури, створення системи державного управління її безпекою; посилення охорони об'єктів критичної інфраструктури, зокрема енергетичної і транспортної; налагодження співробітництва між суб'єктами захисту критичної інфраструктури, розвиток державно-приватного партнерства у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям та реагування на них; розроблення й запровадження механізмів обміну інформацією між державними органами, приватним сектором і населенням стосовно загроз критичній інфраструктурі та захисту чутливої інформації в цій сфері; профілактика техногенних аварій, оперативне й адекватне реагування на них, локалізація імінімізація їх наслідків; розвиток міжнародного співробітництва в цій сфері [4].

Термін «критична інфраструктура» охоплює об'єкти, системи, мережі або їх частини, порушення функціонування або руйнування яких призведе до найтяжчих наслідків для соціальної та економічної сфери держави, негативно позначиться на рівні її обороноздатності та національної безпеки. Крім того, функціонування критичної інфраструктури в мирний час пов'язують із підтримуванням життєво важливих функцій у суспільстві, захистом базових потреб його членів і формуванням у них відчуття безпеки та захищеності. Критична інфраструктура України – це системи й ресурси, фізичні чи віртуальні, що забезпечують функції та послуги, порушення яких призведе до найсерйозніших негативних наслідків для життєдіяльності суспільства, соціально-економічного розвитку країни, забезпечення національної безпеки.

Критичну інфраструктуру визначають як: 1) сукупність об'єктів; систем, об'єктів і ресурсів; 2) сукупність об'єктів інфраструктури держави; 3) підприємства й установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології і телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство; 4) сукупність об'єктів, технологій, державних і наукових структур; 5) об'єкти, системи, мережі або їх частини; системи й ресурси, фізичні чи віртуальні, що забезпечують функції та послуги.

Ознаки, за якими певні об'єкти відносять до критичної інфраструктури, визначають як: 1) критично важливі; 2) найбільш важливі; 3) стратегічно важливі.

Можливі впливи на об'єкти критичної інфраструктури та їх наслідки трактують як: 1) загрози природного й техногенного характеру; 2) терористичні загрози; 3) кібератаки; 4) пошкодження інфраструктурних об'єктів у східних та південних регіонах України внаслідок збройного конфлікту; 5) виведення з ладу аборуйнування; 6) порушення функціонування; 7) порушення регламентної діяльності. Їхні наслідки такі: значні матеріальні та фінансові збитки, людські жертви; найтяжчі наслідки; найсерйозніші негативні наслідки.

Про проблеми правового регулювання забезпечення захисту критичної інфраструктури, ідеться в Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури, метою якої є визначення основних напрямів, механізмів і строків комплексного правового врегулювання питання захисту критичної інфраструктури й розроблення системи державного управління у сфері захисту критичної інфраструктури, з-поміж яких виокремлено такі:недостатність і неузгодженість нормативно-правового регулювання з питань захисту систем й об'єктів критичної інфраструктури, зокрема відсутність спеціального закону про критичну інфраструктуру та її захист; необхідність нормативно-правового врегулювання основоположних принципів її функціонування;розроблення й удосконалення законодавства у сфері захисту критичної інфраструктури на підставі норм і стандартів НАТО, а також положень річних національних програм під егідою Комісії Україна-НАТО.

Серед першочергових завдань визначено розроблення та прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань функціонування державної системи захисту критичної інфраструктури, передбачення органу, відповідального за координацію діяльності із захисту критичної інфраструктури в мирний час та в умовах особливого періоду.

Шляхами та способами розв'язання проблем визнано створення нормативно-правової бази з питань організації діяльності державних органів і суб'єктів господарювання у сфері захисту критичної інфраструктури.

Комплексне визначення правової бази діяльності державних органів і суб'єктів господарювання у сфері захисту критичної інфраструктури полягає в розробленні та прийнятті Закону України «Про критичну інфраструктуру та її захист» [1].

Нині триває робота з розроблення цього законопроекту, до якої залучено широке коло суб'єктів, які мають напрацювати організаційні, нормативно-правові, інженерно-технічні, наукові й інші положення та пропозиції, що створять підґрунтя для розв'язання нагальних проблем формування поняття критичної інфраструктури; визначення об'єктів критичної інфраструктури, загроз для їх функціонування, необхідних заходів для забезпечення нормального функціонування та інших проблемних питань. Сучасна модель правового регулювання захисту критичної інфраструктури має бути побудована на підставі нормативної бази, програмно-стратегічних документів, напрацьованого досвіду та

найкращих прикладів правового регулювання аналогічних інститутів у зарубіжних країнах. Відповідні положення мають бути визначені як основа для формування нових підходів у сфері правового регулювання захисту критичної інфраструктури в Україні. З огляду на інтегральний характер проблеми, необхідно також вивчати різногалузеві дослідження з аналізованої тематики, зокрема криміналістики, окремі положення якої можуть бути використані у процесуальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 груд. 2017 р. № 1009-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80.

2. Теленик С. С. Критична інфраструктура як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 179–189.

3. Бірюков Д. С., Кондратов С. І. Захист критичної інфраструктури: проблеми та перспективи впровадження в Україні: посібник. Київ: НІСД, 2012. 96 с.

4. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015.

Шкурлей Юлія Юріївна,
здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ КОРУПЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Корупція у світі залишається соціально-економічним явищем, на подолання якого направлені зусилля багатьох держав. Тісний зв'язок, який існує між корупцією та легалізацією (відмиванням) злочинних доходів, потребує зосередження на проблемі корупції як джерелі формування злочинних доходів, які згодом можуть легалізуватись та використовуватись на фінансування тероризму. В умовах низької ефективності реформ та безконтрольності процесу формування ринкових відносин відбувається зрощення бізнесу та владної бюрократії, від чого криміналізація економіки стає масштабнішою, більш завуальованою та небезпечною. Економічні кримінальні правопорушення при цьому набувають ознак легального підприємництва і відбувається активна криміналізація практично всіх сфер економіки. Особливо відчутно це проявляється в зовнішньоекономічній, фінансово-кредитній, інвестиційній, податковій, торгівельно-посередницькій сферах, паливно-енергетичному комплексі, нафтовій та газовій промисловості, а також у

сфері приватизації високодохідних видобуваючих галузей народного господарства. За темпами криміналізації економіки можна судити про об'єми злочинних та інших неправомірних доходів.

Корупція як соціальне явище є серйозною проблемою будь-якого суспільства. Найбільш небезпечною формою корупції є зрощування злочинних елементів з державними структурами, внаслідок чого чиновник працює насамперед з метою власного збагачення або займається торгівлею службовими функціями. Корупційні взаємовідносини чиновництва стають елементом кримінального бізнесу. Корупція проникає до життєво важливих сфер суспільства, дає можливість встановити контроль над фінансово-промисловими групами та навіть галузями економіки, окремими великими підприємствами, лобіювати свої інтереси в законодавчих органах та органах державного управління й місцевого самоврядування.

Відповідно до міжнародних досліджень у сфері антикорупційної політики, негативний ефект від корупційних діянь здійснює нищівний вплив на всі рівні економіки країни, тим самим скорочуючи об'єми приватних інвестицій, здійснюючи дистрибутивний вплив на кількість і якість державної інфраструктури, зменшуючи податкові надходження і перешкоджаючи формуванню ефективних кадрових ресурсів. Найбільш відчутним економічним ефектом корупції є відтік грошових коштів з державного бюджету та перенаправлення даних коштів на оплату видатків з меншим мультиплікаційним ефектом. Саме тому, нагальним є питання зменшення рівня корупції для України, адже, результатом корупції є ланцюг проблем в сфері державного управління, тим самим збільшуючи податкові навантаження, зменшуючи об'єм послуг для зацікавлених осіб та нівелювання довіри до державних інституцій. Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою. Тому актуальним є створення ефективної та дієвої системи протидії корупції, що містила б у собі попередження, виявлення і відповідне реагування на корупційні чинники, викриття корупційних діянь і забезпечення реалізації принципу невідворотності відповідальності за їх вчинення.

Серед міжнародних організацій, які значну увагу приділяють корупції, як джерелу накопичення коштів, що можуть брати участь у легалізації (відмиванні) злочинних доходів, особливе місце посідає FATF, оскільки запропоновані нею інструменти є комплексними та системними. У FATF розуміють, що корупція має достатній потенціал, щоб негативно впливати на економічний розвиток будь-якої країни, заважати боротьбі з організованою злочинністю та ефективному державному управлінню, а також підривати основи довіри до законодавства. Саме тому в червні 2012 року FATF був підготований типологічний звіт «Конкретні фактори ризику, пов'язані з легалізацією

(відмиванням) доходів від корупції», який був першим документом цієї організації, що був присвячений проблемі протидії корупції. У цьому звіті наведено випадки корупційних справ в урядах різних країн та окреслено орієнтири для подальшої роботи з глибшого розуміння взаємозв'язків між корупцією та легалізацією (відмиванням) злочинних доходів. Звертається також увага на прямий зв'язок, який існує між основними галузями країни та станом корупції у ній, зокрема при домінуванні добувної галузі рівень корупції в країні завжди вищий. З метою подолання корупції в добувній галузі було створено міжнародну групу «Ініціатива прозорості добувної галузі», членство у якій вимагає дотримання ряду вимог щодо забезпечення прозорості добувної галузі в країні. Отримання членства у цій міжнародній організації характеризує компанію добувної галузі як надійну та захищену від злочинів, пов'язаних із корупцією та легалізацією (відмиванням) злочинних доходів. У таких країнах як США членство у цій міжнародній організації є обов'язковим для компаній добувної галузі, що є закріпленим законодавчо. Президентська комісія США з протидії організованій злочинності у 1984 р. використала таке формулювання: «Відмивання» грошей – процес, за допомогою якого приховується існування, незаконне походження чи незаконне використання доходів, ці доходи маскуються так, аби вони здавалися такими, що мають законне походження». Крім цього, зосереджено увагу на тому, що високий рівень ризику корупції та легалізації (відмивання) злочинних доходів характерний для приватизації, оскільки процедури передачі державного майна, що має велику економічну вартість приватним структурам часто піддається різним спробам вручання у цей процес з метою лобіювання інтересів певних кіл зацікавлених осіб. Саме тому забезпечення прозорості процедур приватизації та відкритості до громадянського суспільства є основою, яка повинна бути забезпечена урядами країн для ефективного здійснення приватизації та запобігання виникнення ризиків корупції і легалізації (відмивання) злочинних доходів.

Законодавство різних країн (зокрема, США, Італії, Німеччини) має свою специфіку та різні підходи до визначення доходів від незаконної або кримінальної діяльності. Наприклад, за американським законодавством, під протиправною діяльністю розуміють доходи, отримані від вчинення злочинів, пов'язаних з наркотиками, фальшуванням грошей, контрабандою, банківськими шахрайськими операціями, банківськими пограбуваннями та крадіжками, шантажем тощо. У законодавстві Німеччини під джерелами доходів, що легалізуються, розуміються злочини, характерні для організованої злочинності. З іншої позиції визначає незаконні доходи законодавство Великобританії, Франції, Канади, Люксембургу, де під незаконною діяльністю розуміються злочини, пов'язані виключно з наркотиками. Найпріоритетнішими напрямками, що характеризують сферу

відмиванням «брудних» коштів, виступають, зокрема, протидія тероризму, транснаціональній злочинності (зокрема контрабандному переміщенню людей, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків, торгівлі вогнепальною зброєю), організованій злочинності і корупції, етнічним чисткам, злочинам проти людяності.

Найвпливовішою міжнародною організацією, що займається боротьбою з відмиванням брудних грошей, є Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), яка була створена у 1989 р. на зустрічі керівників країн Великої Сімки у Парижі. Одним із перших завдань FATF було розроблення Рекомендацій (загальною кількістю 40). Розроблені FATF у 1990 р. і переглянуті у 1996 та 2003 рр. 40 рекомендацій, створили загальні засади діяльності держав у напрямку боротьби з відмиванням грошей. Документ охоплює такі сфери, як: система кримінального та виконавчого законодавства; фінансова система та її нормативно-правова база, а також міжнародна співпраця. Усі країни–члени FATF взяли на себе зобов'язання боротися з відмиванням грошей і будувати свої програми боротьби на основі 40 Рекомендацій. В своєму звіті, направленому на боротьбу із корупцією, FATF пропонує конкретні інструменти, які можуть вживатися урядами країн з метою створення дієвої системи запобігання проявам корупції та легалізації (відмивання) доходів, отриманих внаслідок корупційних кримінальних правопорушень.

До таких інструментів належать: розкриття інформації про доходи і витрати публічними особами; розкриття інформації про угоди в межах державних закупівель; дотримання міжнародних стандартів з протидії легалізації (відмивання) злочинних доходів; моніторинг індексів корупції та індексу сприйняття корупції з метою вжиття заходів щодо оперативного реагування на виявлені недоліки системи протидії корупції; моніторинг інших індексів, що характеризують рівень корупції.

Міжнародно-правові документи, які стосуються протидії легалізації злочинних доходів, прийняті і в межах Європейського Союзу, який побудований на так званих трьох стовпах: 1) три існуючі Співтовариства (ЄОВС, ЄЕС і Євратом); 2) спільна зовнішня політика та політика безпеки; 3) співробітництво у кримінально-правовій сфері.

Список використаних джерел

1. «Використання інструментів FATF з метою протидії корупції в Україні». Аналітична записка. URL: http://old2.niss.gov.ua/articles/1672.

2. Баранов Р. О. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом як складова державної політики національної безпеки / Р. О. Баранов // Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. – 2014. – № 9. – С. 160–164.

3. FinPost «Як відмивають корупційні доходи» URL: http://finpost.com.ua/news/1324.

Яковлев Андрій Сергійович,
аспірант відділу кримінологічних
досліджень Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної
академії правових наук України

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Корупція за увесь період незалежності нашої держави, на жаль, перетворилась на невід'ємне явище української соціальної дійсності. Це виражається у масштабах корупції, її здатності криміналізувати усі без виключення галузі й напрями діяльності, її негативних наслідках тощо. Явище корупції обґрунтовано віднесено до однієї із найактуальніших загроз для національної (економічної, політичної, інформаційної, військової) безпеки України.

За результатами досліджень відомої міжнародної організації Transparency International, у 2019 р. Україна за індексом сприйняття корупції перебувала на 126 місці серед 180 країн світу, набравши 30 балів, що на 2 бали менше порівняно із 2018 р. [1]. Хоча з 2012 р. це є одним із кращих результатів, все одно говорити про значні успіхи у сфері запобігання корупції передчасно. Із наведеної вище інформації випливає, що Україна наразі відноситься до однієї з найбільш корумпованих держав у світі, де спостерігається низький рівень сприйняття громадянами корупції, а також недієві механізми її запобігання з боку компетентних державних органів.

Не буде перебільшенням теза, що значною мірою криміналізацію українського суспільства посилюють різноманітні службові зловживання у сфері земельних відносин. Корупція по праву вважається невід'ємним атрибутом земельної сфери. Насправді вивчення корупції у контексті кримінологічного дослідження кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин має важливе методологічне значення з точки зору:

а) правового розуміння останніх;

б) з'ясування їх системи;

в) місця корупції у детермінації злочинів у сфері земельних відносин.

У цьому зв'язку поділяється позиція тих правників, які до системи кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин відносять злочини, предметом яких можуть виступати лише передбачені законодавством об'єкти земельних відносин. Йдеться про посягання, передбачені статтями 197-1, 239, 239-1, 239-2, 254 КК України [2]. Водночас слід наголосити на тому, що злочинність у земельній сфері утворюють (у широкому розумінні) як указані вище, так й інші кримінальні правопорушення: проти довкілля, проти власності, у сфері службової діяльності. Однак вони мають, так би мовити, не основний, а додатковий характер. Перелічені злочини відносно до указаних основних кримінальних правопорушень, як ядра злочинності у сфері

земельних відносин, є супутніми, хоча і тісно пов'язаними з першими. Тобто явище корупції загалом та злочини корупційної спрямованості, зокрема, пропонується розглядати невід'ємною складовою детермінаційного комплексу злочинів у сфері земельних відносин.

Представлені теоретичні міркування та роздуми знаходять цілком послідовне емпіричне обґрунтування. Воно міститься у багатьох соціологічних та кримінологічних дослідженнях. Зокрема, згідно із щорічними дослідженнями Центру Разумкова громадської думки населення щодо реформ в Україні протягом 2015−2019 рр. більшість опитаних українців (63,1 %) вважає антикорупційну реформу найбільш пріоритетною і важливою для нашої країни [3]. Це може означати, що проблема корупції турбує громадян і вони прагнуть позитивних змін у її обмеженні.

Щодо поширеності корупційних практик безпосередньо у сфері земельних відносин, то остання протягом уже багатьох років є однією із найбільш корумпованих. У 2014 р. МВС України навів структуру корупційних злочинів за сферою діяльності, де вони вчинені службовими особами. І саме сфера земельних відносин опинилась у такому ранжуванні на першому місці [4]. Відповідно до результатів періодичного дослідження «Барометр світової корупції», громадяни України найчастіше надавали неправомірні вигоди службовим особам, які працюють у земельних службах, при вирішенні земельних питань [5]. Подібні результати демонструють й кримінологічні дослідження окремих корупційних злочинів, де сфера земельних відносин лідирує з точки зору їх поширення [6, с. 46].

У проекті Антикорупційної стратегії на 2020−2024 роки, ухвалення якої очікується найближчим часом, на підставі результатів опитування бізнесменів й експертів визначено сфери, найбільш уражені на теперішній час корупцією. До таких віднесено земельні відносини, митницю, містобудування та деякі інші галузі [7, с. 6].

Так сталося, що часто найбільші неправомірні вигоди надаються-одержуються саме при вирішенні земельних питань. За сприяння службових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування у незаконному відчуженні земель, у тому числі що є особливо цінними, відносяться до природозаповідного фонду, мають рекреаційне, історико-культурне призначення або відносяться до іншої категорії земель, що підпадають під особливу охорону держави, громадяни готові надавати неправомірні вигоди, які сягають десятків тисяч і навіть мільйонів дол. США.

Із вищевикладеного виходить, що:

− корупція органічно «вмонтована» в умовне тіло земельних відносин;

− злочини корупційної спрямованості тісно пов'язані з кримінальними правопорушеннями, які безпосередньо стосуються сфери земельних відносин;

− подальшій криміналізації земельної сфери сприяє перевантажене, неупорядковане, частково суперечливе і непослідовне земельне законодавство, а так само незавершеність земельного реформування;

− обмеження корупції у сфері земельних відносин неможливе без завершення земельної реформи, підвищення прозорості дій влади при вирішенні земельних питань, поєднаних зі скороченням адміністрування й формальних процедур;

− особливе місце в структурі суб'єктів протидії корупції у земельній сфері посідають органи прокуратури;

− запобігання корупції у земельній сфері повинно мати комплексний характер, що передбачає поєднання кримінально-правових, адміністративно-правових заходів, органічно доповнених нерепресивними напрямами кримінологічної профілактики.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019.

2. Мовчан Р. О. Про систему злочинів у сфері земельних відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 137−140. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2018/38.pdf.

3. Реформи в Україні: громадська думка населення. URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/reformy-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennia.

4. Звіт МВС України про стан протидії корупції за 2014 рік / Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – К., 2015.

5. Барометр світової корупції – 2013. URL: https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2013.

6. Григор'єв Р. Г. Кримінологічна характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та заходи запобігання їм в Україні: дис. … канд. юрид. наук. Харків, 2016. 249 с.

7. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ, 2020. 40 с. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf.

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
V Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 9–10 грудня 2020 року)

Частина 2

Відповідальний упорядник *Віктор Корольчук*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.
Підписано до друку 03.12.2020. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 24,75. Ум. друк. арк. 23,0.
Тираж 50 прим.